Муқәддәс Китап

Инжил 1-қисим

«Матта»

© Муқәддәс Китап 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Уйғурчә Муқәддәс тэрҗимиси»

Инжил 1-қисим

«Матта»

(«Матта баян қилған хуш хәвәр»)

Кириш сөз

Авал, пүткүл Инжилға қошқан «кириш сөз»имиздики «Әйсаниң йәр йүзидики һаяти хатириләнгән «төрт баян»ға кириш сөз»имиздә шәрһилигән «Матта» тоғрилиқ мәзмунни көрүң.

Мәзмун: —

1. Әйсаниң нәсәпнамиси вә дунияға келиши (1-, 2-баплар)
2. Әйсаниң хизмити башлиниш алдида (3-баптин 4-бап 11-айәткичә)
3. Әйсаниң Галилийәдики хизмити (4-бап 12-айәттин 18-бапқичә)
4. Әйсаниң Галилийәдин Йерусалимға сәпири (19-, 20-баплар)
5. Әйсаниң йәр йүзидики хизмитиниң ахирқи һәптиси (21-27 баплар)
6. Әйсаниң өлүмдин тирилиши (28-бап)

Матта

«Матта баян қилған хуш хәвәр»
Әйса Мәсиһниң нәсәпнамиси

1 [1] Бу Ибраһимниң оғли вә Давутниң оғли болған Әйса Мәсиһниң нәсәпнамә китавидур:
—
[2] Ибраһимдин Исһақ төрәлди, Исһақтин Яқуп төрәлди, Яқуп Йәһуда вә униң ака-уки-
лириниң атиси болди; [3] Йәһудадин Тамар арқилиқ Пәрәз вә Зәраһ төрәлди; Пәрәздин
Һәзрон төрәлди, Һәзрондин Рам төрәлди, [4] Рамдин Амминадаб төрәлди, Амминадаб-
дин Наһшон төрәлди, Наһшондин Салмон төрәлди, [5] Салмондин Раһаб арқилиқ Боаз
төрәлди, Боаздин Рут арқилиқ Обәд төрәлди, Обәдтин Йәссә төрәлди, [6] Йәссәдин Давут
падиша төрәлди. Давуттин Урияниң аяли арқилиқ Сулайман төрәлди, [7] Сулаймандин
Рәһобоам төрәлди, Рәһобоамдин Абия төрәлди, Абиядин Аса төрәлди, [8] Асадин Йәһо-
шафат төрәлди, Йәһошафаттин Йәһорам төрәлди, Йәһорамдин Уззия төрәлди, [9] Уззия-
дин Йотам төрәлди, Йотамдин Аһаз төрәлди, Аһаздин Һәзәкия төрәлди, [10] Һәзәкиядин
Манассәһ төрәлди, Манассәһдин Амон төрәлди, Амондин Йошия төрәлди; [11] Бабилға
сүргүн қилинғанда Йошиядин Йәконияһ вә униң ака-укилири төрәлди. [12] Бабилға
сүргүн болғандин кейин, Йәконияһдин Шеалтиәл төрәлди, Шеалтиәлдин Зәрубба-
бәл төрәлди, [13] Зәруббабәлдин Абиһуд төрәлди, Абиһуддин Елиақим төрәлди, Ели-
ақимдин Азор төрәлди, [14] Азордин Задок төрәлди, Задоктин Ақим төрәлди, Ақимдин
Әлиһуд төрәлди, [15] Әлиһудтин Әлиазар төрәлди, Әлиазардин Маттан төрәлди, Маттан-
дин Яқуп төрәлди, [16] Яқуптин Мәрйәмниң ери болған Йүсүп төрәлди; Мәрйәм арқилиқ
Мәсиһ аталған Әйса туғулди.
[17] Шундақ болуп, Ибраһимдин Давутқичә болған арилиқта җәмий он төрт әвлат болған;
Давуттин Бабилға сүргүн қилинғичә җәмий он төрт әвлат болған; вә Бабилға сүргүн қи-
лиништин Мәсиһ кәлгичә җәмий он төрт әвлат болған.

Әйса Мәсиһниң дунияға келиши

[18] Әйса Мәсиһниң дунияға келиши мундақ болди: — Униң аниси Мәрйәм Йүсүпкә ятлиқ
болушқа вәдә қилинған еди; лекин техи никаһ қилинмайла, униң Муқәддәс Роһтин һа-

1:1 «Әйса Мәсиһниң нәсәпнамә китави» — бу сөзләр бәлким биринчидин төвәндики «нәсәпнамә»ни (1-16-айәтни) көрситиду. Иккинчидин улар һәм «Матта» китавиниң бешида вә толуқ Инҗилниң бешида келип «Бу китап Әйса Мәсиһ дәвриниң хатириси», дегән мәнании билдүрүши мумкин. «Қошумчә сөз»имизни көрүң.
1:1 Луқа 1:31,32
1:2 Яр. 21:2; 25:26,35.
1:3 «Йәһудадин Тамар арқилиқ Пәрәз вә Зәраһ төрәлди» — Тамар тоғрилиқ «Яр.» 38-бапни көрүң.
1:3 Яр. 38:27, 29; Рут 4:18, 19; 1Тар. 2:5, 9.
1:5 «Салмондин Раһаб арқилиқ Боаз төрәлди» — Раһаб тоғрилиқ «Йәшуа» 2-бапни көрүң. **«Боаз Рут арқилиқ Обәд төрәлди»** — Рут тоғрилиқ Тәвраттики «Рут»ни көрүң.
1:6 Рут 4:22; 1Сам. 16:1; 17:12; 1Тар. 2:15; 12:18.
1:7 1Пад. 11:43; 1Тар. 3:10.
1:8 «Йәһошафаттин Йәһорам төрәлди» — «Йәһорам» грек тилида қисқартилма шәкилдә «Йорам» болиду.
1:11 «Бабилға сүргүн қилинғанда...» — сүргүн қилинишниң башлинишидин ахирлишишиғичә он нәччә жил җәриян болған. Исраиллар түркүм-түркүмләргә бөлүнүп сүргүн қилинған.
1:11 1Тар. 3:16.
1:12 «Йәконияһдин Шеалтиәл төрәлди» — бу қизиқ хәвәр үстидә «қошумчә сөз»имизни көрүң. «Шеалтиәл» грек тилида «Салатийәл».
1:12 1Тар. 3:17; Әзра 3:2.
1:16 «Яқуптин Мәрйәмниң ери болған Йүсүп төрәлди» — бизниң пикримизчә «Матта»да Йүсүпниң нәсәпнамиси хатирилиниду. «Луқа»да Мәрйәмниңки хатирилиду. «Қошумчә сөз»имизни көрүң.

милдар болғанлиғи мәлум болди.
[19] Лекин униң болғуси ери Йүсүп, дурус киши болуп, уни җәмийәт алдида хиҗаләткә
қалдурушни халимай, униңдин астиртин аҗришип кетишни нийәт қилди.
[20] Амма у мошу ишларни ойлап жүргинидә, мана Пәрвәрдигарниң бир пәриштиси
униң чүшидә көрүнүп униңға: — Әй Давутниң оғли Йүсүп, аялиң Мәрйәмни өз әмриңгә
елиштин қорқма; чүнки униңда болған һамилә Муқәддәс Роһтин кәлгән. [21] У бир оғул
туғиду, сән униң исмини Әйса дәп қойғин; чүнки у өз хәлқини гуналиридин қутқузиду»
— деди.
[22] Мана буларниң һәммиси Пәрвәрдигарниң пәйғәмбәр арқилиқ дегәнлириниң әмәлгә
ашурулуш үчүн болған, демәк: — [23] «Пак қиз һамилдар болуп бир оғул туғиду; улар униң
исмини Иммануел (мәнаси «Худа биз билән биллә») дәп атайду».
[24] Йүсүп ойғинип, Пәрвәрдигарниң шу пәриштисиниң дегини бойичә қилип, Мәрйәм-
ни әмригә алди. [25] Лекин Мәрйәм бошанғичә у униңға йеқинлашмиди. Бу Мәрйәмниң
тунҗиси еди; Йүсүп униңға Әйса дәп исим қойди.

Данишмәнләрниң зиярити

2 [1] Әйса Һерод падиша һөкүм сүргән күнләрдә Йәһудийә өлкисиниң Бәйт-Ләһәм
йезисида дунияға кәлгәндин кейин, мана бәзи данишмәнләр мәшриқтин Йерусалимға
йетип келип, пухралардин: [2] Йәһудийларниң йеңидин туғулған падишаси қәйәрдә?
Чүнки биз униң юлтузиниң көтирилгәнлигини көрдуқ. Шуңа, униңға сәҗдә қилғили
кәлдуқ, — дейишти. [3] Буни аңлиған Һерод падиша, шуниңдәк пүткүл Йерусалим хәлқиму
алақзадиликкә чүшти. [4] У пүткүл баш каһинлар вә хәлиқниң Тәврат устазлирини чақирип,
улардин «Мәсиһ қәйәрдә туғулуши керәк?» — дәп сориди. [5] Улар: «Йәһудийәдики Бәйт-

1:18 **«лекин техи никаһ қилинмайла,...»** — грек тилида «улар техи биллә болмайла».
1:18 Луқа 1:27,34.
1:19 **«Йүсүп... уни җәмийәт алдида хиҗаләткә қалдурушни халимай, униңдин астиртин аҗришип кетишни нийәт қилди»** —Ибранийлар арисида жигит-қиз бир-биригә вәдиләшкән болса қанун алдида аллиқачан рәсмий әр-аял дәп һесаплиниду.
1:21 **«У бир оғул туғиду, сән униң исмини Әйса дәп қойғин; чүнки у өз хәлқини гуналиридин қутқузиду»** — «Әйса» грек тилида «Йесус», ибраний тилида «Йәшуа», мәнаси «Қутқазғучи Яһ» яки «Яһ ниҗаттур». Оқурмәнләрниң есидә болуши керәкки, «Яһ» болса «Яһвәһ» (Пәрвәрдигар)ниң қисқартилмисидур.
1:21 Луқа 1:31; Рос. 4:12.
1:22 **«Мана буларниң һәммиси Пәрвәрдигарниң пәйғәмбәр арқилиқ дегәнлириниң әмәлгә ашурулуш үчүн болған...»** — Инҗилда, Тәвраттики бешарәтләр нәқил кәлтүрүлгинидә, үч хил әһвал көрүлиду; (1) йүз бәргән иш дәл шу бешарәтниң объекти болиду (мәсилән, «Мат.» 1:22, 4:14, 12:17, 21:4); (2) йүз бәргән иш шу бешарәт өз ичигә алған бир вақиә яки иш болиду (мәсилән, 2:23, 13:35); (3) йүз бәргән иш шу бешарәттә көрситилгән ишқа бир мисал болиду (мәсилән, 2:17). Бу темини тәтқиқ қилиш интайин пайдилиқтур.
1:23 **«Пак қиз һамилдар болуп бир оғул туғиду; улар униң исмини Иммануел мәнаси «Худа биз билән биллә» дәп атайду»** — «Йәш.» 7:14 вә «Йәш.» 8:8, 10ни көрүң.
1:25 Луқа 2:21.
2:1 **«Һерод падиша һөкүм сүргән күнләрдә»** — «Һерод падиша» тоғрилиқ «Қошумчә сөз» вә «Тәбирләр»ниму көрүң. **«Мана бәзи данишмәнләр мәшриқтин Йерусалимға йетип келип...»** — «данишмәнләр» — Грек тилида «магой» дегән сөз билән ипадилиниду. Әслидә бу сөз мунәҗҗимләрни яки пир-устазларни көрситәтти; Даниял пәйғәмбәр Бабилда мундақ кишиләргә «пирларниң пири» болуп йол көрсәткәндин кейин (Тәврат, «Данияләл» дегән қисимни көрүң) «магой»ларниң көзқарашлири вә һесаплири асасән хурапат бойичә әмәс, бәлки Тәвраттики бешарәтләр бойичә болған болуши мумкин. **«мәшриқтин Йерусалимға йетип келип...»** — Йерусалим қедимки Исраилниң пайтәхти еди.
2:1 Луқа 2:4.
2:2 **«Чүнки биз униң юлтузиниң көтирилгәнлигини көрдуқ»** — «униң юлтузи» — демәк, «униң туғулғанлиғидин бешарәт беридиған юлтузи». **«биз униң юлтузиниң көтирилгәнлигини көрдуқ»** — яки «биз униң юлтузини шәриқтә көрдуқ».
2:4 **«Мәсиһ қәйәрдә туғулуши керәк?»** — «Мәсиһ» — пәйғәмбәрләр алдин-ала ейтқан, Худа тәрипидин талланған, һаман бир күни келип һәм ниҗат кәлтүридиған һәм кейин мәңгү һөкүмранлиқ қилидиған Қутқузғучи-Падишани көрситиду. «Тәбирләр»ниму көрүң.

Ләһәм йезисида болуши керәк, — чүнки пәйғәмбәр арқилиқ шундақ пүтүлгән: —
6 «И Йәһудийә зиминидики Бәйт-Ләһәм,
Хәлқиң Йәһудийә йетәкчилириниң арисида әң кичиги болмайду;
Чүнки сәндин бир йетәкчи чиқиду,
У хәлқим Исраилларниң баққучиси болиду» — дейишти.

7 Буниң билән, Һерод данишмәнләрни мәхпий чақиртип, юлтузниң қачан пәйда болған-
лиғини сүрүштүрүп биливалди. 8 Андин: «Берип балини сүрүштә қилип тепиңлар. Тапқан
һаман қайтип маңа хәвәр қилиңлар, мәнму униң алдиға берип сәҗдә қилип келәй» — дәп,
уларни Бәйт-Ләһәмгә йолға салди.
9 Данишмәнләр падишаниң сөзини аңлап йолға чиқти; вә мана, улар шәриқтә көргән һе-
лиқи юлтуз уларниң алдида йол башлап маңди вә бала турған йәргә келип тохтиди. 10 Улар
һелиқи юлтузни көргинидин интайин қаттиқ шатлиништи 11 һәм өйгә кирип, балини аниси
Мәрйәм билән көрүп, йәргә жиқилип униңға сәҗдә қилишти. Андин, ғәзнилирини ечип, ал-
тун, мәстики, мурмәкки қатарлиқ соғатларни сунушти. 12 Уларға чүшидә Һеродниң йениға
бармаслиқ тоғрисидики вәһий кәлгәнлиги үчүн, улар башқа йол билән өз жутиға қайтишти.

Мисирға қечиш

13 Улар йолға кәткәндин кейин, Пәрвәрдигарниң бир пәриштиси Йүсүпниң чүшидә көрүнүп:
Орнуңдин тур! Бала вә аниси иккисини елип Мисирға қач. Мән саңа уқтурғичә у йәрдә
турғин. Чүнки Һерод балини йоқитишқа издәп келиду — деди. 14 Шуниң билән у орнидин
туруп, шу кечила бала вә аниси иккисини елип Мисирға қарап йолға чиқти. 15 У Һерод өл-
гичә шу йәрдә турди. Шундақ болдики, Пәрвәрдигарниң пәйғәмбәр арқилиқ алдин-ала
ейтқан: «Оғлумни Мисирдин Мән чақирдим» дегән сөзи әмәлгә ашурулди.

Һеродниң оғул бовақларни өлтүрүши

16 Һерод болса данишмәнләрдин алданғанлиғини билип, қаттиқ ғәзәпләнди. У данишмән-
ләрдин ениқлиған вақитқа асасән, адәмләрни әвәтип Бәйт-Ләһәм йезиси вә әтрапидики
икки яш вә униңдин төвән яштики оғул балиларниң һәммисини өлтүргузди. 17 Шу чағда
Йәрәмия пәйғәмбәр арқилиқ ейтилған муну сөз әмәлгә ашурулди: —

18 «Рамаһ шәһиридә бир сада,
Аччиқ жиға-зериниң пиғани аңлинар,
Бу Раһиләниң балилири үчүн көтәргән аһ-зарлири;
Балилириниң йоқ қиливетилгини түпәйлидин,
Тәсәллини қобул қилмай пиған көтириду».

2:5 **«пәйғәмбәр арқилиқ шундақ пүтүлгән...»** — «пәйғәмбәр» мошу йәрдә Тәвраттики Микаһ пәйғәмбәрни көрситиду («Мик.» 5:2).
2:6 Мик. 5:1, 2; 1Сам. 16:1; Юһ. 7:42.
2:9 **«улар шәриқтә көргән һелиқи юлтуз»** — яки «улар у көтәрлгәндә көргән һелиқи юлтуз».
2:15 **«Пәрвәрдигарниң пәйғәмбәр арқилиқ алдин-ала ейтқан: «Оғлумни Мисирдин Мән чақирдим» дегән сөзи әмәлгә ашурулди»** — Тәврат, «Һош.» 11:1.
2:15 Һош. 11:1.
2:16 **«Һерод... әтрапидики икки яш вә униңдин төвән яштики оғул балиларниң һәммисини өлтүргузди»** — демәк, у туғулған бала көп дегәндә икки яшқа киргән, дәп һесаплиған еди.
2:18 **«Рамаһ шәһиридә бир сада, аччиқ жиға-зериниң пиғани аңлинар»** — «Рамаһ жути» яки «Рамаһ шәһири» Бәйт-Ләһәмдин жирақ әмәс. **«Рамаһ шәһиридә бир сада, аччиқ жиға-зериниң пиғани аңлинар, ... балилириниң йоқ қиливетилгини түпәйлидин, тәсәллини қобул қилмай пиған көтириду»** — пүткүл бешарәт «Йәр.» 31:15дә тепилиду.
2:18 Йәр. 31:15

Мисирдин қайтип келиш

[19] Әнди Һерод өлгәндин кейин, Худаниң бир пәриштиси Мисирда турған Йүсүпниң чү-
шидә көрүнүп униңға: —
[20] Орнуңдин тур! Бала вә анисини елип Исраил зиминиға қайт! Чүнки балиниң җенини
алмақчи болғанлар өлди, — деди. [21] Буниң билән Йүсүп орнидин туруп бала вә анисини
елип Исраил зиминиға қайтти. [22] У Архелаусниң атиси Һерод падишаниң орниға тәхткә
олтирип Йәһудийә өлкисигә һөкүмранлиқ қиливатқинидин хәвәр тепип, у йәргә қай-
тиштин қорқти; вә чүшидә униңға бир вәһий келип, Галилийә зиминиға берип, [23] На-
сарәт дәп атилидиған бир йезида олтирақлашти. Шуниң билән пәйғәмбәрләр арқилиқ:
«У Насарәтлик дәп атилиду» дейилгини әмәлгә ашурулди.

Чөмүлдүргүчи Йәһияниң тәлим бериши

Мар. 1:1-8; Луқа 3:1-9; 15-17; Юһ. 1:19-28

3 [1] Шу чағларда, чөмүлдүргүчи Йәһия Йәһудийәдики чөл-баяванға келип. [2] кишиләргә:
— Товва қилиңлар! Чүнки әрш падишалиғи йеқинлишип қалди! — дәп җакалашқа
башлиди. [3] Чүнки чөмүлдүргүчи Йәһия болса илгири Йәшая пәйғәмбәр бешаритидә
көрсәткән кишиниң дәл өзи болуп: —
«Баяванда товлайдиған бир кишиниң:
Рәбниң йолини тәйярлаңлар,
Униң чиғир йоллирини түптүз қилиңлар! — дегән авази аңлиниду».

[4] Йәһия пәйғәмбәр төгә жуңидин қилинған кийим кийгән, белигә көн тасма бағлиған
еди. Йәйдиғини болса чекәткиләр билән явайи һәрә һәсили еди. [5] Әнди Йерусалим
шәһири, пүтүн Йәһудийә өлкиси вә пүткүл Иордан дәрия вадисиниң әтрапидики ки-
шиләр униң алдиға келишип,[6] гуналирини иқрар қилишти вә униң өзлирини Иордан
дәриясида чөмүлдүрүшини қобул қилишти.
[7] Лекин Пәрисий вә Садуқий мәзһипидикиләрдин көплириниң униң чөмүлдүрүшини
қобул қилғили кәлгәнлигини көргинидә у уларға:
— Әй иланларниң балилири! Ким силәрни Худаниң чүшүш алдида турған ғәзивидин

2:23 **«У Насарәтлик дәп атилиду»** — бу муһим бешарәтлик сөз тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң.
2:23 Йәш. 11:1; 60:21; Зәк. 6:12.
3:1 **«Шу чағларда, чөмүлдүргүчи Йәһия Йәһудийәдики чөл-баяванға келип...»** — «Йәһия» ибраний вә грек тиллирида «Юһанна» («Пәрвәрдигарниң шәпқити» дегән мәнада) билән ипадилиниду. «Йәһия» дегән исим оқурмәнләргә мошу шәклидә тонуш болғанлиғи үчүн уни мошу тәрҗимидә ишләттуқ («Йәһия» әсли әрәбчә сөз еди).
3:1 Мар. 1:4; Луқа 3:3.
3:2 **«... әрш падишалиғи йеқинлишип қалди!»** — Инҗилда баштин-ахир «әрш падишалиғи» яки «асманниң падишалиғи» дәп тилға елиниду. Грек тилида дайим «асманларниң падишалиғи» дегән шәклидә елиниду.
3:3 **«Баяванда товлайдиған бир кишиниң: Рәбниң йолини тәйярлаңлар, униң чиғир йоллирини түптүз қилиңлар! — дегән авази аңлиниду»** — «Йәш.» 40:3.
3:3 Йәш. 40:3; Мар. 1:3; Луқа 3:4; Юһ. 1:23.
3:4 Мар. 1:6.
3:6 **«... *Йәһияниң* өзлирини Иордан дәриясида чөмүлдүрүшини қобул қилишти»** — бу йәрдә ейтилған чөмүлдүрүш кишиләрниң: (1) өз гуналириға товва қилғанлиғини; (2) Худаниң падишалиғиниң йеқинлашқанлиғиға вә шундақла (3) Қутқазғучи-Мәсиһниң йеқинлашқанлиғиға иман кәлтүрүшини ипадиләйтти (ахирқи нуқта Инҗилдики кейинки мәзмунда испатлиниду).
3:6 Мар. 1:5.

Қанаан (Палестин) зимини — Инжил дәври

кечиңлар дәп агаһландурди?!
8 Әнди товиға лайиқ мевини кәлтүрүңлар! 9 Вә өз ичиңларда: «Бизниң атимиз болса
Ибраһимдур!» дәп хиял қилип жүрмәңлар; чүнки Мән шуни силәргә ейтип қояйки, Худа

3:7 **«Лекин Пәрисий вә Садуқий мәзһипидикиләрдин көплириниң униң чөмүлдүрүшини қобул қилғили кәлгән...»** — «Пәрисий» вә «Садуқий» тоғрилиқ: — Йәһудийлар арисидики икки мәзһәпниң кишилири. Тәбирләрдики «Пәрисий» вә «Садуқий»ға қаралсун. **«Ким силәрни Худаниң чүшүш алдида турған ғәзивидин кечиңлар дәп агаһландурди?!»** — бу кинайилик, һәҗвий гәп, әлвәттә; мәнаси бәлким «Товва қилмай, Худадин келидиған ғәзәптин қечип қутулуш үчүн чөмүлдүрүшни қобул қилайли дегиниңлар қандақ гәп?!».
3:7 Мат. 12:34; 23:33; Луқа 3:7.
3:8 **«Әнди товиға лайиқ мевини кәлтүрүңлар!»** — «товиға лайиқ мевә» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң.
3:8 Луқа 3:8.

Ибраһимға мошу ташлардинму пәрзәнтләрни апиридә қилалайду.
[10] Палта аллиқачан дәрәқләрниң йилтизиға тәңләп қоюлди; яхши мевә бәрмәйдиған һәр
қайси дәрәқләр кесилип отқа ташлиниду. [11] Мән дәрвәқә силәрни товва қилишиңлар
үчүн суға чөмүлдүримән. Лекин мәндин кейин кәлгүчи зат мәндин қудрәтликтур. Мән
һәтта униң кәшини көтиришкиму лайиқ әмәсмән; у силәрни Муқәддәс Роһқа һәм отқа
чөмүлдүриду. [12] Униң соруғучи күрики қолида туриду; у өз хаминини топа-самандин
тәлтөкүс тазилайду, сап буғдайни амбарға жиғиду, амма топа-саманни өчмәс отта көй-
дүрүветиду, — деди.

Әйсаниң чөмүлдүрүлүши

Мар. 1:9-11; Луқа 3:21-22

[13] Шу вақитта, Әйса Йәһиядин чөмүлдүрүлүшни қобул қилиш үчүн Галилийә өлкисидин
Иордан дәрияси бойиға, униң йениға кәлди. [14] Бирақ Йәһия чөмүлдүрүшкә унимай уни
тосуп:
— Әсли чөмүлдүрүлүшни мән сәндин қобул қилишим керәк еди, бирақ сән мениң ал-
димға кәпсәнғу? — деди.
[15] Лекин Әйса униңға жававән: — Һазирчә шуниңға йол қойғин; чүнки һәққанийлиқниң
барлиқ тәләплирини әмәлгә ашуруш үчүн, шундақ қилишимизға тоғра келиду, — деди.
Шуниң билән, Йәһия униңға йол қойди. [16] Вә Әйса чөмүлдүрүлүп болупла, судин чиқти;
у судин чиқиши билән мана, әршләр униңға ечилип, Худаниң Роһи кәптәр қияпитидә
әрштин чүшүп, үстигә қонуватқанлиғини көрди. [17] Вә мана, әрштин бир аваз: — «Бу Ме-
ниң сөйүмлүк оғлум, Мән униңдин толуқ хурсәнмән!» — дәп аңланди.

Әйсаниң чөл-баяванда синилиши

Мар. 1:12-13; Луқа 4:1-13

4 [1] Андин Әйса Роһниң йетәкчилигидә Иблисниң синақ-аздурушлириға йүзлиниш
үчүн чөл-баяванға елип берилди. [2] У қириқ кечә-күндүз роза тутқандин кейин, униң
қосиғи ечип кәткән еди. [3] Әнди аздурғучи униң йениға келип униңға:

3:9 **«Өз ичиңларда: «Бизниң атимиз болса Ибраһимдур!» дәп хиял қилип жүрмәңлар!»** — «Атимиз Ибраһим бардур!» — демәк, «Биз улуқ Ибраһимниң әвлатлири болған «улуқ Йәһудий миллити»», «Биз һеч немә қилмисақму Худа алдида «Униңға хас алаһидә һәлқ» боливеримиз» дегән позитсийини билдүриду.
3:9 Юһ. 8:39.
3:10 **«Палта аллиқачан дәрәқләрниң йилтизиға тәңләп қоюлди»** — Йәһия пәйғәмбәрниң бу улуқ сөзи вә 12-айәттики кейинки бешарити тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. Униң шу баяни «Худаниң ғәзиви әнди силәргә йетип келиш алдида» дегән асасий мәнанни билдүриду.
3:10 Мат. 7:19; Юһ. 15:6.
3:11 Мар. 1:7; Луқа 3:16; Юһ. 1:15,26; Рос. 1:5; 11:16; 19:4.
3:13 Мар. 1:9; Луқа 3:21.
3:16 **«Әйса чөмүлдүрүлүп болупла, судин чиқти...»** — немишкә Әйса Йәһияниң чөмүлдүрүшини қобул қилди? «Қошумчә сөз»имиздә бу тоғрилиқ азрақ тохтилимиз. **«Худаниң Роһи кәптәр қияпитидә әрштин чүшүп..»** — яки «... пахтәк қияпитидә чүшүп...». Грек тилида бу куш «перистера» дәп атилиду. «Перистера» грек тилида һәм кәптәрни һәм пахтәкниму көрситиду.
3:16 Йәш. 11:2; 42:1; Юһ. 1:32.
3:17 Йәш. 42:1; Мат. 12:18; 17:5; Мар. 1:11; Луқа 9:35; Кол. 1:13; 2Пет. 1:17.
4:1 **«... Әйса Роһниң йетәкчилигидә ... чөл-баяванға елип берилди»** — «Роһ» мошу йәрдә Муқәддәс Роһни көрситиду.
4:1 Мар. 1:12; Луқа 4:1.
4:2 **«У қириқ кечә-күндүз роза тутқандин кейин, униң қосиғи ечип кәткән еди»** — оқурмәнләргә аян болсунки, муқәддәс язмиларда «роза тутуш» адәттә һеч қандақ озуқланмаслиқни көрситиду. Ундақ беваситә дейилмигән болса мошу розилар су ичмәсликни өз ичигә алмайду.

— Әгәр сән растинла Худаниң Оғли болсаң, мошу ташларни наңға айлинишқа буйруғин! — деди.
[4] Лекин у җававән: —
Тәвратта: «Инсан пәқәт нан биләнла әмәс, бәлки Худаниң ағзидин чиққан һәр бир сөз биләнму яшайду» дәп пүтүлгән, — деди.
[5] Андин Иблис уни муқәддәс шәһәргә елип берип, ибадәтханиниң әң егиз җайиға турғузуп униңға:[6] — Худаниң Оғли болсаң, өзәңни пәскә ташлап баққин! Чүнки Тәвратта: «Худа Өз пәриштилиригә сениң һәққиңдә әмир қилиду»; вә «путуңниң ташқа урулуп кәтмәслиги үчүн, улар сени қоллирида көтирип жүриду» дәп пүтүлгән — деди.
[7] Әйса униңға: «Тәвратта йәнә, «Пәрвәрдигар Худайиңни синиғучи болма!» дәпму пүтүлгән — деди.
[8] Андин, Иблис уни наһайити егиз бир таққа чиқирип, униңға дуниядики барлиқ падишалиқларни шәрәплири билән көрситип:
[9] Йәргә жиқилип маңа ибадәт қилсаң, буларниң һәммисини саңа бериветимән, — деди.
[10] Андин Әйса униңға: — Йоқал, Шәйтан! Чүнки Тәвратта: «Пәрвәрдигар Худайиңғила ибадәт қил, пәқәт Униңла ибадәт-хизмитидә бол!» дәп пүтүлгән, — деди.
[11] Буниң билән Иблис уни ташлап кетип қалди, вә мана, пәриштиләр келип униң хизмитидә болди.

Әйса тәлим беришни башлайду

Мар. 1:14-15; Луқа 4:14-15

[12] Әнди Әйса Йәһияниң тутқун қилинғанлиғини аңлап, Галилийәгә йол алди. [13] У Насарәт йезисини ташлап, Зәбулун вә Нафтали районидики Галилийә деңизи бойидики Кәпәрнаһум шәһиригә келип орунлашти. [14] Шундақ қилип, Йәшая пәйғәмбәр арқилиқ ейтилған шу бешарәт әмәлгә ашурулди, демәк: —
[15] «Зәбулун зимини вә Нафтали зимини,
Иордан дәриясиниң нериқи тәрипидики «деңиз йоли» бойида, «Ят әлләрниң макани»

4:3 **«Аздурғучи униң йениға келип униңға... деди»** — «аздурғучи» Шәйтанни көрситиду, әлвәттә. **«Әгәр сән растинла Худаниң Оғли болсаң,...»** — грек тилида бу -3- вә 6-айәтләрдики «әгәр» адәттә «әгәр (мундақ) болсаң (вә дәрвәқә шундақ болисән)» дегән мәнанин пуритиду.
–«Худаниң Оғли» — бу нам һәргизму Худа билән Әйса оттурисидики җисманий җәһәттики ата-балилиқ мунасивәтни әмәс, бәлки роһий җәһәттики мунасивәтни билдүриду.
4:4 **«Инсан пәқәт нан биләнла әмәс, бәлки Худаниң ағзидин чиққан һәр бир сөз биләнму яшайду»** — «Қан.» 8:3.
4:4 Қан. 8:3
4:6 **«Худа Өз пәриштилиригә сениң һәққиңдә әмир қилиду»; вә «путуңниң ташқа урулуп кәтмәслиги үчүн, улар сени қоллирида көтирип жүриду»** — «Зәб.» 90:11, 12. Шәйтанниң бу айәтни ишләткини тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң.
4:6 Зәб. 90:11,12
4:7 **«Пәрвәрдигар Худайиңни синиғучи болма!»** — «Қан.» 6:16.
4:7 Қан. 6:16.
4:10 **«Пәрвәрдигар Худайиңғила ибадәт қил, пәқәт Униңла ибадәт-хизмитидә бол!»** — «Қан.» 6:13.
4:10 Қан. 6:13; 10:20.
4:11 **«Буниң билән Иблис уни ташлап кетип қалди, вә мана, пәриштиләр келип униң хизмитидә болди»** — Рәб Әйса учриған синақлар үстидә «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.
4:12 Мар. 1:14; Луқа 4:14,16,31; Юһ. 4:43.
4:13 **«У... Нафтали районидики Галилийә деңизи бойидики Кәпәрнаһум шәһиригә келип орунлашти»** — «Галилийә деңизи» ақар сулуқ йоған бир көл.

болған Галилийәдә,
[16] Қараңғулуқта яшиған хәлиқ парлақ бир нурни көрди;
Йәни өлүм көләңгисиниң жутида олтарғучиларға,
Дәл уларниң үстигә нур чүшти».
[17] Шу вақиттин башлап, Әйса: «Товва қилиңлар! Чүнки әрш падишалиғи йеқинлишип
қалди!» — дәп жар қилишқа башлиди.

Әйсаниң мухлис чақириши

Мар. 1:16-20; Луқа 5:1-11

[18] Бир күни, у Галилийә деңизи бойида кетиветип, икки ака-ука, йәни Петрус дәпму
атилған Симон исимлиқ бир кишини вә униң иниси Андириясни көрди. Улар белиқчи
болуп, деңизға тор ташлаватати; [19] у уларға:
— Мениң кәйнимдин меңиңлар — Мән силәрни адәм тутқучи белиқчи қилимән! — деди.
[20] Улар шуан белиқ торлирини ташлап, униңға әгишип маңди.
[21] У шу йәрдин өтүп, иккинчи бир ака-укини, йәни Зәбәдийниң оғуллири Яқуп вә иниси
Юһаннани көрди. Бу иккиси кемидә атиси Зәбәдий билән торлирини оңшаватати. У
уларниму чақирди. [22] Улар дәрһал кемини атиси билән қалдуруп униңға әгишип маңди.

Әйсаниң Галилийәдә тәлим бериши

Луқа 6:17-19

[23] Вә Әйса Галилийәниң һәммә йерини кезип, уларниң синагоглирида тәлим берип, Ху-
даниң падишалиғиниң хуш хәвирини җакалайтти, хәлиқ арисида һәр хил кесәлләрни
вә аҗиз-мәйипларни сақайтти. [24] У тоғрилиқ хәвәр пүткүл Сурийә өлкисигә тарқалди; у
йәрдики халайиқ һәр хил бимарларни, йәни һәртүрлүк кесәлләр вә ағриқ-силақларни
һәмдә җин чаплашқанларни, тутқақлиқ вә паләч кесилигә гириптар болғанларни униң
алдиға елип келишти; вә у уларни сақайтти. [25] Галилийә, «он шәһәр» райони, Йеруса-
лим, Йәһудийә вә Иордан дәриясиниң у қетидин кәлгән топ-топ адәмләр униңға әги-
шип маңди.

4:15 **«Иордан дәриясиниң нериқи тәрипидики «деңиз йоли» бойида...»** — «деңиз йоли» «Галилийә деңизи»ниң ғәрбий йәрлирини көрситиду. **««Ят әлләрниң макани» болған Галилийәдә...»** — Асурийә империйәси таҗавуз қилғандин кейин, Нафтали, Зәбулун вә башқа Исраил қәбилилириниң көп қисимлири сүргүн қилинди. Бир қисим кәмбәғәл, намрат, қабилийәтсиз кишиләр қалди. Асурийә падишаси башқа ят милләт-хәлиқләрни елип келип шу йәргә, болупму Галилийәгә олтирақлаштурди. Мошу кишиләр қепқалған намрат Исраиллар билән арилишип жүрүп, өз ара ассимилиятсийә қилинғачқа, Галилийә Йәһудийлар тәрипидин ««ят әлликләр» (Йәһудий әмәсләр)ниң макани Галилийә» дәп кәмситилип аталған.

4:15 Йәш. 8:23; 9:1.

4:16 **«Қараңғулуқта яшиған хәлиқ парлақ бир нурни көрди; йәни өлүм көләңгисиниң жутида олтарғучиларға, дәл уларниң үстигә нур чүшти»** — Тәврат «Йәш.» 9:1-2. Бешарәттә мошу нур дәл шу кәмситилгән йәрдикиләргә чечилиду, дейлиду.

4:16 Йәш. 9:1, 2.

4:17 Мар. 1:15.

4:18 Мар. 1:16.

4:19 **«Мән силәрни адәм тутқучи белиқчи қилимән!»** — «адәмни тутқучи» дегән ибаридә «тутуш» зиян йәткүзүш яки улардин пайдилиниш үчүн әмәс, бәлки уларни Шәйтанниң илкидин елип қутқузушни көрситиду.

4:23 **«Әйса... уларниң синагоглирида тәлим берип,...»** — «синагоглар» Йәһудий хәлқиниң ибадәт қилиш, Тәвратни оқуш вә вәз-тәлим аңлашқа жиғилидиған аммивий өйлири яки заллири.

4:24 **«тутқақлиқ... кесилигә гириптар болғанлар»** — грек тилида «ай урғанлар» дегән сөз билән ипадилиниду.

Һәқиқий бәхит-бәрикәт

Луқа 6:20-23

5 1 Мошу топ-топ адәмләрни көрүп у бир тақка чиқти; у у йәрдә олтарғинида,
мухлислири униң йениға кәлди.2 У ағзини ечип уларға тәлим беришкә башлиди: —

3 Мубарәк, роһта намрат болғанлар!
Чүнки әрш падишалиғи уларға тәвәдур.
4 Мубарәк, пиған чәккәнләр!
Чүнки улар тәсәлли тапиду.
5 Мубарәк, мулайим-мөминләр!
Чүнки улар йәр йүзигә мирасхордур.
6 Мубарәк, һәққанийлиққа ач вә тәшналар!
Чүнки улар толуқ тоюниду.
7 Мубарәк, рәһимдиллар!
Чүнки улар рәһим көриду.
8 Мубарәк, қәлби пак болғанлар!
Чүнки улар Худани көриду.
9 Мубарәк, течлиқ тәрәпдарлири!
Чүнки улар Худаниң пәрзәнтлири дәп атилиду.
10 Мубарәк, һәққанийлиқ йолида зиянкәшликкә учриғанлар! Чүнки әрш падишалиғи
уларға тәвәдур.
11 Мубарәк, мән үчүн башқиларниң һақарәт, зиянкәшлик вә һәртүрлүк төһмитигә учри-
саңлар; 12 шат-хорам болуп яйраңлар! Чүнки әршләрдә катта инъам силәр үчүн сақлан-
мақта; чүнки силәрдин илгәрки пәйғәмбәрләргиму улар мошундақ зиянкәшликләрни
қилған.

Мухлислар «туз»луқ ролини йоқатмаслиғи керәк

Мар. 9:50; Луқа 14:34-35

13 Силәр йәр йүзидики туздурсиләр. Һалбуки, әгәр туз өз тәмини йоқатса, униңға қай-
тидин туз тәмини қандақму киргүзгили болиду? У чағда, у һеч немигә яримас болуп,
ташлинип кишиләрниң айиғи астида дәссилиштин башқа һеч ишқа яримайду.
14 Силәр дунияниң нуридурсиләр. Тағ үстигә селинған шәһәр йошуруналмайду. 15 Һеч
ким чирақни йеқип қоюп, үстигә севәтни көмтүрүп қоймас, бәлки чирақданниң үстигә

5:3 **«роһта намрат болғанлар»** — бәлким өзиниң Худаға қәтъий муһтаҗлиғини тонуп йәткәнләр. Башқа бирхил тәрҗимиси: «Мубарәк, роһта тиләмчи болғанлар!». Грек тилида «намрат» дегән сөз «тиләмчи» дегән мәнанини өз ичигә алиду (мәсилән, «Луқа» 16:20, 22дә).
–Бу айәтләрдә «мубарәк» дегән сөз (Худа тәрипидин) «бәхитлик, бәрикәтлик қилинған» дегән мәнада ишлитилиду.
5:3 Йәш. 57:15; 66:2; Луқа 6:20.
5:4 **«пиған чәккәнләр»** — бәлким өз гуналири вә Худаға таянмиғанлиғи үчүн пиған чекишни көрситиду.
5:4 Йәш. 61:2; 66:10,13; Луқа 6:21.
5:5 Зәб. 36:11.
5:6 Йәш. 55:1.
5:8 Зәб. 15:1-2; 23:4; Ибр. 12:14.
5:9 **«течлиқ тәрәпдарлири»** — грек тилида: «сулһи қилғучилар».
5:10 2Кор. 4:10; 2Тим. 2:12; 1Пет. 3:14.
5:11 1Пет. 4:14.
5:12 Луқа 6:23.
5:13 **«силәр йәр йүзидики туздурсиләр»** — туз — (1) тәм бериду; (2) чирип кетиштин тосиду; (3) зәхим-яриларни сақайтиду. Мухлисларниң бу дунияға болған роли буниңға охшап кетиши керәк.
5:13 Мар. 9:50; Луқа 14:34.

қойиду; буниң билән, у өй ичидики һәммә адәмләргә йоруқлуқ бериду. 16 Шу тәриқидә,
силәр нуруңларни инсанлар алдида шундақ чақнитиңларки, улар яхши әмәллириңлар-
ни көрүп, әрштики атаңларни улуқлисун.

Тәврат қануни һәққидә

17 Мени Тәврат қанунини яки пәйғәмбәрләрниң язғанлирини бекар қилғили кәлди, дәп
ойлап қалмаңлар. Мән уларни бекар қилғили әмәс, бәлки әмәлгә ашурғили кәлдим.
18 Чүнки мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, асман-зимин йоқимиғичә, униңда
пүтүлгәнләр әмәлгә ашурулмиғичә Тәвраттики «йод» бир һәрип, һәтта бирәр чекитму
бекар қилинмайду. 19 Шу сәвәптин, Тәврат қанунининиң әқидилиригә, һәтта униң әң ки-
чиклиридин бирини бекар қилип, вә башқиларға шундақ қилишни үгитидиған һәр ким
әрш падишалиғида әң кичик һесаплиниду. Амма әксичә, Тәврат қануни әқидилиригә
әмәл қилғанлар вә башқиларға шундақ қилишни үгәткүчиләр болса әрш падишалиғида
улуқ һесаплиниду. 20 Чүнки мән силәргә шуни ейтип қояйки, һәққанийлиғиңлар Тәврат
устазлири вә Пәрисийләрниңкидин ашмиса, әрш падишалиғиға һеч қачан кирәлмәй-
силәр.

Ғәзәплиниш һәққидә

21 Бурунқиларға «Қатиллиқ қилма, қатиллиқ қилған һәр қандақ адәм сораққа тартили-
ду» дәп буйрулғанлиғини аңлиғансиләр. 22 Бирақ мән өзәм шуни силәргә ейтип қояйки,
өз қериндишиға бекардин-бекар аччиқланғанларниң һәр бириму сораққа тартилиду.
Өз қериндишини «ахмақ» дәп тиллиған һәр ким алий кеңәшмидә сораққа тартилиду;
амма қериндашлирини «тәлвә» дәп һақарәтлигән һәр ким дозақниң отиға лайиқ боли-
ду. 23 Шуниң үчүн, сән қурбангаһ алдиға келип Худаға һәдийә атимақчи болғиниңда,
қериндишиңниң сениңдин ағринған йери барлиғи ядиңға кәлсә, 24 һәдийәңни қурбан-
гаһ алдиға қоюп туруп, авал қериндишиң билән яришивал, андин келип һәдийәңни ата.
25 Әгәр үстүңдин дәва қилмақчи болған бириси болса, униң билән биргә йолда болғи-
ниңда униң билән тездин яришип, дост болғин. Болмиса, у сени сорақчиға, сорақчи
болса гундипайға тапшуриду, сән зинданға солитиветилисән. 26 Мән саңа шуни бәрһәқ
ейтип қояйки, қәрзиңниң әң ахирқи бир тийининиму қоймай төлимигичә, шу йәрдин
чиқалмайсән.

5:15 **«һеч ким чирақни йеқип қоюп, үстигә севәтни көмтүрүп қоймас...»** — «севәт» грек тилида «өлчигүчи севәт».
5:15 Мар. 4:21; Луқа 8:16; 11:33.
5:16 1Пет. 2:12.
5:18 **«униңда , *йәни Тәврат қанунида* пүтүлгәнләр әмәлгә ашурулмиғичә Тәвраттики «йод» бир һәрип... бекар қилинмайду»** — «йод» болса ибраний тилида: «и» («йод», й) — әң кичик һәрип һесаплиниду.
5:18 Луқа 16:17.
5:19 **«униң әң кичиклиридин бирини бекар қилип...»** — яки «униң әң кичиклиридин бирини хилаплиқ қилип...» — Грек тилидики пеил бәлким «бекар қилип» вә «хилаплиқ қилип» дегән икки мәнании өз ичигә алиду.
5:19 Яқ. 2:10.
5:20 **«Тәврат устазлири вә Пәрисийләр...»** — «Пәрисийләр» Йәһудийларниң диний әнъәнилиридә әң чиң туридиған қаттиқ тәләплик етиқат еқими еди.
5:21 Мис. 20:13; Қан. 5:17.
5:22 **«Өз қериндишиға бекардин-бекар аччиқланғанлар...»** — бәзи кона көчүрмиләрдә: «бекардин-бекар» дегән сөзләр тепилмайду. **«... алий кеңәшмидә сораққа тартилиду»** — «алий кеңәшмә» Йәһудийларниң әң жуқури соти болуп, «санһедрин» дәп атилатти. Бәзиләр бу сөз әрштики сотни көрситиду, дәп қарайду; бизму бу пикиргә майилмиз.
5:25 **«...үстүңдин дәва қилмақчи болған бириси болса, униң билән биргә йолда болғиниңда униң билән тездин яришип, дост болғин»** — «униң билән биргә йолда болғиниңда» дегән сөз бәлким сотқа қарап маңған йолда, йәни сотқа чүшүштин бурун болған «яришиш пурсити»ни көрситиду. «Луқа» 12:58ни көрүң.
5:25 Луқа 12:58; Әф. 4:26.
5:26 **«қәрзиңниң әң ахирқи бир тийини»** — «бир тийин» грек тилида «бир кодранс». Бу пулниң әң кичик бирлиги,

Зинахорлуқ һәққидә

27 Силәр «Зина қилмаңлар» дәп буйрулғанлиғини аңлиғансиләр. 28 Бирақ мән өзәм
шуни силәргә ейтип қояйки, бирәр аялға шәһваний нийәт билән қариған киши көңлидә
у аял билән аллиқачан зина қилған болиду. 29 Әгәр әнди оң көзүң сени гунаға аздурса,
уни оюп ташливәт. Чүнки пүтүн бәдиниңниң дозаққа ташланғинидин көрә, бәдиниңди-
ки бир әзайиң йоқ қилинғини көп әвзәл. 30 Әгәр оң қолуң сени гунаға аздурса, уни кесип
ташливәт. Чүнки пүтүн бәдиниңниң дозаққа ташланғинидин көрә, бәдиниңдики бир
әзайиң йоқ қилинғини көп әвзәл.

Талақ қилиш һәққидә

Мат. 19:9; Мар. 10:11-12; Луқа 16:18

31 Йәнә: — «Кимдиким аялини талақ қилса, униңға талақ хетини бәрсун» дәпму буй-
рулған. 32 Бирақ мән өзәм шуни силәргә ейтип қояйки, кимдиким өз аялиниң бузуқлуқ
қилмишидин башқа һәр қандақ ишни банә қилип уни талақ қилса, әнди уни зинаға тутуп
бәргән болиду; талақ қилинған аялни әмригә алған кишиму зина қилған болиду.

Қәсәм қилиш һәққидә

33 Силәр йәнә бурунқиларға «Қәсимиңдин янма, Пәрвәрдигарға қилған қәсимиңгә әмәл
қил» дәп буйрулғанлиғини аңлиғансиләр. 34 Бирақ мән өзәм шуни силәргә ейтип қо-
яйки, қәтъий қәсәм қилмаңлар; әршни тилға елип қәсәм қилмаңлар, чүнки әрш Худа-
ниң тәхтидур; 35 яки йәрни тилға елип қәсәм қилмаңлар, чүнки йәр йүзи Худаниң тәх-
типәридур. Йерусалимни тилға елипму қәсәм қилмаңлар, чүнки у йәр улуқ падишаниң
шәһиридур. 36 Һәтта өз бешиңларни тилға елипму қәсәм қилмаңлар, чүнки силәрниң
чечиңларниң бир телиниму ақ яки қара рәңгә өзгәртиш қолуңлардин кәлмәйду. 37 Пәқәт
дегиниңлар «Болиду», «болиду», яки «Яқ, яқ, болмайду» болсун. Буниңдин зиядиси рә-
зил болғучидин келиду.

Интиқам һәққидә

Луқа 6:29-30

38 Силәр «Көзгә көз, чишқа чиш» дәп буйрулғанлиғини аңлиғансиләр. 39 Бирақ мән өзәм
шуни силәргә ейтип қояйки, әски билән тәң болмаңлар. Кимдәким оң мәңзиңгә урса,
сол мәңзиңниму тутуп бәр; 40 вә бириси үстүңдин дәва қилип, көйнигиңни алмақчи

шу дәвирдики бир ишчиниң күнлүк һәққи болған «динариус»ниң 1/64 қисми еди.

5:27 Мис. 20:14; Қан. 5:18.

5:28 Аюп 31:1; Зәб. 118:37.

5:29 Мат. 18:8; Мар. 9:43.

5:31 **«Кимдиким аялини талақ қилса, униңға талақ хетини бәрсун»** — «Қан.» 24:1.

5:31 Чөл. 30:2; Қан. 23:20-22; 24:1.

5:32 **«Кимдиким өз аялиниң бузуқлуқ қилмишидин башқа һәр қандақ ишни банә қилип уни талақ қилса, әнди уни зинаға тутуп бәргән болиду»** — аял киши Мәсиһ ейтқан бу әһвалға чүшсә (демәк, ери бузуқлуқ қилған болса), ундақта у талақ қилинған болса, башқа бир әргә тәгсә болиду. Шу вақитларда талақ қилинған хотун әрсиз қалса, әһвали наһайити қийин болиду, әлвәттә.

5:32 Мат. 19:7; Мар. 10:4,11; Луқа 16:18; 1Кор. 7:10.

5:33 Мис. 20:7; Лав. 19:12; Қан. 5:11; 23:22

5:34 Йәш. 66:1; Яқ. 5:12.

5:35 Зәб. 47:3; Йәш. 66:1.

5:37 **«Буниңдин зиядиси рәзил болғучидин келиду»** — «рәзил болғучи» Шәйтанни көзритиду. Башқа бирхил тәрҗимиси: «рәзилликтин келиду».

5:38 **«Көзгә көз, чишқа чиш»** — уйғур тилидики мақал болса: «Қанға қан, җанға җан». Соттики адаләтлик һөкүмләрни көрситидиған бу сөзләр Тәврат, «Мис.» 21:24, «Лав.» 24:20дә тепилиду.

5:38 Мис. 21:24; Лав. 24:20; Қан. 19:21.

5:39 Пәнд. 24:29; Луқа 6:29; Рим. 12:17; 1Кор. 6:7; 1Тес. 5:15; 1Пет. 3:9.

болса, чапиниңниму бәр. [41] Бириси саңа жүк-тақини йүдкүзүп миң қәдәм йол жүрүшкә
зорлиса, униң билән икки миң қәдәм маң. [42] Бириси сәндин тилисә, униңға бәр. Бириси
сәндин өтнә-йерим қилмақчи болса, униңға бойнуңни толғима.

Дүшмәнләргә меһир-муһәббәт көрситиш һәққидә

Луқа 6:27-28; 32-36

[43] Силәр «Хошнаңни сөйгин, дүшминиңгә нәпрәтлән» дәп ейтилғанни аңлиған. [44] Бирақ
мән өзәм шуни силәргә ейтип қояйки, силәргә дүшмәнлик болғанларға меһир-муһәббәт
көрситиңлар, силәрдин нәпрәтләнгәнләргә яхшилиқ қилиңлар, силәргә зиянкәшлик
қилғанларға дуа қилиңлар. [45] Шундақ қилғанда, әрштики Атаңларниң пәрзәнтлиридин
болисиләр. Чүнки У қуяшиниң нурини яхшиларғиму вә яманларғиму чүшириду, ямғур-
ниму һәққанийларғиму, һәққанийәтсизләргиму яғдуриду. [46] Әгәр силәр өзәңларға
муһәббәт көрсәткәнләргила меһир-муһәббәт көрсәтсәңлар, буниң қандақму инъамға
еришкичилиги болсун? Һәтта бажгирларму шундақ қиливатмамду? [47] Әгәр силәр пәқәт
қериндашлириңлар биләнла салам-сәһәт қилишсаңлар, буниң немә пәзилити бар? Һәт-
та ят әлликләрму шундақ қилидиғу! [48] Шуңа, әрштики Атаңлар мукәммәл болғинидәк,
силәрму мукәммәл болуңлар.

Хәйр-сахавәт һәққидә

6 [1] Һези болуңларки, хәйр-сахавәтлик ишлириңларни башқиларниң алдида көз-көз
қилмаңлар. Бундақ қилсаңлар, әрштики Атаңларниң инъамиға еришәлмәйсиләр.
[2] Шуңа хәйр-сахавәт қилғиниңда, давраң салма. Сахтипәзләрла синагогларда вә кочи-
ларда адәмләрниң махтишиға еришиш үчүн шундақ қилиду. Мән силәргә шуни бәрһәқ

5:41 **«Бириси саңа жүк-тақини йүдкүзүп миң қәдәм йол жүрүшкә зорлиса...»** — «миң қәдәм» грек тилида: «бир милийон», йәни тәхминән 1.5 километр. **«бириси саңа жүк-тақини йүдкүзүп миң қәдәм йол жүрүшкә зорлиса, униң билән икки миң қәдәм маң»** — шу вақитларда Рим империйәсидики әскәрләрниң аддий пухраларни өз жүк-тақлирини көтирип беришкә зорлаш һоқуқи бар еди.

5:42 **«Бириси сәндин тилисә, униңға бәр»** — Мәсиһ тилигәнләргә немини бериш, немини бәрмәслик тоғрисида сөз қилмиған; пәқәт көңлимиздә «бериш позитсийиси»ни сақлишимиз керәк. Дәл тилигән нәрсини беришимиз натайин («Рос.» 3:6ни көрүң).

5:42 Қан. 15:8; Луқа 6:35.

5:43 **«Хошнаңни сөйгин»** — «Лав.» 18:18. **«дүшминиңгә нәпрәтлән»** — иккинчи сөз Тәвраттин әмәс, бәлки Йәһудий устазларниң язмилиридин елинип, уларниң әнъәниви көзқаришини әкс әттүриду.

5:43 Лав. 19:18.

5:44 **«силәргә зиянкәшлик қилғанларға дуа қилиңлар....»** — бәзи кона көчүрмиләрдә толуқ айәт: «...силәргә дүшмәнлик болғанларға меһир-муһәббәт көрситиңлар, силәрни қарғиғанларға бәхит тиләңлар, силәрдин нәпрәтләнгәнләргә яхшилиқ қилиңлар, силәргә һақарәт вә зиянкәшлик қилғанларға дуа қилиңлар» дейилиду. «Луқа» 6:27-28ниму көрүң.

5:44 Луқа 6:27; 23:34; Рос. 7:60; Рим. 12:20; 1Кор. 4:13; 1Пет. 2:23.

5:45 **«Шундақ қилғанда, әрштики Атаңларниң пәрзәнтлиридин болисиләр»** — тәкитләнгән иш бәлки Худаниң һәқиқий характерини башқиларға билдүрүш, Униңға охшаш болуш.

5:46 **«һәтта бажгирларму шундақ қиливатмамду?»** — бажгирлар интайин инсапсиз, пәскәш адәмләр дәп һесаплинатти.

5:46 Луқа 6:32.

5:47 **«һәтта ят әлликләрму шундақ қилидиғу!»** — «ят әлликләр»ниң көпинчиси шу вақитта бутпәрәсләр, капирлар еди, әлвәттә.

5:48 **«...Атаңлар мукәммәл болғинидәк, силәрму мукәммәл болуңлар»** — яки «... Атаңлар мукәммәл болғинидәк, силәр мукәммәл болисиләр».

5:48 Яр. 17:1

6:1 **«хәйр-сахавәтлик ишлириңларни башқиларниң алдида көз-көз қилмаңлар»** — яки «қилған яхши ишлириңларни башқиларниң алдида көз-көз қилмаңлар».

ейтип қояйки, улар көзлигән инъамиға еришкән болиду. 3 Лекин сән, хәйр-сахавәт
қилғиниңда оң қолуңниң немә қиливатқинини сол қолуң билмисун. 4 Шуниң билән
хәйр-сахавитиң йошурун болиду вә йошурун ишларни көргүчи Атаң саңа буни қайту-
риду.

Дуа һәққидә

Луқа 11:2-4

5 Дуа қилған вақтиңда, сахтипәзләрдәк болма; чүнки улар башқиларға көз-көз қилиш
үчүн синагоглар яки төрт коча еғизида турувелип дуа қилишқа амрақтур. Мән силәргә
шуни бәрһәқ ейтип қояйки, улар көзлигән инъамиға еришкән болиду.
6 Лекин сән болсаң, дуа қилған вақтиңда, ичкири өйгә кирип, ишикни йепип, йошурун
турғучи Атаңға дуа қилиңлар; вә йошурун көргүчи Атаң буни саңа қайтуриду.
7 Дуа-тилавәт қилғанда, бутпәрәс ят әлликләрдикидәк қуруқ гәпләрни тәкрарлавәр-
мәңлар. Чүнки улар дегәнлиримиз көп болса Худа тилигинимизни чоқум иҗабәт қилиду,
дәп ойлайду. 8 Шуңа, силәр уларни дориманлар. Чүнки Атаңлар силәрниң еһтияҗиңлар-
ни силәр тилимәстин бурунла билиду. 9 Шуниң үчүн, мундақ дуа қилиңлар: —

«И асманларда турғучи Атимиз,
Сениң намиң муқәддәс дәп улуқланғай.
10 Падишалиғиң кәлгәй,
Ирадәң әрштә ада қилинғандәк йәр йүзидиму ада қилинғай.
11 Бүгүнки ненимизни бүгүн бизгә бәргәйсән.
12 Бизгә қәриздар болғанларни кәчүргинимиздәк,
Сәнму қәризлиримизни кәчүргәйсән.
13 Бизни аздурулушларға учратқузмиғайсән,
Бәлки бизни рәзил болғучидин қутулдурғайсән».

14 Чүнки силәр башқиларниң гуна-сәһвәнликлирини кәчүрсәңлар, әрштики Атаңларму
силәрни кәчүриду. 15 Бирақ башқиларниң гуна-сәһвәнликлирини кәчүрмисәңләр, әр-
штики Атаңларму гуна-сәһвәнликлириңларни кәчүрмәйду.

Роза тутуш һәққидә

16 Роза тутқан вақтиңларда, сахтипәзләрдәк татираңғу қияпәткә киривалмаңлар. Улар
роза тутқинини көз-көз қилиш үчүн чирайлирини солғун қияпәттә көрситиду. Мән
силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, улар көзлигән инъамиға еришкән болиду. 17 Әнди

6:2 **«Шуңа хәйр-сахавәт қилғиниңда, давраң салма»** — грек тилида «шуңа хәйр-сахавәт қилғиниңда, өз алдиңда канай чалғузма».
6:2 Рим. 12:8.
6:4 Луқа 14:14.
6:6 2Пад. 4:33; Рос. 10:4.
6:7 1Пад. 18:28; Йәш. 1:15.
6:9 Луқа 11:2.
6:12 **«Бизгә қәриздар болғанларни кәчүргинимиздәк, сәнму қәризлиримизни кәчүргәйсән»** — бу айәттики «қәриз» чоқум гуналарни өз ичигә алиду. 14-айәтни көрүң.
6:13 **«..бәлки бизни рәзил болғучидин қутулдурғайсән»** — демәк, Шәйтандин қутқузуш. Башқа бирхил тәрҗимиси: «яманлиқтин», «рәзилликтин». **«..бәлки бизни рәзил болғучидин қутулдурғайсән...»** — бәзи грекчә нусхиларда бу айәтниң ахириға келип: «Чүнки, падишалиқ, һоқуқ вә улуқлуқ Саңа мәнсуп, амин» дегән ибариләр қошулған.
6:13 Мат. 13:19.
6:14 Мар. 11:25; Кол. 3:13.
6:15 Мат. 18:35; Як. 2:13.
6:16 Йәш. 58:3; Мат. 9:14; Мар. 2:18; Луқа 5:33.

сән, роза тутқиниңда, чачлириңни майлап, йүзүңни жуюп жүр. [18] Шу чағда, роза тутқи-
ниң инсанларға әмәс, бәлки пәқәт йошурун турғучи Атаңғила көрүниду; вә йошурун
көргүчи Атаң уни саңа қайтуриду.

Байлиқ һәққидә

Луқа 12:33-34; 11:34-36; 16:13

[19] Йәр йүзидә өзәңларға байлиқларни топлимаңлар. Чүнки бу йәрдә йә күйә йәп кетиду,
йә дат басиду яки оғрилар там тешип оғрилап кетиду. [20] Әксичә, әрштә өзәңларға бай-
лиқлар топлаңлар. У йәрдә күйә йемәйду, дат басмайду, оғриму там тешип оғрилимай-
ду. [21] Чүнки байлиғиң қәйәрдә болса, қәлбиңму шу йәрдә болиду.
[22] Тәнниң чириғи көздур. Шуңа әгәр көзүң сап болса, пүтүн вуҗудуң йорутулиду. [23] Ле-
кин әгәр көзүң яман болса пүтүн вуҗудуң қараңғу болиду. Әгәр вуҗудуңдики «йо-
руқлуқ» әмәлийәттә қараңғулуқ болса, у қараңғулуқ немидегән қорқунучлуқ-һә!
[24] Һеч ким бирла вақитта икки ғоҗайинниң қуллуғида болмайду. Чүнки у яки буни яман
көрүп, уни яхши көриду; яки униңға бағлинип, униңға етиварсиз қарайду. шуниңға
охшаш, силәрниң һәм Худаниң, һәм мал-дунияниң қуллуғида болушуңлар мүмкин әмәс.
[25] Шуңа мән силәргә шуни ейтип қояйки, һаятиңларға керәклик йемәк-ичмәк яки
учаңларға кийидиған кийим-кечәкниң ғемини қилмаңлар. Һаятлиқ озуқтин, тән кий-
им-кечәктин әзиз әмәсму? [26] Асмандики учар-қанатларға қараңлар! Улар теримайду,
ормайду, амбарларға жиғмайду, лекин әрштики Атаңлар уларниму озуқландури-
ду. Силәр әшу қушлардин көп әзиз әмәсму? [27] Араңларда қайсиңлар ғәм-қайғу билән
өмрүңларни бирәр саат узарталайсиләр?
[28] Силәрниң кийим-кечәкниң ғемини қилишиңларниң немә һаҗити?! Даладики
нелупәрләрниң қандақ өсидиғанлиғиға қарап беқиңлар! Улар әмгәкму қилмайду,
чақ егирмәйду; [29] лекин силәргә шуни ейтайки, һәтта Сулайман толуқ шан-шәрәптә
турғандиму униң кийиниши нилупәрләрниң бир гүличиликму йоқ еди. [30] Әнди
Худа даладики бүгүн ечилса, әтиси қуруп очаққа селинидиған әшу гүл-гияларни
шунчә безигән йәрдә, силәрни техиму кийиндүрмәсму, әй ишәши аҗизлар! [31] Шуңа
«немә йәймиз», «немә ичимиз», «немә кийимиз?» дәп ғәм қилмаңлар. [32] Чүнки ят
әлдикиләр мана шундақ һәммә нәрсигә интилиду, амма әрштики Атаңлар силәрниң
бу һәммә нәрсиләргә муһтаҗлиғиңларни билиду; [33] шундақ екән, һәммидин авал
Худаниң падишалиғи вә һәққанийлиғиға интилиңлар. У чағда, уларниң һәммиси

6:19 Пәнд. 23:4; Ибр. 13:5; Яқ. 5:1.
6:20 Луқа 12:33; 1Тим. 6:19.
6:22 **«әгәр көзүң сап болса...»** — грек тилида «сап» дегән сөзниң икки мәнаси бар: (1) «бир, бөлүнмәс, бирләшкән, сақ»; (2) «сехий». Демәк, шундақ болғанда «сап» дегән сөзниң толуқ мәнаси «Көзүң Худағила қариса...» һәмдә «Сән өзәң сехий болсаң...» дегән болиду.
6:22 Луқа 11:34.
6:23 **«әгәр көзүң яман болса...»** — «яман» мошу йәрдә һәм «рәзил» һәм «сақ әмәс, аҗиз, кесәл» дегән икки мәнании билдүриду.
6:24 **«силәрниң һәм Худаниң, һәм мал-дунияниң қуллуғида болушуңлар мүмкин әмәс»** — «мал-дуния» грек тилида «маммон» дейилиду.
6:24 Луқа 16:13.
6:25 Зәб. 36:5; 54:23; Луқа 12:22; Фил. 4:6; 1Тим. 6:8; 1Пет. 5:7.
6:26 Аюп 38:41; Зәб. 146:9.
6:27 **«... өмрүңларни бирәр саат узарталайсиләр?»** — башқа бир тәрҗимиси: «....боюңға бирәр ғерич қошаламду?».
6:28 **«Даладики нелупәрләр ... »** — яки «Даладики явайи гүл-гиялар...».
6:29 **«һәтта Сулайман толуқ шан-шәрәптә турғандиму униң кийиниши нилупәрләрниң бир гүличиликму йоқ еди»** — мошу йәрдә «Сулайман» улуқ падиша, Давут падишаниң оғли Сулайманни көрситиду.
6:32 **«ят әлдикиләр мана шундақ һәммә нәрсигә интилиду...»** — «ят әлдикиләр» Йәһудий әмәс бутпәрәсләр болуп, тирик Худани билмәйтти. Мухлислар Йәһудий болғачқа, Худаниң күч-қудритигә һәмдә Өз хәлқидин хәвәр алидиғанлиғиға ишәши болуши керәк еди.

силәргә қошулуп несип болиду.
34 Шуниң үчүн, әтиниң ғемини қилмаңлар. Әтиниң ғеми әтигә қалсун. Һәр күнниң дәрди
шу күнгә тушлуқ болиду.

Башқиларниң үстидин һөкүм қилмаңлар

Луқа 6:37-38; 41-42

7 1 Башқиларниң үстидин һөкүм қилип жүрмәңлар. Шундақта Худаниң һөкүмигә
учримайсиләр. 2 Чүнки силәр башқилар үстидин қандақ баһа билән һөкүм қилсаңлар,
Худаму силәрниң үстүңлардин шундақ баһа билән һөкүм чиқириду. Силәр башқиларни
қандақ өлчәм билән өлчисәңлар, Худаму силәрни шундақ өлчәм билән өлчәйду. 3 Әнди
немә үчүн бурадириңниң көзидики қилни көрүп, өз көзүңдики лимни байқалмайсән?!
4 Сән қандақму бурадириңға: «Қени, көзүңдики қилни еливетәй!» дейәләйсән? Чүнки
мана, өзәңниң көзидә лим туриду!? 5 Әй сахтипәз! Авал өзәңниң көзидики лимни еливәт,
андин еник көрүп, бурадириңниң көзидики қилни еливетәләйсән.

Худаниң сөзини көзигә илмайдиғанлар һәққидә

6 Муқәддәс нәрсини иштларға бәрмәңлар, яки үнчә-мәрвайитлириңларни тоңғузлар-
ниң алдиға ташлап қоймаңлар. Болмиса, улар буларни путлирида дәссәп, андин буру-
луп силәрни талайду.

Тиләңлар, издәңлар, чекиңлар

Луқа 11:9-13

7 Тиләңлар, силәргә ата қилиниду; издәңлар, таписиләр; ишикни чекиңлар, ечилиду.
8 Чүнки һәр бир тилигүчи тилигинигә еришиду; издигүчи издигинини тапиду; ишик-
ни чәккүчиләргә ишик ечилиду. 9 Араңларда өз оғли нан тәләп қилса, униңға таш бе-
ридиғанлар барму?! 10 Яки белиқ тәләп қилса, илан берәдиғанлар барму? 11 Әнди силәр
рәзил турупму өз пәрзәнтлириңларға яхши илтипатларни беришни билгән йәрдә, әр-
штики Атаңлар Өзидин тилигәнләргә яхши нәрсиләрни техиму илтипат қилмасму?
12 Шуңа һәр ишта башқиларниң өзәңларға қандақ муамилә қилишини үмүт қилсаңлар,
силәрму уларға шундақ муамилә қилиңлар; чүнки Тәврат қануни вә пәйғәмбәрләрниң
тәлиматлири мана шудур.

6:33 1Пад. 3:13; Зәб. 36:25; 54:23
7:1 Луқа 6:37; Рим. 2:1; 1Кор. 4:3, 5.
7:2 **«башқиларниң үстидин һөкүм қилип жүрмәңлар»** — бу 1-2-айәтләр тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.
7:2 Мар. 4:24; Луқа 6:38.
7:3 **«бурадириңниң көзидики қилни көрүп...»** — яки «қериндишиңниң көзидики қилни көрүп...». **«...өз көзүңдики лимни байқалмайсән?!»** — айәтниң толуқ мәнаси: «Немә үчүн бурадириңниң һәрә кепигидәк кичик сәһвәнлигинила көрүп, өзәңдики лимдәк чоң гунани көрмәйсән» дегәндәк.
7:3 Луқа 6:41, 42.
7:5 Пәнд. 18:17.
7:6 Пәнд. 9:8; 23:9.
7:7 Мат. 21:22; Мар. 11:24; Луқа 11:9; Юһ. 14:13; 16:24; Яқ. 1:5, 6; 1Юһа. 3:22; 5:14.
7:8 Пәнд. 8:17; Йәр. 29:12.
7:11 Яр. 6:5; 8:21.
7:12 Луқа 6:31.

Худаниң падишалиғиға киридиған дәрваза тар

Луқа 13:24

[13] Тар дәрвазидин кириңлар. Чүнки кишини һалакәткә елип баридиған дәрваза кәң бо-
луп, йоли кәңташа вә дағдамдур, вә униңдин киридиғанлар көптур. [14] Бирақ һаятлиққа
елип баридиған дәрваза тар, йоли қистаң болуп, уни тапалайдиғанларму аз.

Икки хил дәрәқ

Луқа 6:43-44; 13:25-27

[15] Алдиңларға қой терисигә оринивелип кәлгән, ичи житқуч чилбөридәк болған сахта
пәйғәмбәрләрдин һошияр болуңлар. [16] Силәр уларни мевилиридин тонувалалайсиләр.
Тикәндин үзүмләр, қамғақтин әнҗирләр алғили боламду? [17] Шуниңға охшаш, һәр яхши
дәрәқ яхши мевә бериду, пор дәрәқ начар мевә бериду. [18] Яхши дәрәқ начар мевә бәр-
мәйду, пор дәрәқ яхши мевә бәрмәйду. [19] Яхши мевә бәрмәйдиған һәр бир дәрәқ кесилип
отқа ташлиниду. [20] Шуниңдәк, мошундақ кишиләрни мевилиридин тонувалалайсиләр.

Һәқиқий мухлис

[21] Маңа «Рәббим, Рәббим» дегәнләрниң һәммисила әрш падишалиғиға кирәлмәйду, бәл-
ки әрштә турғучи Атамниң ирадисини ада қилғанларла кирәләйду. [22] Шу күнидә нурғун
кишиләр маңа: «Рәббим, Рәббим, биз сениң намиң билән вәһий-бешарәтләрни йәткүз-
дуқ, сениң намиң билән җинларни қоғлидуқ вә намиң билән нурғун мөҗизиләрни көр-
сәттуқ» дәйду. [23] Һалбуки, у чағда мән уларға: «Силәрни әзәлдин тонумаймән. Көзүм-
дин йоқилиңлар, әй итаәтсизләр!» дәп елан қилимән.

Икки хил имарәт салған кишиләр

[24] Әнди һәр бири бу сөзлиримни аңлап әмәл қилған болса, у өз өйини қорам таш үсти-
гә салған пәм-парасәтлик кишигә охшайду. [25] Ямғур жиғип, кәлкүн келип, боран чиқип
соқсиму, у өй өрүлмиди; чүнки униң ули қорам ташниң үстигә селинған. [26] Бирақ сөзли-
римни аңлап туруп, әмәл қилмайдиған һәр бири өйини қумниң үстигә қурған ахмаққә
охшайду. [27] Ямғур яққанда, кәлкүн кәлгәндә, боран чиққанда шу өй өрүлүп кәтти; униң
өрүлүши интайин дәһшәтлик болди!
[28] Вә шундақ болдики, Әйса бу сөзлирини ахирлаштурғандин кейин, бу топ-топ халайиқ
униң тәлимлиригә һәйрануһәс болушти. [29] Чүнки униң тәлимлири Тәврат устазлири-
ниңкигә охшимайтти, бәлки толиму нопузлуқ еди.

7:13 **Луқа 13:24.**
7:14 **Рос. 14:22.**
7:15 **Қан. 13:4; Йәр. 23:16; Мат. 24:4; Рим. 16:17; Әф. 5:6; Кол. 2:8; 1Юһа. 4:1.**
7:17 **Мат. 3:10; 12:33; Мар. 11:13; Луқа 8:8.**
7:21 **Мат. 25:11; Луқа 6:46; 13:25; Рос. 19:13; Рим. 2:13; Яқ. 1:22.**
7:22 **«Шу күнидә нурғун кишиләр маңа: «Рәббим, Рәббим...» дәйди»** — «шу күни» — муқәддәс язмилардики көп йәрләрдә қиямәт күни пәқәт «шу күни» дәп атилиду.
7:22 **Йәр. 14:14; 27:15; Луқа 13:26.**
7:23 **Зәб. 6:9; Мат. 25:12,41; Луқа 13:25,27.**
7:24 **Йәр. 17:8; Луқа 6:47; Рим. 2:13; Яқ. 1:25.**
7:26 **Әз. 13:11; Рим. 2:13; Яқ. 1:23.**
7:29 **Мар. 1:22; 6:2; Луқа 4:32.**

Әйсаниң мохо кесилини сақайтиши

Мар. 1:40-45; Луқа 5:12-16

8 [1] У тағдин чүшкәндә, топ-топ кишиләр униңға әгишип маңди.[2] Вә мана, мохо кесили
бар болған бир киши униң алдиға келип, бешини йәргә уруп тизлинип:
— Тәхсир, әгәр халисиңиз, мени кесилимдин пак қилалайсиз! — деди. [3] Әйса униңға қо-
лини тәккүзүп туруп:
— Халаймән, пак болғин! — девиди, бу адәмниң мохо кесили шуан пак болуп сақай-
ди.[4] Әйса униңға:
— Һазир бу ишни һеч кимгә ейтма, бәлки удул берип каһинға өзәңни көрситип, уларда
бир гувалиқ болуш үчүн, Муса бу ишта әмир қилған һәдийә-қурбанлиқни сунғин, — де-
ди.

Әйсаниң римлиқ йүз бешиниң чакирини сақайтиши

Луқа 7:1-10; Юһ. 4:43-54

[5] У Кәпәрнаһум шәһиригә барғанда, римлиқ бир йүз беши униң алдиға келип, униңдин
йелинип:
[6] — Тәхсир, чакирим паләч болуп келип, бәк азаплинип өйдә ятиду, — деди.
[7] Мән берип уни сақайтип қояй, — деди Әйса.
[8] Йүз беши җававән:
— Тәхсир, торусумниң астиға киришиңизгә лайиқ әмәсмән. Пәқәт бир еғизла сөз қилип
қойсиңиз, чакирим сақийип кетиду. [9] Чүнки мәнму башқа бирисиниң һоқуқи астидики
адәммән, мениң қол астимда ләшкәрлирим бар. Биригә бар десәм бариду, биригә кәл
десәм, келиду. Қулумға бу ишни қил десәм, у шу ишни қилиду, — деди.
[10] Әйса бу гәпләрни аңлап, һәйран болди. Өзи биллә кәлгәнләргә:
— Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, бундақ ишәшни һәтта Исраиллар арисидиму
тапалмиған едим. [11] Силәргә шуни ейтайки, нурғун кишиләр күнчиқиш вә күнпетиштин
келип, әрш падишалиғида Ибраһим, Исһақ вә Яқуплар билән бир дәстиханда олтири-
ду. [12] Лекин бу падишалиқниң өз пәрзәнтлири болса, сиртта қараңғулуққа ташлинип,
у йәрдә жиға-зерәлар көтириду, чишлирини ғучурлитиду, — деди. [13] Андин, Әйса йүз
бешиға:

8:2 **«мохо кесили бар болған бир киши»** — мохо кесили бир хил қорқунучлуқ, жуқумлуқ терә кесили болуп, Тәврат қануни бойичә Йәһудийлар бу хил кесәлгә гириптар болғанларни «напак» дәп һесаплап, уларға тәгмәслиги керәк еди («Лав.» 13-14-баплар). **«Тәхсир»** — грек тилида бу сөз «куриос» дәп атилиду. У алди-кәйнидики сөзләргә қарап яки «Тәхсир» яки «Рәб»ни билдүриду. Мошу йәрдә мохо кесилигә гириптар адәм Әйсаниң ким екәнлигини техи анчә билмигәчкә, «Тәхсир» дәп тәрҗимә қилишимиз керәк.

8:2 Мар. 1:40; Луқа 5:12.

8:4 **«удул берип каһинға өзәңни көрситип, уларда бир гувалиқ болуш үчүн, Муса бу ишта әмир қилған һәдийә-қурбанлиқни сунғин»** — Тәврат қануни бойичә бириси мохо кесилидин сақайған болса, муқәддәс ибадәтханидики мәсъул каһинниң алдиға берип өзини «сақ, яки сақ әмәс» дәп тәкшүртүп қурбанлиқ қилиши керәк еди; андин қайтидин җамийәт билән арилишалайтти. («Лав.» ,13:9, 14:11-13, «Луқа» 5:14ни көрүң). Демисәкму, Мәсиһ кәлгичә бундақ мурасим бир қетимму өткүзүлүп бақмиған.

8:4 Лав. 13:2; 14:2; Луқа 5:14.

8:5 Луқа 7:1.

8:8 Зәб. 106:20.

8:9 **«мәнму башқа бирисиниң һоқуқи астидики адәммән...»** — «мәнму» дегән сөзгә диққәт қилишимиз керәк. Демәк, йүз беши Рим императориниң һоқуқи астида туруп өз һоқуқи билән әскәрлиригә буйруқ берәләйтти; Әйса аләм егисиниң һоһуқи астида туруп униң һоқуқи билән аләмниң ишлирини буйруйдиған адәм еди.

8:11 Луқа 13:29.

8:12 **«күнчиқиш вә күнпетиштин кәлгәнләр ...»** — (11-айәт) Йәһудий әмәсләрни, йәни ят әлликләрни көрситиду. «Падишалиқниң өз пәрзәнтлири» болса, әсли Худаниң падишалиғиға мирасхор болуш керәк болған Йәһудийларниң өзлирини көрситиду.

8:12 Мат. 13:42; 21:43; 22:13; 24:51; Луқа 13:28.

— Өйүңгә қайт, ишәнгиниңдәк сән үчүн шундақ қилиниду, деди. Һелиқи чакарниң кесили шу пәйттә сақайтилди.

Әйсаниң нурғун кесәлләрни сақайтиши

Мар. 1:29-34; Луқа 4:38-41

[14] Әйса Петрусниң өйигә барғанда, Петрусниң қейинанисиниң қизип орун тутуп йетип
қалғинини көрди. [15] У униң қолини тутивиди, униң қизитмиси янди. Аял дәрһал орни-
дин туруп, Әйсани күтүшкә башлиди.
[16] Кәч киргәндә, кишиләр жин чаплашқан нурғун адәмләрни униң алдиға елип келишти.
У бир еғиз сөз биләнла жинларни һайдиветти вә барлиқ кесәлләрни сақайтти. [17] Буниң
билән, Йәшая пәйғәмбәр арқилиқ йәткүзүлгән: «У өзи ағриқ-силақлиримизни көтәрди,
кесәллиримизни үстигә алди» дегән сөз әмәлгә ашурулди.

Әйсаға әгишишниң бәдәллири

Луқа 9:57-62

[18] Әйса өзини оривалған топ-топ кишиләрни көрүп, мухлислириға деңизниң у қетиға
өтүп кетишни әмир қилди. [19] Шу чағда, Тәврат устазлиридин бири келип, униңға:
— Устаз, сән қәйәргә барсаң, мәнму саңа әгишип шу йәргә баримән, — деди.
[20] Әйса униңға:
— Түлкиләрниң өңкүрлири, асмандики қушларниң угилири бар; бирақ Инсаноғлиниң
бешини қойғидәк йериму йоқ, — деди.
[21] Мухлислиридин йәнә бири униңға:
— Рәб, мениң авал берип атамни йәрликкә қоюшумға иҗазәт бәргәйсән, — деди.
[22] Бирақ Әйса униңға:
— Маңа әгәшкин, вә өлүкләр өз өлүклирини йәрликкә қойсун, — деди.

Әйсаниң боранни тиничлитиши

Мар. 4:35-41; Луқа 8:22-25

[23] У кемигә чүшти, мухлислириму чүшүп биллә маңди. [24] Вә мана, деңиз үстидә қаттиқ
боран чиқип кәтти; шуниң билән долқунлар кемидин һалқип кемини ғәриқ қиливетәй
дәп қалди. Лекин у ухлавататти. [25] Мухлислар келип уни ойғитип:
— И устаз, бизни қутулдурғайсән! Биз һалакәт алдида туримиз — деди.
[26] — Немишкә қорқисиләр, и ишәши аҗизлар! — деди у вә орнидин туруп, боран-ча-

---

8:14 Мар. 1:29; Луқа 4:38.
8:17 Йәш. 53:4; 1Пет. 2:24.
8:19 Луқа 9:57.
8:20 **«Инсаноғлиниң бешини қойғидәк йериму йоқ»** — Тәвратта «Инсаноғли» дегән ибарә алдин-ала ейтилған, дунияни қутқузушқа келидиған «Мәсиһ»ни көрсәткән еди (мәсилән, «Дан.» 7:13-14). Тәврат-Зәбур бойичә бу әвәтилгүчиниң Худаниң күч-қудрити вә шан-шәриви билән әрштин чүшүп, пүткүл инсанларни мәңгү башқуридиғанлиғи алдин-ала ейтилған. Униңдин муһими, бизниңчә, Әйса Мәсиһниң бу намни өзи һәққидә көп ишлитиши өзиниң толуқ инсан екәнлигини, инсанийәт билән бир екәнлигини тәкитләш үчүн еди. Чүнки әрш тәрипидин ейтқанда әҗайип иш шуки, гәрчә у әзәлдин Худаниң Оғли болған болсиму, у һазир йәнә «Инсанниң оғли»му еди. «Тәбирләр»ниму көрүң.
8:21 **«Рәб, мениң авал берип атамни йәрликкә қоюшумға иҗазәт бәргәйсән»** — бу кишиниң атиси бәлким техи дуниядин кәтмигән еди. Шуниң билән бәзиләр: «Авал берип атам өлүп уни йәрликкә қойғичә күтүшүмгә йол қойғайсән» дәп тәрҗимә қилиду.
8:22 **«Өлүкләр өз өлүклирини йәрликкә қойсун»** — «өлүкләр» мошу йәрдә шүбһисизки, гуналиридин қутқузулмиғанлиғи түпәйлидин «роһи өлгәнләр»ни көрситиду.
8:22 1Тим. 5:6.
8:23 Мар. 4:35; Луқа 8:22.

пқунға вә деңизға тәнбиһ беривиди, һәммиси бирдинла тинчланди.
[27] Мухлислар интайин һәйран болуп, бир-биригә:
— Бу зади қандақ адәмду? Һәтта боран-чапқунлар вә деңизму униңға бойсунидикән-һә!
— дәп кетишти.

Әйсаниң җин чаплашқан икки адәмни азат қилиши

Мар. 5:1-20; Луқа 8:26-39

[28] Әйса деңизниң у қетидики Гадараликқларниң жутиға барғинида, җин чаплашқан икки
киши гөрлиридин чиқип униңға алдиға кәлди. Улар шунчә ваһший едики, һеч ким бу
йәрдин өтүшкә җүръәт қилалмайтти. [29] Уни көргәндә улар:
— И Худаниң Оғли, сениң биз билән немә кариң! Сән вақит-саити кәлмәйла бизни қий-
ниғили кәлдиңму? — дәп товлиди.
[30] Шу йәрдин хелә жирақта чоң бир топ тоңғуз падиси отлап жүрәтти. [31] Җинлар әнди
униңға:
— Әгәр сән бизни қоғливәтмәкчи болсаң, бизни тоңғуз падиси ичигә киргүзүвәткәйсән,
— дәп ялвурушти.
[32] У уларға:
— Чиқиңлар! — девиди, җинлар чиқип, тоңғузларниң тенигә киривалди. Мана, пүткүл
тоңғуз падиси тик ярдин етилип чүшүп, суларда ғәриқ болди.
[33] Лекин тоңғуз баққучилар бәдәр қечип, шәһәргә кирип, бу ишниң баш-ахирини, җүм-
лидин җин чаплашқан кишиләрниң кәчүрмишлирини халайиққа ейтип беришти. [34] Вә
мана, пүтүн шәһәрдикиләр Әйса билән көрүшкили чиқти. Улар уни көргәндә, униң өз-
лириниң шу районидин айрилип кетишини өтүнди.

Әйсаниң паләч кесәлни кәчүрүм қилиши вә сақайтиши

Мар. 2:1-12; Луқа 5:17-26

9 [1] Шуниң билән у кемигә чүшүп деңиздин өтүп, өзи турған шәһәргә қайтип кәлди.
[2] Вә мана, кишиләр зәмбилгә ятқузулған бир паләчни униң алдиға елип кәлди. Әйса
уларниң ишәшини көрүп һелиқи паләчкә:
— Оғлум, җүрәклик бол, гуналириң кәчүрүм қилинди, — деди.
[3] Андин мана, Тәврат устазлиридин бәзилири көңлидә: «Бу адәм күпүрлүк қиливатиду!»
дәп ойлиди.
[4] Уларниң көңлидә немә ойлаватқанлиғини билгән Әйса уларға:
— Немә үчүн көңлүңларда рәзил ойларда болисиләр? [5] «Гуналириң кәчүрүм қилинди»
дейиш асанму яки «Орнуңдин тур, маң!» дейишму? — деди вә йәнә уларға: — [6] Амма һа-
зир силәрниң Инсаноғлиниң йәр йүзидә гуналарни кәчүрүм қилиш һоқуқиға егә екән-
лигини билишиңлар үчүн, — у паләч кесәлгә: —
Орнуңдин тур, орун-көрпәңни жиғиштуруп өйүңгә қайт, — деди.
[7] Һелиқи адәм орнидин туруп өйигә қайтти. [8] Буни көргән топ-топ адәмләр қорқушуп,
инсанларға бундақ һоқуқни бәргән Худани улуқлашти.

8:26 Аюп 26:12; Зәб. 106:29; Йәш. 51:10.
8:28 **«Гадараликқлар»** — яки «Герасаликқлар» («Луқа» 8:36ни көрүң). **«җин чаплашқан икки киши гөрлиридин чиқип униңға алдиға кәлди»** — «гөрләрдин» — Қанаанда (Пәләстиндә) көп гөрләр өңкүрләрдин ясилиду.
8:28 Мар. 5:1; Луқа 8:26.
9:1 **«өзи турған шәһәр»** — Кәпәрнаһумни демәкчи.
9:1 Мар. 2:3; Луқа 5:18; Рос. 9:33.
9:3 Зәб. 31:5; Йәш. 43:25.

Әйсаниң Маттани мухлислиққа чақириши

Мар. 2:13-17; Луқа 5:27-32

9 Әйса у йәрдин чиқип алдиға кетиветип, баж жиғидиған орунда олтарған, Матта исим-
лиқ бир бажгирни көрди. У униңға:
— Маңа әгәшкин! — деди.
Вә Матта орнидин туруп, униңға әгәшти.
10 Вә шундақ болдики, Әйса Маттаниң өйидә меһман болуп дәстиханда олтарғанда,
нурғун бажгирлар вә гунакарларму кирип, Әйса вә униң мухлислири билән һәмдәсти-
хан болди. 11 Буни көргән Пәрисийләр униң мухлислириға:
— Устазиңлар немишкә бажгир вә гунакарлар билән бир дәстиханда йәп-ичип олтири-
ду?! — деди.
12 Бу гәпни аңлиған Әйса:
— Сағлам адәмләр әмәс, бәлки бимарлар тевипқа муһтаждур. 13 Силәр берип муқәддәс
язмилардики: «Издәйдиғиним қурбанлиқлар әмәс, бәлки рәһим-шәпқәт» дейилгән шу
сөзниң мәнасини үгиниңлар; чүнки мән һәққанийларни әмәс, бәлки гунакарларни
чақирғили кәлдим, деди.

Йеңи конидин үстүндур

Мар. 2:18-22; Луқа 5:33-39

14 Шу вақитларда, Йәһия пәйғәмбәрниң мухлислири Әйсаниң йениға келип униңға:
— Немишкә биз вә Пәрисийләр пат-пат роза тутимиз, лекин сизниң мухлислириңиз тут-
майду? — дәп сорашти.
15 Әйса жававән:
— Тойи болуватқан жигит техи тойда һәмдәстихан олтуған чағда, той меһманлири һаза
тутуп олтарса қандақ болиду!? Амма шу күнләр келидуки, жигит улардин елип кетили-
ду, улар шу күндә роза тутиду.
16 Һеч ким кона көйнәккә йеңи рәхттин ямақ салмайду. Ундақ қилса, йеңи ямақ
киришип, кийимни тартип житиветиду. Нәтиҗидә, житиқ техиму йоғинап кетиду.
17 Шуниңдәк, һеч ким йеңи шарапни кона тулумларға қачилимайду. Әгәр ундақ қилса,
шарапниң ечиши билән тулумлар йерилип кетиду-дә, шарапму төкүлүп кетиду һәм ту-

---

9:9 Мар. 2:14; Луқа 5:27.

9:10 **«меһман болуп дәстиханда олтарғанда...»** — грек тилида «меһман болуп дәстиханда ятқанда». Шу чағдиларда кишиләр дәстихан селинған ширә әтрапида янпашлап ятқан һалда ғизалишатти. **«нурғун бажгирлар вә гунакарлар»** — «бажгирлар» Исраилниң зиминини ишғал қилған римлиқлар үчүн өз хәлқидин баж жиғип беридиған вә шу сәвәптин нәпрәткә учриған Йәһудийлар. **«гунакарлар»** — Тәврат-Инжил бойичә һәр бир адәм гунакар, әлвәттә. Лекин мошу айәттики «гунакарлар» дегән сөз, һали чоң Пәрисийләр вә Тәврат устазлири тәрипидин алаһидә «гунакарлар» дәп аталған бажгирлар, паһишә аяллар, һәтта саватсиз кишиләр қатарлиқларни көздә тутиду.

9:13 **«Силәр берип муқәддәс язмилардики: «... » дейилгән шу сөзниң мәнасини үгиниңлар** — «Силәр берип: «палани-палани сөзләр»ни үгиниңлар» дегән сөзләр Йәһудий Тәврат устазлириниң башқиларға йол-йоруқ көрсәткәндә әң яхши көридиған ибарилириниң бири. Мәсиһниң буни ишлитиши чоқум уларни рәнжитти. Худаниң бу бешарити Тәвратта, «Һош.» 6:6дә тепилиду. **«...һәққанийларни әмәс, бәлки гунакарларни чақирғили кәлдим»** — Мәсиһниң мошу сөзидә «гунакарлар» дегини өзлирини гунакар дәп тонуп йәткәнләрни көздә тутиду, әлвәттә. Чүнки һәммә адәм гунакардур. «Һәққанийлар» өзини һәққаний дәп һесаплиғанларни көрситиду. Шуңа Мәсиһ уларни чақиралмайтти.

9:13 Һош. 6:6; Мик. 6:8; Мат. 12:7; Мар. 2:17; Луқа 5:32; 19:10; 1Тим. 1:15.

9:14 Мар. 2:18; Луқа 5:33.

9:15 **«Той меһманлири»** — грек тилида «мәрикә залиниң пәрзәнтлири» дегән ибарә билән ипадилиниду. **«Амма шу күнләр келидуки, жигит улардин елип кетилиду, улар шу күндә роза тутиду»** — бу сөзләр Әйсаниң өз «меһманлардин елип кетилиши», йәни униң өлүми өзигә әгәшкәнләргә қайғу-һәсрәт елип келидиғанлиғи тоғрилиқ бир бешаритидур.

9:15 2Кор. 11:2.

9:16 **«Һеч ким кона көйнәккә йеңи рәхттин ямақ салмайду»** — йеңи рәхт киришип кетиду, әлвәттә.

лумларму кардин чиқиду. Шуниң үчүн кишиләр йеңи шарапни йеңи тулумларға қачи-
лайду; шундақ қилғанда, һәр иккилиси сақлинип қалиду.

Әйса бир қизни тирилдүриду, бир аялни сақайтиду

Мар. 5:21-43; Луқа 8:40-56

18 У Йәһияниң мухлислириға бу сөзләрни қиливатқан вақтида, мана бир һөкүмдар ке-
лип, униң алдиға баш уруп:
— Мениң қизим һазирла өлүп кәтти; амма сиз берип униңға қолиңизни тәккүзүп қой-
сиңиз, у тирилиду, деди.
19 Әйса орнидин туруп, мухлислири билән биллә униң кәйнидин маңди.
20 Вә мана, йолда хун тәврәш кесилигә гириптар болғиниға он икки жил болған бир аял
Әйсаниң арқисидин келип, униң тонының пешини силиди. 21 Чүнки у ичидә «Униң то-
нини силисамла, чоқум сақийип кетимән» дәп ойлиған еди.
22 Амма Әйса кәйнигә бурулуп, уни көрүп:
— Қизим, жүрәклик бол, ишәшиң сени сақайтти! деди. Шуниң билән у аял шу саәттә
сақайди.
23 Әнди Әйса һелиқи һөкүмдарниң өйигә киргәндә, нәй челиватқан вә һаза тутуп вайса-
ватқан кишиләр топини көрүп, 24 уларға:
— Чиқип кетиңлар, бу қиз өлмиди, бәлки ухлаватиду, деди.
Шуни аңлап көпчилик уни мәсқирә қилди. 25 Кишиләр чиқириветилгәндин кейин, у
қизниң йениға кирип, униң қолини тутивиди, қиз орнидин турди. 26 Бу тоғрисидики
хәвәр пүтүн жутта пур кәтти.

Кор вә гача кишиләрниң сақайтилиши

27 Әйса у йәрдин чиққанда, икки қариғу униң кәйнидин келип:
— И Давутниң оғли, бизгә рәһим қилғайсиз! — дәп нида қилишти.
28 У өйгә киргәндин кейин, шу икки қариғу униң алдиға кәлди. Әйса улардин:
— Силәр мениң бу ишқа қадир екәнлигимгә ишинәмсиләр? — дәп сориди.
— И Рәббим, ишинимиз, — дәп жавап бәрди улар.
29 У қолини уларниң көзлиригә тәккүзүп туруп:
— Ишәшиңлар бойичә болсун! девиди, 30 Уларниң көзлири ечилди. Әйса уларға:
Бу ишни һеч кимгә ейтмаңлар! дәп қаттиқ тапилиди. 31 Лекин улар у йәрдин чиқипла,
униң нам-шөһритини пүткүл жутқа йейивәтти.

9:17 Мар. 2:22.
9:18 **«мана бир һөкүмдар келип..»** — бу «һөкүмдар» синагогниң чоңи еди («Мар.» 5:22ни көрүң). **«Мениң қизим һазирла өлүп кәтти»** — башқа бир тәрҗимиси: «Қизим бу ваққичә өлгән болса керәк,...».
9:18 Мар. 5:22; Луқа 8:41.
9:20 Лав. 15:25; Мар. 5:25; Луқа 8:43.
9:22 **«Қизим, жүрәклик бол»** — Мәсиһниң «жүрәклик бол» дегинигә қариғанда, аял бәк қорққан. Немишкә? Униңда хун тәврәш кесили болғанлиғи үчүн, Тәврат қануни бойичә өзи тәккән барлиқ кишиләрни «напак» қилған болиду (йәни, униңға тегип кәткәнләр ибадәтханиға киришкә, қурбанлиқ қилишқа вақитлиқ лаяқәтсиз болатти). Шуниң билән у әтраптики халайиқнила напак қилипла қалмай, бәлки Мәсиһниң өзиниму «напак» қилған болатти.
9:22 Мар. 5:38; Луқа 8:51.
9:23 Мар. 5:38; Луқа 8:51.
9:24 Юһ. 11:11.
9:27 **«И Давутниң оғли, бизгә рәһим қилғайсиз!»** — пәйғәмбәрләрниң бешарәтлири бойичә, Қутқазғучи-Мәсиһ «Давутниң әвлади» болуши керәк. Шуңа Йәһудийлар арисида «Давутниң оғли» дегән бу нам Мәсиһни көрситәтти.
9:30 Мат. 12:16; Луқа 5:14.
9:31 Мар. 7:36.

[32] Улар чиқип кетиватқанда, кишиләр җин чаплашқан бир гачини униң алдиға елип
кәлди. [33] Униңға чаплашқан җинниң һайдилиши биләнла, һелиқи адәм зуванға кәлди.
Халайиқ интайин һәйрануһәс болуп:
— Бундақ иш Исраилда зади көрүлүп бақмиған, — дейишти.
[34] Лекин Пәрисийләр:
— У җинларни җинларниң әмригә тайинип қоғлайдикән, дейишти.

Әйсаниң хәлиққә ичини ағритишлири

[35] Вә Әйса барлиқ шәһәр вә йеза-қишлақларни кезип, уларниң синагоглирида тәлим бе-
рип, әрш падишалиғидики хуш хәвәрни җакалиди вә һәр хил кесәлләрни вә һәр хил
мәйип-аҗизларни сақайтти. [36] Лекин у топ-топ адәмләрни көрүп уларға ич ағритти,
чүнки улар харлинип падичисиз қой падилиридәк панаһсиз еди. [37] Шуниң билән у мух-
лислириға:
— Һосул дәрвақә көп екән, бирақ һосул елиш үчүн ишләйдиғанлар аз екән. [38] Шуңа һо-
сулниң Егисидин, Өз һосулиңни жиғивелишқа ишләмчиләрни җиддий әвәткәйсән, дәп
тиләңлар, — деди.

Әйсаниң он икки расулини әвәтиши

Мар. 3:13-19; 6:7-13; Луқа 6:12-16; 9:1-6

10 [1] У он икки мухлисини йениға чақирип, уларға напак роһларни қоғлаш вә һәр
бир кесәлликни һәм һәр бир мәйип-аҗизни сақайтиш һоқуқини бәрди. [2] Он
икки расулниң исимлири төвәндикичә: Авал Петрус дәпму атилидиған Симон вә
униң иниси Андирияс, андин Зәбәдийниң оғли Яқуп вә униң иниси Юһанна, [3] Филип вә
Бартоломай, Томас вә баҗгир Матта, Алфайниң оғли Яқуп вә Ләббаус дәпму атилидиған
Тадай, [4] милләтпәрвәр дәп аталған Симон вә кейин Әйсаға сатқунлуқ қилған Йәһуда
Ишқарийот.
[5] Әйса бу он иккисини хәлиқниң арисиға мундақ тапилап әвәтти: —
Ят әлликләрниң йоллириға чиқмаңлар, яки Самарийәликләрниң шәһәрлиригиму
кирмәңлар, [6] бәлки тенигән қой падилири болған Исраил җамәтидикиләр арисиға бе-
риңлар. [7] Барған йериңларда: «Әрш падишалиғи йеқинлишип қалди!» дәп җакалаңлар.
[8] Ағриқ-силақларни сақайтиңлар, өлүкләрни тирилдүрүңлар, мохо кесәллирини сақай-
тиңлар, җинларни һайдиветиңлар. Силәргә шапаәт халис берилгәндур, силәрму халис
илтипат қилиңлар. [9] Бәлвеғиңларға алтун, күмүч вә мис пулларни бағлап елип жүрмә

9:32 Мат. 12:22; Луқа 11:14.
9:34 Мат. 12:24; Мар. 3:22; Луқа 11:15.
9:35 Мар. 6:6; Луқа 13:22.
9:36 Йәр. 23:1; Әз. 34:2; Мар. 6:34.
9:37 Луқа 10:2; Юһ. 4:35.
9:38 2Тес. 3:1.
10:1 **«напак роһлар»** — җинларни көрситиду.
10:1 Мар. 3:13; Луқа 6:13; 9:1.
10:3 **«Филип вә Бартоломай,...»** — «Бартоломай»ниң башқа бир исми «Натанийәл» болуши мүмкин («Юһ.» 1:45). **«Ләббаус дәпму атилидиған Тадай»** — Инҗилдики бәзи кона көчүримиләрдә пәқәт «Тадай» дейилиду.
10:4 **«милләтпәрвәр дәп аталған Симон»** — яки, «Қанаанлиқ Симон». «Йәһудий милләтпәрвәрләр» вәтинини Рим империйәсидин азат қилиш үчүн зораванлиқ билән күрәш қилғучилар еди.
10:6 Рос. 3:26; 13:26,46.
10:7 Луқа 9:2.
10:8 **«Силәргә шапаәт халис берилгәндур, силәрму халис илтипат қилиңлар»** — грек тилида пәқәт: «Силәргә халис берилгәндур, силәрму халис бериңлар» билән ипадилиниду.
10:8 Луқа 10:9; Рос. 8:18,20.

ңлар.[10] Сәпәр үчүн бирла йәктәктин башқа нә хуржун, нә кәш, нә һаса еливалмаңлар.
Чүнки хизмәткар өз иш һәққини елишқа һәқлиқтур.
[11] Һәр қайси шәһәр яки йезиға барған вақтиңларда, алди билән шу йәрдә кимниң һөр-
мәткә лайиқ мөтивәр екәнлигини сораңлар; шундақ кишини тапқанда, у йәрдин кәт-
кичә униң өйидила туруңлар.[12] Бирәр өйгә киргиниңларда, уларға салам бериңлар.
[13] Әгәр у аилидикиләр һөрмәткә лайиқ мөтивәр кишиләр болса, тилигән аманлиғиңлар
уларға иҗабәт болсун; әгәр улар лайиқ болмиса, тилигән аманлиғиңлар өзәңларға қай-
тсун.[14] Силәрни қобул қилмиған, сөзлириңларни аңлимиған кимдәким болса, уларниң
өйидин яки шу шәһәрдин кәткиниңларда, айиғиңлардики топини қеқиветиңлар.[15] Мән
силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, қиямәт күнидә Содом вә Гоморра зиминидикиләр-
ниң һали шу шәһәрдикиләрниңкидин йеник болиду.

Кәлгүсидики зиянкәшлик

Мар. 9:41; 13:9–13; Луқа 12:2-9; 12:51-53; 14:26,27; 21:12–17

[16] Мана, мән силәрни қойларни бөриләрниң арисиға әвәткәндәк әвәтимән. Шуңа, илан-
дәк сәзгүр, пахтәктәк сап диллиқ болуңлар.[17] Инсанлардин пәхәс болуңлар; чүнки улар
силәрни тутувелип сот мәһкимилиригә тапшуруп бериду, синагоглирида қамчилай-
ду.[18] Улар вә шундақла ят әлликләр үчүн бир гувалиқ болушқа, силәр мениң сәвәвим-
дин әмирләр вә падишалар алдиға елип берилип сораққа тартилисиләр.[19] Лекин улар
силәрни сораққа тартқан вақтида, қандақ җавап бериш яки немә җавап бериштин ән-
сирәп кәтмәңлар. Чүнки шу вақти-саитидә ейтиш тегишлик сөзләр силәргә тәминлини-
ду.[20] Чүнки сөзлигүчи өзәңлар әмәс, бәлки Атаңларниң роһи силәр арқилиқ сөзләйду.
[21] Қериндаш қериндишиға, ата балисиға хаинлиқ қилип, өлүмгә тутуп бериду. Бали-
ларму ата-анисиға қарши чиқип, уларни өлүмгә мәһкүм қилдуриду.[22] Шундақла силәр

10:9 Мар. 6:8; Луқа 9:3; 22:35.
10:10 **«хурҗун»** — яки «тиләмчиниң халтиси».
10:10 Лав. 19:13; Қан. 24:14; 25:4; Луқа 10:7; 1Кор. 9:4,14; 1Тим. 5:18.
10:11 **«У йәрдин кәткичә униң өйидила туруңлар»** — бу әмирдә чоң даналиқ бар. Бу икки сәвәптин ейтилған болуши мүмкин: — (1) кона заманларда көп диний вәз ейтқучилар өймуөй йоқлап пул тиләйтти; лекин Әйсаниң мухлислири һеч тиләмчилик қилмаслиғи керәк; (2) улар өймуөй көчүп жүрсә, хәлиқтә бир-биригә қарап һәртүрлүк һәсәт-гуман пәйда болушиму мүмкин — «Немишкә улар бизниң өйдә қонмайду?» яки «немишкә улар **бизниң** өйдин көчүп кетиду?» дегәндәк.
10:11 Мар. 6:10; Луқа 9:4; 10:8.
10:12 **«Бирәр өйгә киргиниңларда, уларға салам бериңлар»** — оқурмәнләргә аянки, «салам» (ибраний тилида «шалом») дегән сөзниң мәнаси «(Саңа) хатирҗәмлик-аманлиқ тиләймән».
10:13 **«Әгәр у аилидикиләр һөрмәткә лайиқ мөтивәр кишиләр болса»** — яки «саламға лайиқ болғанлар болса». **«әгәр улар лайиқ болмиса, тилигән аманлиғиңлар өзәңларға қайтсун»** — мошу кишиләрниң лайиқ екәнлиги вә шундақла уларниң үстигә мухлислар тилигән аманлиқниң чүшүш-чүшмәслиги уларниң мухлисларни қобул қилған-қилмиғанлиғи билән бағлиқ еди. 14-айәтни көрүң.
10:14 **«уларниң өйидин яки шу шәһәрдин кәткиниңларда, айиғиңлардики топини қеқиветиңлар»** — «аяқдики топини қеқиветиш» дегән ишарәт «бизниң силәр билән мунасиветимиз йоқ», дегәнни билдүрүп, Худаниң сөзини рәт қилғанларға қаттиқ агаһландуруш еди.
10:14 Мар. 6:11; Луқа 9:5; Рос. 13:51; 18:6.
10:15 **«Содом вә Гоморра»** — Ибраһим пәйғәмбәр заманидики икки шәһәр болуп, бу шәһәрләрниң адәмлири охшаш һәмҗинислиқ зинахорлуғиға (бәччивазлиққа) қаттиқ берилип гунаға патқанлиқтин, Худа бу шәһәрләрни адәмлири билән қошуп от чүшерип йоқатқан.
10:15 Мар. 6:11; Луқа 10:12.
10:16 **«иландәк сәзгүр... болуңлар»** — грек тилида «иландәк ақиланә ... болуңлар».
10:16 Луқа 10:3.
10:17 **«улар силәрни тутувелип сот мәһкимилиригә тапшуруп бериду»** — «сот мәһкимилири» Йәһудийларниң мәһкимилирини вә бәлким башқа хәрһил сорақханиларни көрситиду.
10:17 Мат. 24:9; Луқа 21:12; Юһ. 15:20; 16:2; Вәһ. 2:1.
10:18 Рос. 24:1; 25:4.
10:19 Мар. 13:11; Луқа 12:11; 21:14.
10:21 Мик. 7:2, 5; Луқа 21:16.

мениң намим түпәйлидин һәммә адәмниң нәпритигә учрайсиләр. Лекин ахирғичә
бәрдашлиқ бәргәнләр болса қутқузулиду.[23] Улар силәргә бу шәһәрдә зиянкәшлик қил-
са, йәнә бир шәһәргә қечип бериңлар. Чүнки мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки,
Инсаноғли қайтип кәлгичә силәр Исраилниң барлиқ шәһәрлирини арилаш вәзипиңлар
түгимәйду.
[24] Мухлис устазидин, қул ғожайинидин үстүн турмайду.[25] Мухлис устазиға охшаш бол-
са, қул ғожайиниға охшаш болса рази болсун. Улар өйниң егисини «Бәәлзибул» дәп тил-
лиған йәрдә, униң өйидикилирини техиму қаттиқ һақарәтлимәмду?
[26] Шуңа улардин қорқмаңлар; чүнки һеч қандақ йепиқ қоюлған иш ашкариланмай қал-
майду, вә һеч қандақ мәхпий иш аян болмай қалмайду.
[27] Мениң силәргә қараңғуда ейтидиғанлиримни йоруқта ейтивериңлар. Қулиқиңларға
пичирлап ейтилғанларни өгүзләрдә жакалаңлар. [28] Тәнни өлтүрсиму, лекин адәмниң
жан-роһини өлтүрәлмәйдиғанлардин қорқмаңлар; әксичә, тән вә жан-роһни дозақта
һалак қилишқа қадир болғучидин қорқуңлар.[29] Икки қушқачни бир тийингә сети-
валғили болидуғу? Лекин улардин бириму Атаңларсиз йәргә чүшмәйду.[30] Амма силәр
болсаңлар, һәтта һәр бир тал чечиңларму саналғандур.[31] Шуңа, қорқмаңлар. Силәр
нурғунлиған қушқачтинму қиммәтликтурсиләр!
[32] Шуңа, мени инсанларниң алдида етирап қилғанларниң һәр бирини мәнму әрштики
Атамниң алдида етирап қилимән;[33] Бирақ инсанларниң алдида мәндин танғанларниң
һәр биридин мәнму әрштики Атам алдида танимән.

Мухлис болғини үчүн зиянкәшликкә учриши мүмкин

[34] Мениң дунияға келишимни течлиқ елип келиш үчүндур, дәп ойлап қалмаңлар. Мән
течлиқ әмәс, бәлки қилични жүргүрүшкә кәлдим.[35] Чүнки мениң келишим «Оғулни
атисиға, қизни анисиға, келинни қейинанисиға қарши чиқириш» үчүн болиду.[36] Шу-
ниң билән «Адәмниң дүшмәнлири өз аилисидики кишиләр болиду».

10:22 Мат. 24:13; Мар. 13:13; Луқа 21:19; Вәһ. 2:10; 3:10.
10:23 Мат. 2:13; 4:12; 12:15; Рос. 8:1; 9:25; 14:6.
10:24 **«мухлис устазидин, қул ғожайинидин үстүн турмайду»** — бу сирлиқ сөз бәлким мухлислар Мәсиһкә толуқ әгәшсә, униңға охшаш азап-оқубәтни көрүләйду, дегән мәнании өз ичигә алиду.
10:24 Луқа 6:40; Юһ. 13:16; 15:20.
10:25 **«Улар өйниң егисини «бәәлзибул» дәп тиллиған йәрдә...»** — «өйниң егиси» Әйса өзи, әлвәттә. «Бәәлзибул» — жинларниң падишаси Шәйтанниң йәнә бир исми. Әйса өзи хәлиқ арисида «алқишлиқ» болмиса униңға әгәшкәнләрму униңға охшаш һақарәткә учрашқа рази болуши керәк, әлвәттә; һәтта бу ишни «Худа Өз нами үчүн бизгә һақарәткә учрашқа имтияз бәрди» дәп һесаплаш керәк («Фил.» 1:29ни көрүң).
10:25 Мат. 9:34; 12:24; Мар. 3:22; Луқа 11:15; Юһ. 8:48.
10:26 Аюп 12:22; Йәш. 8:12; Йәр. 1:8; Мар. 4:22; Луқа 8:17; 12:2.
10:28 **«лекин адәмниң жан-роһини өлтүрәлмәйдиғанлардин қорқмаңлар...»** — мошу айәттә «роһ-жан» инсанларниң роһий қисмини, йәни ички дуниясини көрситиду.
10:28 Йәр. 1:8; Луқа 12:4.
10:29 **«Икки қушқачни бир тийингә сетивалғили болидуғу?»** — «бир тийин» грек тилида «ассарийон». Шу дәвирдики бир ишчиниң күнлүк һәққи болған «динариус»ниң 1/16 қисми еди.
10:30 1Сам. 14:45.
10:32 Мар. 8:38; Луқа 9:26; 12:8; 2Тим. 2:12.
10:34 **«... Мән течлиқ әмәс, бәлки қилични жүргүрүшкә кәлдим»** — 5:38-48дә хатириләнгәндәк, Әйсаниң етиқатчиларни урушмаслиққа дәвәт қилидиған тәлимигә асасән, етиқатчилар қолиға қилич елишиға болмайду шуңа мошу айәттики «қилич» (Худаниң сөзлиригә рәнжийдиған адәмниң қолида болуп) етиқатчиларға қарши чиққан қилични, яки көчмә мәнада «жедәл-мажира»ни көрсәткән болса керәк.
10:34 Луқа 12:51.
10:35 Мик. 7:6.
10:36 **«Шуниң билән «Адәмниң дүшмәнлири өз аилисидики кишиләр болиду»** — мошу сөзләр Тәврат «Мик.» 7:6дин елинған.
10:36 Зәб. 40:10; 54:13-15; Юһ. 13:18.

[37] Ата-анисини мәндинму әзиз көридиғанлар маңа мунасип әмәстур. Өз оғул-қизини
мәндинму әзиз көридиғанларму маңа мунасип әмәс. [38] Өзиниң крестини көтирип, маңа
әгәшмигәнләрму маңа мунасип әмәс. [39] Өз һаятини аяйдиған киши униңдин мәһрум
болиду; мән үчүн өз һаятидин мәһрум болған киши униңға еришиду. [40] Силәрни қобул
қилғанлар мениму қобул қилған болиду; мени қобул қилғанлар болса мени әвәткү-
чиниму қобул қилған болиду. [41] Бир пәйғәмбәрни пәйғәмбәрлик салаһийитидә қобул
қилған киши пәйғәмбәргә хас болған инъамға еришиду. Һәққаний адәмни у һәққаний
екән дәп билип қобул қилғанлар һәққаний адәмгә хас болған инъамға еришиду. [42] Мән
силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, мениң бу шакичиклиримдин әң кичиги бирини ме-
ниң мухлисим дәп билип униңға һәтта пәқәт бирәр чинә соғ су бәргән кишиму җәзмән
өзигә лайиқ инъамдин мәһрум болмайду.

Йәһия пәйғәмбәрниң гуманий соали

Луқа 7:18-35

11 [1] Әйса он икки мухлисиға бу ишларни тапилап болғандин кейин, өзиму шу
йәрдики һәр қайси шәһәрләрдә тәлим бериш вә Худаниң каламини җакалаш үчүн
у йәрдин кәтти.
[2] Зинданға соланған Йәһия пәйғәмбәр Мәсиһниң қилған әмәллирини аңлап, мухлисли-
рини әвәтип, улар арқилиқ Әйсадин: [3] «Келиши муқәррәр зат өзәңму, яки башқа бири-
сини күтүшимиз керәкму?» — дәп сориди.
[4] Әйса уларға җавап берип мундақ деди:
— Йәһияниң йениға қайтип берип, өз аңлаватқанлириңларни вә көрүватқанлириңлар-
ни баян қилип — [5] Корлар көрәләйдиған вә токурлар маңалайдиған болди, мохо кесили
болғанлар сақайтилди, гаслар аңлалайдиған болди, өлгәнләрму тирилдүрүлди вә кәм-
бәғәлләргә хуш хәвәр җакаланди» — дәп ейтиңлар [6] вә униңға йәнә: «Мәндин гуманлан-
май путлишип кәтмигән киши болса бәхитликтур!» дәп қоюңлар, — деди.
[7] Улар кәткәндә, Әйса топ-топ адәмләргә Йәһия тоғрилиқ сөзләшкә башлиди:

10:37 Луқа 14:26.
10:38 **«Өзиниң крестини көтирип, маңа әгәшмигәнләрму маңа мунасип әмәс»** — римлиқлар тәрипидин өлүм җазаси берилгәнләр миқлинидиған крестни мүрисидә көтирип җаза мәйданиға баратти. Крестлиниш адәмни қийнайдиған, интайин дәһшәтлик вә аһанәтлик өлүм җаза усули болуп, «өзиниң крестини көтириш» дегәнниң көп мәналири ичидә төвәндикиләрниму оз ичигә алса керәк: (1) Әйса Мәсиһ үчүн азап-оқубәт тартишқа, (2) тил-аһанәт иштишкә, (3) Худаниң ирадисиниң әмәлгә ашурулуши үчүн зөрүр тепилғанда, «өз-өзини өлүм җазасиға һөкүм қилғандәк» өзиниң арзу-һәвәслирини рәт қилишқа тәйяр болуш.
10:38 Мат. 16:24; Мар. 8:34; Луқа 9:23; 14:27.
10:39 Мат. 16:25; Мар. 8:35; Луқа 9:24; 17:33; Юһ. 12:25.
10:40 Луқа 10:16; Юһ. 13:20.
10:41 **«Бир пәйғәмбәрни пәйғәмбәрлик салаһийитидә қобул қилған киши»** — демәк, униң пәйғәмбәр екәнлиги, Худаниң сөзини йәткүзгәнлиги сәвәвидин уни қобул қилған кишини көрситиду.
10:41 1Пад. 17:10; 18:4; 2Пад. 4:8.
10:42 Мат. 25:40; Мар. 9:41; Ибр. 6:10.
11:1 **«өзиму шу йәрдики һәр қайси шәһәрләрдә тәлим бериш ... үчүн у йәрдин кәтти»** — «шу йәр» Галилийәни демәкчи.
11:2 Луқа 7:18.
11:3 **«Келиши муқәррәр зат өзәңму, яки башқа бирисини күтүшимиз керәкму?»** — «Келиши муқәррәр зат» болса Худа вәдә қилған Қутқазғучи-Мәсиһ, әлвәттә. Йәһия өзи Мәсиһниң йолини тәйярлаш үчүн униң алдида әвәтилгән; шуниң билән у: — «Сән биз күткән кишимусән» дәп гуманлинип сорайду.
11:5 Йәш. 29:18; 35:5; 61:1; Луқа 4:18.
11:6 **«вә униңға йәнә: «Мәндин гуманланмай путлишип кәтмигән киши болса бәхитликтур!» дәп қоюңлар»** — Йәһия пәйғәмбәр зинданда йетип: «Әйса Қутқазғучи-Мәсиһ болса немишкә мени зиндандин қутқузмиған?» — дәп гуманланған болса керәк еди. Йәһияниң бу соали тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.

— «Силәр әсли Йәһияни издәп чөлгә барғиниңларда, зади немини көргили бардиңлар? Шамалда йәлпүнүп турған қомушниму?
[8] Яки есил кийингән бир әрбабниму? Мана, есил кийимләрни кийгәнләр хан ордилиридин тепилидуғу!
[9] Әнди силәр немә көргили бардиңлар? Бир пәйғәмбәрниму? Дурус, амма мән шуни силәргә ейтип қояйки, бу болса пәйғәмбәрдинму үстүн бир болғучидур.
[10] Чүнки муқәддәс язмилардики: —
«Мана, йүз алдиңға әлчимни әвәтимән;
У сениң алдиңда йолуңни тәйярлайду»
— дәп пүтүлгән сөз дәл униң тоғрисида пүтүлгәндур.
[11] Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, аяллардин туғулғанлар арисида чөмүлдүргүчи Йәһиядинму улуғи турғузулғини йоқ; амма әрш падишалиғидики әң кичик болғиниму униңдин улуқ туриду.
[12] Амма чөмүлдүргүчи Йәһия оттуриға чиққан күнләрдин бүгүнки күнгичә, әрш падишалиғиға кириш йоли шиддәт билән ечилди вә кишиләр уни шиддәт билән тутувалиду.
[13] Чүнки барлиқ пәйғәмбәрләрниң бешарәт бериш хизмити, шундақла Тәвраттики язмилар арқилиқ бешарәт йәткүзүлүш хизмити Йәһия билән ахирлишиду.
[14] Вә әгәр шу сөзни қобул қилалисаңлар, «қайтип келиши муқәррәр болған Иляс пәйғәмбәр» болса, Йәһияниң өзидур.
[15] Аңлиғидәк қулиқи барлар буни аңлисун!
[16] Лекин бу дәвирдики кишиләрни зади кимләргә охшитай? Улар худди рәстә-базарларда олтарвелип, бир-биригә:
[17] «Биз силәргә сүнай челип бәрсәкму, уссул ойнимидиңлар», «Матәм пәдисигә челип бәрсәкму, жиға-зерә қилмидиңлар» дәп қақшайдиған тутуруқсиз балиларға охшайду.
[18] Чүнки Йәһия келип зияпәттә олтармайтти, шарап ичмәйтти. Шуниң билән, улар: «Униңға жин чаплишипту» дейишиду.
[19] Инсаноғли болса келип һәм йәйду һәм ичиду вә мана, улар: «Таза бир тоймас вә бир мәйхор екән. У бажгирлар вә гунакарларниң дости» дейишиду. Лекин даналиқ болса өз пәрзәнтлири арқилиқ дурус дәп тонулиду».

11:7 Луқа 7:24.
11:10 **«Мана, йүз алдиңға әлчимни әвәтимән; у сениң алдиңда йолуңни тәйярлайду»** — Тәврат, «Мал.» 3:1, «Йәш.» 40:3.
11:10 Мис. 23:20; Мал. 3:1; Мар. 1:2; Луқа 7:27.
11:12 **«Әрш падишалиғиға кириш йоли шиддәт билән ечилди вә кишиләр уни шиддәт билән тутувалиду»** — башқа бир тәрҗимиси: «Әрш падишалиғи зораванлиққа учримақта. Зораванлар униңға һуҗум қилмақта». Бирақ бизниңчә бу айәтниң мәнаси асасән «Худаниң падишалиғиға кириш асан әмәс; чүнки униңға һәр хил һуҗумлар қилиниду; лекин һуҗумға бәрдашлиқ беришкә тәйяр, ирадиси қәтъий адәмләр униңға егә болиду». Йәнә «Луқа» 16:16ни көрүң. Бизниңчә йәнә, 12-14-айәтләр «Мик.» 2:12-13 билән мунасивәтликтур. «Микаһ»дики «қошумчә сөз»ниму көрүң.
11:12 Луқа 16:16.
11:14 **«Вә әгәр шу сөзни қобул қилалисаңлар, «қайтип келиши муқәррәр болған Иляс пәйғәмбәр» болса, Йәһияниң өзидур»** — Тәвратта, йәни «Мал.» 4:5-6дә, Қутқазғучи-Мәсиһниң мәйданға чиқишидин авал Иляс пәйғәмбәр Мәсиһниң йолини тәйярлаш үчүн қайтип келидиғанлиғи көрситилиду. Йәһудийлар Мәсиһниң келишини күткәчкә, бу бешарәткә асасән Илиясниң авал келишини күтүватқан еди. Йәһия пәйғәмбәр Иляс пәйғәмбәрдәк күч-қудрәт билән кәлгән («Луқа» 1:13-17ни көрүң). Шуңа Мәсиһ Әйса бу бешарәт униң арқилиқ әмәлгә ашқан, дәп ейтиду. Униң үстигә, (Йәһудий хәлқи «авалқи Иляс» болған Йәһияниң хәвирини рәт қилған болғачқа) Мәсиһниң қиямәт күнидә дунияға қайтип келишидин авалму Иляс пәйғәмбәр өзи қайтидин пәйда болиду дәп ишәшимиз бар (йәнә «Мал.» 4:5-6ни вә «Мар.» 9:11-13ниму көрүң).
11:14 Мал. 3:23; Луқа 1:17.
11:16 Луқа 7:31.
11:18 **«Йәһия келип зияпәттә олтармайтти, шарап ичмәйтти»** — грек тилида «Йәһия келип, нә йемәйду нә ичмәйду». Оқурмәнләрниң есидә барки, Йәһия пәйғәмбәр интайин ғоригил озуқлинатти, пат-пат роза тутатти. «Мат.» 3:4ни көрүң.
11:18 Мат. 3:4; Мар. 1:6.
11:19 **«Лекин даналиқ болса өз пәрзәнтлири арқилиқ дурус дәп тонулиду»** — яки «Даналиқ болса өз иш-мевилири арқилиқ дурус дәп тонулиду». Бу қисқа айәт үстидә вә униңдики көп муһим принсиплар тоғрисида «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз.

Әйсани чәткә қаққан шәһәрләр

Луқа 10:13-15

[20] Андин у өзи көп мөҗизиләрни көрсәткән шәһәрләрдә туруватқанларни товва қил-
миғанлиғи үчүн әйипләп, мундақ деди: —
[21] Һалиңларға вай, әй Қоразинлиқлар! Һалиңларға вай, әй Бәйт-Саидалиқлар! Чүн-
ки силәрдә көрситилгән мөҗизиләр Тур вә Зидон шәһәрлиридә көрситилгән болса,
у йәрләрдикиләр хелә бурунла бөз кийимигә йөгинип, күлгә милинип товва қилған
болатти. [22] Мән силәргә шуни ейтип қояйки, қиямәт күнидә Тур вә Зидондикиләрниң
көридиғини силәрниңкидин йеник болиду. [23] Әй әршкә көтирилгән Кәпәрнаһумлуқлар!
Силәр тәһтисараға чүширилисиләр. Чүнки араңларда яритилған мөҗизиләр Содомда
яритилған болса, у шәһәр бүгүнгичә һалак болмиған болатти. [24] Амма мән силәргә шуни
ейтип қояйки, қиямәт күнидә Содом зиминидикиләрниң көридиғини силәрниңкидин-
му йеник болиду.

Әйсаниң хошаллиғи

Луқа 10:21-22

[25] Шу вақитларда, Әйса бу ишларға қарап мундақ деди:
— Асман-зимин Егиси и Ата! Сән бу һәқиқәтләрни данишмән вә әқиллиқлардин йошу-
руп, сәбий балиларға ашкарилиғанлиғиң үчүн Саңа мәдһийиләр оқуймән! [26] Бәрһәқ, и
Ата, нәзириңдә бундақ қилиш рава еди.
[27] Һәммә маңа Атамдин тәғдим қилинди; Оғулни Атидин башқа һеч ким тонумайду, вә
Атиниму Оғул вә Оғул ашкарилашни лайиқ көргән кишиләрдин башқа һеч ким тону-
майду.
[28] Әй җапакәшләр вә еғир жүк жүкләнгән һәммиңлар! Мениң йенимға келиңлар, мән
силәргә арамлиқ берәй. [29] Мениң боюнтуруғумни кийип, мәндин үгиниңлар; чүнки мән
мөмин вә кәмтәрмән; шундақ қилғанда, көңлүңлар арам тапиду. [30] Чүнки мениң боюн-
туруғумда болуш асан, мениң артидиған жүкүм йениктур.

11:20 Луқа 10:13.
11:21 **«Силәрдә көрситилгән мөҗизиләр Тур вә Зидон шәһәрлиридә көрситилгән болса...»** — Тур вә Зидон әсли бутпәрәс «ят әлләр»ниң шәһәрлири еди. Мәсилән, «Әзакиял» 26-29-бапни көрүң — икки шәһәр бу бабларда гуналири түпәйлидин әйиплиниду. «Зидон» грек тилида «Сидон» дейилиду. **«У йәрләрдикиләр хелә бурунла бөз кийимигә йөгинип, күлгә милинип товва қилған болатти»** — «бөзгә (матаға) йөгинип, күлгә милиниш» — кона заманларда қаттиқ пушайман қилиш, гуналарға товва қилишниң бир ипадиси еди.
11:21 2Сам. 13:19; 2Пад. 6:30; 19:1.
11:22 Мат. 10:15.
11:23 **«Әй әршкә көтирилгән Кәпәрнаһумлуқлар!»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «Әй силәр Кәпәрнаһумлуқлар! Асманға чиқмақчимидиңлар?». Лекин бизниңчә «асманға көтирилгән» дегини тоғра болуп, бу сөз Әйса уларниң арисида болғанлиқтин уларға көрситилгән зор имтияз-илтипатни көрситиду. **«Содом шәһири»** — 10:15ни, «Яр.» 18:16-19:29ни көрүң.
11:24 Мат. 10:15.
11:25 Аюп 5:12; Йәш. 29:14; Луқа 10:21; 1Кор. 1:19; 2:7, 8.
11:27 Мат. 28:18; Луқа 10:22; Юһ. 1:18; 3:35; 6:46.
11:29 Зәб. 44:5; Йәр. 6:16; Зәк. 9:9
11:30 1Юһа. 5:3.

Әйса «Шабат»ниң Егисидур
«Шабат күни» тоғрилиқ 1-айәттики изаһатни көрүң

Мар. 2:23-28; Луқа 6:1-5

12 [1] Шу чағларда бир шабат күни, Әйса буғдайлиқлардин өтүп кетиватати. Қосиғи
ечип кәткән мухлислири башақларни үзүп, йейишкә башлиди. [2] Лекин буни
көргән Пәрисийләр униңға:
— Қара, мухлислириң шабат күни Тәвратта чәкләнгән ишни қиливатиду, дейишти.
[3] Бирақ у уларға:
— Давут вә униң һәмраһлириниң ач қалғанда немә қилғанлиғини муқәддәс язмилардин
оқумиғанмусиләр? [4] У Худаниң өйигә кирип, Худаға аталған, шундақла өзи вә һәмраһ-
лириға нисбәтән Тәврат қануни бойичә йейишкә болмайдиған «тәғдим нанлар»ни
сорап елип, уларни һәмраһлири билән биллә йегән. Әслидә бу нанларни пәқәт каһин-
ларниң йейишигила болатти.
[5] Силәр Тәвраттин шуни оқуп бақмиғансиләрки, ибадәтханида ишләйдиған каһинлар
шабат күнлири ишләп шабат тәртивини бузсиму, гунаға буйрулмайду. [6] Бирақ мән
шуни силәргә ейтип қояйки, бу йәрдә ибадәтханидинму улуқ бириси бар. [7] Әндиликтә
әгәр силәр Худаниң «муқәддәс язмиларда: «Издәйдиғиним қурбанлиқлар әмәс, бәлки
рәһим-шәпқәт» дейилгән шу сөзиниң мәнасини билгән болсаңлар, бегуна кишиләрни
гунакар дәп бекитмәйттиңлар. [8] Чүнки Инсаноғли шабат күниниң Егисидур.

Шабат күнидә бимарни сақайтишқа боламду?

Мар. 3:1-6; Луқа 6:6-11

[9] У у йәрдин айрилип, уларниң синагогиға кирди. [10] Вә мана, у йәрдә бир қоли йегиләп
қалған бир адәм бар еди. Улар униң үстидин әрз қилишқа сәвәп тапмақчи болуп униң-
дин:
— Шабат күни кесәл сақайтиш Тәврат қануниға уйғунму? — дәп сориди.
[11] Лекин у уларға мундақ жавап бәрди:

12:1 **«шабат күни»** — шәнбә күни, Тәврат календари бойичә һәптиниң йәттинчи күни болуп, Муса пәйғәмбәргә чүширилгән қанун бойичә Исраилдики һәр бир инсан вә мал-чарвиларму шу күни һәр қандақ иш-хизмәт қилмай, дәм елиши керәк еди. Тәбирләрниму көрүң.

12:1 Қан. 23:24; Мар. 2:23; Луқа 6:1.

12:2 **«мухлислириң шабат күни Тәвратта чәкләнгән ишни қиливатиду»** — «чәкләнгән иш» тоғрилиқ — Тәврат қанунида чәкләнгән. Тәврат қануни бойичә дәм елиш күни «хаман тепиш» «хизмәт» дәп қарилип, қанунға хилаплиқ иш дәп һесаплиниши керәк еди, әлвәттә. Пәрисийләр мухлисларниң данларни йейиш үчүн ақлишини «хаман тәпкәнликкә баравәр» дәп қариған. Әнди башақларни үзүп йейиш зираәтләргә оғақ селиш билән охшашму яки охшаш әмәсму, буниңға оқурманләр Мәсиһниң жававини оқуп өзи бир немә десун! «Қошумчә сөз»имиздә мошу вақиә тоғрилиқ изаһатлиримизни көрүң.

12:2 Мис. 20:10.

12:3 **«Давут вә униң һәмраһлириниң ач қалғанда немә қилғанлиғини муқәддәс язмилардин оқумиғанмусиләр?»** — «Оқумиғанмусиләр?» дегән сөз Пәрисийләрниң дайим рәқибилиридин сорайдиған соал шәкли еди.

12:4 **« *Давут* Худаниң өйигә кирип, Худаға аталған, шундақла өзи вә һәмраһлириға нисбәтән Тәврат қануни бойичә йейишкә болмайдиған «тәғдим нанлар»ни сорап елип, уларни һәмраһлири билән биллә йегән»** — бу вақиә «1Сам.» 21:1-7дә хатириләнгән.

12:4 Мис. 29:33; Лав. 24:9; 1Сам. 21:6.

12:5 Чөл. 28:9.

12:6 2Тар. 6:18.

12:7 **«Издәйдиғиним қурбанлиқлар әмәс, бәлки рәһим-шәпқәт»** — «Һош.» 6:6дин елинған сөз (9:13ниму көрүң).

12:7 Һош. 6:6; Мик. 6:8; Мат. 9:13; 23:23.

12:8 Мар. 2:28; Луқа 6:5.

12:9 **«У у йәрдин айрилип, уларниң синагогиға кирди»** — «улар» болса жуқурида тилға елинған «Пәрисийләр»ни көрсәткән болуши керәк.

12:9 Мар. 3:1; Луқа 6:6.

12:10 Луқа 14:3.

— Бирәрсиңларниң қойи шабат күни ориға чүшүп кәтсә, уни дәрһал тартип чиқиривал-
майдиған адәм бармиду? [12] Инсан болса қойдин шунчә әтибарлиқтур! Шуңа, шабат күни
яхшилиқ қилиш Тәврат қануниға уйғундур. [13] Андин у һелиқи кесәлгә:
— Қолуңни узат, — деди. У қолини узитиши биләнла қоли иккинчи қолиға охшаш әслигә
кәлтүрүлди.
[14] Бирақ Пәрисийләр ташқириға чиқип, уни қандақ йоқитиш һәққидә мәслиһәт қи-
лишти.

Худа таллиған қул

[15] Амма Әйса буни биливелип у йәрдин айрилди. Топ-топ кишиләр униңға әгишип маң-
ди. У уларниң һәммисини сақайтти; [16] андин уларға өзиниң салаһийитини ашкарили-
маслиқни қаттиқ тапилиди. [17] Буниң билән Йәшая пәйғәмбәр арқилиқ йәткүзүлгән
муну сөзләр әмәлгә ашурулди:

[18] — «Қараңлар, мана Мән таллиған Өз қулум!
Мениң сөйүмлүгим, дилимниң сөйүнгини!
Мән Өз Роһумни униң вуҗудиға қондуримән,
Шуниң билән у әлләргә һөкүм-һәқиқәтни җакалайду.
[19] У нә талаш-тартиш қилмайду нә чуқан көтәрмәйду,
Кочиларда униң көтәргән авазини һеч аңлиғучи болмайду.
[20] Таки у ғәлибә билән тоғра һөкүмләрни чиқарғичә,
Янҗилған қомушни сундурмайду,
Түтәп өчәй дәп қалған пиликни өчүрмәйду;
[21] Вә әлләр униң намиға үмүт бағлайду».

Муқәддәс Роһқа күпүрлүк қилиш

Мар. 3:20-30; Луқа 11:14-23; 12:10

[22] Шу чағда, униң алдиға җин чаплишивалған кор вә гача бири елип келинди. У уни
сақайтти, кор гачини сөзләләйдиған вә көрәләйдиған қилди. [23] Барлиқ халайиқ һәйран
болушуп:

12:11 **Мис. 23:4; Қан. 22:4.**
12:12 **Яр. 1:27.**
12:13 **«У қолини узитиши биләнла қоли иккинчи қолиға охшаш әслигә кәлтүрүлди»** — «әслигә кәлтүрүлди» дегән пеилниң «мәҗһул шәкли» болуп, бизгә бу ишни Худа өзи қилған, дегәнни уқтуриду. Әнди улар бу мөҗизә «шабат күнидә яритилғанлиғи» үчүн зади кимни әйиплимәкчи?
12:14 **Мар. 3:6; Юһ. 5:18; 10:39; 11:53.**
12:15 **Мат. 10:23.**
12:16 **Мат. 9:30; Луқа 5:14.**
12:18 **«Шуниң билән у әлләргә һөкүм-һәқиқәтни җакалайду»** — «Йәш.» 42-баптили изаһтларниму көрүң.
–«Әлләр» болса мошу йәрдә «ят әлләр», йәни барлиқ Йәһудий әмәсләрни, җаһандики барлиқ милләтләрни көрситиду.
–«һөкүм-һәқиқәт» дегәнниң мәнаси тоғрилиқ: — бу сөз ибраний тилида (Тәвраттики әйни бешарәттә) «мишпат» дейилиду, у төрт җәһәтни өз ичигә алиду, йәни Худаниң «һәққаний қули»ниң: —
–(1) Худаниң бутлар тоғрилиқ һөкүми, йәни «Худа дегән тирик һәм бирдур, бутлар йоқтин болған нәрсә» дегән һәқиқәтни елип келишини (һәқиқәтсизләр һәқиқәткә еришиду).
–(2) Худаниң адил қанун-пәрманлириниң хәвирини йәткүзүп, чүшәндүрүп беришини;
–(3) һәр хил хата уқумларни вә көзқарашларни түзитип тоғра көзқарашларни йәткүзүшини;
–(4) адаләтсизликни түзитип, увал болғанларға адаләтни йәткүзүшини көрситиду.
12:18 **Йәш. 42:1; Мат. 3:17; 17:5; Мар. 1:11; Кол. 1:13; 2Пет. 1:17.**
12:20 **«Таки у ғәлибә билән тоғра һөкүмләрни чиқарғичә...»** — «һөкүм-һәқиқәт» дегәнниң мәнаси тоғрилиқ жуқуриқи 19-айәттики изаһатни көрүң.
12:21 **Йәш. 42:1-4.**
12:22 **Мат. 9:32; Луқа 11:14.**

— Әҗәба, бу Давутниң оғлимиду? — дейишти.
[24] Лекин Пәрисийләр бу сөзни аңлап:
— У пәқәт җинларниң әмри болған Бәәлзибубқа тайинип җинларни қоғливетидикән, дейишти.
[25] Лекин у уларниң немә ойлаватқанлиғини билип уларға мундақ деди:
— Өз ичидин бөлүнүп озара соқушқан һәр қандақ падишалиқ вәйран болиду; һәр қандақ шәһәр яки аилә өз ичидин бөлүнүп өз ара соқушса заваллиққа йүз тутиду. [26] Әгәр Шәйтан Шәйтанни қоғлиса, у өз-өзигә қарши чиққан болиду. Ундақта, униң падишалиғи қандақму пут тирәп туралисун? [27] Әгәр мән җинларни Бәәлзибулға тайинип қоғлисам, силәрниң пәрзәнтлириңлар кимгә тайинип җинларни қоғлайду?! Шуңа улар силәр тоғрилиқ һөкүм чиқарсун! [28] Лекин мән Худаниң Роһиға тайинип җинларни қоғлиған болсам, ундақта Худаниң падишалиғи дәрвәқә үстүңларға чүшүп намайән болди.
[29] Бир киши күчтүңгүр бирисиниң өйигә кирип, униң мал-мүлкини қандақ булап кетәлисун? Пәқәт у шу күчтүңгүрни авал бағлалиса, андин өйини булаң-талаң қилалайду.
[30] Мән тәрәптә турмиғанлар маңа қарши турғучидур. Мән тәрәпкә адәмләрни жиғмиғучилар болса тозутуватқучидур.
[31] Шуниң үчүн мән силәргә шуни ейтип қояйки, инсанларниң өткүзгән һәртүрлүк гуналири вә қилған күпүрлүклириниң һәммисини кәчүрүшкә болиду. Бирақ Муқәддәс Роһқа күпүрлүк қилиш һеч кәчүрүлмәйду. [32] Инсаноғлиға қарши сөз қилған кимдәким болса кәчүрүмгә еришәләйду; лекин Муқәддәс Роһқа қарши гәп қилғанлар болса бу дунияднму, у дунияднму кәчүрүмгә еришәлмәйду.

Адәмни әмәллиридин тонуш

Луқа 6:43-45

[33] Дәрәқ яхши болса, мевисиму яхши болиду — яки дәрәқ пор болса, мевисиму начар болиду; чүнки һәр қандақ дәрәқ өз мевисидин билиниду.
[34] Әй иланларниң пәрзәнтлири! Силәр рәзил турсаңлар, ағзиңлардин қандақму яхши сөз чиқсун? Чүнки адәмниң қәлбидә немә толуп ташқан болса еғиздин шу чиқиду. [35] Яхши адәм өз яхши ғәзнисидин яхши нәрсиләрни чиқириду. Яман адәм яман ғәзнисидин яман нәрсиләрни чиқириду. [36] Мән силәргә шуни ейтип қояйки, инсанлар қилған һәр

12:23 Юһ. 4:29.
12:24 Мат. 9:34; Мар. 3:22; Луқа 11:15.
12:27 **«Әгәр мән җинларни Бәәлзибулға тайинип қоғлисам, силәрниң пәрзәнтлириңлар кимгә тайинип җинларни қоғлайду?! Шуңа улар силәр тоғрилиқ һөкүм чиқарсун!»** — бу сөзниң икки шәрһи бар: —
–(1) «силәрниң пәрзәнтлириңлар» — бу Пәрисийләрниң өз талип-әгәшкүчилирини көрситиду. Әмәлийәттә болса Пәрисийләр вә әгәшкүчилири җинларни һеч һайдалмайтти. Ундақта Шәйтанниң падишалиғиға һәқиқий һуҗум қилғучилар Әйса вә муритлириму, яки Пәрисийләрму? Пәрисийләрниң Худаниң әмәс, бәлки Шәйтанниң тәрипидә турғанлиғи өз әгәшкүчилириниң җинни һайдашқа күчсиз болғанлиғиға испат берәтти.
–(2) «силәрниң пәрзәнтлириңлар» — бу Әйсаниң әгәшкүчилирини (Исраилларниң пәрзәнтлирини) көрситиду. Пәқәт Әйсала әмәс, уларму җинларни һайдалайдиған болған; шуңа уларму Әйсаниң Худаниң күчи билән җин-шәйтанларни бир тәрәп қиливатқанлиғиға испат берәтти.
–Бизниңчә (1)-көзқараш тоғра. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң.
12:29 **«Бир киши күчтүңгүр бирисиниң өйигә кирип, униң мал-мүлкини қандақ булап кетәлисун?...»** — бу тәмсилдики «күчтүңгүр адәм» Шәйтанни көрситиду, әлвәттә. Униң өйини булаң-талаң қилғучи Әйсадин башқа һеч ким болмайду.
12:31 Мар. 3:28; Луқа 12:10; 1Юһа. 5:16.
12:32 **«Муқәддәс Роһқа қарши гәп қилғанлар болса бу дунияднму, у дунияднму кәчүрүмгә еришәлмәйду»** — «Муқәддәс Роһқа қарши гәп қилиш» яки «Муқәддәс Роһқа күпүрлүк қилиш» дегән гуна тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз.
12:32 Чөл. 15:30; 1Сам. 2:25; 1Юһа. 5:16.
12:33 Мат. 7:18.
12:34 Зәб. 39:10-11; Мат. 3:7; Луқа 6:45.

бир еғиз қуруқ сөзи үчүн сорақ күни һесап бериду. [37] Чүнки өз сөзлириң билән йә һәққа-
ний испатлинисән, йә сөзлириңлар билән гунакар дәп бекитилисән.

Мөҗизилик аламәт көрситиш тәливи

Мар. 8:11-12; Луқа 11:29-32

[38] Шу чағда бәзи Тәврат устазлири вә Пәрисийләр униңға җававән:
Устаз, сәндин бир мөҗизилик аламәт көргүмиз бар, — деди. [39] Лекин у уларға мундақ
җавап бәрди:
— Рәзил һәм зинахор бу дәвир бир «аламәт»ниң көристилишини истәп жүриду. Би-
рақ бу дәвирдикиләргә «Юнус пәйғәмбәрдә көрүлгән мөҗизилик аламәт»тин башқа
һеч қандақ мөҗирилик аламәт көрситилмәйду. [40] Чүнки Юнус пәйғәмбәр йоған белиқ-
ниң қосиғида үч кечә-күндүз ятқандәк, Инсаноғлиму охшашла үч кечә-күндүз йәрниң
бағрида ятиду. [41] Сорақ күни Нинәвә шәһиридикиләр бу дәвирдикиләр билән тәң қопуп,
бу дәвирдикиләрниң гуналирини бекитиду. Чүнки улар Юнус пәйғәмбәр җакалиған
хәвәрни аңлап, яманлиғидин товва қилған; вә мана, мошу йәрдә Юнус пәйғәмбәрдинму
улуқ бириси туриду!
[42] Сорақ күни «Җәнуптики аял падиша»му бу дәвирдикиләр билән тәң тирилип, улар-
ниң гуналирини бекитиду. Чүнки у Сулайманниң дана сөзлирини аңлаш үчүн йәр йүзи-
ниң четидин кәлгән; вә мана, һазир мошу йәрдә Сулаймандинму улуқ бириси туриду.

Напак роһниң қайтип келиши

Луқа 11:24-26

[43] Напак роһ бирәвниң тенидин чиқириветилгәндин кейин, у қурғақ далаларни чөр-
гиләп жүрүп, бирәр арамгаһни издәйду, бирақ тапалмайду. [44] вә: «Мән чиққан мака-
нимға қайтай» дәйду. Шуниң билән қайтип келип, шу маканиниң йәнила бош турған-
лиғини, шундақла пакиз тазиланғанлиғини вә рәтләнгәнлигини байқайду-дә, [45] берип
өзидинму бәттәр йәттә җинни башлап келиду; улар кирип биллә туриду. Буниң билән
һелиқи адәмниң кейинки һали бурунқидинму техиму яман болиду. Бу рәзил дәвирди-
киләрниң һалиму мана шундақ болиду.

12:36 Топ. 12:14; Әф. 5:4.
12:37 2Сам. 1:16; Луқа 19:22.
12:38 **«Устаз, сәндин бир мөҗизилик аламәт көргүмиз бар»** — Пәрисийләр Әйсадин тәләп қилған «аламәт» болса өзиниң Мәсиһ екәнлигини испатлайдиған бирәр мөзизилик аламәт, әлвәттә.
12:38 Мат. 16:1; Мар. 8:11; Луқа 11:29; 1Кор. 1:22.
12:40 Юн. 2:1,11
12:41 **«мана, мошу йәрдә Юнус пәйғәмбәр динму улуқ бириси туриду!»** — бу 39-41-айәтләрдә Әйса Юнус пәйғәмбәрниң йоған бир белиқниң ичидә үч күн туруп тирик чиққанлиғини тилға елиш арқилиқ өзиниңму өлүп, үчинчи күни тирилидиғанлиғини алдин-ала ейтқан. Тәврат, «Юнус» 1-2-бапларни вә шу китаптики «Юнус пәйғәмбәрдә көрүлгән мөҗизилик аламәт» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизниму һәм ушбу китаптики «қошумчә сөз»имизни көрүң. «бу дәвирдикиләрниң гуналирини бекитиду» — □емәк, «бутпәрәс Нинәвәликләр Юнус пәйғәмбәрниң тәлимини аңлап, яман йолдин қайтқан. Бирақ бу йәрдә Юнус пәйғәмбәрдинму улуқ бириси болған Мәсиһ силәрни яман йолдин қайтишқа чақирса, қулақ салмидиңлар».
12:41 Юн. 3:5; Луқа 11:32.
12:42 **«Җәнуптики аял падиша»** — йәни «Шәбаниң аял падишаси». «Шәба» җәнубий Әрәбистан яки Ефиопийәни көрситиду. «1Пад.» 10:1-10ни көрүң.
12:42 1Пад. 10:1; 2Тар. 9:1; Луқа 11:31.
12:43 **«напак роһ»** — җинни көрситиду.
12:43 Луқа 11:24.
12:45 **«буниң билән һелиқи адәмниң кейинки һали бурунқидинму техиму яман болиду. Бу рәзил дәвирдикиләрниң һалиму мана шундақ болиду»** — бу тәмсил: (1) җин чаплишиштин қутқузулған адәмниң һәқиқий бир хәтирини; (2) Йәһудий хәлиқниң әһвалиниму көрситиду. «Қошумчә сөз»имизни көрүң.
12:45 Ибр. 6:4, 5; 10:26; 2Пет. 2:20.

Мениң анам вә инилирим ким?

Мар. 3:31-35; Луқа 8:19-21

[46] У топлашқан халайиққа давамлиқ сөзләватқанда, мана, аниси билән инилири келип,
униң билән сөзләшмәкчи болуп ташқирида турушти. [47] Шуниң билән бирәйлән униңға:
— Аниңиз вә инилириңиз сиз билән сөзлишимиз дәп ташқирида туриду, — деди.
[48] Лекин у җававән шу хәвәрни йәткүзгән кишидин: «Ким мениң анам, ким мениң ини-
лирим?» — дәп сориди. [49] Андин у қолини созуп мухлислирини көрситип:
— Мана мениң анам, мана мениң инилирим! [50] Чүнки ким әрштики Атамниң ирадисини
ада қилса, шу мениң ака-иним, ача-сиңлим вә анамдур, — деди.

Әрш падишалиғи тоғрисидики йәттә тәмсил
«1» Уруқ чачқучи тоғрисидики тәмсил

Мар. 4:1-9; Луқа 8:4-8

13 [1] Шу күни Әйса өйдин чиқип, деңиз бойида олтиратти. [2] Әтрапиға топ-топ адәмләр
олишивалғачқа, у бир кемигә чиқип олтарди. Пүткүл халайиқ болса деңиз бойида
турушатти. [3] У уларға тәмсилләр билән нурғун һекмәтләрни ейтип берип, мундақ деди:
— Мана, уруқ чачқучи уруқ чачқили етизға чиқипту. [4] Уруқ чачқанда уруқлардин бәзи-
лири чиғир йол үстигә чүшүпту, қушлар келип уларни йәп кетипту.
[5] Бәзилири теши көп, тописи аз йәрләргә чүшүпту. Тупрiғи чоңқур болмиғачқа, тезла
үнүп чиқипту, [6] лекин күн чиқиши биләнла аптапта көйүп, йилтизи болмиғачқа қуруп
кетипту. [7] Бәзилири тикәнләрниң арисиға чүшүпту, тикәнләр өсүп майсиларни боғу-
вапту. [8] Бәзилири болса яхши тупраққа чүшүпту. Уларниң бәзилири йүз һәссә, бәзилири
атмиш һәссә, йәнә бәзилири оттуз һәссә һосул берипту. [9] Қулиқи барлар буни аңлисун!

Тәмсилләрниң мәхсити

Мар. 4:10-12; Луқа 8:9-10

[10] Мухлислири келип, униңдин: —
Сән немә үчүн уларға тәмсилләр арқилиқ тәлим берисән? — дәп сориди.
[11] У уларға мундақ җавап бәрди:
— Силәр әрш падишалиғиниң сирлирини билишкә муйәссәр қилиндиңлар, лекин уларға
несип қилинмиди. [12] Чүнки кимдә бар болса, униңға техиму көп берилиду, униңда мол-
чилиқ болиду; амма кимдә йоқ болса, һәтта униңда бар болғанлириму униңдин мәһрум
қилиниду.
[13] Уларға тәмсил билән сөзлишимниң сәвәви шуки, улар қарисиму көрмәйду, аңлиси-
му тиңшимайду һәм һәқиқий чүшәнмәйду. [14] Буниң билән Йәшая пәйғәмбәр ейтқан бе-
шарәттики муну сөзләр әмәлгә ашурулди:

12:46 Мар. 3:31; Луқа 8:20.
12:50 Юһ. 15:14; 2Кор. 5:16; Гал. 5:6; 6:15; Кол. 3:11.
13:1 Мар. 4:1; Луқа 8:4, 5.
13:2 Луқа 5:3.
13:10 Мар. 4:10; Луқа 8:9.
13:11 **«әрш падишалиғиниң сирлири»** — Инҗилда «сирлар» әслидә инсанларға ашкариланмиған, һазир Мәсиһ яки расуллири арқилиқ аян қилинған ишларни көрситиду. Униң үстигә, Инҗилдики бәзи «сирлар» интайин сирлиқ, әлвәттә.
13:11 Мат. 11:25; 2Кор. 3:14.
13:12 **«Чүнки кимдә бар болса, униңға техиму көп берилиду...»** — «кимдә бар болса... » дегәндә, «бар болса» немини көрситиду? Шүбһисизки, әбәдий әһмийәтлик бирәр нәрсә болса керәк, бу иман-ишәшни өз ичигә чоқум алиду. Биз өзимизгә «әбәдий әһмийәтлик» һәр бир немә болуши үчүн пәқәт Мәсиһдинла тапалаймиз, әлвәттә.
13:12 Мат. 25:29; Мар. 4:24,25; Луқа 8:18; 19:26.

— «Силәр аңлашни аңлайсиләр, бирақ чүшәнмәйсиләр;
Қарашни қарайсиләр, бирақ көрмәйсиләр.
15 Чүнки мошу хәлиқниң жүригини май қаплап кәткән,
Улар аңлиғанда қулақлирини еғир қиливалған,
Улар көзлирини ухлиғандәк жумувалған;
Ундақ болмисиди, улар көзлири билән көрүп,
Қулиқи билән аңлап,
Көңли билән чүшинип,
Өз йолидин яндурулуши билән,
Мән уларни сақайтқан болаттим.

16 Лекин, көзлириңлар бәхитликтур! Чүнки улар көриду; қулиқиңлар бәхитликтур! Чүн-
ки улар аңлайду. 17 Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, бурунқи нурғун пәйғәмбәр-
ләр вә һәққаний адәмләр силәрниң көргиниңларни көрүшкә интизар болған болсиму
уларни көрмигән; силәрниң аңлиғиниңларни аңлашқа интизар болған болсиму уларни
аңлимиған.

Уруқ чачқучи тоғрисидики тәмсилниң чүшәндүрүлүши

Мар. 4:13-20; Луқа 8:11-15

18 Әнди уруқ чачқучи тоғрисидики тәмсилниң мәнасини аңлаңлар: 19 Әгәр бири әрш
падишалиғиниң сөз-каламини аңлап туруп чүшәнмисә, Шәйтан келип униң көңлигә
чечилған сөзни елип кетиду. Бу дәл чиғир йол үстигә чечилған уруқлардур. 20 Ташлиқ
йәрләргә чечилған уруқлар болса, улар сөз-каламни аңлап, хошаллиқ билән дәрһал
қобул қилғанларни көрситиду. 21 һалбуки, қәлбидә һеч йилтиз болмиғачқа, пәқәт
вақитлиқ мәвҗут болуп туриду; сөз-каламниң вәҗәдин қийинчилиқ яки зиянкәшликкә
учриғанда, улар шуан йолдин чәтнәп кетиду. 22 Тикәнләрниң арисиға чечилғини шундақ
адәмләрни көрсәткәнки, улар сөз-каламни аңлиғини билән, лекин бу дунияниң әнди-
шилири вә байлиқниң езиқтуруши қәлбидики сөз-каламни боғуветиду-дә, улар һосул-
сиз қалиду. 23 Лекин яхши йәргә чечилған уруқлар болса — сөз-каламни аңлап чүшәнгән
адәмләрни көрситиду. Бундақ адәмләр һосул бериду, бириси йүз һәссә, бириси атмиш
һәссә, йәнә бириси оттуз һәссә һосул бериду.

«2» Күрмәк, йәни «мәстәк» тоғрисидики тәмсил

24 У уларниң алдида йәнә бир тәмсилни баян қилди: —
— Әрш падишалиғи худди етизиға яхши уруқни чачқан бир адәмгә охшайду. 25 Амма
кишиләр уйқиға чөмгән чағда, дүшмини келип буғдай арисиға күрмәк уруқлирини че-

---

13:14 Йәш. 6:9-10; Мар. 4:12; Луқа 8:10; Юһ. 12:40; Рос. 28:26; Рим. 11:8.
13:15 **«мошу хәлиқниң жүригини май қаплап кәткән... ундақ болмисиди, ... көңли билән чүшинип, өз йолидин яндурулуши билән, мән уларни сақайтқан болаттим»** — толуқ бешарәт Тәврат, «Йәш.» 6:9-10дә тепилиду.
13:15 Йәш. 6:9-10
13:16 Луқа 10:23; Юһ. 20:29; 1Пет. 1:8.
13:17 1Пет. 1:10.
13:18 Мар. 4:13; Луқа 8:11.
13:19 **«әгәр бири әрш падишалиғиниң сөз-каламини аңлап туруп чүшәнмисә..»** — мошу йәрдә «әрш падишалиғи» грек тилида пәқәт «падишалиқ» билән ипадилиниду.
13:19 Мат. 4:23.
13:20 **«Ташлиқ йәрләргә чечилған уруқлар болса, улар сөз-каламни аңлап, хошаллиқ билән дәрһал қобул қилғанларни көрситиду»** — «сөз-калам» болса Худаниң падишалиғи тоғрилиқ сөз-каламдур.
13:22 Мат. 19:23; Мар. 10:23; Луқа 18:24; 1Тим. 6:9.

чиветип, кетипту. [26] Әнди майсилар өсүп, башақ чиқарғанда, күрмәкму ашкарлинишқа
башлапту.
[27] Ғожайинниң чакарлири келип униңға:
— «Әпәнди, сиз етизиңизға яхши уруқ чачқан әмәсмидиңиз? Күрмәкләр нәдин келип
қалди?» дәпту.
[28] Ғожайин: «Буни бир дүшмән қилған» — дәпту.
Чакарлар униңдин: «Сиз бизни берип уларни отиветиңлар демәкчиму?» — дәп сорапту.
[29] «Яқ,» — дәпту ғожайин, «ундақ қилғанда күрмәкләрни юлғанда, буғдайлирниму жулу-
ветишиңлар мумкин. [30] Бу иккиси орма вақтиғичә биллә өссун, орма вақтида, мән орми-
чиларға: — Алди билән күрмәкләрни айрип жиғип, бағлап көйдүрүшкә қоюңлар, андин
буғдайларни жиғип амбиримға әкириңлар, дәймән» — дәпту ғожайин.

«3» Қича тоғрисидики вә «4» Ечитқу тоғрисидики тәмсилләр

Мар. 4:30-34; Луқа 13:18-21

[31] У уларға йәнә бир тәмсилни ейтти:
— Әрш падишалиғи худди бир адәм қолиға елип етизиға чачқан қича уруғиға охшайду.
[32] Қича уруғи дәрвәқә барлиқ уруқларниң ичидә әң кичик болсиму, у һәр қандақ зираәттин
егиз өсүп, дәрәқ болиду, һәтта асмандики қушларму келип униң шахлирида угулайду.
[33] У уларға йәнә бир тәмсилни ейтти:
— Әрш падишалиғи худди бир аял қолиға елип үч жавур унниң арисиға йошуруп, таки
пүтүн хемир болғичә сақлиған ечитқуға охшайду.
[34] Әйса бу ишларниң һәммисини тәмсилләр билән көпчиликкә баян қилди. У тәмсилсиз
һеч қандақ тәлим бәрмәйтти. [35] Буниң билән пәйғәмбәр арқилиқ алдин-ала ейтилған
муну сөзләр әмәлгә ашурулди:

— «Ағзимни тәмсил сөзләш билән ачимән,
Аләм апиридә болғандин бери йошурунуп кәлгән ишларни елан қилимән».

Күрмәк тоғрисидики тәмсилниң чүшәндүрүлүши

[36] Шуниңдин кейин, у көпчиликни йолға селиветип өйгә кирди. Мухлислири йениға ке-
лип униңдин:
— Етизлиқтики күрмәк тоғрисидики тәмсилни бизгә шәрһләп бәрсәң, — дәп өтүнди.
[37] У әнди уларға жавап берип мундақ деди:

13:25 **«...дүшмини келип буғдай арисиға күрмәк уруқлирини чечиветип, кетипту»** — оқурмәнләргә шу аянки, бу тәмсилдики «күрмәк» (яки «мәстәк») авал буғдайға опохшаш шәкилдә өсиду. Пәқәт баш елиши билән пәриқ әткили болиду.

13:30 Мат. 3:12.

13:31 Мар. 4:30; Луқа 13:18.

13:32 **«Қича уруғи дәрвәқә барлиқ уруқларниң ичидә әң кичик болсиму, у һәр қандақ зираәттин егиз өсүп, дәрәқ болиду, ...»** — бу йәрдә тилға елинған «қича» оттура шариқтә өсидиған, яхши өскәндә һәтта үч метрдин ешип кетидиған өсүмлүкни көрситиду.

13:33 **«Әрш падишалиғи худди бир аял қолиға елип үч жавур унниң арисиға йошуруп, таки пүтүн хемир болғичә сақлиған ечитқуға охшайду»** — «үч жавур» (яки «үч күрә») — Грек тилида «үч сатон (сеаһ)». Бир сеаһ 7 килограм. Бу хелә көп ун болуп, йүз адәмниң тамиғиға йетәтти. «Яр.» 18:6ни көрүң.

13:33 Луқа 13:20,21.

13:34 Мар. 4:33.

13:35 **«Буниң билән пәйғәмбәр арқилиқ алдин-ала ейтилған муну сөзләр әмәлгә ашурулди...»** — қайси пәйғәмбәр екәнлиги мошу йәрдә ейтилмайду. Әмәлийәттә у Зәбурдики бир нәччә күйләрниң муәллипи Асаф еди. **«Ағзимни тәмсил сөзләш билән ачимән, аләм апиридә болғандин бери йошурунуп кәлгән ишларни елан қилимән»** — «Зәб.» 77:2.

13:35 Зәб. 77:2.

13:36 **«Шуниңдин кейин, у көпчиликни йолға селиветип...»** — яки «шуниңдин кейин, у көпчиликтин айрилип...».

— Яхши уруқни чачқан киши Инсаноғлидур. [38] Етизлиқ болса — дуния. Яхши уруқ бол-
са әрш падишалиғининң пәрзәнтлиридур, лекин күрмәк рәзил болғучининң пәрзәнтли-
ридур. [39] Күрмәк чачқан дүшмән — Иблистур. Орма оруш вақти — заман ахиридур. Ор-
мичилар — пәриштиләрдур. [40] Күрмәкләр жулунуп, отта көйдүрүветилгинидәк, заман
ахиридиму әнә шундақ болиду. [41] Инсаноғли пәриштилирини әвәтип, улар инсанларни
гунаға аздурғучиларнинң һәммисини, шундақла барлиқ итаәтсизлик қилғучиларни өз
падишалиғидин шаллап чиқип, [42] хумданнинң лавулдап турған отиға ташлайду. У йәрдә
жиға-зерәлар көтирилиду, чишлирини ғучурлитиду. [43] У чағда һәққанийлар Атисининң
падишалиғида худди қуяштәк жулалиниду.
Аңлиғидәк қулиқи барлар буни аңлисун!

«5» Ғәзнә тоғрисидики вә «6» Қиммәтлик мәрвайит тоғрисидики тәмсилләр

[44] — Әрш падишалиғи худди етизда йошурулған бир ғәзнигә охшайду. Уни тепивалғучи
ғәзнини қайтидин йошуруп, ғәзнининң шат-хорамлиғи ичидә бар-йоқини сетиветип, шу
етизни сетивалиду.
[45] Йәнә келип, әрш падишалиғи есил үнчә-мәрвайитларни издигән содигәргә охшай-
ду. [46] Содигәр наһайити қиммәт баһалиқ бир мәрвайитни тапқанда, қайтип берип
бар-йоқини сетиветип, у мәрвайитни сетивалиду.

«7» Тор ташлаш тоғрисидики тәмсил

[47] — Йәнә келип, әрш падишалиғи деңизға ташлинип һәр хил белиқларни тутидиған
торға охшайду. [48] Тор тошқанда, белиқчилар уни қирғаққа тартип чиқириду. Андин
олтирип, яхши белиқларни илғивелип, қачиларға қачилап, әрзимәсләрни ташливети-
ду. [49] Заман ахирида шундақ болиду. Пәриштиләр чиқип, рәзил кишиләрни һәққаний
кишиләр арисидин айрийду [50] вә хумданнинң лавулдап турған отиға ташлайду. У йәрдә
жиға-зерәлар көтирилиду, чишлирини ғучурлитиду.
[51] Әйса улардин:
— Бу ишларнинң һәммисини чүшәндиңларму? дәп сориди.
Чүшәндуқ, — дәп җавап бәрди улар.
[52] Андин у уларға: — Шуңа, әрш падишалиғининң тәлимигә муйәссәр болуп мухлис
болған һәр бир Тәврат устази худди ғәзнисидин йеңи һәм кона нәрсиләрни елип чиқип
тарқатқучи өй ғоҗайиниға охшайду, — деди.

Насарәтликләрнинң Әйсани чәткә қеқиши

Мар. 6:1-6; Луқа 4:16-30

[53] Әйса бу тәмсилләрни сөзләп болғандин кейин, шундақ болдики, у йәрдин айрилип,
[54] өз жутиға кәтти вә өз жутидики синагогта хәлиққә тәлим беришкә киришти. Буни
аңлиған халайиқ интайин һәйран болушуп:
— Бу адәмнинң бунчивала даналиғи вә мөҗизә-карамәтлири нәдин кәлгәнду? [55] У пәқәт
һелиқи яғашчининң оғли әмәсму? Униң анисининң исми Мәрйәм, Яқуп, Йүсүп, Симон вә

13:39 Йо. 3:13; Вәһ. 14:15.
13:42 Мат. 8:12; 22:13; 24:51; 25:30; Луқа 13:28.
13:43 Дан. 12:3; 1Кор. 15:42.
13:44 Фил. 3:7.
13:45 «есил үнчә-мәрвайитларни издигән содигәр... » — грек тилидики «есил» «гөзәл» дегән мәнасини өз ичигә алиду.
13:50 Мат. 13:42.
13:53 Мар. 6:1; Луқа 4:16.
13:54 Мар. 6:2.

Йәһудалар униң инилири әмәсму? [56] Униң сиңиллириниң һәммиси бизниң аримиз-
диғу? Шундақ екән, униңдики бу ишларниң һәммиси зади нәдин кәлгәнду? — дейишәт-
ти. [57] Шуниң билән улар униңға һәсәт-бизар билән қариди. Шуңа Әйса уларға мундақ
деди:
— Һәр қандақ пәйғәмбәр башқа йәрләрдә һөрмәтсиз қалмайду, пәқәт өз жути вә өз өйидә
һөрмәткә сазавәр болмайду.
[58] Уларниң иман-ишәшсизлигидин у у йәрдә көп мөҗизә көрсәтмиди.

Чөмүлдүргүчи Йәһияниң өлтүрүлүши

Мар. 6:14-29; Луқа 9:7-9

14 [1] У чағларда, Һерод һаким Әйсаниң нам-шөһритидин хәвәр тепип, [2]
хизмәткарлириға:
— Бу адәм чөмүлдүргүчи Йәһия болиду, у өлүмдин тирилгән болса керәк. Шуниң үчүн
мошу алаһидә қудрәтләр униңда күчини көрсәтмәктә, — деди.
[3] Һеродниң бундақ дейишиниң сәвәви, у өгәй акиси Филипниң аяли Һеродийәниң вәжи-
дин Йәһияни тутқун қилип, зинданға ташлиған еди. [4] Чүнки Йәһия Һеродқа тәнбиһ
берип: «Бу аялни тартивелишиң Тәврат қануниға хилаптур» дәп кәлгән еди. [5] Һерод шу
сәвәптин Йәһияни өлтүрмәкчи болған болсиму, бирақ халайиқтин қорққан еди, чүнки
улар Йәһияни пәйғәмбәр, дәп биләтти.
[6] Амма Һеродниң туғулған күни тәбрикләнгәндә, аяли Һеродийәниң қизи оттуриға
чиқип уссул ойнап бәрди. Бу Һеродқа бәк яқти; [7] шуниң үчүн у униңға: — һәр немә ти-
лисәң шуни саңа берәй, дәп қәсәм қилди. [8] Лекин қиз анисиниң күшкүртүши билән:
— Чөмүлдүргүчи Йәһияниң каллисини елип, бир тәхсигә қоюп әкәлсилә, — деди. [9] Пади-
ша буниңға һәсрәт чәккән болсиму, қәсәмлири түпәйлидин вә дәстиханда олтарғанлар
вәжидин, каллисини елип келиңлар, дәп буйруди. [10] У адәм әвәтип, зинданда Йәһия-
ниң каллисини алдурди. [11] Шуниң билән каллиси бир тәхсигә қоюлуп, қизниң алдиға

13:55 **«У пәқәт Һелиқи яғаччиниң оғли әмәсму? Униң анисиниң исми Мәрйәм... әмәсму?»** — Йәһудийлар арисида адәмләр атисиниң исми билән тонулуши керәк еди. Ялғуз анисиниң исмини тилға елишниң өзи бирхил һақарәт еди.
13:55 Юһ. 6:42.
13:57 Мар. 6:4; Луқа 4:24; Юһ. 4:44.
14:1 **«Һерод һаким»** — «һаким» грек тилида «тетрарқ» дейилиду. Бу сөз «зиминниң төрттин бирини идарә қилғучи» дегәнни билдүриду. Рим империйәси Пәләстинни төрт қисимға бөлгән болуп, һәр бир қисминиң «тетрарқ»и бар еди.
–Һеродниң толуқ исми «Һерод Антипас» болуп, бәзи йәрләрдә «Һерод падиша» яки «Һерод хан» дәп атилиду. У Галилийәгә һөкүмранлиқ қилатти. Униң акиси «Һерод Архелаус» еди (2:22).
–«Һеродлар» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизниму көрүң.
14:1 Мар. 6:14; Луқа 9:7.
14:3 **«Һерод... өгәй акиси Филипниң аяли Һеродийәниң вәжидин Йәһияни тутқун қилип, зинданға ташлиған еди»** — Йәһияни тутуш «Һеродийәниң вәжидин» — Һерод бәлким Һеродийәниң беваситә тәливидин шундақ қилған болушиму мүмкин.
–Һерод өгәй акиси Филипниң аяли Һеродийәни Филиптин тартивелип андин уни аҗришишқа қайил қилип, Һеродийә билән өзи той қилған еди.
14:3 Мар. 6:17; Луқа 3:19.
14:4 **«Бу аялни тартивелишиң Тәврат қануниға хилаптур»** — «Лав.» 16:18, 20:21дә, бирисиниң ака яки укиси һаят әһвалда, бириниң аялини йәнә бири өз әмригә елишқа болмайду, дәп бәлгүләнгән.
14:4 Лав. 18:16.
14:5 Мат. 21:26.
14:6 **«аяли Һеродийәниң қизи оттуриға чиқип уссул ойнап бәрди»** — «Һеродийәниң қизи» — Һеродийәниң бурунқи еридин болған қизи.
14:6 Яр. 40:20; Мар. 6:21.
14:7 Һак. 11:30.
14:9 **«Падиша буниңға һәсрәт чәккән болсиму,...»** — Һерод һаким бәзидә «падиша» дейиләтти.

елип келинди. Қиз буни анисиниң алдиға апарди. [12] Йәһияниң мухлислири болса берип,
җәсәтни елип дәпнә қилди; андин берип Әйсаға бу ишларни хәвәр қилди.

Әйсаниң бәш миң кишини тойғузуши

Мар. 6:30-44; Луқа 9:10-17; Юһ. 6:1-14

[13] Әйса бу хәвәрни аңлап, өзи ялғуз пинһан бир җайға кетәй дәп бир кемигә олтирип у
йәрдин айрилди. Халайиқ буниң хәвирини тапқанда, әтраптики шәһәрләрдин келишип,
униң кәйнидин пиядә маңди. [14] У қирғаққа чиқип кәткинидә, зор бир топ адәмләрни
көрүвиди, уларға ич ағритип, уларниң ағриқлирини сақайтти.
[15] Кәч киргәндә, мухлислири униң йениға келип: — Бу чөл бир җай екән, вақитму бир
йәргә берип қалди. Халайиқни йолға селивәткән болсаң, андин улар кәнтләргә берип
өзлиригә озуқ сетивалсун, — деди.
[16] Лекин Әйса уларға: — Уларниң кетишиниң һаҗити йоқ, өзәңлар уларға озуқ бериңлар,
— деди.
[17] Лекин мухлислар:
— Биздә бәш нан билән икки данә белиқтин башқа һеч нәрсә йоқ, — дейишти.
[18] У: — Уларни маңа елип келиңлар, деди.
[19] У халайиқни чөплүкниң үстидә олтиришқа буйруғандин кейин, бәш нан билән икки
белиқни қолиға елип, асманға қарап Худаға тәшәккүр ейтти. Андин нанларни уштуп
мухлислириға бәрди, мухлислири халайиққа үләштүрүп бәрди. [20] Һәммәйлән йәп тоюн-
ди. Мухлислар ешип қалған парчиларни лиқ он икки севәткә теривалди. [21] Озуқланған-
ларниң сани аяллар вә балилардин башқа тәхминән бәш миң киши еди.

Су үстидә меңиш

Мар. 6:45-52; Юһ. 6:16-21

[22] Арқидила, у мухлислириға: Өзәм бу халайиқни йолға селиветимән, аңғичә силәр ке-
мигә олтирип, деңизниң қарши қирғиқиға өтүп туруңлар, дәп буйруди. [23] Халайиқни
йолға селивәткәндин кейин, у дуа қилиш үчүн өзи хилвәт таққа чиқти. Кәч киргәндиму
у йәрдә ялғуз қалди. [24] Бу чағда, кемә қирғақтин хелә көп чақирим жүргән еди, лекин
шамал қарши йөнлишитин чиқиватқачқа, кемә долқунлар ичидә чайқилип туратти.
[25] Кечә төртинчә җесәк вақтида, у деңизниң үстидә меңип, мухлислири тәрәпкә кәлди.
[26] Мухлислар униң деңизниң үстидә меңип келиватқанлиғини көрүп, алақзадә болуп: —
Алвасти екән! — дәп қорқуп чуқан селишти.
[27] Лекин Әйса дәрһал уларға:
— Жүрәклик болуңлар, бу мән, қорқмаңлар! — деди.
[28] Петрус униңға җававән:
— И Рәб, бу сән болсаң, су үстидә меңип йениңға беришимға әмир қилғайсән, — деди.
[29] Кәл, — деди у.

14:13 Мат. 12:15; Мар. 6:31; Луқа 9:10.
14:14 Мат. 9:36; Юһ. 6:5.
14:15 Мар. 6:35; Луқа 9:12.
14:19 1Сам. 9:13.
14:20 **«Мухлислар ешип қалған парчиларни лиқ он икки севәткә теривалди»** — грек тилида «Улар ешип қалған парчиларни... теривалди». Мухлислар екәнлиги «Мат.» 16:9-10-дә испатлиниду. **«лиқ он икки севәткә теривалди»** — «севәт» грек тилида «қол севәт» — демәк, бир адәм икки қоллап көтирәләйдиған севәт.
14:22 Мар. 6:45; Юһ. 6:17.
14:23 Мар. 6:46; Юһ. 6:15.
14:24 **«кемә қирғақтин хелә көп чақирим жүргән еди»** — яки «кемә деңиз оттурисида жүргәндиди...».
14:25 **«кечә төртинчә җесәк вақтида...»** — бир кечә төрт җесәккә бөлүнәтти; шуңа бу вақит таң атай дегән вақит еди.

Петрус кемидин чүшүп, су үстидә меңип, Әйсаға қарап кетиватати;[30] лекин боранниң
қаттиқ чиқиватқанлиғини көрүп қорқуп, суға чөкүшкә башлиди: — Рәб, мени қутқузу-
валғайсән! — дәп вақириди.
[31] Әйса дәрһал қолини узитип, уни тутувалди вә униңға:
— Әй ишәши аҗиз бәндә, немишкә гуман қилдиң? — деди.
[32] Улар кемигә чиққанда, шамал тохтиди. [33] Кемидә олтарғанлар униң алдиға келип
сәҗдә қилип:
— Бәрһәқ, сән Худаниң Оғли екәнсән, — дейишти.

Әйсаниң Гиннисарәттә бимарларни сақайтиши

Мар. 6:53-56

[34] Улар деңизниң қарши тәрипигә өткәндә, Гиннисарәт жутида қуруқлуққа чиқти. [35] У
йәрдики адәмләр уни тонуп келип, әтраптики барлиқ җайларға хәвәр әвәтти; шуниң
билән кишиләр барлиқ бимарларни униң алдиға елип кәлди; [36] улар униңдин бимар-
ларниң һечболмиғанда униң тонининг пешигә болсиму қолини тәккүзүвелишиға йол
қоюшини өтүнди. Униңға қолини тәккүзгәнләрниң һәммиси сәллимаза сақайди.

Әнъәнимиз муһимму яки Худаниң әмри муһимму — инсанни немә напак қилиду?

Мар. 7:1-23

15 [1] Бу чағда, Тәврат устазлиридин вә Пәрисийләрдин бәзилири Йерусалимдин келип
Әйсаниң алдиға берип: [2] — Мухлислириң немишкә ата-бовилиримизниң әнъәнилиригә
хилаплиқ қилиду? Чүнки улар қоллирини жуймай тамақ йәйдикәнғу, — деди.
[3] Лекин у уларға мундақ җавап бәрди:
— Силәрчу, силәр немишкә әнъәнимизни сақлаймиз дәп Худаниң әмригә хилаплиқ
қилисиләр?[4] Чүнки Худа: «Ата-анаңни һөрмәт қил» вә «Атиси яки анисини һақарәтли-
гәнләр өлүмгә мәһкүм қилинсун» дәп әмир қилған. [5] Лекин силәр: — Һәр қандақ киши
«Атиси яки анисиға: — Мән силәргә ярдәм бәргидәк нәрсиләрни аллиқачан Худаға
АТИВӘТТИМ — десила,[6] униң ата-анисиға һөрмәт-вападарлиқ қилиш мәҗбурийити қал-
майду, — дәйсиләр. Буниң билән әнъәнәңларни дәп, Худаниң әмрини йоққа чиқиривәт-
тиңлар. [7] Әй сахтипәзләр! Йәшая пәйғәмбәр бәргән мошу бешарәт топтоғра силәр
тоғрилиқ екән: —
[8] «Мошу хәлиқ ағзида мени һөрмәтлигини билән,
Бирақ қәлби мәндин жирақ.

14:34 Мар. 6:53.
15:1 Мар. 7:1.
15:4 **«Ата-анаңни һөрмәт қил» вә «атиси яки анисини һақарәтлигәнләр өлүмгә мәһкүм қилинсун»** — бу әмирләр Тәврат «Мис.» 20:12, 17, «Лав.» 20:9 вә «Қан.» 5:16дә хатирилиниду.
15:4 Мис. 20:12; 21:17; Лав. 20:9; Қан. 5:16; Пәнд. 20:20; Әф. 6:2.
15:6 **«униң ата-анисиға һөрмәт-вападарлиқ қилиш мәҗбурийити қалмайду, — дәйсиләр. Буниң билән әнъәнәңларни дәп, Худаниң әмрини йоққа чиқиривәттиңлар»** — Мәсиһниң сөзигә қариғанда «Худаға атиған тәәллуқатлар» техи атиғучи кишиниң қолида турғанда, улардин пайдилинивәрсә болатти. Шу киши бәлким Тәврат устазлириниң қоллиши билән «дунияддин кәткинимдин кейин...» яки «мәлум бир мәзгилдин кейин...» «ибадәтханиға тапшуримән» дәп қәсәм қилған болса керәк. Йәһудийларниң тарихий хатирилиридә шуниңға охшаш көплигән мисаллар тепилиду.
–Пәрийсиләр үгәткән шу һейлә-микир: «Мал-мүлкүңни Худаға аталған («қурбан қилған») қилған болсаң, ата-анаңдин хәвәр алмисаң болиду» әмәс, бәлки «(шундақ қилған болсаң) **хәвәр елишиңға болмайду**» дегәндәк. Улар шүбһисизки ахирида бу иштин мәлум бир пайда көриду, әлвәттә.
15:6 Мар. 7:13; 1Тим. 4:3; 2Тим. 3:2.
15:8 Йәш. 29:13; Әз. 33:31; Мар. 7:6.

[9] Улар маңа беһудә ибадәт қилиду.
Уларниң үгәткән тәлимлири пәқәт инсанлардин чиққан пәтиваларла, халас».

Һәқиқий напаклиқ

[10] Андин у халайиқни йениға чақирип, уларға:
— Қулақ селиңлар һәм шуни чүшиниңларки, [11] Инсанни напак қилидиғини ағзидин ки-
ридиғини әмәс, бәлки ағзидин чиқидиғинидур, — деди.
[12] Кейин мухлислири униң алдиға келип:
— Сениң бу сөзүңни Пәрисийләр аңлап, униңдин бизар болуп рәнжигәнлигини билдиң-
му? — деди.
[13] Лекин у мундақ жавап қайтурди:
— Әрштики Атам тикмигән һәр қандақ өсүмлүк йилтизидин жулунуп ташлиниду.
[14] Силәр уларға писәнт қилмаңлар; улар корларға йол башлайдиған корлардур. Әгәр кор
корға йол башлиса, һәр иккиси ориға чүшүп кетиду.
[15] Лекин Петрус униңға:
— Бая ейтқан тәмсилни бизгә чүшәндүрүп бәргәйсән, — деди.
[16] Лекин у: — Силәрму техичә чүшәнчигә еришимидиңлар?! — деди. [17] Еғизға киргән бар-
лиқ нәрсиләрниң аш қазан арқилиқ тәрәт болуп чиқип кетидиғанлиғини техи чүшән-
мәмсиләр? [18] Лекин еғиздин чиқидиғини қәлбтин чиқиду, инсанни напак қилидиғи-
ниму шудур. [19] Чүнки яман ойлар, қатиллиқ, зинахорлуқ, бузуқчилиқ, оғрилиқ, ялған
гувалиқ вә төһмәт қатарлиқлар қәлбтин чиқиду. [20] Инсанни напак қилидиғанлар мана
шулардур; жуюлмиған қоллар билән тамақ йейиш инсанни напак қилмайду.

Ят әллик аялниң етиқади

Мар. 7:24-30

[21] Әйса у йәрдин чиқип, Тур вә Зидон шәһәрлириниң әтрапидики жутларға барди.
[22] Мана, у чәт йәрләрдин кәлгән қананий бир аял униң алдиға келип:
— И Рәб! Давутниң оғли, һалимға рәһим қилғайсиз! Қизимға жин чаплишивалған екән,
қийнилип кетиватиду! — дәп униңға нида қилип зарлиди.
[23] Лекин у у аялға бир еғизму жавап бәрмиди. Мухлислири униң йениға келип:
— Бу аялни йолға салсаң! Чүнки у кәйнимиздин әгишип ялвуруп нида қиливатиду, — деди.
[24] Әнди у жавап берип:
— Мән пәқәт йолдин тенигән қой падилири болған Исраил жәмәтидикиләргә әвәтил-
гәнмән, — деди.
[25] Амма һелиқи аял униң алдиға келип сәждә қилип:
— Рәб, маңа ярдәм қилғайсән! — дәп ялвурди.

15:9 **«... Улар маңа беһудә ибадәт қилиду. Уларниң үгәткән тәлимлири пәқәт инсанлардин чиққан пәтиваларла, халас»** — (8-9-айәтләр) «Йәш.» 29:13.
15:9 Йәш. 29:13; Мар. 7:6, 7; Кол. 2:18, 20, 22.
15:10 Мар. 7:14.
15:11 Рос. 10:15; Рим. 14:17,20; Тит. 1:15.
15:13 Юһ. 15:2.
15:14 Йәш. 42:19; Луқа 6:39.
15:15 Мар. 7:17.
15:19 Яр. 6:5; 8:21; Пәнд. 6:14; Йәр. 17:9.
15:21 **«Әйса у йәрдин чиқип, Тур вә Зидон шәһәрлириниң әтрапидики жутларға барди»** — у йәр «чәт әлликләр» туруватқан район болуп, Мәсиһниң шу йәргә бериштики мәхсити, өз хәлқидин бир вақит айрилип арам елиштин ибарәт болса керәк.
15:21 Мар. 7:24.
15:24 Мат. 10:6; Рос. 13:46.

[26] У униңға:
— Балиларниң ненини кичик иштларға ташлап бериш яхши әмәс, — деди.
[27] Лекин һелиқи аял:
— Дурус, и Рәб, бирақ һәтта иштларму ғожайинининиң дәстихинидин чүшкән увақларни йәйдиғу, — деди.
[28] Шуниң билән Әйса униңға:
— Әй ханим, ишәшиң күчлүк екән! Тилигиниңдәк болсун! — деди. У аялниң қизи шуан сақийип кәтти.

Нурғун кесәлләрниң сақайтилиши

[29] Әйса у йәрдин чиқип, Галилийә деңизиниң бойидин өтүп, таққа чиқип олтарди.
[30] Униң алдиға топ-топ халайиқ жиғилди. Улар токур, қариғу, гача, чолақ вә нурғун
башқа хил кесәлләрниму елип келип, униң айиғи алдиға қоюшти; у уларни сақайтти.
[31] Шуниң билән халайиқ гачиларниң сөзләләйдиған болғанлиғини, чолақларниң сақайғинини, токурларниң маңғанлиғини вә қариғуларниң көридиған болғанлиғини көрүп, һәйран болди вә Исраилниң Худасини улуқлиди.

Төрт миң адәмниң тойғузулуши

Мар. 8:1-10

[32] Андин Әйса мухлислирини йениға чақирип:
— Бу халайиққа ичим ағрийду; чүнки улар үч күндин бери йенимда болди, йегидәк бир нәрсисиму қалмиди. Уларни өйлиригә ач қайтурушни халимаймән, йолда һалидин кетиши мүмкин, — деди.
[33] Мухлислар униңға:
— Бу чөлдә бунчивала адәмни тойғузғидәк көп нанни нәдин тапимиз? — дейишти.
[34] Әйса улардин: Қанчә нениңлар бар? — дәп сориди.
— Йәттә нан билән бир нәччә тал кичик белиқ бар, — дейишти улар.
[35] Буниң билән у халайиқни йәрдә олтиришқа буйруди. [36] Андин, йәттә нан билән белиқларни қолиға елип Худаға тәшәккүр ейтип, уларни уштуп мухлислириға бәрди,
мухлислар халайиққа үләштүрди. [37] Һәммәйлән тойғичә йеди; андин мухлислар ешип
қалған парчиларни жиғип йәттә чоң севәтни тошқузди. [38] Тамақ йегәнләрниң сани ба-
лилар вә аяллардин башқа төрт миң киши еди. [39] У халайиқни йолға салғандин кейин,
кемигә чүшүп, Магадан жутиниң чәт йәрлиригә барди.

15:26 **«Балиларниң ненини кичик иштларға ташлап бериш яхши әмәс»** — Мәсиһ бу йәрдә өзиниң дәсләпки вәзиписини, Йәһудийларға хуш хәвәр йәткүзүш, дәп тәкитләйду. «Кичик иштлар» бәлким һақарәтлик сөз болмай, өйдики арзулуқ пистилирини көрситиду. Бу муһим вақиә тоғрисида «қошумчә сөз»имизни көрүң.
15:29 Мар. 7:31.
15:30 Йәш. 29:18; 35:5; Мат. 11:5; Луқа 7:22.
15:32 Мар. 8:1.
15:36 1Сам. 9:13.

Пәрисийләрниң «мөҗизилик аламәт» көрситишни тәләп қилиши

Мар. 8:11-13; Луқа 12:54-56

16 1 Әнди пәрисийләр билән Садуқийлар уни синаш мәхситидә йениға келип,
униңдин бизгә асмандин мөҗизилик бир аламәт көрсәтсәң, дәп тәләп қилишти.
2 Бирақ Әйса уларға мундақ деди:
— Кәчқурун силәр қизил шәпәқни көргиниңларда, «Һава әтә очуқ болиду» дәйсиләр.
3 вә әтигәндә: «Бүгүн боран чиқиду, чүнки асманниң рәңги қизил һәм тутуқ», дәйсиләр.
Асман рәңги-ройини пәриқ етәләйсиләр-ю, лекин бу заманда йүз бериватқан аламәт-
ләрни пәриқ етәлмәйсиләр! 4 Рәзил һәм зинахор бу дәвир «мөҗизилик бир аламәт»ниң
көристилишини истәп жүриду. Бирақ бу дәвирдикиләргә «Юнус пәйғәмбәрдә көрүлгән
мөҗизилик аламәт»дин башқа һеч қандақ мөҗизилик аламәт көрситилмәйду.
Андин у уларни ташлап чиқип кәтти.

«Ечитқу» болған езиқту тәлимдин һошияр болуш

Мар. 8:14-21

5 Мухлислири деңизниң у қетиға өткинидә, нан еливелишни унтуған еди. 6 Әйса уларға:
— Һошияр болуңлар, Пәрисийләр билән Садуқийларниң ечитқусидин еһтият қилиңлар,
— деди.
7 Мухлислар өз ара мулаһизилишип:
— Нан әкәлмигәнлигимиз үчүн буни дәватса керәк, — дейишти.
8 Әйса уларниң немә дейишиватқанлиғини билип мундақ деди:
— Әй ишәши аҗизлар! Немә үчүн нан әкәлмигәнлигиңлар тоғрисида мулаһизә қили-
силәр? 9 Техичә чүшәнмидиңларму? Бәш нан билән бәш миң кишиниң тойғузулғанлиғи,
қанчә севәт озуқ жиғивалғанлиғиңлар есиңлардин чиқтиму? 10 Йәттә нан билән төрт миң
кишиниң тойғузулғанлиғи, йәнә қанчә чоң севәт озуқ жиғивалғанлиғиңларму есиңлар-
дин чиқтиму? 11 Силәр қандақму мениң силәргә: «Пәрисийләр билән Садуқийларниң
ечитқусидин еһтият қилиңлар» дегинимниң нан тоғрилиқ әмәслигини чүшәнмәйсиләр?
12 Мухлислар шундила униң нандики ечитқудин әмәс, бәлки Пәрисийләр билән Са-
дуқийларниң тәлимидин еһтият қилишни ейтқанлиғини чүшинип йәтти.

Петрусниң Әйсани Мәсиһ дәп тонуши

Мар. 8:27-30; Луқа 9:18-21

13 Әйса Қәйсәрийә-Филиппи райониға кәлгинидә, у мухлислиридин:
Кишиләр мән Инсаноғлини ким дәп билидикән? — дәп сориди.

16:1 **«Пәрисийләр билән Садуқийлар»** — «Пәрисийләр» болса Тәврат қануниға қатму-қат түрлүк башқа қаидә-низамларни қошқан қаттиқ тәләпчан диний еқим еди. «Садуқийлар» дегән диний еқиминиң бәзи тәрәплири уларға охшаш болғини билән, лекин улар Тәвраттики пәйғәмбәрләр қисимлирини қобул қилмай, пәқәт Тәвраттики 1-5-қисимларни (йәни Муса пәйғәмбәргә тапшурулған қисимлар)ни қобул қилған. Улар «қиямәт күни», шундақла инсанларниң ахирәттә өлүмдин тирилишини етирап қилмайтти. Адәттә «Пәрисийләр» вә «Садуқийлар» бир-биригә дүшмәнлишип жүрәтти, лекин улар Әйсани бир тәрәп қилиш үчүн бирләшкән еди. **«бизгә асмандин мөҗизилик бир аламәт көрсәтсәң»** — улар тәләп қилған «мөҗизилик аламәт», Әйсаниң һәқиқий Мәсиһ екәнлигини испатлайдиған бир карамәтни көрситиду, әлвәттә.

16:1 Мат. 12:38; Мар. 8:11; Луқа 11:29; 12:54; Юһ. 6:30.

16:2 Луқа 12:54.

16:4 **«Юнус пәйғәмбәрдә көрүлгән мөҗизилик аламәт»** — 12:39-40-айәтләргә қаралсун. «Бу заманда йүз бериватқан аламәтләр» тоғрисида «қошумчә сөз»имизниму көрүң.

16:4 Юн. 2:1; Мат. 12:39; Луқа 11:29.

16:6 Мар. 8:15; Луқа 12:1.

16:9 Мат. 14:17; Мар. 6:38; Луқа 9:13; Юһ. 6:9.

16:10 Мат. 15:34.

16:13 Мар. 8:27; Луқа 9:18.

[14] Мухлислири:
— Бәзиләр сени чөмүлдүргүчи Йәһия, бәзиләр Иляс пәйғәмбәр вә йәнә бәзиләр Йәрәмия
яки башқа пәйғәмбәрләрдин бири дәп билидикән, — дәп җавап бәрди.
[15] У улардин:
— Әнди силәрчу? Силәр мени ким дәп билисиләр? — дәп сориди.
[16] Симон Петрус:
— Сән Мәсиһ, мәңгүлүк һаят Худаниң Оғли екәнсән, — дәп җавап бәрди.
[17] Әйса униңға:
— Бәхитликсән, и Юнус оғли Симон! Буни саңа аян қилғучи һеч әт-қан егиси әмәс, бәл-
ки әрштики Атамдур. [18] Мән саңа шуни ейтайки, сән болсаң Петрусдурсән. Мән җамаи-
тимни бу уюлташ үстигә қуримән. Униң үстидин тәһтисараниң дәрвазилириму ғалип
келәлмәйду. [19] Әрш падишалиғиниң ачқучлирини саңа тапшуримән; сән йәр йүзидә
немини бағлисаң әрштиму бағланған болиду, сән йәр йүзидә немини қоюп бәрсәң, әр-
штиму қоюп берилгән болиду, — деди.
[20] Бу сөзләрни ейтип болуп, у мухлислириға өзиниң Мәсиһ екәнлигини һеч кимгә тин-
маслиқни тапилиди.

Әйсаниң өлүп тирилидиғанлиғини алдин-ала ейтиши

Мар. 8:31-9:1; Луқа 9:22-27

[21] Шу вақиттин башлап, Әйса мухлислириға өзиниң Йерусалимға кетиши, ақсақаллар,
баш каһинлар вә Тәврат устазлири тәрипидин көп азап-оқубәт тартиши, өлтүрүлүши
муқәррәр болғанлиғини, шундақла үчинчи күни тирилдүрүлидиғанлиғини аян қи-
лишқа башлиди.
[22] Шуниң билән Петрус уни бир чәткә тартип, уни әйипләп:
— Йә Рәб, саңа рәһим қилинғай! Бешиңға бундақ ишлар қәтъий чүшмәйду! — деди.
[23] Лекин у бурулуп Петрусқа қарап:
— Арқамға өт, Шәйтан! Сән маңа путликашаңсән, сениң ойлиғанлириң Худаниң ишлири
әмәс, инсанниң ишлиридур, — деди.
[24] Андин Әйса мухлислириға мундақ деди:
Кимдәким маңа әгишишни халиса, өзидин ваз кечип, өзиниң крестини көтирип маңа

16:14 Мат. 14:2.
16:16 **«... Мәңгүлүк һаят Худаниң оғли»** — грек тилида «тирик Худаниң Оғли». «Тирик Худа» дегән ибарә Худани һаят, «өлүк бут әмәс», һәқиқий Худа дәп тәкитләйду.
16:16 Юһ. 6:69.
16:17 **«... Юнус оғли Симон!»** — грек тилида «... Симон бар-ионаһ» («Юнусниң оғли»). Бу Юнус Тәвраттики пәйғәмбәр Юнус әмәс; лекин қизиқ бир иш шуки, Петрус вә Юнус пәйғәмбәрниң көп ортақ йәрлири бар.
16:17 Мат. 11:25.
16:18 **«Сән болсаң Петрусдурсән. Мән җамаитимни бу уюлташ үстигә қуримән....»** — «Петрус»ниң мәнаси «таш» болуп, у «җамаәтниң ули» әмәс. Җамаәтниң ули болса Әйса ейтқан «уюлташ» болуп, у яки өзини яки өзигә бағланған иман-етиқадини көрситиду. «1Пет.» 2:4-9ни вә «қошумчә сөз»имизни көрүң. **«тәһтисараниң дәрвазилири»** — бәлким көчмә мәнада болуп, «өлүмниң күчи», «җин-шәйтанларниң күчлири»ни көрситиши мүмкин.
16:18 Зәб. 117:22; Йәш. 28:16; 33:20; Юһ. 1:43; 1Кор. 3:11.
16:19 **«Әрш падишалиғиниң ачқучлирини саңа тапшуримән; сән йәр йүзидә немини бағлисаң әрштиму бағланған болиду,...»** — бу муһим сөз тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң.
16:19 Мат. 18:18; Юһ. 20:22.
16:21 Мат. 17:22; 20:18; Мар. 8:31; 9:31; 10:33; Луқа 9:22; 18:31; 24:7.
16:23 **«Арқамға өт, Шәйтан!...»** — Мәсиһ бу айәттә «Шәйтан» дегән бу сөзини биринчидин «дүшмән» дегән мәнада ишлитип, өзиниң дүшмини болуп қалған Петрусқа ейтиду. Иккинчидин, Шәйтан өзи Петрус арқилиқ Әйсаға путликашаң болмақчи еди.
16:23 2Сам. 19:22.

әгәшсун! [25] Чүнки өз женини қутқузмақчи болған киши чоқум женидин мәһрум болиду, лекин мән үчүн өз женидин мәһрум болған киши униңға еришиду.
[26] Чүнки бир адәм пүтүн дунияға егә болуп женидин мәһрум қалса, буниң немә пайдиси болсун?! У немисини жениға тегишсун?! [27] Чүнки Инсаноғли Атисиниң шан-шәриви ичидә пәриштилири билән келиш алдида туриду; вә у һәммә адәмниң өз әмәллиригә тушлуқ жавап қайтуриду.
[28] Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, бу йәрдә турғанларниң арисидин өлүмниң тәмини тетиштин бурун жәзмән Инсаноғлиниң өз падишалиғи билән кәлгәнлигини көридиғанлар бардур.

Әйсаниң жулалиқта көрүнүши

Мар. 9:2-13; Луқа 9:28-36

17 [1] Вә алтә күндин кейин, Әйса Петрус, Яқуп вә Яқупниң иниси Юһаннани айрип елип, егиз бир таққа чиқти. [2] У йәрдә униң сияқи уларниң көз алдидила өзгирип, йүзи қуяштәк парлиди, кийимлири нурдәк аппақ болуп чақниди. [3] Вә мана, мухлисларға Муса вә Иляс пәйғәмбәрләр униң билән сөзлишиватқан һалда көрүнди. [4] Шуниң билән Петрус Әйсаға:
— И Рәб, бу йәрдә болғинимиз немидегән яхши! Халисаң, бирини саңа, бирини Мусаға, йәнә бирини Илясқа атап бу йәргә үч кәпә ясайли! — деди.
[5] Униң гепи түгимәйла, мана нурлуқ бир булут уларни қапливалди. Мана, булуттин: «Бу Мениң сөйүмлүк Оғлумдур, Мән униңдин хурсәнмән. Униңға қулақ селиңлар!» дегән аваз аңланди.
[6] Мухлислар буни аңлап өзлирини йәргә ташлап дүм йетип вәһимигә чүшти. [7] Бирақ Әйса келип, уларға қолини тәккүзүп:

16:24 **«кимдәким маңа әгишишни халиса, өзидин ваз кечип, өзиниң крестини көтирип маңа әгәшсун!»** — 10:38ни, шундақла униңдики изаһатниму көрүң.
16:24 Мат. 10:38; Мар. 8:34; Луқа 9:23; 14:27.
16:25 **«Чүнки өз женини қутқузмақчи болған киши чоқум женидин мәһрум болиду, лекин мән үчүн өз женидин мәһрум болған киши униңға еришиду»** — грек тилида «жан» вә «һаят» бирла сөз билән ипадилиниду. «Өз жени» мошу йәрдә пәқәт адәмниң һаятинила әмәс, бәлки барлиқ етиқади болғанларға муйәссәр қилинған мәңгүлүк роһий бәхитни вә мирасини көрситиду.
16:25 Мат. 10:39; Мар. 8:35; Луқа 9:24; 17:33; Юһ. 12:25.
16:26 **«Чүнки бир адәм пүтүн дунияға егә болуп женидин мәһрум қалса, буниң немә пайдиси болсун?! У немисини жениға тегишсун?!»** — жуқуриқи изаһатта ейтилғандәк, «өз жени» мошу йәрдә пәқәт адәмниң һаятинила әмәс, бәлки барлиқ етиқатчи болғанларға муйәссәр қилинған мәңгүлүк роһий бәхитни вә мирасини көрситиду, әлвәттә.
16:26 Зәб. 48:7-13; Мар. 8:37; Луқа 9:25.
16:27 Аюп 34:11; Зәб. 61:13; Мат. 24:30; 25:31; 26:64; Рим. 2:6.
16:28 **«Бу йәрдә турғанларниң арисидин өлүмниң тәмини тетиштин бурун...»** — «өлүмниң тәмини тетиш» грек тилида «өлүмни тетиш» дәп ипадилиниду. **«бу йәрдә турғанларниң арисидин өлүмниң тәмини тетиштин бурун жәзмән Инсаноғлиниң өз падишалиғи билән кәлгәнлигини көридиғанлар бардур»** — бизниңчә 16:28-айәттики сөзниң муһим мәнаси 17-бапта тәсвирләнгән карамәт ишларни көрситиду. Башқа алимлар у: (1) Әйса өлтүрүлгәндин кейин мухлислириға қайта көрүнүши билән; (2) Муқәддәс Роһниң келиши билән; (3) Мәсиһниң шәриви жамаәттә аян қилиниши билән; (4) Әйсаниң дунияға қайтип келиши билән әмәлгә ашурулди, дәп қарайду.
–Жуқириқи (1)-, (2)-, (3)-пикир сәл орунлуқ болғини билән, лекин Әйсаниң «бу йәрдә турғанларниң **арисидин**... көридиғанлар бар» дегинидин қариғанда, **бәзи** расуллар бу ишни көриду, шуңа муһим әмәлгә ашурулуши 17-баптики «Әйсаниң жулалиқта көрүнүши» дегән иштур, дәп қараймиз.
16:28 Мар. 9:1; Луқа 9:27.
17:1 Мар. 9:2; Луқа 9:28; 2Пет. 1:17.
17:4 **«Халисаң, ... бу йәргә үч кәпә ясайли!»** — яки «халисаң, ... бу йәргә үч кәпә ясай!». Бу сөз вә пүтүн вақиә тоғрилиқ йәнә «қошумчә сөз»имизни көрүң.
17:5 Қан. 18:19; Йәш. 42:1; Мат. 3:17; Мар. 1:11; 9:7; Луқа 3:22; 9:35; Рос. 3:22; Кол. 1:13; 2Пет. 1:17.

Қопуңлар, қорқмаңлар, — деди.[8] Улар бешини көтирип қаривиди, Әйсадин башқа һеч
кимни көрмиди.
[9] Тағдин чүшүветип, Әйса уларға:
— Инсаноғли өлүмдин тирилдүрүлмигичә, бу аламәт көрүнүшни һеч кимгә ейтмаңлар,
— дәп тапилиди.
[10] Андин мухлислири униңдин:
— Тәврат устазлири немә үчүн: «Иляс пәйғәмбәр Мәсиһ келиштин авал қайтип келиши
керәк» дейишиду? — дәп сораشти.
[11] У уларға җававән:
— Иляс пәйғәмбәр дәрвәқә Мәсиһтин авал келиду, һәммә ишни орниға кәлтүриду.
[12] Амма мән силәргә шуни ейтип қояйки, иляс аллиқачан кәлди, лекин кишиләр уни то-
нумиди, бәлки униңға халиғанчә муамилә қилди. Шуниңға охшаш, Инсаноғлиму улар-
ниң қоллирида азап чекиш алдида туриду, — деди. [13] Шу чағда мухлислар униң чөмүл-
дүргүчи Йәһия тоғрисида сөзләватқанлиғини чүшәнди.

Җин чаплашқан балиниң азат қилиниши

Мар. 9:14-29; Луқа 9:37-43

[14] Улар халайиқниң йениға барғинида, бир киши униң алдиға келип, тизлинип:
[15] Рәб, оғлумға ичиңни ағриткайсән! Чүнки униң тутқақлиқ кесили бар болғачқа, зор
азап чекиватиду; чүнки у дайим отниң яки суниң ичигә чүшүп кетиду. [16] Уни мухлис-
лириңға елип кәлгән едим, сақайталмиди, — деди.
[17] Әйса җававән: — Әй етиқатсиз вә тәтүр дәвир, силәр билән қачанғичә турай?! Мән
силәргә йәнә қачанғичә сәвир қилай? — Балини алдимға елип келиңлар — деди.
[18] Шуниң билән Әйса җинға тәнбиһ беривиди, җин балидин чиқип кәтти, балиму шуан
сақайди.
[19] Кейин, Әйса айрим қалғанда, мухлислар униң йениға келип:
— Биз немә үчүн җинни қоғливетәлмидуқ? — дәп сораشти.
[20] У уларға: — Ишәшиңлар болмиғанлиғи үчүн. Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки,
силәрдә қича уруғидәк зәрричә ишәш болсила, силәр аву таққа: «Бу йәрдин у йәргә көч»
десәңлар, көчиду; шундақла силәргә мүмкин болмайдиған һеч иш болмайду. [21] Бирақ,
бундақ җинларни дуа қилиш вә роза тутуш билән болмиса һайдиғили болмайду — деди.

Әйсаниң йәнә өлүши вә тирилиши тоғрилиқ ейтиши

Мар. 9:30-32; Луқа 9:43-45

[22] Улар Галилийә өлкисидә айлинип жүргинидә, Әйса уларға:
— Инсаноғли сатқунлуқтин инсанларниң қолиға тапшурулиду; [23] улар уни өлтүриду,
лекин үчинчи күни у тирилиду, — деди. Буни аңлап мухлислар еғирғәм-қайғуға чөмүп
кәтти.

17:9 Мар. 9:9; Луқа 9:36.
17:10 Мал. 3:23; Мат. 11:14; Мар. 9:11.
17:11 **«Иляс пәйғәмбәр дәрвәқә *Мәсиһтин* авал келиду, һәммә ишни орниға кәлтүриду»** — «Илясниң авал келиши» вә униң «һәммини орниға кәлтүрүши»ни көрсәткән бешарәт вә башқа тәпсилатлири Тәврат, «Мал.» 4:5-6дә хатирилиниду.
17:14 Мар. 9:16; Луқа 9:37.
17:15 **«тутқақлиқ кесили»** — грек тилида «ай (шари) тәрипидин урулған» дегән сөз билән ипадилиниду.
17:19 Мар. 9:28.
17:20 Мат. 21:21; Луқа 17:6.
17:21 **«Бирақ, бундақ җинларни дуа қилиш вә роза тутуш билән болмиса һайдиғили болмайду»** — бу айәт бәзи кона көчүрмиләрдә тепилмайду.
17:22 Мат. 16:21; 20:18; Мар. 8:31; 9:31; 10:33; Луқа 9:22,44; 18:31.

Ибадәтхана бежи тапшуруш мәсилиси

24 Андин улар Кәпәрнаһум шәһиригә кәлгинидә, ибадәтхана «икки драқма» бежини
жиққучилар Петрусниң йениға келип:
— Устазиңлар «икки драқма»ни төләмду? — дәп сориди.
25 Төләйду, — деди Петрус.
Лекин у өйгә киргишигила, техи бир немә демәстила Әйса униңдин:
— Симон, сениңчә бу дуниядики падишалар кимләрдин баж алиду? Өз пәрзәнтлиридин-
му, яки ятлардинму, — дәп сориди.
26 Петрус униңға:
Ятлардин, — девиди, Әйса униңға:
— Ундақта, пәрзәнтләр баждин халий болиду. 27 Бирақ баж жиққучиларға путликашаң
болмаслиғимиз үчүн, деңизға берип қармақни ташла. Тутқан биринчи белиқни елип,
ағзини ачсаң, төрт драқмилиқ бир тәңгә пул чиқиду. Уни елип мән вә сән иккимизниң
бежи үчүн уларға бәр, — деди.

Әрш падишалиғида ким әң улуқ?

Мар. 9:33-37; Луқа 9:46-48

18 1 Бу чағда, мухлислар Әйсаниң йениға келип:
Әрш падишалиғида ким әң улуқ? — дәп сориди.
2 Әйса йениға кичик бир балини чақирип, уни оттурида турғузуп, мундақ деди:
3 — Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, өз йолуңлардин йенип, кичик балилардәк
сәбий болмисаңлар, әрш падишалиғиға һәргиз кирәлмәйсиләр. 4 Әнди ким өзини бу
кичик балидәк кичик пеил тутса, у әрш падишалиғида әң улуқ болиду. 5 Бундақ кичик
бир балини мениң намимда қобул қилса, у мени қобул қилған болиду. 6 Лекин маңа
етиқат қилған бундақ кичикләрдин бирини гунаға путлаштурған һәр қандақ адәмни,
у бойниға йоған түгмән теши есилған һалда деңизниң тегигә чөктүрүветилгини әвзәл
болатти. 7 Инсанни гунаға путлаштуридиған ишлар түпәйлидин бу дуниядикиләрниң
һалиға вай! Путлаштуридиған ишлар муқәррәр болиду; лекин шу путлаштурғучи адәм-
ниң һалиға вай!

17:24 **«... ибадәтхана «икки драқма» бежини жиққучилар Петрусниң йениға келип...»** — «ибадәтхана бежи» мошу йәрдә грек тилида «дидрақма» (икки «драқма» пул) дейилиду. «Дидрақма» әсли бирхил тәңгә болуп, Муса пәйғәмбәргә чүширилгән қанун бойичә Исраилдики һәр әр киши һәр жилда ибадәтханиниң ишлири үчүн «йерим шәкәл» (бир дидрақма) тапшуруш керәк еди. «Мис.» 30:13-16ни көрүң.

17:25 Мат. 22:21; Рим. 13:7.

17:27 **«Бирақ баж жиққучиларға путликашаң болмаслиғимиз үчүн...»** — Әйса вә Петрус иккиси «падишаниң пәрзәнди» болуп, Худаниң ибадәтханисиға баж төләштин халий еди. Лекин баж жиққучилар буни чүшәнмигәчкә, улар төлимисә, бәлким «Бу Әйса тәқвадар әмәс екән, Мәсиһ болалмайду» дәп қелиши, шундақла улар Әйсаға етиқат бағлап, нижатқа еришиш пурситидин мәһрум болуши мүмкин. **«төрт драқмилиқ бир тәңгә пул чиқиду»** — «төрт драқма тәңгә» (грек тилида «статер») — 24-айәттики изаһат оқурмәнләрниң ядида болса көрәләйдуки, бу пул Әйса вә Петрусниң бажни төлиши үчүн дәл керәклик пул еди.

18:1 Мар. 9:34; Луқа 9:46; 22:24.

18:3 Мат. 19:14; 1Кор. 14:20; 1Пет. 2:2.

18:4 **«Әнди ким өзини бу кичик балидәк кичик пеил тутса, у әрш падишалиғида әң улуқ болиду»** — «кичик балилар» адәттә чоңчилиқ қилмайду вә өзини биләрмән қилип көрсәтмәйду вә бәлким һәммидин муһим атисиниң сөзигә шәртсиз ишиниду.

18:4 1Пет. 5:6.

18:5 Мар. 9:37; Луқа 9:48; Юһ. 13:20.

18:6 Мар. 9:42; Луқа 17:2.

18:7 **«инсанни гунаға путлаштуридиған ишлар түпәйлидин бу дуниядикиләрниң һалиға вай! Путлаштуридиған ишлар муқәррәр болиду; лекин шу путлаштурғучи адәмниң һалиға вай!»** — бу муһим айәт үстидә «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.

18:7 Мат. 26:24; Рос. 2:23; 4:27,28; 1Кор. 11:19.

[8] Әгәр әнди қолуң яки путуң сени гунаға путлаштурса, уни кесип ташливәт. Чүнки икки
қолуң яки икки путуң бар һалда дозақтики отқа ташланғиниңдин көрә, чолақ яки токур
һалда һаятлиққа киргиниң әвзәлдур.
[9] Әгәр көзүң сени гунаға путлаштурса, уни оюп өзәңдин нери ташливәт. Икки көзүң бар
һалда дозақтики отқа ташланғиниңдин көрә, бирла көзүң билән болсиму һаятлиққа
киргиниң әвзәлдур.

Азған қой тоғрисидики тәмсил

[10] — Бу сәбий кичикләрниң һеч биригиму сәл қараштин һези болуңлар. Чүнки шуни
силәргә ейтайки, уларниң әрштики пәриштилири әрштики Атамниң җамалини һәр-
дайим көрүп туриду. [11] Чүнки Инсаноғли һалакәткә азғанларни қутқузғили кәлди.
[12] Қандақ қарайсиләр? Бирәвниң йүз туяқ қойи болуп, униңдин бири езип топтин
чүшүп қалса, у тохсән тоққуз қойни тағларға қоюп қоюп, һелиқи азған қойини издәй-
диғу? [13] Вә әгәр уни тепивалса, мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, у қой үчүн
болған хошаллиғи азмиған тохсән тоққузиниңкидин зор болиду. [14] Шуниңға охшаш,
бу сәбий кичикләрниң һәрқандиқиниң һалакәткә езип кетиши әрштики Атаңларниң
ирадиси әмәстур.

Гуна өткүзгән қериндашқа болған муамилә

Луқа 17:3

[15] — Әнди әгәр қериндишиң саңа зиян селип гуна қилса, униң йениға берип иккиңлар
халий чағда сәһвәнлигини көрситип қой. Қериндишиң сөзүңни аңлиса, уни езиштин
қайтурувалған болисән. [16] Лекин аңлимиса, йәнә бир-икки гувачини елип, униң йе-
ниға барғин. Шундақ қилип, һәммә иш икки-үч гувачиниң сөзи билән қилинсун.
[17] Лекин әгәр қериндишиң уларниң сөзигиму қулақ салмиса, әһвални җамаәткә йәт-
күзүп ейтқин. Әгәр у җамаәттикиләргә қулақ салмиса, уни ят әллик яки баҗгир қата-
рида көрүңлар.
[18] Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, силәр йәр йүзидә немини бағлисаңлар, әр-
штиму шу бағланған болиду вә силәр йәр йүзидә немини қоюп бәрсәңлар, әрштиму
қоюп берилгән болиду.
[19] Мән йәнә шуни силәргә бәрһәқ ейтип қояйки, йәр йүзидә араңлардин иккиси өзли-
ри тилигән бир иш тоғрилиқ қәлби бир болуп һәр қандақ нәрсини тиләп дуа қилса,

---

18:8 Қан. 13:7; Мат. 5:29,30; Мар. 9:43.
18:10 Зәб. 33:8; Луқа 15:3-7
18:11 **«Чүнки Инсаноғли һалакәткә азғанларни қутқузғили кәлди»** — бу айәт бәзи кона көчүрмиләрдә тепилмайду.
18:11 Луқа 19:10.
18:12 Луқа 15:3.
18:15 Лав. 19:17; Пәнд. 17:10; Луқа 17:3; Як. 5:19.
18:16 **«һәммә иш икки-үч гувачиниң сөзи билән қилинсун»** — бу сөз «Қан.» 19:15дин нәқил кәлтүрүлгән.
18:16 Чөл. 35:30; Қан. 17:6; 19:15; Юһ. 8:17; 2Кор. 13:1; Ибр. 10:28.
18:17 **«Әгәр у җамаәттикиләргә қулақ салмиса, уни ят әллик яки баҗгир қатарида көрүңлар»** — шу чағда «ят әллик»ләрниң көпинчиси бутпәрәс еди. «Баҗгир»лар (Рим империйәси үчүн хәлиқтин баҗ алидиған Йәһудийлар) болса «Рим империйәгә сетилип кәткән хаинлар» дәп «иплас адәмләр»ниң қатарида қарилатти.
18:17 1Кор. 5:9; 2Тес. 3:14.
18:18 **«силәр йәр йүзидә немини бағлисаңлар, әрштиму шу бағланған болиду вә силәр йәр йүзидә немини қоюп бәрсәңлар, әрштиму қоюп берилгән болиду»** — бу сөз 16:19-айәттикигә охшаш, бирақ әшу йәрдә ялғуз Петрусқа ейтилған. Биз Әйсаниң мошу сөзлиридә ейтилған һоқуқ пәқәт расулларғила әмәс, бәлки пүткүл җамаәткә тәвәдур. Әйса тапшурған бу һоқуқ: (1) җамаәттики дуаларда алаһидә тиләш һоқуқини; (2) җамаәт тәртиви бойичә, гуна садир қилип, амма товва қилмиған әзаларни чәкләш, җамаәттин чиқириш яки уларға тәрбийә бериш һоқуқини көрситиду, дәп ишинимиз (17-айәт вә 19-20-айәтни, «1Кор.» 5:1-5, «2Кор.» 2:5-11ни көрүң).
18:18 Мат. 16:19; Юһ. 20:23.

әрштики Атам уларниң тилигини иҗабәт қилиду. [20] Чүнки икки яки үчәйлән мениң
намим билән қәйәрдә жиғилған болса, мән шу йәрдә уларниң арисида болимән.

Шәпқәт көргүчи шәпқәтлик болуши керәк

[21] Андин Петрус униң алдиға келип:
— И Рәб, қериндишимниң маңа зиян селип өткүзгән қанчә қетимлиқ гунайини
кәчүрүшүм керәк? Йәттә қетимму? — деди.
[22] Әйса униңға мундақ деди:
—Мән саңа шуни ейтип қояйки, йәттә қетим әмәс, йәтмиш һәссә йәттә қетим! [23] Әрш
падишалиғи чакарлири билән һесап-китап қилмақчи болған бир падишаға охшайду.
[24] Һесап-китапни башлиғинида, униңға он миң талант пул қәриздар болған бир чакар
кәлтүрүлүпту. [25] Чакарниң төлигидәк һеч нәрсиси болмиғачқа, ғоҗиси чакарниң өзи-
ни, хотун бала-җақиси вә бар-йоқини сетип, қәрзини төләшини буйрупту. [26] Шуңа чакар
униң алдида йәргә жиқилип баш уруп: «Ғоҗам, маңа кәңчилик қилғайла, мән пүтүн
қәрзимни чоқум төләймән» дәп ялвурупту. [27] Чакарниң ғоҗиси униңға ич ағритип, уни
қоюп берип, қәрзини кәчүрүм қипту.
[28] Лекин чакар у йәрдин чиқип, өзигә йүз динар қәриздар болған йәнә бир чакар буради-
рини учритипту. Уни тутувелип, бойнини боғуп туруп: «Қәризни төлә!» дәпту. [29] Буниң
билән бу чакар бурадири йәргә жиқилип униңдин: «Маңа кәңчилик қил, қәризни чоқум
қайтуримән» дәп ялвурупту. [30] Лекин у унимапту вә: «Пүтүн қәризни төлимигичә зин-
данда ятисән» дәп уни зинданға ташлитипту. [31] Бундақ ишниң йүз бәргәнлигини көргән
башқа чакарлар интайин азаплинип ғоҗисиниң алдиға берип, әһвални баштин-ахир
сөзләп берипту.
[32] Буниң билән ғоҗиси һелиқи чакарни чақиртип: «Әй рәзил чакар! Маңа йелинғанлиғиң
үчүн шунчә көп қәрзиңниң һәммисини кәчүрдүм. [33] Мән саңа ич ағритқинимдәк, сәнму
чакар бурадириңгә ич ағритишиңға тоғра кәлмәмду?!» дәпту. [34] Буниң билән ғоҗиси
ғәзәплинип уни пүтүн қәрзини төләп болғичә адәм қийнғучи гундипайларниң қолида
турушқа тапшуруп берипту.
[35] Шуниңға охшаш, әгәр һәр бириңлар өз қериндашлириңларни чин дилиңлардин кәчүр-
мисәңлар, әрштики Атамму силәргә охшаш муамилә қилиду.

Талақ қилиш тоғрисида

Мар. 10:1-12

19 [1] Шундақ болдики, Әйса бу сөзләрни ейтип болғандин кейин, Галилийә өлкисидин
айрилип, Йәһудийә өлкисиниң чәт йәрлиригә, йәни Иордан дәриясиниң у

18:20 **«икки яки үч адәм мениң намим билән қәйәрдә жиғилған болса...»** — грек тилида «икки яки үчәйлән адәм мениң намимға қәйәрдә жиғилған болса...».
18:20 Лука 24:15,36.
18:21 Лука 17:4.
18:22 **«йәттә қетим әмәс, йәтмиш һәссә йәттә қетим!»** — яки «йәттә қетим әмәс, йәтмиш йәттә қетим».
18:22 Мат. 6:14; Мар. 11:25; Кол. 3:13.
18:24 **«он миң талант пул»** — бир «талант» алтун яки көмүш тәңгә аз дегәндә бир ишчиниң жиллиқ һәққиниң 17 һәссиси болуп, 10000 талант һазир оттура һесап билән бәлким икки миллиард (миң миллион) долларчә болиду.
18:25 Мат. 5:25.
18:28 **«йүз динар қәриздар»** — шу вақитларда «бир динар» бир ишчиниң бир күнлүк һәққи болуп, йүз тәңгә бәлким оттура һесап билән 1300 долларчә болатти.
18:34 **«адәм қийнғучи гундипайлар»** — мошу гундипайларниң адәттики вәзиписи җинайәтчиниң җинайитини сүрүштә қилиш үчүн мәһбусларни қийнаш еди.
18:35 Мат. 6:14; Мар. 11:26; Як. 2:13.

қетидики жутларға барди. [2] Топ-топ адәмләр униңға әгишип кәлгән болуп, у уларни шу
йәрдила сақайтти.
[3] Әнди бәзи Пәрисийләр униң йениға келип уни қилтаққа чүшириш мәхситидә униңдин:
— Бир адәмниң һәр қандақ сәвәптин аялини қоюветиши Тәврат қануниға уйғунму? —
дәп сориди.
[4] Шуниң билән у җававән мундақ деди:
— Тәвраттин шуни оқумидиңларму, муқәддәмдә инсанларни Яратқучи уларни «Әр вә
аял қилип яратти» вә [5] «Шу сәвәптин әр киши ата-анисидин айрилиду, аяли билән бир-
лишип иккиси бир тән болиду». [6] Шундақ екән, әр-аял әнди икки тән әмәс, бәлки бир тән
болиду. Шуниң үчүн, Худа қошқанни инсан айримисун.
[7] Пәрисийләр униңдин йәнә:
— Ундақта, Муса пәйғәмбәр немә үчүн Тәврат қанунида әр киши өз аялиға талақ хетини
бәрсила андин уни қоюветишкә болиду, дәп буйруған? — дәп сорашти.
[8] У уларға: — Таш жүрәклигиңлардин Муса пәйғәмбәр аяллириңларни талақ қилишқа
рухсәт қилған; лекин аләмниң башлимида бундақ әмәс еди. [9] Әнди шуни силәргә ей-
тип қояйки, аялини бузуқлуқтин башқа бирәр сәвәп билән талақ қилип, башқа бирини
әмригә алған һәр қандақ киши зина қилған болиду.
[10] Мухлислар униңға:
— Әгәр әр билән аяли оттурисидики әһвал шундақ болса, ундақта өйләнмәслик яхши
екән, — деди.
[11] У уларға:
— Бу сөзни һәммила адәм әмәс, пәқәт несип қилинғанларла қобул қилалайду. [12] Чүнки
анисиниң балиятқусидин туғма бәзи ағватлар бар; вә инсан тәрипидин ахта қилинған
бәзи ағватларму бар; вә әрш падишалиғи үчүн өзини ағват қилғанларму бар. Бу сөзни
қобул қилалайдиғанлар қобул қилсун! — деди.

Әйса вә кичик балилар

Мар. 10:13-16; Луқа 18:15-17

[13] Қолуңни тәккүзүп дуа қилғайсән дәп, бәзиләр кичик балилирини униң алдиға елип
кәлди. Бирақ мухлислар елип кәлгәнләрни әйиплиди. [14] Амма Әйса:
— Балилар мениң алдимға кәлтүрүлсун, уларни тосмаңлар. Чүнки әрш падишалиғи дәл

19:1 **Мар. 10:1.**
19:3 **Мар. 10:2.**
19:4 **«шуни оқумидиңларму,...?»** — Бу Пәрисийләр әң яхши көридиған ибариләрниң бири.
19:4 **Яр. 1:17; 2:24; 5:2**
19:5 **Яр. 2:24; 1Кор. 6:16; Әф. 5:31.**
19:6 **1Кор. 7:10.**
19:7 **«Муса пәйғәмбәр немә үчүн Тәврат қанунида әр киши өз аялиға талақ хетини бәрсила андин уни қоюветишкә болиду»** — әмирниң тоғриси «Қан.» 24:1дә тепилиду.
19:7 **Қан. 24:1; Йәр. 3:1.**
19:9 **«Изаһат»** — бәзи кона көчүрүлмиләрдә мошу йәрдә «вә талақ қилинған аялни әмригә алған кишиму зина қилған болиду» дегән сөзләр қошулуди. 5:32ни көрүң.
19:9 **Мат. 5:32; Мар. 10:11; Луқа 16:18; 1Кор. 7:10.**
19:10 **«ундақта өйләнмәслик яхши екән»** — демәк, мухлисларниң ойлишичә, талақ қилиш имканийити болмиса («чиқиш йоли болмиса), өйлиниш интайин қорқунучлуқ иштур.
19:11 **1Кор. 7:7,17.**
19:12 **«анисиниң балиятқусидин туғма бәзи ағватлар бар»** — «туғма ағватлар» бәлким туғма җинсий иқтидари аҗизларни, ишқсиз кишиләрни көрситиду; «башқилар тәрипидин ахта қилинған» кона заманларда хан-падишаларниң ордилирида һәрәмни башқуруш хизмити үчүн пичиветилгән адәмләрни көрситиду. «Әршниң падишалиғи үчүн өз-өзини ағват қилғанлар» бәлким Худаниң хизмитидә көпрәк вақит болай дәп өйлиништин ваз кәчкәнләрни көрситиду.
19:13 **Мар. 10:13; Луқа 18:15.**

мошундақларға тәвәдур, — деди. [15] Вә қоллирини уларға тәккүзгәндин кейин, у у йәр-
дин айрилди.

Пулдарлар Худаниң падишалиғиға кирәләмду?

Мар. 10:17-31; Луқа 18:18-30

[16] Мана, бир күни бириси униң алдиға келип:
— Устаз, мән қандақ яхши ишни қилсам, мәңгүлүк һаятқа еришимән? — дәп сориди.
[17] У униңға:
— Немишкә мәндин яхшилиқ тоғрисида сорайсән? «Яхши болғучилар» болса пәқәт би-
рила бар. Амма һаятлиққа киримән десәң, әмирләргә әмәл қил, — деди.
[18] Қайси әмирләргә дәйсән? — дәп сориди у.
Әйса униңға:
— «Қатиллиқ қилма, зина қилма, оғрилиқ қилма, ялған гувалиқ бәрмә, [19] ата-анаңға
һөрмәт қил вә хошнаңни өзәңни сөйгәндәк сөй» — деди.
[20] Яш жигит униңға: — Буларниң һәммисигә әмәл қилип келиватимән. Әнди маңа йәнә
немә кәм? — деди.
[21] Әйса униңға:
— Әгәр мукәммәл болушни халисаң, берип бар-йоқуңни сетип, пулини кәмбәғәлләргә
бәргин. Шуниң билән әрштә ғәзнәң болиду. Андин келип маңа әгәшкин, — деди.
[22] Жигит мошу сөзни аңлап, қайғуға чөмүп у йәрдин кетип қалди. Чүнки униң мал-мүл-
ки наһайити көп еди. [23] Әйса мухлислириға:
— Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, байларниң әрш падишалиғиға кириши тәс-
ликтила болиду. [24] Вә йәнә шуни силәргә ейтайки, төгиниң йиңнәниң көзидин өтүши
бай адәмниң Худаниң падишалиғиға киришидин асандур! — деди.
[25] Мухлислар буни аңлап интайин бәк һәйран болушуп:
— Ундақта, ким нижатқа еришәләйду? — дәп сорашти.
[26] Амма Әйса уларға қарап:
— Бу иш инсан билән вужудқа чиқиши мүмкин әмәс, лекин Худаға нисбәтән һәммә иш
мүмкин болиду, — деди.
[27] Буниң билән Петрус униңға:
— Мана, биз һәммидин ваз кечип саңа әгәштуқ! Биз буниң үчүн немигә еришимиз? —
дәп сориди.
[28] Әйса уларға мундақ деди:
— Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, аләмдики һәммә қайтидин йеңиланғини-
да, Инсаноғли шанлиқ тәхтидә олтарған вақтида, маңа әгәшкән силәр он икки тәхттә

19:14 **«әрш падишалиғи дәл мошундақларға тәвәдур»** — яки «әрш падишалиғи дәл мошундақлардин тәркиб тапқандур».
19:14 Мат. 18:3; 1Кор. 14:20; 1Пет. 2:2.
19:16 Мар. 10:17; Луқа 18:18.
19:18 Мис. 20:12; Лав. 19:18; Қан. 5:16-20; Рим. 13:9.
19:19 **«қатиллиқ қилма, зина қилма, оғрилиқ қилма, ялған гувалиқ бәрмә, ата-анаңға һөрмәт қил вә хошнаңни өзәңни сөйгәндәк сөй»** — (18-19-айәт) оқурмәнләр шуниңға диққәт қилған болуши мүмкинки, Әйса «он пәрман» ичидики Худаға мунасивәтлик пәрманларни яки «(хошнаңниң нәрсилирини) тама қилма» дегән пәрманни тилға алғини йоқ.
19:19 Лав. 19:17; Мат. 22:39; Мар. 12:31; Гал. 5:14; Яқ. 2:8.
19:21 Мат. 6:19; Луқа 12:33; 16:9; 1Тим. 6:19.
19:23 Пәнд. 11:28; Мар. 10:23; Луқа 18:24.
19:26 **«Худаға нисбәтән һәммә иш мүмкин болиду»** — грек тилида: «Худа билән һәммә иш мүмкин болиду».
19:26 Аюп 42:2; Йәр. 32:17; Зәк. 8:6; Луқа 1:37; 18:27.
19:27 Мат. 4:20; Мар. 10:28; Луқа 5:11; 18:28.

олтирип, Исраилларниң он икки қәбилисигә һөкүм чиқирисиләр. [29] Мениң намим дәп
өйләр, ака-ука, ача-сиңил қериндашлири, ата-аниси, аяли, балилири яки йәр-зимин-
лардин ваз кәчкәнләрниң һәммиси уларға йүз һәссә артуқ еришиду вә мәңгүлүк һаятқа
мирас болиду. [30] Лекин шу чағда нурғун алдида турғанлар арқиға өтиду, нурғун арқида
турғанлар алдиға өтиду.

Үзүмзарлиқтики ишләмчиләр

20 [1] — Чүнки әрш падишалиғи бир йәр егисигә охшайду. Егиси үзүмзарлиғида
ишләшкә адәмләрни яллаш үчүн таң сәһәрдә сиртқа чиқипту. [2] У ишләмчиләр
билән күнлүки үчүн бир күмүч динардин беришкә келишип, уларни үзүмзарлиғиға
әвәтипту.
[3] Саат тоққузларда у йәнә сиртқа чиқип, базарда бекар турған башқа кишиләрни көрүп
ту. [4] Уларға: «Силәрму үзүмзарлиғимға бериңлар, һәққиңларға тегишлигини беримән»
— дәпту. [5] Улар үзүмзарлиққа берипту. Чүштә вә саат үчтиму у йәнә чиқип йәнә шун-
дақ қипту. [6] Лекин кәчқурун саат бәшләрдә чиққанда у йәрдә турған йәнә башқиларни
көрүп, улардин: «Немә үчүн бу йәрдә күн бойи бекар турисиләр?» дәп сорапту. [7] Улар:
«Бизни һеч ким яллимиди» дәп җавап қайтурупту. У уларға: «Ундақта, силәрму үзүм-
зарлиғимға берип ишләңлар» — дәпту.
[8] Кәч болғанда, үзүмзарлиқ егиси ғоҗидариға: «Ишләмчиләрни чақирип, әң ахирида
кәлгәнләрдин башлап әң авал кәлгәнләргичә һәммисиниң иш һәққини бәр» дәпту. [9] Авал
кәчқурун саат бәштә ишқа кәлгәнләр келип, һәр бири бир күмүч динардин апту. [10] Әң
авал яллап келингәнләрниң нөвити кәлгәндә, улар: Техиму көп иш һәққи алимизғу,
дәп ойлишипту; бирақ уларму бир күмүч динардин апту. [11] Улар иш һәққини алғини
билән йәр егисидин ағринип: [12] «Бу ахирда кәлгәнләр пәқәт бир саатла ишлиди, бирақ
сиз уларни күн бойи җапалиқ вә қаттиқ иссиқни чәккән бизләр билән баравәр һеса-
плидиңизғу, дәп ғудуришипту. [13] Лекин йәр егиси уларниң биригә җавап қайтуруп: «Бу-
радәр, саңа наһәқлиқ қилғиним йоқ! Сән билән бир күмүч динарға келишмигәнмидуқ?
[14] Һәққиңни елип қайтип кәткин. Бу ахирда кәлгәнгиму саңа охшаш бәргүм бар. [15] Өзәм-
ниңкини өзәм билгәнчә ишлитиш һоқуқум йоқму? Сехий болғанлиғимға көзүң қизи-
риватамду? [16] Шундақ қилип «Алдида турғанлар арқиға өтиду, арқида турғанлар алдиға
өтиду»; чүнки чақирилғанлар көп, амма талланғанлар аз болиду.

19:28 Луқа 22:30.
19:29 **«Мениң намим дәп өйләр, ака-ука, ... яки йәр-зиминлардин ваз кәчкәнләр..»** — грек тилида «мениң намим үчүн өйләр, ака-ука... яки йәр-зиминлардин ваз кәчкәнләр...».
19:29 Қан. 33:9; Аюп 42:12.
19:30 Мар. 10:31; Луқа 13:30.
20:2 **«У ишләмчиләр билән күнлүки үчүн бир күмүч динардин беришкә келишип...»** — «бир күмүч динар» грек тилида «бир динариус».
20:3 **«Саат тоққузларда»** — грекчә «күнниң үчинчи саити» — йәни саат тоққузни көрситиду. Йәһудий хәлқи үчүн «толуқ күн» (24 саат) кәч саат алтидә башлиниду; кәчтә «җесәк» ишлитилиду; әтигән саат алтидин кәч саат алтигичә «күндүз» дейилиду, күндүз он икки саатқә бөлүниду (мисални Тәврат, «Яр.» 1:5ин көргили болиду).
20:5 **«Чүштә вә саат үчтиму у йәнә чиқип йәнә шундақ қипту»** — «чүштә» — әйни сөз бойичә күнниң «алтинчи саитидә» вә «саат үчтә» күнниң «тоққузинчи саитидә» (чүштин кейин саат үчләрдә) дейилиду.
20:6 **«кәчқурун саат бәшләрдә»** — грекчә «күнниң он биринчи саити әтрапида», йәни чүштин кейин саат бәштә.
20:16 **«чүнки чақирилғанлар көп, талланғанлар аз болиду»** — мошу сөзләр бәзи кона көчүрмиләрдә тепилмайду.
20:16 Мат. 19:30; 22:14; Мар. 10:31; Луқа 13:30.

Әйса өлүп тирилидиғанлиғини йәнә алдин-ала ейтиду

Мар. 10:32-34; Луқа 18:31-34

[17] Әйса Йерусалимға чиқиветип, йолда он икки мухлисини бир чәткә тартип, уларға
мундақ деди:
[18] — Мана биз һазир Йерусалимға чиқип кетиватимиз. Инсаноғли баш каһинлар вә
Тәврат устазлириға тапшурулиду. Улар уни өлүмгә мәһкүм қилиду [19] андин уни
мәсқирә қилип, қамчилап вә крестләшкә ят әлликләргә тапшуриду. Лекин у үчинчи
күни қайта тирилиду.

Анининң тәливи

Мар. 10:35-45

[20] Шу чағда, Зәбәдийниң оғуллириниң аниси икки оғлини елип, Әйсаниң алдиға келип
униңдин бир ишни тәләп қилмақчи болуп сәждә қилди.
[21] Немә тәливиң бар? — дәп сориди у.
Аял униңға:
— Шуни әмир қилғайсәнки, сениң падишалиғиңда бу икки оғлумдин бири оң йениңда,
бири сол йениңда олтарсун, — деди.
[22] Әйса уларға жававән: — Силәр немә тәләп қиливатқиниңларни билмәйватисиләр. Мән
ичишкә тәмшәлгән қәдәһни ичәләмсиләр?
Ичәләймиз, — дейишти улар.
[23] У уларға:
— Силәр һәқиқәтәнму мениң қәдәһимдин ортақ ичисиләр. Бирақ оң яки сол йенимда
олтириш несисиви мениң ихтияримда әмәс, бәлки Атам кимләргә тәйярлиған болса,
шуларға несип болиду. [24] Қалған он мухлис буниңдин хәвәр тапқанда, икки қериндиши-
дин хапа болди. [25] Лекин Әйса уларни йениға чақирип, мундақ деди:
— Силәргә мәлумки, әлләрдики һөкүмранлар қол астидикидикиләр үстидин буйруқваз-
лиқ қилип һакимийәт жүргүзиду, вә уларниң һоқуқдарлири уларни ғожайинларчә
идарә қилиду. [26] Бирақ силәрниң араңларда шундақ болмисун; бәлки силәрдин ким
үстүн болушни халиса, силәрниң хизмитиңларда болсун; [27] вә ким араңлардикиләр-
ниң алдинқиси болушни халиса, силәрниң қулуңлар болсун. [28] Инсаноғлиму дәрвәқә
шу йолда көпчилик хизмитимдә болсун демәй, бәлки көпчиликниң хизмитидә болай
вә женимни пида қилиш бәдилигә нурғун адәмләрни һөрлүккә ериштүрәй дәп кәлди.

20:17 **«Йерусалимға чиқиветип...»** — «Йерусалимға бериш» һәрдайим «Йерусалимға чиқиветип...» дәп ипадилиниду.
20:17 Мар. 10:32; Луқа 18:31; 24:7.
20:19 Мат. 27:2; Луқа 23:1; Юһ. 18:28,31; Рос. 3:23.
20:20 **«Зәбәдийниң оғуллири»** — Әйса чақирған он икки расулдин икки, йәни Юһанна ве Яқуп. 4:21 вә 10:2ни көрүң. **«бир ишни тәләп қилмақчи болуп сәждә қилди»** — яки «бир ишни тәләп қилмақчи болуп тизлинип баш урди».
20:20 Мар. 10:35.
20:22 **«Мән ичишкә тәмшәлгән қәдәһни ичәләмсиләр?»** — бу айәттики «қәдәһ» дегән сөз, Әйсаниң тартидиған азап-оқубити вә кресттики өлүмини көздә тутиду.
20:22 Луқа 12:49,50; Рим. 8:26.
20:23 Мат. 25:34.
20:25 **«әлләрдики һөкүмранлар қол астидикидикиләр үстидин буйруқвазлиқ қилип һакимийәт жүргүзиду»** — «әлләр» мошу йәрдә «ят әлләр», «Йәһудий әмәсләр»ни (йәни Худадин қорқмайдиған бутпәрәсләрни) көрситиду.
20:25 Мар. 10:42; Луқа 22:25.
20:26 1Пет. 5:3.
20:27 Мат. 23:11; Мар. 9:35; 10:43.
20:28 **«... женимни пида қилиш бәдилигә нурғун адәмләрни һөрлүккә ериштүрәй»** — немидин «һөрлүк»кә еришиду? — гунадин болған һөрлүк.
20:28 Луқа 22:27; Юһ. 13:14; Әф. 1:7; Фил. 2:7; 1Тим. 2:6; 1Пет. 1:19

Әйсаниң икки әмани сақайтиши

Мар. 10:46-52; Луқа 18:35-43

[29] Улар Йерихо шәһиридин чиққанда, зор бир топ адәмләр униңға әгишип маңди. [30] Вә
мана, йол бойида олтарған икки әма Әйсаниң у йәрдин өтүп кетиватқинини аңлап:
— И Рәб, Давутниң оғли, бизгә рәһим қилғайсән, — дәп товлиди.
[31] Көпчилик уларни «Үн чиқармаңлар!» дәп әйиплиди. Лекин, улар: — Йә Рәб, и Давут-
ниң оғли, бизгә рәһим қилғайсән! — дәп техиму қаттиқ товлиди.
[32] Әйса қедимини тохтитип, уларни чақирип:
— Силәр үчүн немә иш қилип беришимни халисиләр? — дәп сориди.
[33] Йә Рәб, көзлиримиз ечилсун! — дейишти улар.
[34] Әйса уларға ич ағритип, қолини уларниң көзлиригә тәккүзивиди, көзлири шуан әсли-
гә келип көридиған болди; улар дәрһал униңға әгишип маңди.

Әйсаниң Йерусалимға тәнтәнилик кириши

Мар. 11:1-11; Луқа 19:28-38; Юһ. 12:12-19

21 [1] Улар Йерусалимға йеқинлишип, Зәйтун теғиниң етигидики Бәйт-Фаги йезисиға
кәлгинидә, Әйса икки мухлисиға мунуларни тапилап алдин әвәтти:
[2] — Силәр удулуңлардики йезиға бериңлар. Барсаңларла, бағлақлиқ бир ешәк вә униң
йенидики бир тәхәйни көрисиләр. Уларни йешип алдимға йетиләп келиңлар. [3] Әгәр
бириси силәргә бир немә десә, «Рәбниң буларға һаҗити чүшти» дәңлар, у дәрһал
уларни қоюп бериду.
[4] Бу пүтүн вақиә пәйғәмбәр арқилиқ ейтилған муну сөзләрни әмәлгә ашуруш үчүн болди: —
[5] «Зион қизиға ейтиңлар:
— Мана, Падишаһиң келиватиду,
Кәмтәр-мөмин болуп, минип бир ешәккә,
Боюнтуруқлуқ ешәкниң тәхийигә,
Келиватиду йениңға сениң».

[6] Әнди һелиқи икки мухлис берип Әйсаниң тапилиғинидәк қилди. [7] Ешәк билән тәхәйни
йетиләп келип, үстигә йепинча-чапанлирини салди вә у үстигә минди. [8] Әнди топ-топ
кишиләр йепинча-чапанлирини йолға паяндаз қилип салди; йәнә бир қисми дәрәқ шах-
лирини кесип йолға ятти. [9] Алдида маңған вә кәйнидин әгәшкән топ-топ халайиқ: —

«Давутниң оғлиға һосанна болғай!
Пәрвәрдигарниң намида кәлгүчигә мубарәк болсун!
Әршиәлада тәшәккүр-һосанналар оқулсун!» — дәп вақиришатти.

20:29 Мар. 10:46; Луқа 18:35.
21:1 Мар. 11:1; Луқа 19:29.
21:5 **«Зион қизиға ейтиңлар: — Мана, Падишаһиң келиватиду, кәмтәр-мөмин болуп, минип бир ешәккә, боюнтуруқлуқ ешәкниң тәхийигә, келиватиду йениңға сениң»** — бешарәт «Зәк.» 9:9дин елинған. «Зион» — Йерусалим җайлашқан тағни көрситиду.
21:5 1Пад. 1:38-40; Йәш. 62:11; Зәк. 9:9; Юһ. 12:15.
21:7 **«... үстигә йепинча-чапанлирини салди»** — демәк, егири йоқ еди.
21:7 2Пад. 9:13; Юһ. 12:14.
21:9 **«Давутниң оғлиға һосанна болғай! Пәрвәрдигарниң намида кәлгүчигә мубарәк болсун! Әршиәлада тәшәккүр-һосанналар оқулсун!»** — бу сөзләр «Зәб.» 117:25-26дики бешарәттин елинған.
–«Һосанна» дегән сөз «Қутқузғайсән, и Пәрвәрдигар» дегән мәнада. Инҗил дәвригә кәлгәндә «Худаға тәшәккүр-һәмдусана» дегән мәнадиму болған. «Зәбур» 117-күйидики изаһатларниму көрүң.
21:9 Зәб. 117:25-26

[10] У Йерусалимға киргәндә, пүткүл шәһәр ләрзигә кәлди. Кишиләр:
— Бу зади кимду? — дейишәтти.
[11] Халайиқ:
— Бу Галилийә өлкисидики Насарәтлик пәйғәмбәр Әйса, дәп җавап беришәтти.

Әйсаниң ибадәтханини сода-сетиқтин тазлиши

Мар. 11:15-19; Луқа 19:45-48; Юһ. 2:13-22

[12] Әнди Әйса ибадәтхана һойлилириға кирип, у йәрдә елим-сетим қиливатқанларниң
һәммисини һайдап чиқарди. Пул тегишкүчиләрниң ширәлирини вә пахтәк-кәптәр
сатқучиларниң орундуқлирини өрүп, [13] уларға:
— Муқәддәс язмиларда Худаниң: «Мениң өйүм дуа-тилавәтхана дәп атилиду» дегән
сөзи пүтүлгән; лекин силәр уни булаңчиларниң угисиға айландурувапсиләр! — деди.
[14] Ибадәтхана һойлилирида болғанда қариғу вә токурлар униң алдиға кәлди, у уларни
сақайтти. [15] Лекин баш каһинлар билән Тәврат устазлири униң яратқан мөҗизилирини
көрүп вә балиларниң ибадәтханида: «Давутниң оғлиға һосанна-тәшәккүрләр болғай!»
дәп товлиғинини аңлап ғәзәпләнди.
[16] Улар униңға:
— Бу балиларниң немә дәватқанлиғини аңлаватамсән? — дәп сориди.
У уларға: — Аңлаватимән! Силәр муқәддәс язмилардин шуни оқуп бақмиғанки, «Өзәңгә
кичик балилар вә бовақларниң тиллиридин мәдһийә сөзлирини мукәммәл қилдиң»»
деди.
[17] Андин у улардин айрилип, шәһәрдин чиқип Бәйт-Ания йезисиға берип, шу йәрдә қонди.

Әнҗир дәриғини әйипләш

Мар. 11:12-14; 20-24

[18] Әнди сәһәрдә, шәһәргә қайтип кетиватқанда, униң қосиғи ачқан еди. [19] У йол бойиди-
ки бир түп әнҗир дәриғини көрүп, униң йениға барди. Лекин дәрәқтин йопурмақтин
башқа һеч нәрсә тапалмай, униңға қарап:
— Һазирдин башлап сәндин мәңгү мевә болмисун! — девиди, әнҗир дәриғи шуан қуруп
кәтти.

21:12 **«Әнди Әйса ибадәтхана һойлилириға кирип...»** — ибадәтхана — әйни чағда, Йәһудийларниң нурғун ибадәтханилири (синагоглар) еди; мошу йәрдә көрситилгән «ибадәтхана» Йәһудийларниң әң көп жиғилип ибадәт қилидиған жайи еди. Муса пәйғәмбәргә чүширилгән қанун бойичә, пәқәт «Худа Өз намини қойған» Йерусалимдики бу мәркизий ибадәтханидила қурбанлиқ қилса тоғра болатти.

21:12 Қан. 14:26; Мар. 11:15; Луқа 19:45; Юһ. 2:14.

21:13 **«Муқәддәс язмиларда Худаниң: «Мениң өйүм дуа-тилавәтхана дәп атилиду» дегән сөзи пүтүлгән; лекин силәр уни булаңчиларниң угисиға айландурувапсиләр!»** — Тәврат, «Йәш.» 56:7 вә «Йәр.» 7:11ни көрүң. Әйсаниң «булаңчиларниң угиси» дегән сөзи икки бислиқ болуп, бир тәрәптин баш каһинларниң содигәрләргә қурбанлиқларни сетиш һоқуқини сетип бәргәнлигини көрситиду; иккинчидин, бу каһинларниң хәлиқниң Худаниң һәқиқитини аңлаш пурситини булап, униң орниға өзлириниң мәртивисини жуқури көтиридиған һәр түрлүк қаидә-йосунларни уларниң бойниға артип қойғанлиғини көрситиду.

21:13 1Пад. 8:29; Йәш. 56:7; Йәр. 7:11; Луқа 19:46.

21:15 Мар. 11:27.

21:16 **«Силәр муқәддәс язмилардин шуни оқуп бақмиғанки...»** — оқурмәнләрниң есидә барки, «шуни оқуп бақмиғанки,...?» дегән ибарә Пәрисийләр вә Садуқийларниң әң яхши көридиған ибарилириниң бири еди. **«Өзәңгә кичик балилар вә бовақларниң тиллиридин мәдһийә сөзлирини мукәммәл қилдиң»** — «Зәб.» 8:3.

21:16 Зәб. 8:3

21:18 Мар. 11:12,20.

21:19 **«У йол бойидики бир түп әнҗир дәриғини көрүп, униң йениға барди. Дәрәқтин йопурмақтин башқа һеч нәрсә тапалмай, униңға қарап: — һазирдин башлап сәндин мәңгү мевә болмисун! — девиди, әнҗир дәриғи шуан қуруп кәтти»** — Пәләстиндики әнҗир дәрәқлиридә йопурмақ болса, мевиму болуши керәк. Бу карамәт мөҗизә роһий бир һәқиқәтни сүрәтләп бериду, әлвәттә.

21:19 Һош. 9:10

[20] Мухлислар буни көрүп тәәҗҗүплинип:
— Әнҗир дәриғи неманчә тезла қуруп кәтти! — дәди.
[21] Әйса уларға җавап бәрди:
— Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, әгәр һеч гуман болмай ишәшиңлар бар болса,
әнҗир дәриғидә болған ишлар болупла қалмай, бәлки силәр һәтта бу таққа: «Бу йәрдин
көтирилип деңизға ташлан!» десәңлар, у шундақ болиду, деди. [22] Дуа қилип немини ти-
лисәңлар, ишәшиңлар болсила, шуларға еришисиләр.

Әйсаниң һоқуқиниң сүрүштүрүлүши

Мар. 11:27-33; Луқа 20:1-8

[23] У ибадәтхана һойлилириға киргәндин кейин, кишиләргә тәлим бериватқанда, баш
каһинлар вә ақсақаллар униң алдиға келип:
— Сән қиливатқан бу ишларни қайси һоқуққа тайинип қиливатисән? Саңа бу һоқуқни
ким бәргән? — дәп сорашти.
[24] Әйса уларға җавап берип: — Мән авал силәргә бир соал қояй. Әгәр силәр җавап бәр-
сәңлар, мәнму бу ишларни қайси һоқуққа тайинип қиливатқанлиғимни ейтимән.
[25] Йәһия жүргүзгән чөмүлдүрүш нәдин кәлгән? Әрштинму, яки инсанлардинму? — дәп
сориди.
Улар өз ара мулаһизә қилишип:
— Әгәр «Әрштин кәлгән» десәк, у бизгә: «Ундақта, силәр немә үчүн униңға ишәнми-
диңлар?» дәйду. [26] Әгәр: «Инсанлардин кәлгән» десәк, хәлиқтин қорқимиз, чүнки улар
һәммиси Йәһияни пәйғәмбәр дәп билиду — дейишти.
[27] Буниң билән, улар Әйсаға:
Билмәймиз, — дәп җавап беришти.
— Ундақта, мәнму бу ишларни қайси һоқуққа тайинип қиливатқанлиғимни ейтмай-
мән, — деди у уларға.

Икки оғул тоғрисидики тәмсил

[28] Әнди бу ишқа қандақ қарайсиләр? Бир адәмниң икки оғли бар екән. У биринчи оғ-
линиң йениға келип: «Оғлум, бүгүн үзүмзарлиғимға берип ишлигин» дәпту. [29] «Бар-
маймән» дәпту у, лекин кейин пушайман қилип йәнила берипту. [30] У иккинчи оғлиниң
йениға келип униңғиму шундақ дәпту. У: «Хоп әпәндим, барай» дәпту-ю, лекин бар-
мапту. [31] Бу иккиләнниң қайсиси атисиниң ирадисини ада қилған болиду?
— Биринчи оғли, — дәп җавап бәрди улар.
Әйса уларға мундақ деди:
— Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, баҗгирлар билән паһишиләр Худаниң пади-
шалиғиға силәрдин бурун кирмәктә. [32] Чүнки гәрчә Йәһия пәйғәмбәр силәргә һәққаний-

---

21:20 **«Әнҗир дәриғи неманчә тезла қуруп кәтти!»** — яки «Әнҗир дәриғи қандақму бирдинла қуруп кәтти!»
21:21 Мат. 17:20; Луқа 17:6.
21:22 Мат. 7:7; Мар. 11:24; Луқа 11:9; Юһ. 14:13; 16:24; Яқ. 1:5; 1Юһа. 3:22.
21:23 Мис. 2:14; Мар. 11:27; Луқа 20:1; Рос. 4:7; 7:2.
21:25 **«Йәһия жүргүзгән чөмүлдүрүш нәдин кәлгән? Әрштинму, яки инсанлардинму?»** — мошу диний әрбабларниң һәммиси дегидәк Йәһия пәйғәмбәрниң йәткүзгән хәвиригә җававән: «Бизгә товва қилиш керәк әмәс» дегән вә Йәһия «Мениң кәйнимдә келидиған» дәп көрсәткән Мәсиһниң келишигә ишәнмәй, униң чүмүлдүрүшини рәт қилған еди.
21:26 Мат. 14:5; Мар. 6:20.
21:31 **«баҗгирлар билән паһишиләр...»** — «баҗгирлар» тоғрисида 18:18дики изаһатни көрүң. **«баҗгирлар билән паһишиләр Худаниң падишалиғиға силәрдин бурун кирмәктә»** — «кирмәктә» дегән сөзгә қариғанда, «баҗгирлар вә паһишиләр» авал Йәһия пәйғәмбәрниң агаһ-гувақлиғи арқилиқ товва қилған, андин әйни чағда Мәсиһниң агаһ-гувақлиғи арқилиқ Худаниң падишалиғиға техиму кириватқан еди.

әт йолини аян қилғили кәлгән болсиму, силәр униңға ишәнмидиңлар; лекин бажгирлар билән паһишиләр униңға ишәнди. Силәр буни көрүп туруп, һәтта кейинки вақитларда йолуңлардин пушайман қилмай униңға ишәнмидиңлар.

Рәзил бағвәнләр һәққидики тәмсил

Мар. 12:1-12; Луқа 20:9-19

[33] Йәнә бир тәмсилни аңлаңлар: Бир йәр егиси бир үзүмзарлиқ бәрпа қилип, әтрапини
читлапту. У униңда бир шарап көлчиги қезипту вә бир күзәт мунари ясапту. Андин у
үзүмзарлиқни бағвәнләргә ижаригә берип, өзи яқа жутқа кетипту. [34] Үзүм пәсли йеқин-
лашқанда, өзигә тегишлик һосулни еливелиш үчүн қуллирини бағвәнләрниң йениға
әвәтипту. [35] Лекин бағвәнләр қуллирини тутуп, бирини думбалапту, бирини өлтүрүве-
типту, йәнә бирини чалма-кесәк қипту. [36] У йәнә бир қетим алдинқидинму көп қулли-
рини әвәтипту, бирақ бағвәнләр уларғиму охшаш муамилә қипту. [37] Ахирда, у «Оғлум-
ниғу һөрмәт қилар» дәп, оғлини әвәтипту. [38] Лекин бағвәнләр оғулни көрүп, өз ара: «Бу
болса мирасхор; келиңлар, уни өлтүрүветип мирасини егиливалайли» дейишипту.
[39] Шуниң билән улар уни тутуп үзүмзарлиқниң сиртиға ташлап өлтүрүветипту.
[40] Әнди үзүмзарлиқниң егиси кәлгәндә, шу бағвәнләрни қандақ қилар?
[41] Улар униңға:
— Бу рәзил адәмләрни ваһшийлик билән йоқитиду. Үзүмзарлиқни болса мевилири-
ни өз вақтида өзигә тапшуридиған башқа бағвәнләргә ижаригә бериду, — дәп жавап бе-
ришти.
[42] Әйса улардин сориди:
— Муқәддәс язмилардики муну сөзләрни оқуп бақмиғанмусиләр?: —

«Тамчилар ташливәткән таш болса,
Бужәк теши болуп тикләнди.
Бу иш Пәрвәрдигардиндур,
Бу көзимиз алдида карамәт бир иштур».

[43] Шу сәвәптин силәргә шуни ейтип қояйки, Худаниң падишалиғи силәрдин тартивели-
нип, униңға мувапиқ мевиләрни беридиған башқа бир әлгә ата қилиниду. [44] Бу «таш»қа
жиқилған киши парә-парә болуп кетиду; лекин бу таш һәр кимниң үстигә чүшсә, уни
кукум-талқан қиливетиду.

21:32 **«силәргә һәққанийәт йолини аян қилғили кәлгән ...»** — яки «силәргә һәққанийәт йолини елип барғили кәлгән». Грек тилида пәқәт: «силәргә һәққанийәт йолида кәлгән...» дейилиду.
21:32 Мат. 3:1.
21:33 Зәб. 79:9-10; Йәш. 5:1-7; Йәр. 2:21; 12:10; Мар. 12:1; Луқа 20:9.
21:35 2Тар. 24:21.
21:38 Яр. 37:18; Зәб. 2:1, 8; Мат. 26:3; 27:1; Юһ. 11:53; Ибр. 1:2.
21:42 **«Тамчилар ташливәткән таш болса, бужәк теши болуп тикләнди»** — «бужәк теши» болса һәр қандақ имарәтниң улидики әң муһим уюлташ болуп, һул селинғанда биринчи болуп қоюлидиған таштур. Йәһудий каттивашлар «роһий һаят»ниң бужәк теши болған Мәсиһни ташлишивәтмәкчи еди, вә дәрвақә ташливәтти. –Мәсиһ нәқил кәлтүргән сөзләр — «Зәб.» 117:22-23.
21:42 Зәб. 117:22-23; Йәш. 8:14; 28:16; Мар. 12:10; Луқа 20:17; Рос. 4:11; Рим. 9:33; 1Пет. 2:6.
21:43 Мис. 32:10; Йәш. 55:5; Мат. 8:12.
21:44 **«Бу «таш»қа жиқилған киши парә-парә болуп кетиду; лекин бу таш һәр кимниң үстигә чүшсә, уни кукум-талқан қиливетиду»** — «таш» болса Әйса өзи, әлвәттә. 42-айәтни көрүң. Әйсаниң бу сөзи тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтитилимиз.
21:44 Йәш. 8:15; Дан. 2:34; Зәк. 12:3; Луқа 20:18.

[45] Баш каһинлар вә Пәрисийләр униң ейтқан тәмсиллирини аңлап, уларни өзлиригә қа-
ритип ейтқанлиғини чүшәнди. [46] Уни тутуш йолини издигән болсиму, лекин халайиқ
уни пәйғәмбәр дәп қариғачқа, улардин қорқушти.

Той зияпити тоғрисидики тәмсил

Луқа 14:15-24

22 [1] Әйса уларға йәнә тәмсилләр билән мундақ деди:
[2] Әрш падишалиғи худди өз оғли үчүн той зияпитини тәйярлиған бир падишаға
охшайду. [3] У чакарлирини той зияпитигә тәклип қилинғанларни чақиришқа әвәтипту,
лекин улар келишкә унимапту. [4] У йәнә башқа чакарлирини әвәтип, уларға тапилап:
«Чақирилғанларға: — Мана, мән зияпитимни тәйяр қилдим; мениң топақлирим, бордақ
маллирим союлди, һәммә нәрсә тәйяр. Зияпәткә мәрһәмәт қилғай, дәйду, дәп ейтиңлар,
— дәпту. [5] Бирақ улар тәкливини етиварға алмай, бириси етизлиғиға кәтсә, йәнә бири
содисиға кетипту. [6] Қалғанлири болса падишаниң чакарлирини тутувелип, хорлап өл-
түрүветипту. [7] Падиша буни аңлап қаттиқ ғәзәплинип, әскәрлирини чиқирип, у қатил-
ларни йоқитип, уларниң шәһиригә от қоюветипту. [8] Андин у чакарлириға: «Той зияпити
тәйяр болди, лекин чақирилғанлар меһманлиққа мунасип кәлмиди. [9] Әнди силәр һәдә
йолларға берип, удул кәлгән адәмләрниң һәммисини той зияпитигә тәклип қилиңлар»
дәпту. [10] Буниң билән чакарлар йолларға чиқип, яхши болсун, яман болсун, удул кәлгән-
лиги адәмләрниң һәммисини жиғип әкәпту. Той соруни меһманлар билән лиқ толупту.
[11] Падиша меһманлар билән көрүшкили киргәндә, у йәрдә зияпәт кийими киймигән бир
кишини көрүпту. [12] Падиша униңдин: «Бурадәр, зияпәт кийими киймәй, бу йәргә қан-
дақ кирдиң?» дәп сорапту, бирақ у киши җавап берәлмәй қапту. [13] Падиша чакарлириға:
«Уни пут-қоллиридин бағлап, тешидики қараңғулуққа ачиқип ташлаңлар! У йәрдә
жиға-зерәлар көтирилиду, чишлирини ғучурлитиду» дәпту. [14] Чүнки чақирилғанлар
көп, лекин талланғанлар аздур.

«Баж тапшурамдуқ?» дегән қилтақ

Мар. 12:13-17; Луқа 20:20-26

[15] Буниң билән Пәрисийләр у йәрдин чиқип, қандақ қилип уни өз сөзи билән қапқанқа
чүшириш һәққидә мәслиһәтләшти. [16] Улар мухлислирини Һеродниң тәрәпдарлири
билән биллә униң йениға әвәтип:
— Устаз, силини сәмимий адәм, кишиләргә Худаниң йолини садиқлиқ билән үгитип
келиватиду вә адәмләргә қәтъий йүз-хатирә қилмай һеч кимгә ян басмайду, дәп били-
миз. [17] Қени, қандақ ойлайла? Рим императори Қәйсәргә баж-селиқ тапшуруш Тәврат

21:45 Луқа 20:19.
21:46 Луқа 7:16; Юһ. 7:40.
22:2 Луқа 14:6; Вәһ. 19:7.
22:11 **«Падиша меһманлар билән көрүшкили киргәндә, у йәрдә зияпәт кийими киймигән бир кишини көрүпту»** — бу сөзгә қариғанда шу вақитларда катта той зияпәтлиридә саһибхан өзи һәр бир меһманға алаһидә бир зияпәт кийими соғат қилатти. Ундақ кийимни кийишни рәт қилиш саһибханға интайин беһөрмәтлик болатти.
22:13 Мат. 8:12; 13:42; 24:51; 25:30; Луқа 13:28.
22:14 Мат. 20:16.
22:15 Мар. 12:13; Луқа 20:20.
22:16 **«Һерод *падишаниң* тәрәпдарлири»** — Һерод падиша Рим империйәси тәрипидин тайинланған болуп, у Йәһудий болмиғачқа Йәһудийларниң көпинчиси униңға интайин өч еди. Шундақ болғини билән өз мәнпәитини көзләйдиған, уни қоллайдиған «Һерод тәрәпдарлири» бар еди. «Һеродлар» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көруң.

қануниға уйғунму-йоқ? — дейишти.
[18] Лекин Әйса уларниң рәзил нийитини билип:
— Әй сахтипәзләр, мени немишкә синимақчисиләр? [19] Қени, бажға тапшурулидиған бир
тәңгә маңа көрситиңлар, — деди. Улар бир динар пулини әкәлди. [20] У улардин:
— Буниң үстидики сүрәт вә нам-исим кимниң? — дәп сориди.
[21] Қәйсәрниң, — дәп җавап бәрди улар.
У уларға: — Ундақ болса, Қәйсәрниң һәққини Қәйсәргә, Худаниң һәққини Худаға тапшуруңлар, — деди.
[22] Улар бу сөзни аңлап, һәйран болуп қелишти-дә, униң йенидин кетип қалди.

Тирилишкә мунасивәтлик мәсилә

Мар. 12:18-27; Луқа 20:27-40

[23] Шу күни, «Өлгәнләр тирилмәйду» дәйдиған Садуқийлар униң алдиға келип қистап соал қойди:
[24] — Устаз, Муса пәйғәмбәр Тәвратта: «Бир киши пәрзәнтсиз өлүп кәтсә, униң ака яки иниси тул йәңгисини әмригә елип, қериндиши үчүн нәсил қалдуруши лазим» дәп тапилиған. [25] Бурун аримизда йәттә ака-ука бар еди. Чоңи өйләнгәндин кейин өлүп кәтти.
Пәрзәнт көрмигәнликтин, аялини иккинчи қериндишиниң әмригә қалдурди. [26] Бирақ
иккинчисидики әһвалму униңкигә охшаш болди, андин бу иш үчинчисидә таки йәттинчи қериндашқичә охшаш давамлашти.
[27] Ахирда, у аялму өлүп кәтти. [28] Әнди тирилиш күнидә бу аял йәттә ака-укиниң қайсисиниң аяли болиду? Чүнки уни һәммиси әмригә алған-дә!
[29] Әйса уларға мундақ җавап бәрди:
— Силәр нә муқәддәс язмиларни нә Худаниң қудритини билмигәнлигиңлар үчүн азғансиләр. [30] Чүнки өлүмдин тирилгәндә инсанлар өйләнмәйду, әргә тәгмәйду, бәлки Худаниң әрштики пәриштилиригә охшаш болиду.
[31] Әнди өлүмдин тирилиш мәсилиси һәққидә Худаниң силәргә ейтқан: [32] «Мән Ибраһим,
Исһақ вә Яқупларниң Худасидурмән!» дегән шу сөзини оқумидиңларму? Худа өлүкләрниң әмәс, бәлки тирикләрниң Худасидур!».
[33] Бу сөзни аңлиған хәлиқ униң тәлимидин һәйрануһәс келишти.

22:17 **«Рим императори Қәйсәр...»** — Римниң һәр бир императориға «Қәйсәр» дегән нам-унван берәләтти; мәсилән, Қәйсәр Авғустус, Қәйсәр юлиус, Қәйсәр Тибериус қатарлиқлар. **«Рим императори Қәйсәргә баж-селиқ тапшуруш Тәврат қануниға уйғунму-йоқ?»** — әйни вақитта, Йәһудийлар римлиқларниң зулми астида яшаватқан еди, әгәр Әйса: «Рим императориға баж тапшуруш тоғра» десә, бу гәптин азатлиқни истигән Йәһудийлар уни «Мана таза бир ялақчи, хаин екән» дәп тиллишатти. «Баж тапшурмаслиқ керәк» дегән болса, у Рим империйәсигә қарши чиққан болатти; андин улар уни Рим валийисиға әрз қилған болатти. Улар мошундақ соалларни сораш арқилиқ Әйсани гепидин тутувелип, римлиқларниң қолиға тапшуруп, униңға зиянкәшлик қилмақчи болушқан.
22:20 Яр. 1:26
22:21 **«Қәйсәрниң һәққини Қәйсәргә, Худаниң һәққини Худаға тапшуруңлар»** — Қәйсәргә Қәйсәрниң һәққи (униң сүрити чүширилгән нәрсә)ни тапшуруңлар — демәк, баж төләш керәк. Амма қандақ нәрсә үстидә «Худаниң сүрити» бар? Инсан өзи «Худаниң сүрити» болғачқа, биз пүтүнимизни Худаға тапшуришимиз керәктур («Яр.» 1:26-27ни көрүң).
22:21 Яр. 1:26; Мат. 17:25; Рим. 13:7.
22:23 **««Өлгәнләр тирилмәйду» дәйдиған Садуқийлар»** — «Садуқийлар» тоғрилиқ 16:1дики изаһатни вә шундақла «Тәбирләр»ниму көрүң.
22:23 Мар. 12:18; Луқа 20:27; Рос. 23:8.
22:24 **«Бир киши пәрзәнтсиз өлүп кәтсә, униң ака яки иниси тул қалған йәңгисини әмригә елип, қериндиши үчүн нәсил қалдуруши лазим»** — «Қан.» 25:5.
22:24 Қан. 25:5-6; Яр. 38:8.
22:32 **«Мән Ибраһим, Исһақ вә Яқупларниң Худасидурмән!»** — «Мис.» 3:6.
22:32 Мис. 3:6,15.
22:33 Мат. 7:28.

«ҺЕРОДЛАР»НИҢ НӘСӘПНАМИСИ

Инҗил дәвридә «Һеродлар» Едомийлар (яки Идумийлар)дин еди (Едомийлар Әсавниң әвлатлиридур). Улар өзлирини ялғандин: «Йәһудийларниң хандантиқиға тәвәмиз» дәп җакарлатти. Йәһудийлар болса уларни «Филистий қулларниң бир аилисидин болғансиләр» дәйтти. Һеродларниң әҗдади «Һерод Антипатер» еди; у Йәһудийәниң тәхтигә варислиқ қилған «Һасмонийлар» (йәни «Маккабийлар»ниң варислиқ қилғанлар)ниң хандантиқи арисида һәр хил суйиқәст қилип, әвлатлирини тәхтигә чиқиш йолини тәйярлап қойди. Кейин, Рим империяси Палестин районға барғансери қол узартқанда, Һерод Антипатер уларға тәхсичилик қилиши билән техиму күчкә егә болди.

БИРИНЧИ ДӘВИР

Һасмоний рәһбәр «Хирканус Йоһанна II» («Садуқий мәзһипи»дин болған, миладийәдин илгирики 1-әсирдики Йәһудийларниң баш каһини) көп ят әлликләрни Йәһудийларниң әнъәнилири вә урп-адәтлирини қобул қилишқа мәҗбур қилди. Антипатерниң аилиси шу мәҗбурийәт астида өзлирини «Йәһудийлармиз» дәп җакарлиған. Һалбуки, Пәрисий мәзһипидикиләр мошундақ «Йәһудий болған»ларни қобул қилмиған. Шуниң билән Йәһудийәдики Йәһудийларниң көп қисми һеродларни «һәқиқий Йәһудий әмәс» дәп қарайтти. Шуниң үчүн «Һеродлар» үч тәрәптин аддий пуқралар тәрипидин кәмситилгән:
— (а) улар Едомийлардин келип чиққан;
(ә) улар Йәһудий әнъәнивий урп-адәтлиригә аҗизлаштуридиған тәсир йәткүзмәктә еди;
(б) улар Йәһудийлар нәпрәтләнгән Римлиқ таҗавузчилар билән һәмкарлашмақта еди.

АНТИПАТЕР

Набатиялик **СИПРОС** билән той қилған

Саломе — **Йүсүп** — **Ферорас** — **Фасайлус** (миладийәдин илгирики 43-40-жили Йәһудийәниң үстигә валий болған) — **Бүйүк Һерод** (миладийәдин илгирики 73-1(?)-жили) «Матта» 2:1, «Лука» 1:5)

ИККИНЧИ ДӘВИР

Клеопатра билән той қилған

Малтас билән той қилған

Мариамне II билән той қилған

Мариамне I билән той қилған

ҮЧИНЧИ ДӘВИР

Һерод Филип II
Итурийә вә Трахонитис өлкисиниң һакими («тетрарк»и) болған (миладийәдин илгирики 1-жили (?) миладийә 34-жилиғичә) («Лука» 3:1)

Һерод Антипас
Галилийә вә Перияниң үстигә һаким («тетрарк») болған (иккинчи болуп **һеродийә** билән той қилған) У чөмүлдүргүчи Йәһия пәйғәмбәрни өлтүргән. Ахирида валий Пилатус Әйсани сорақ қилишқа униң алдиға әвәткән («Лука» 3:1, 19, 9:7, 13:31, 23:7, «Матта» 14:1, «Маркус» 6:14)

Һерод Архелаус
Йәһудийә, Идумия вә Самарияниң үстигә валий болғанда (миладийәдин илгирики 1-жили (?) миладийә 6-жилиғичә) Йүсүп вә Мәрйәм Мисирдин чиққанда Йәһудийәгә бармай, Насарәткә олтурақлашқан («Матта» 2:19-23)

Һерод Филип I
(Һеч тәхткә олтурған әмәс. Биринчи болуп **һеродийә** билән той қилған) Тәхминән миладийә 34-жили өлди («Матта» 3:14, «Маркус» 6:17, «Лука» 3:19)

Аристобулус IV
(миладийәдин илгирики 31-7-жили) Муқәддәс китапта тилға елинмиған. У Костобар вә Саломениң қизи, йәни өзиниң нәврә қизи билән той қилған. Өз атиси тәрипидин қәстлинип өлтүрүлгән.

ТӨРТИНЧИ ДӘВР

Мариамне
Антипатер III өлүм җазасини тартқанда, мошу Мариамне униң аяли еди. Кейин у «Әтнарк» һерод Архелаусниң аяли болған болуши мумкин.

һеродийә
(Мат. 14:3, Марк. 6:17, Лука. 3:19)

Һерод Агриппа I
(миладийәдин илгирики 10-жили миладийә 44-жилиғичә) У йәнә «Бүйүк Агриппа» дәп атилған, Йәһудийәниң падишаси болған Аяли Сипростин у бир оғул (Агриппа II) вә үч қиз туғулған. У расул Якупни өлтүргән; Худа расул Петрусни униң қолидин қутқузған («Расулларниң паалийәтлири» 12:1-23)

һерод
(Һерод V, Халкис падишаси, өз җийәни **Бәрники** билән той қилған.Бәрники «Расулларниң паалийәтлири» 25:13дә тилға елиниду)

БӘШИНЧИ ДӘВИР

Саломе
Һерод Филип I вә һеродийәниң қизи. У уссул ойниши билән Чөмүлдүргүчи Йәһияниң бешини елип келишни сориди («Матта» 14:1-12, «Маркус» 6:14-29)

Мариамне
Гаюс Жулиюс Архелаус Антиокус Епафанис билән той қилған. Уларниң Бәрники исимлик бир қизи болған (миладийә 50-жили туғулған).

Друсилла
(миладийә 38-78-жили) У авал Әмәсаниң падишаси Азузуска, андин римлиқ валий Феликскә тәгкән. Феликс миладийә 52-59-жили Йәһудийәниң валийи болған. Расул Павлус униң алдида сорақҡа тартилған («Расулларниң паалийәтлири» 24:24)

Бәрники
(миладийә 28-93-жили). У Һерод (Халкис падишаси)қа тәгкән, андин бир мәзгилдә өзиниң акиси Агриппа билән биллә әр-хотунлуқ турмушини өткүзгән. Расул Павлус шу чағда улар иккисиниң алдида сорақ қилинған

Һерод Агриппа II
(миладийә 28-93-жили) Йәһудийәниң падишаси Расул Павлус униң алдида сот қилинғанда хуш хәвәрни чүшәндүриду («Расулларниң паалийәтлири» 25:13-26:32)

Әң муһим әмир

Мар. 12:28-34; Луқа 10:25-28

34 Пәрисийләр униң Садуқийларниң ағзини тувақлиғанлиғини аңлап, бир йәргә җәм бо
лушти. 35 Уларниң арисидики бир Тәврат-қанун устази уни синаш мәхситидә униңдин:
36 — Устаз, Тәврат қанунидики әң муһим әмир қайси? — дәп қистап сориди.
37 У униңға мундақ деди:
— «Пәрвәрдигар Худайиңни пүтүн қәлбиң, пүтүн җениң, пүтүн зеһниң билән сөйгин»
38 — әң улуқ, биринчи орунда туридиған әмир мана шу. 39 Униңға охшайдиған иккинчи
әмир болса «Хошнаңни өзәңни сөйгәндәк сөй». 40 Пүтүн Тәврат қануни вә пәйғәмбәр-
ләрниң сөзлири бу икки әмиргә есилған һалда маңиду.

Қутқазғучи-мәсиһ — Давутниң оғли һәм униң Рәбби

Мар. 12:35-37; Луқа 20:41-44

41 Пәрисийләр җәм болуп турған вақитта, Әйса улардин:
42 — Мәсиһ тоғрисида қандақ ойлаватисиләр? У кимниң оғли? — дәп сориди.
Давутниң оғли, — дейишти улар.
43 У уларға мундақ деди:
Ундақта, немә үчүн Зәбурда Давут уни Роһта «Рәббим» дәп атап, —
44 «Пәрвәрдигар мениң Рәббимгә ейттики: —
«Мән сениң дүшмәнлириңни айиғиң астида дәссәткичә,
Оң йенимда олтарғин!» — дәйду?
45 Давут Мәсиһни шундақ «Рәббим» дәп атиған турса, әнди у қандақму Давутниң оғли
болиду?
46 Вә һеч ким униңға җававән бир еғизму сөз қайтуралмиди; шу күндин етиварән, һеч
ким униңдин соал сорашқиму петиналмиди.

Сахтипәзләрниң һалиға вай! «Йәттә «вай!»»

Мар. 12:38-40; Луқа 11:37-52; 20:45-47

23 1 Бу сөзләрдин кейин, Әйса топ-топ халайиққа вә мухлислириға мундақ деди:
2 — Тәврат устазлири вә Пәрисийләр Муса пәйғәмбәрниң һөкүм чиқириш орнида
олтарған болиду. 3 Шуңа, уларниң силәргә ейтқан һәммә сөзлиригә көңүл қоюп, дегән-

22:34 Мар. 12:28.
22:35 Луқа 10:25.
22:37 **«Пәрвәрдигар Худайиңни пүтүн қәлбиң, пүтүн җениң, пүтүн зеһниң билән сөйгин»** — «Қан.» 6:5.
22:37 Қан. 6:5; 10:12; 30:6; Луқа 10:27.
22:39 **«Хошнаңни өзәңни сөйгәндәк сөй»** — «Лав.» 19:18.
22:39 Лав. 19:18; Мар. 12:31; Рим. 13:9; Гал. 5:14; Әф. 5:2; 1Тес. 4:9; Як. 2:8.
22:41 Мар. 12:35; Луқа 20:41.
22:43 **«Давут уни Роһта «Рәббим» дәп атап...»** — «Роһта» — Худаниң Муқәддәс Роһида.
22:44 ***Давут* «Пәрвәрдигар Мениң Рәббимгә ейттики: — «Мән сениң дүшмәнлириңни айиғиң астида дәссәткичә, оң йенимда олтарғин!» — дәйду»** — «Зәб.» 109:1.
22:44 Зәб. 109:1; Рос. 2:34; 1Кор. 15:25; Ибр. 1:13; 10:13.
22:45 **«Давут *Мәсиһни* шундақ «Рәббим» дәп атиған турса, әнди у қандақму Давутниң оғли болиду?»** — демәк, Қутқазғучи-Мәсиһ падиша Давутниң әвлади болсиму, лекин падиша Давут Мәсиһни «Рәббим» дегән йәрдә Мәсиһ Давуттин улуқ болиду, һәм туғулуштин бурунла «Рәб» сүпитидә еди.
23:2 **«Тәврат устазлири вә Пәрисийләр Муса пәйғәмбәрниң һөкүм чиқириш орнида олтарған болиду»** — грек тилида сөзмусөз: «Тәврат устазлири вә Пәрисийләр Мусаниң орниға бесип олтарған болиду». Демәк, Тәврат қануниға тәбир бериш вә қануниға асасән дәваларда һөкүм чиқириш һоқуқи уларға тапшурулған. Шу тәрәптә хәлиқ уларға бойсунуши керәк еди.
23:2 Нәһ. 8:4

лирини қилиңлар. Лекин уларниң қилғанлиридәк қилмаңлар; чүнки улар өзлириниң
дегинигә өзлири әмәл қилмайду. [4] Бәлки улар көтирәлмигидәк еғир жүкләрни бағлап
адәмләрниң зиммисигә артип қойиду. Амма өзлири бу жүкләрни көтиришкә бирму
бармиғини мидирлитишни хушяқмайду. [5] Улар һәммә әмәллирини инсанларға көз-
көз қилиш үчүнла қилиду; чүнки улар «айәт қаплири»ни кәң қилип чигивелип, тонли-
риниң чучилирини узун саңгилитип қойиду; [6] улар зияпәтләрдә төрдә, синагогларда
алдинқи орунларда олтиришқа, [7] базарларда кишиләрниң уларға болған узун саламли-
риға вә өзлирини «Устаз, устаз» дәп аташлириға амрақ келиду.
[8] Бирақ силәр болсаңлар «Устаз» дәп атилишни қобул қилмаңлар; чүнки силәрниң ялғуз
бирла устазиңлар бар вә һәммиңлар қериндаштурсиләр. [9] Йәр йүзидә һеч қандақ киши-
ни «Атам» демәңлар, чүнки пәқәт бирла Атаңлар, йәни әрштә Турғучи бардур. [10] Силәр
«муәллим» дәп атилишниму қобул қилмаңлар, чүнки пәқәт бирла муәллим, йәни Мә-
сиһниң өзи бардур; [11] бәлки араңларда әң мәртивилик болған киши силәрниң хизми-
тиңларда болиду. [12] Өзини жуқури тутмақчи болғини төвән қилиниду, өзини төвән
тутқини жуқури қилиниду.
[13] Бирақ һалиңларға вай, әй Тәврат устазлири вә Пәрисийләр, сахтипәзләр! Силәр әрш
падишалиғиниң ишигини инсанларға тақап келиватисиләр! Йә өзәңлар кирмәйсиләр,
йә киришни истигәнләрниң киришигә йол қоймайсиләр.
[14] Һалиңларға вай, әй Тәврат устазлири вә Пәрисийләр, сахтипәзләр! Силәр тул аяллар-
ниң мал-дуниясини йәватисиләр, шундақтиму башқилар алдида тәқвадар көрүнсәк
дәп, узундин-узун дуа қилисиләр. Шуңа, силәр техиму еғир жазаға тартилисиләр.
[15] Һалиңларға вай, әй Тәврат устазлири вә Пәрисийләр, сахтипәзләр! Силәр бирла адәм-
ни етиқадиңларға киргүзүш үчүн, деңиз вә қуруқлуқни кезип чиқисиләр. Бирақ у киши

23:3 Қан. 17:19; Мал. 2:6; Рим. 2:19.
23:4 **«Улар , *йәни Пәрисийләр* көтирәлмигидәк еғир жүкләрни бағлап адәмләрниң зиммисигә артип қойиду»** — «еғир жүкләр» һәр түрлүк қаттиқ диний қаидә-йосунларни көрситиду.
23:4 Йәш. 10:1; Лука 11:46; Рос. 15:10.
23:5 **«Улар «айәт қаплири»ни кәң қилип чигивелип,...»** — «айәт қаплири» тәқвадарлиқни билдүрүш үчүн пешанә яки үсти билигикә чигивелинидиған, ичигә Тәвраттин елинған айәтләр йезилған пүтүк селинған кичик қап. Улар бу ишни «Мис.» 13:9, 16 вә «Қан.» 6:8, 11:8гә асасән адәт қилған. **«Улар... тонлириниң чучилирини узун саңгилитип қойиду»** — Тәврат бойичә әр кишиләр тонлириға мошундақ чучиларни бекитиши керәк (чучилар көк рәңлик болғачқа, Худаниң «көктин чүширилгән» әмирлиригә әсләтмә болсун дегән мәхсәттә бекитилишкә буйрулған — «Чөл.» 15:38-39 вә «Қан.» 22:12ни көрүң). Бирақ пәрийсийләр пәқәт өзлирини тәқвадар көрситиш үчүн шундақ қилатти.
23:5 Чөл. 15:38; Қан. 6:8; 22:12; Мат. 6:5.
23:6 Мар. 12:38,39; Лука 11:43; 20:46.
23:7 **«Базарларда кишиләрниң уларға болған узун саламлириға... амрақ келиду»** — «узун» дегән сөз грекчә тексттә йоқ; тарих тәтқиқатлириға асасән уларға қилған «саламлар»ни интайин узун вә мурәккәп дәп билимиз. **«өзлирини «устаз, устаз» дәп аташлириға амрақ келиду»** — мошу йәрдә «Устаз» грек тилида (ибраний тилидиму охшаш) «Рабби» дегән сөз билән ипадилиниду.
23:7 Яқ. 3:1.
23:8 **«Бирақ силәр болсаңлар «Устаз» дәп атилишни қобул қилмаңлар»** — жуқурики изаһатни көрүң.
23:9 **«Йәр йүзидә һеч қандақ кишини «Атам» демәңлар»** — рошәнки, Мәсиһ бу сөзни роһий жәһәттин ейтқан; бу йәрдә көздә тутулғини адәмләрниң өз жисманий атисини «Ата», «Дада» дегәнлиги әмәс, бәлки мәлум бир адәмни роһий жәһәттин «Атам» дейиши көздә тутулған, әлвәттә. Демисәкму, нурғун «християн жамаәтләр» (мәсилән, «Католиклар» вә «Православийлар») өз йетәкчилирини «Ата» дәп атайду; «Папа» вә «Поп» дегән сөзләр әслидә «Дада» дегәнликтур.
23:9 Мал. 1:6.
23:11 Мат. 20:26.
23:12 Аюп 22:29; Пәнд. 29:23; Лука 14:11; 18:14; Яқ. 4:6,10; 1Пет. 5:5.
23:13 Лука 11:52.
23:14 **«Һалиңларға вай, әй Тәврат устазлири вә Пәрисийләр, сахтипәзләр! Силәр тул аялларниң мал-дуниясини йәватисиләр... шуңа, силәр техиму еғир жазаға тартилисиләр»** — бәзи кона көчүрмиләрдә бу айәт тепилмайду. Бу сөзләр «Мар.» 12:40 вә «Лука» 20:47диму тепилиду.
23:14 Мар. 12:40; Лука 20:47; 2Тим. 3:6; Тит. 1:11.

киргүзүлгәндин кейин, силәр уни өзлириңлардин икки һәссә бәттәр болған дозақниң
пәрзәнди қилип йетиштүрүп чиқисиләр.[647]
16 Һалиңларға вай, әй қариғу йолбашчилар! Силәр: «Һәр қандақ киши ибадәтхана билән
қәсәм қилса, һеч немиси йоқ, бирақ ибадәтханидики алтунни тилға елип қәсәм қилған-
лар қәсимидә турушқа қәриздар болиду» дәйсиләр. 17 Әй ахмақлар, корлар! Алтун улуқму
яки алтунни муқәддәс қилған ибадәтханиму? 18 Силәр йәнә: «Һәр ким қурбангаһ билән
қәсәм қилса, һеч немиси йоқ, бирақ қурбангаһ үстидики һәдийәни тилға елип қәсәм
қилғанлар қәсимидә турушқа қәриздар болиду» дәйсиләр. 19 Әй корлар! Һәдийә улуқму
яки һәдийини муқәддәс қилған қурбангаһму?[648] 20 Шуңа, қурбангаһни тилға елип қәсәм
қилғучи болса һәм қурбангаһ билән һәм униң үстидики барлиқ нәрсиләр билән қәсәм
қилған болиду. 21 Ибадәтханини тилға елип қәсәм қилғучиму һәм ибадәтханини, һәм
«ибадәтханида Турғучи»ни тилға елип қәсәм қилған болиду.[649] 22 Әршни тилға елип қәсәм
қилғучи Худаниң тәхти вә тәхттә олтарғучиниң нами билән қәсәм қилған болиду.[650]
23 Һалиңларға вай, әй Тәврат устазлири вә Пәрисийләр, сахтипәзләр! Чүнки силәр һәтта ял-
пуз, арпибәдиян вә зириләрниң ондин бир үлүшини өшрә қилип Худаға атайсиләр-ю, бирақ
Тәврат қануниниң техиму вәзинлик тәрәплири болған адаләт, рәһимдиллик вә садиқлиқни
етиварға һеч алмайсиләр. Авал мошу ишларни орундишиңлар керәк, андин шу ишлариму
ада қилмай қоймаслиғиңлар керәк.[651][652] 24 Әй қариғу йолбашчилар! Силәр чинәңләрдики паши-
ни сүзүп еливетисиләр, лекин бирәр төгини пүтүн пети жутуветисиләр![653]
25 Һалиңларға вай, әй Тәврат устазлири вә Пәрисийләр, сахтипәзләр! Силәр чинә-қачи-
ларниң тешинила жуюп пакизлиғиниңлар билән уларниң ичи һәртүрлүк һерислик вә
ишрәтпәрәсликкә толған.[654] 26 Әй қариғу Пәрисий! Авал чинә-қачиниң ичини пакла, шун-
дақта тешиму пак болиду![655]
27 Һалиңларға вай, әй Тәврат устазлири вә Пәрисийләр, сахтипәзләр! Силәр ақартип қо-
юлған, сирти чирайлиқ көрүнидиған лекин ичи өлүкләрниң устиханлири вә һәр хил
напак нәрсиләргә толған қәбирләргә охшайсиләр.[656] 28 Шуниңдәк тешиңлардин инсанлар-
ниң алдида һәққаний адәмләрдәк көрүнисиләр, лекин ичиңлар сахтипәзлик вә итаәт-
сизлик билән толған.
29 Һалиңларға вай, әй Тәврат устазлири вә Пәрисийләр, сахтипәзләр! Чүнки силәр пәй-
ғәмбәрләрниң қәбирлирини ясап келиватисиләр, һәққанийларниң мазарлирини безәп
келиватисиләр[657] 30 вә силәр: «Ата-бовилиримизниң заманида яшиған болсақ едуқ, улар-
ниң пәйғәмбәрләрниң қенини төкүшлиригә шерик болмайттуқ» — дәйсиләр. 31 Шуңа
силәр өз сөзүңлар билән өзәңларниң пәйғәмбәрләрни өлтүргәнләрниң әвлатлири екән-

---

23:15 **«...силәр уни өзлириңлардин икки һәссә бәттәр болған дозақниң пәрзәнди қилип йетиштүрүп чиқисиләр»** — «дозақниң пәрзәнди» дозаққа киридиған вә бәлким башқиларни дозаққа баридиған йолға аздуридиған киши болса керәк.

23:19 **«Әй корлар!»** — бәзи кона көчүрүлмиләрдә «Әй әхмәкләр, корлар!» дейилиду.

23:21 1Пад. 8:13; 2Тар. 6:1, 2.

23:22 2Тар. 6:33; Йәш. 66:1; Мат. 5:34; Рос. 7:49.

23:23 **«Һалиңларға вай, әй Тәврат устазлири вә Пәрисийләр, сахтипәзләр! Чүнки силәр һәтта ялпуз, арпибәдиян вә зириләрниң ондин бир үлүшини өшрә қилип Худаға атайсиләр-ю,...»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Худа Тәврат қанунида ибадәтханидики ишлар вә каһинларниң кирими үчүн Өз хәлқиниң мәһсулатлиридин «ондин бир үлүши»ни тәләп қилған еди.

23:23 1Сам. 15:22; Һош. 6:6; Мик. 6:8; Мат. 9:13; 12:7; Луқа 11:42.

23:24 **«Силәр чинәңләрдики пашини сүзүп еливетисиләр, лекин бирәр төгини пүтүн пети жутуветисиләр!»** — Тәврат қанунидики бәлгүлимиләргә асасән һәм паша һәм төгә гөшиму һарам гөш еди.

23:25 Луқа 11:39.

23:26 Тит. 1:15.

23:27 Рос. 23:3.

23:29 Луқа 11:47.

лигиңларға гувалиқ бәрдиңлар. [32] Ундақта, ата-бовилириңлар башлиған қилмишлири-
ни толуқлаңлар!
[33] Әй иланлар! Зәһәрлик иланларниң нәсиллири! Дозақ җазасидин қандақму қутулалар-
силәр? [34] Шуңа мана, силәргә пәйғәмбәрләр, данишмәнләр вә алимларни әвәтип туримән.
Силәр уларниң бәзилирини крестләп өлтүрисиләр, бәзилирини синагоглириңларда дәрригә
басисиләр, шәһәрдин шәһәргә қоғлайсиләр. [35] Шундақ қилип, һәққаний Һабилниң қан қәр-
зидин тартип таки силәр ибадәтханидики муқәддәс җай билән қурбангаһниң арилиғида өл-
түргән Бәрәкияниң оғли Зәкарияниң қан қәрзигичә, һәққанийларниң йәр йүзидә еқитилған
барлиқ қан қәризлири бу дәвирниң бешиға чүширилиду. [36] Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип
қояйки, шу қилмишларниң җазасиниң һәммиси мошу дәвирниң бешиға чүшиду.

Әйсаниң Йерусалим үчүн налә-пәряд көтириши

Луқа 13:34-35

[37] Әй Йерусалим, Йерусалим! Пәйғәмбәрләрни өлтүридиған, өзигә әвәтилгән әлчиләрни
чалма-кесәк қилидиған шәһәр! Мекиян җүҗилирини қанат астиға жиққандәк пәрзәнт-
лириңни қанчә қетим қойнумға алмақчи болдум, лекин силәр унимидиңлар! [38] Мана,
әнди өйүңлар силәргә харабә болуп қалиду! [39] Чүнки мән шуни силәргә ейтип қояйки,
силәр: «Пәрвәрдигарниң намида кәлгүчигә мубарәк болсун!» демигичә, силәр мени
қайтидин һеч көрәлмәйсиләр.

23:31 **«Силәр өз сөзүңлар билән өзәңларниң пәйғәмбәрләрни өлтүргәнләрниң әвлатлири екәнлигиңларға гувалиқ бәрдиңлар»** — демәк, улар пәйғәмбәрләрни өлтүргәнләрни «ата-бовилиримиз» дәп етирап қилиду. Улар көп башқа әлләрдәк дайим «ата-бовилири»ни махтап, биз уларниң әнъәнилиридә давамлиқ меңишимиз керәк, — дәйтти. Лекин шу ата-бовлириниң әнъәнилири Худаниң һәққаний тәләплиригә зит болуп кәлгән вә шу сәвәптинму пәйғәмбәрләрни өлтүргән.

23:31 Рос. 7:51; 1Тес. 2:15.

23:32 **«Ундақта, ата-бовилириңлар башлиған қилмишлирини толуқлаңлар!»** — Мәсиһниң бу кинайилик, һәҗвий гепи: «Силәрниң ата-бовилириңларниң излирини басқиниңлар — (уларниң әнъәниләрни тутуп, Худаниң әмирлирини ташлап) мени өлтүрүп уларниң ишлирини толуқлиғиниңлардур!» дегәндәктур.

23:33 Мат. 3:7.

23:34 **«... силәргә пәйғәмбәрләр, данишмәнләр вә алимларни әвәтип туримән»** — «алимлар» дегән бу сөзни адәттә «Тәврат устазлири» дәп тәрҗимә қилимиз. Лекин Әйса Мәсиһ өз қериндаш Йәһудий хәлқигә әвәтидиған «устазлар»ни пәқәт «Тәврат устази» дегили болмайду, бәлки «Тәврат-Инҗил устазлири» болиду.

23:34 Мат. 10:16,17; Луқа 10:3; 11:49; Юһ. 16:2; Рос. 7:52.

23:35 **«...һәққаний Һабилниң қан қәрзидин тартип таки силәр ибадәтханидики муқәддәс җай билән қурбангаһниң арилиғида өлтүргән Бәрәкияниң оғли Зәкарияниң қан қәрзигичә...»** — Һабилниң өлтүрүлүши тоғрилиқ «Яр.» 4:8-11, Зәкарияниң өлтүрүлүши «2Тар.» 24:20-22ни көрүң. Бу икки вақиә Йәһудийларниң Тәвратни әнъәниви орунлаштуруш тәртиви бойичә Тәвратниң әң бешида вә айиғида хатирилиниду.
–«2Тар.» 24:20-22 бойичә Зәкарияниң атисиниң исми «Йәһояда» еди. «Бәрәкия» униң башқа исми болса керәк («Йәһояда» һәм «Бәрәкия» дегән икки исим «Яһқа (Пәрвәрдигарға) мәдһийә оқулсун» дегән мәнадики мәнадаш сөзләрдур).

23:35 Яр. 4:8; 2Тар. 24:21; Ибр. 11:4.

23:37 **«Әй Йерусалим, Йерусалим!...»** — муқәддәс китапта, адәмниң исмини икки қетим чақириш — униңға болған чоңқур меһир-муһәббитини вә өзигә толиму әзиз екәнлигини көрситиду. **«Мекиян җүҗилирини қанат астиға жиққандәк пәрзәнтлириңни қанчә қетим қойнумға алмақчи болдум, лекин силәр унимидиңлар!»** — «пәрзәнтлириң» — Йерусалимдикиләрниң өзлирини көрситиду.

23:37 Зәб. 16:8; 91:4; Мат. 21:35,36; Луқа 13:34.

23:38 **«...өйүңлар силәргә харабә болуп қалиду»** — үч бислиқ сөз болуп:
–(1) Худаниң ибадәтханиси (лекин Мәсиһниң «силәрниң өйүңлар» дегини бойичә бу өй һазир Худаниңки әмәс, пәқәт силәрниңкидур);
–(2) өзлириниң қору-җайлири;
–(3) бала-җақилириниң вәйран болидиғанлиғини көрситиду.

23:38 Зәб. 68:26; Йәш. 1:7; Йәр. 7:34; Мик. 3:12; Рос. 1:20.

23:39 **«Пәрвәрдигарниң намида кәлгүчигә мубарәк болсун!»** —Мошу ибарә Зәбур 117:26тин елинған болуп, хәлиқниң Мәсиһни қарши алғанлиғини көрситиду. Демәк, улар Әйсаниң Мәсиһ екәнлигигә ишинип етирап қилмиғичә улар уни қайта көрмәйду. Бу сөз шу муһим пакитни көрситидуки, Әйса Мәсиһ дунияға қайтип кәлгинидә, Йәһудий хәлқи аллиқачан униңға етиқат бағлап етирап қилған болиду.

23:39 Зәб. 117:26.

МӘСИҺ ДӘВРИДИКИ ЙЕРУСАЛИМ ШӘҺИРИ

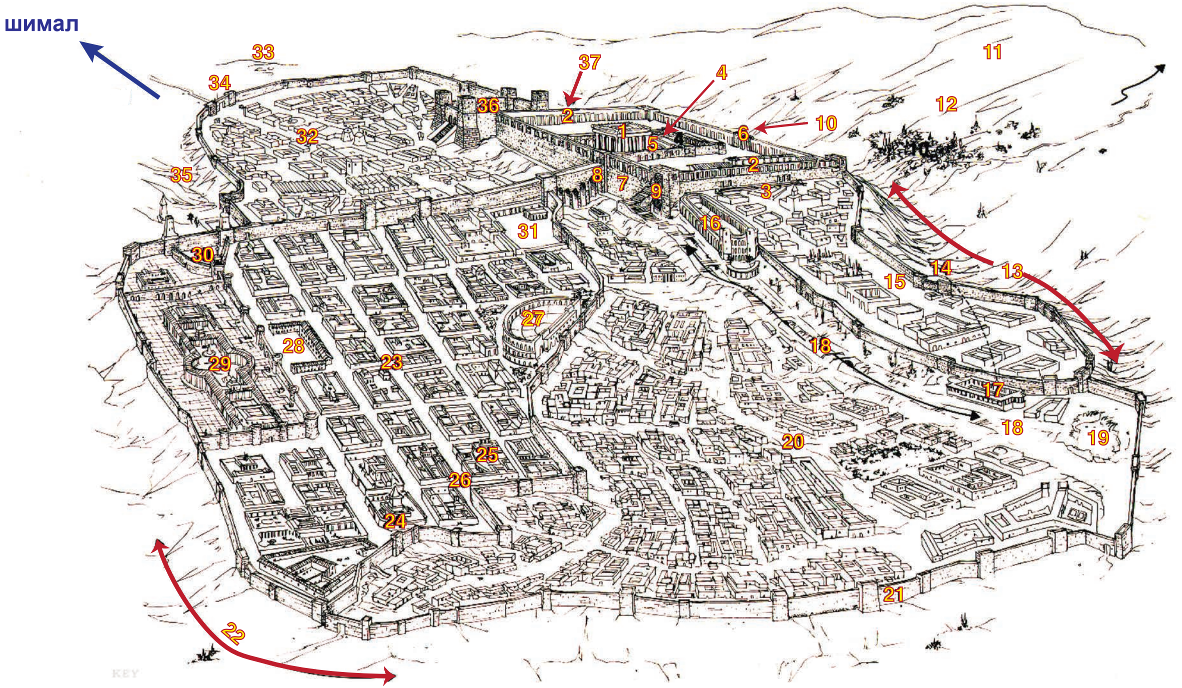

1. Муқәддәс ибадәтхана
2. Ибадәтханиниң җәнубий сепили, «Падишаларниң айвани».
3. Офәл теғи (Давутниң шәһири тағ бағриға җайлашқан)
4. Мория теғи, Ибадәтхана җайлашқан тағ (=Сион теғи)
5. Әслий ибадәтханиниң сепили (Әзра, Нәһәмия дәвридики)
6. Ибадәтханиниң шәрқий тәрипи
7. Ибадәтханиниң ғәрбий сепили (тағниң үстидә)
8. Ибадәтханиниң ғәрбий җәнубий сепили (ғоҗа там билән йөлиниду)
9. Ибадәтханиниң тағниң үстидә туридиған ғәрбий җәнубий буржики
10. «Алтун дәрваза» — Мәсиһ мошу дәрваза билән Йерусалимға тәнтәнилик киргән («Матта» 21:1-11)
11. Зәйтун теғи
12. Гетсиманә беғи
13. Кидрон җилғиси
14. «Су дәрвазиси»
15. Давутниң шәһири (Офәл теғи)
16. «Гипподром» - оюн-тәнһәрикәт мәйдани
17. Силоам көлчүки
18. Тиропий җилғиси
19. Биркәт әл-һамра
20. Төвәнки шәһәр (кәмбәғәлләр мәһәллиси)
21. Падиша Агриппа I тәрипидин қурулған сепил
22. Һинном җилғиси (Ге-һинном)
23. Жуқириқи шәһәр (байлар мәһәллиси)
24. Давутниң мазири дәп қаралған җай (һәқиқий мазар «Давутниң шәһири»дә)
25. Каяфаниң өйи мошу йәрниң әтрапида
26. «Үстүнки қәвәттики өй» мошу йәрниң әтрапида («Луқа» 22:12, «Рос.» 1:13)
27. Театр
28. Базар мәйдани
29. Һеродниң ордиси
30. «Габбата» — «Таш тахтайлиқ һойла» (Яффа дәрвазиси»ға йеқин) («Йоһ.» 19:13)
31. Һасмонийларниң ордисиниң оң тәрипи
32. Шәһәрниң иккинчи мәһәллиси (Мишнеһ)
33. «Голгота»ниң җайлишиш еһтималлиқи болған иккинчи йәр
34. «Белиқ дәрвазиси» — Қәйсәрийәгә баридиған йол
35. Әнъәнивий тарихлар бойичә «Голгота» җайлашқан йәр
36. Антония қәлъәси
37. Бәйт-Әсда көлчүки (Ибадәтханиниң шималий тәрипидә) («Йоһ.» 5:2)

Ибадәтханиниң вәйран қилинишидин бешарәт; ахирқи заманлардики аламәтләр

Мар. 13:1-31; Луқа 21:5-33

24 [1] Әйса ибадәтханидин чиқип, алдиға кетиватқанда, мухлислири йениға келип
униң диққитини ибадәтхана беналириға тартмақчи болди.
[2] У уларға:
— Мана буларниң һәммисини көрүватамсиләр? Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояй-
ки, бу йәрдә бир тал ташму таш үстидә қалмайду, һәммиси қалдурулмай гумран қили-
ниду, — деди.

Кәлгүси тоғрисидики бешарәтләр

[3] У Зәйтун теғида олтарғанда, мухлислири астиғина униң йениға келип:
— Бизгә ейтқинчу, бу дегәнлириң қачан йүз бериду? Сениң қайтип келишиң вә заман-
ниң ахирини көрситидиған қандақ аламәт болиду? — дәп сорашти. [4] Әйса уларға жа-
вавән мундақ деди:
— Һези болуңларки, һеч ким силәрни аздуруп кәтмисун. [5] Чүнки нурғун кишиләр
мениң намимда келип: «Мәсиһ мән болимән» дәп, көп адәмләрни аздуриду. [6] Силәр
уруш хәвәрлири вә уруш шәпилирини аңлайсиләр, булардин алақзадә болуп кәт-
мәңлар; чүнки бу ишларниң йүз бериши муқәррәр. Лекин булар ахирәт әмәс. [7] Чүнки
бир милләт йәнә бир милләт билән урушқа чиқиду, бир падишалиқ йәнә бир падиша-
лиқ билән урушқа чиқиду. Жай-жайларда ачарчилиқ, вабалар вә йәр тәврәшләр йүз
бериду. [8] Лекин бу ишларниң йүз бериши «туғутниң толғиғиниң башлиниши» боли-
ду, халас.
[9] Андин кишиләр силәрни тутуп азап-оқубәткә селип, өлтүриду, мениң намим вәжи-
дин пүткүл әлләр силәрдин нәпрәтлиниду. [10] Шуниң билән нурғунлар етиқадидин
таниду, бир-бирини тутуп бериду вә бир-биригә өчмәнлик қилиду. [11] Нурғун сахта
пәйғәмбәрләр мәйданға чиқип, нурғун кишиләрни аздуриду. [12] Итаәтсизлик-рәзилли-
кләрниң көпийиши түпәйлидин, нурғун кишиләрдики меһир-муһәббәт совуп кетиду.
[13] Лекин ахирғичә бәрдашлиқ бәргәнләр қутқузулиду. [14] Барлиқ әлләргә агаһ-гувалиқ
болсун үчүн, Худаниң падишалиғи һәққидики бу хуш хәвәр пүткүл дунияға жакали-
ниду; андин заман ахири болиду.

24:1 Мар. 13:1; Луқа 21:5.
24:2 1Пад. 9:7, 8; Мик. 3:12; Луқа 19:44.
24:3 Мар. 13:1, 3; Луқа 21:7; Рос. 1:6.
24:4 Йәр. 29:8; Әф. 5:6; Кол. 2:18; 2Тес. 2:3; 1Юһа. 4:1.
24:5 Йәр. 14:14; 23:25; Юһ. 5:43.
24:7 **«бир милләт йәнә бир милләт билән урушқа чиқиду, бир падишалиқ йәнә бир падишалиқ билән урушқа чиқиду»** — ибраний тилида (шундақла грек тилида) бу ибарә дуния бойичә кеңәйгән урушларни көрситиши мүмкин («Йәш.» 19:2, «2Тар.» 15□3-6дә бу турақлиқ ибарә тоғрилиқ мисаллар бар.
24:7 Йәш. 19:2.
24:8 **«Лекин бу ишларниң йүз бериши «туғутниң толғиғиниң башлиниши» болиду, халас»** — Әйса Мәсиһ қайси иш «туғулиду», уни беваситә демәйду. Төвәндики сөзлиригә қариғанда у «йеңи заман»ниң туғулушини көрситиду, дәп қараймиз.
24:9 Мат. 10:17; Луқа 21:11,12; Юһ. 15:20; 16:2; Вәһ. 2:10.
24:10 **«нурғунлар етиқаттин таниду»** — грек тилида «нурғунлар путлаштурулиду» дейилиду. Шуңа башқа бирхил тәржимиси: «нурғунлар гунаға аздурулиду».
24:11 2Пет. 2:1.
24:12 2Тим. 3:1.
24:13 Мат. 10:22; Мар. 13:13; Луқа 21:19; Вәһ. 2:7,10; 3:10.
24:14 **«Худаниң падишалиғи һәққидики бу хуш хәвәр»** — грек тилида «падишалиқниң бу хуш хәвири» дейилиду.

«БҮЙҮК ҺЕРОД» ҚУРҒАН ИБАДӘТХАНА

Ибадәтханиниң оттурисидики муқәддәсхана
(Исраилийә Йерусалимдики музейси)

Микаел Оснис ясиған әндизә

Ибадәтханиниң пүтүни
(һойлири билән)

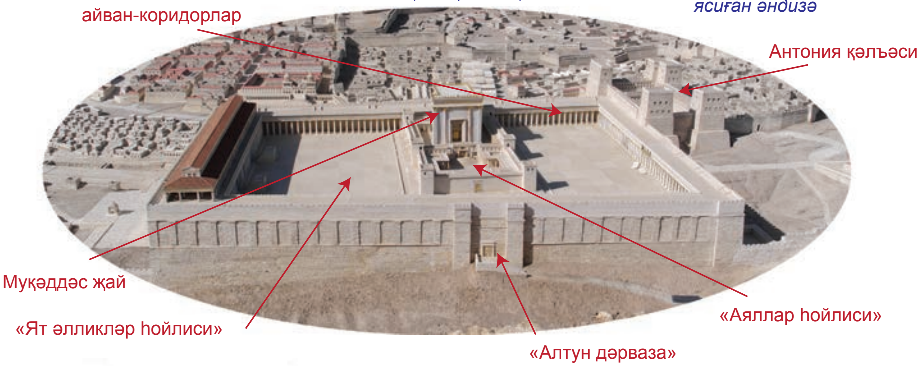

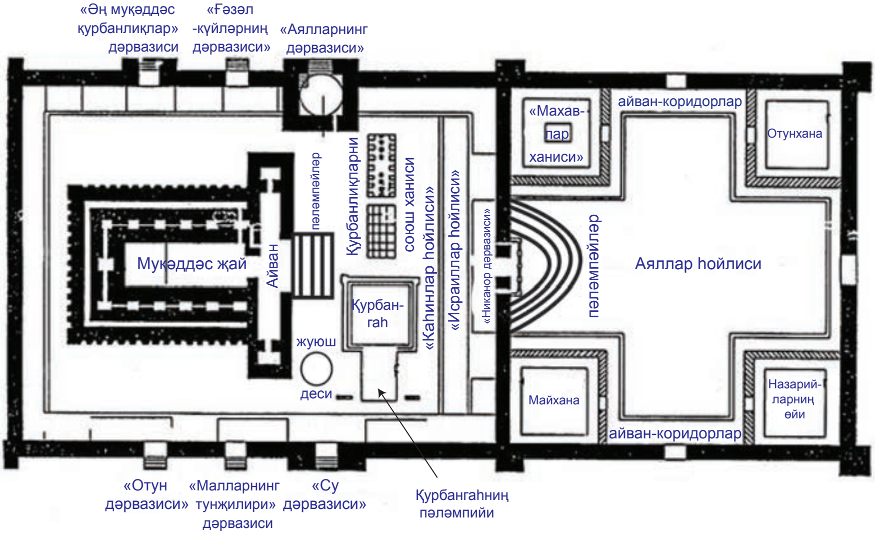

Йерусалимда вәйран қилғучи «жиркиничлик номуссизлиқ» пәйда болиду

[15] Даниял пәйғәмбәр қәйт қилған «вәйран қилғучи жиркиничлик номуссизлиқ»ниң
муқәддәс жайда турғинини көргиниңларда (китапхан бу сөзниң мәнасини чүшәнгәй),
[16] Йәһудийә өлкисидә туруватқанлар тағларға қачсун; [17] өгүздә турған киши өйидики
нәрсә-кирәклирини алғили чүшмәйла қачсун. [18] Етизлиқта турған кишиму чапинини
алғили өйигә янмисун. [19] У күнләрдә һамилдар аяллар вә бала емитиватқанларниң һа-
лиға вай! [20] Қачидиған вақтиңларниң қиш яки шабат күнигә тоғра келип қалмаслиғи
үчүн дуа қилиңлар. [21] Чүнки у чағда дуния апиридә болғандин мошу чаққичә көрүлүп
бақмиған һәм кәлгүсидиму көрүлмәйдиған дәһшәтлик азап-оқубәт болиду. [22] У күн-
ләр азайтилмиса, һеч қандақ әт егиси қутулалмайтти; лекин Худаниң Өз таллиғанлири
үчүн у күнләр азайтилиду.
[23] Әгәр у чағда бириси силәргә: «Қараңлар, бу йәрдә Мәсиһ бар!» яки «Мәсиһ әнә у йәрдә!»
десә, ишәнмәңлар. [24] Чүнки сахта мәсиһләр вә сахта пәйғәмбәрләр мәйданға чиқиду,
қалтис мөжизилик аламәтләр вә карамәтләрни көрситиду; шуниң билән әгәр мүмкин
болидиған болса, һәтта Худа таллиғанларниму аздуратти. [25] Мана, мән бу ишлар йүз бе-
риштин бурун силәргә уқтуруп қойдум.
[26] Шуниң үчүн, бириси силәргә: «Қараңлар, у чөл-баяванда!» десә, у йәргә бармаңлар.
«Қараңлар, у ичкиридики өйләрдә!» десә, ишәнмәңлар. [27] Чүнки чақмақ шәриқтин
ғәрипкә ялт-юлт қилип қандақ чаққан болса, Инсаноғлиниң келиши шундақ болиду.
[28] Чүнки жәсәт қайси йәрдә болса, у йәрдиму қузғунлар топлишиду!

Инсаноғлиниң қайтип келиши

[29] У күнләрдики азап-оқубәтләр өтүп кәткән һаман, қуяш қарийиду, ай йоруқлуғини
бәрмәйду, юлтузлар асмандин төкүлүп чүшиду, асмандики күчләр ләрзигә келиду.
[30] Андин Инсаноғлиниң аламити асмандин көрүниду; йәр йүзидики пүткүл қәбилиләр
жиға-зерә көтиришиду. Улар Инсаноғлиниң күч-қудрәт вә улуқ шан-шәрәп ичидә ас-
мандики булутлар үстидә келиватқанлиғини көриду. [31] У пәриштилирини зор жараң-

---

24:15 «Даниял пәйғәмбәр қәйт қилған «вәйран қилғучи жиркиничлик номуссизлиқ»» — «вәйран қилғучи жиркиничлик номуссизлиқ» тоғрисида «Дан.» 9:24-27ни вә у тоғрилиқ изаһатларни көрүң.

24:15 Дан. 9:27; Мар. 13:14; Луқа 21:20; 2Тес. 2:4

24:19 «у күнләрдә һамилдар аяллар вә бала емитиватқанларниң һалиға вай!» — ундақ кишиләргә қечиш әпсиз болиду, әлвәттә.

24:20 «Қачидиған вақтиңларниң қиш яки шабат күнигә тоғра келип қалмаслиғи үчүн дуа қилиңлар» — Йәһудий диний әрбабларниң Тәврат қануниға болған чүшәнчисигә асасән, Йәһудийлар адәттә шабат (дәм елиш) күнидә шәһәр дәрвазиси вә дуканларни тақиши керәк. Бу күни сәпәр қилиш мәнъий қилинған болғачқа, Қанаанда (Пәләстиндә) турғанларға нисбәтән йемәклик сетивелиш вә башқа йәрләргә қечиш интайин қулайсиз болиду. «Қиш»та Йәһудийәдә дәрия-вадиларда су пат-пат тешип турғачқа, қиштиму қечиш интайин тәс болиду.

24:20 Рос. 1:12.

24:21 Дан. 12:1.

24:23 Мар. 13:21; Луқа 21:8.

24:24 Қан. 13:2; 2Тес. 2:11.

24:26 Луқа 17:23.

24:28 «Чүнки жәсәт қайси йәрдә болса, у йәрдиму қузғунлар топлишиду!» — бу сирлиқ сөзләрниң мәнаси Тәврат, «Аюп» 39:26-30 вә «Йәш.» 34:1-8, 15-17-айәтләр билән мунасивәт болса керәк. Шу айәтләрдә көрситилгәндәк, «Пәрвәрдигарниң күни»дә зор қирғинчилиқ болиду.

24:28 Аюп 39:30; Луқа 17:37.

24:29 «... қуяш қарийиду, ай йоруқлуғини бәрмәйду, юлтузлар асмандин төкүлүп чүшиду, асмандики күчләр ләрзигә келиду» — «Йәш.» 13:10, 34:4, «Йо.» 2:10ни көрүң. «Асмандики күчләр» бәлким барлиқ жин-шәйтанларни көрситиду; «ләрзигә келиду» бәлким уларниң күчтин келишини көрситиду.

24:29 Йәш. 13:10; 34:4; Әз. 32:7; Йо. 2:31; 3:15; Мар. 13:24; Луқа 21:25.

24:30 «йәр йүзидики пүткүл қәбилиләр жиға-зерә көтиришиду» — «Зәк.» 12:10ни көрүң. **«Улар Инсаноғлиниң күч-қудрәт вә улуқ шан-шәрәп ичидә асмандики булутлар үстидә келиватқанлиғини көриду»** — «Дан.» 7:13ни көрүң.

24:30 Дан. 7:10; Мат. 16:27; 25:31; 26:64; Мар. 13:26; 14:62; Луқа 21:27; Рос. 1:11; 2Тес. 1:10; Вәһ. 1:7.

лиқ бир канай садаси билән әвәтиду, улар униң таллиғанлирини дунияниң төрт бу-
луңидин, асманниң бир четидин йәнә бир четигичә һәрйәрдин жиғип бир йәргә җәм
қилиду.

Әнҗир дәриғидин савақ елиш

32 Әнҗир дәриғидин мундақ тәмсилни биливелиңлар: — Униң шахлири көкирип йопур-
мақ чиқарғанда, язниң йеқинлап қалғанлиғини билисиләр. 33 Худди шуниңдәк, мән бая
дегәнлиримниң һәммисини көргиниңларда, униң йеқинлап қалғанлиғини, һәтта ишик
алдида туруватқанлиғини биливелиңлар.
34 Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояйки, бу аламәтләрниң һәммиси әмәлгә ашурул-
май туруп, бу дәвир өтмәйду. 35 Асман-зимин йоқилиду, бирақ мениң сөзлирим һәргиз
йоқалмайду.
36 Лекин шу күни вә вақит-саитиниң хәвирини болса, һеч ким билмәйду — һәтта әр-
штики пәриштиләрму билмәйду, уни пәқәт Атамла билиду. 37 Әнди Нуһ пәйғәмбәр-
ниң күнлиридә қандақ болған болса, Инсаноғли қайтип кәлгәндиму шундақ болиду.
38 Чүнки топан келишидин илгәрки күнләрдә, Нуһ кемигә кирип олтарған күнгичә, шу
замандики кишиләр йәп-ичип, өйлинип вә ятлиқ болуп кәлгән еди. 39 Топан туюқсиз
келип һәммисини ғәриқ қилғичә, кишиләр бу ишниң униңдин хәвәрсиз болуп турғанға
охшаш, Инсаноғлиниң қайтип келишиму шундақ болиду. 40 У күни, етизда икки киши
турған болиду; улардин бири елип кетилиду, йәнә бири қалдурулиду; 41 икки аял түг-
мән бешида туруп ун тартиватқан болиду; улардин бири елип кетилиду, йәнә бири
қалдурулиду. 42 Шуниң үчүн, һошияр болуңлар, чүнки Рәббиңларниң қайтип келидиған
вақти-саитини билмәйсиләр. 43 Лекин шуни билиңларки, әгәр өй егиси оғриниң кечиси
қайси җесәктә келидиғанлиғини билгән болса, сәгәк туруп оғриниң өйни тешип кири-
шигә һәргиз йол қоймайтти. 44 Шуниңға охшаш, силәрму тәйяр туруңлар. Чүнки Инса-
ноғли силәр ойлимиған вақит-сааттә қайтип келиду!

24:31 «*Пәриштиләр* униң таллиғанлирини дунияниң төрт булуңидин,... һәрйәрдин жиғип бир йәргә җәм қилиду» — «дунияниң төрт булуңидин» грек тилида «төрт шамилидин» билән ипадилиниду.
24:31 1Кор. 15:52; 1Тес. 4:16.
24:32 Мар. 13:28; Луқа 21:29.
24:33 «... Униң йеқинлап қалғанлиғини, һәтта ишик алдида туруватқанлиғини биливелиңлар» — бу тексттики «униң» яки Инсаноғлиниң өзини, яки келидиған күнини, яки Худаниң падишалиғини көрситиду («Луқа» 21:31ни көрүң).
24:34 «...бу аламәтләрниң һәммиси әмәлгә ашурулмай туруп, бу дәвир өтмәйду» — әгәр тилға елинған аламәтләр Йерусалимниң вәйран болушиға (миладийә 70-жили) (24-бап 2-айәт) қаритилған болса, ундақта «дәвир» дегән сөз тәбиийки (1) Әйсаниң дәвридә яшап өткән адәмләрни көрситиду. Әгәр Мәсиһниң дунияға қайтип келишигә (24:30) қаритилған болса, «дәвир» дегән сөз бәлким (2) пүтүн Йәһудийә хәлқини (3) бу айәтләрдә ейтилған «дә шәтлик азап-оқубәт»тики вақиәләрниң башлиниш дәвридә яшиғанларни көрситиду. Шуңа барлиқ вақиәләр шу дәвир ичидә йүз бериду, дегәнлик болиду. Бизниңчә (3)-шәрһ алди-кәйни айәтләргә әң бап келиду.
24:35 Зәб. 101:26-28; Йәш. 51:6; Мар. 13:31; Ибр. 1:11.
24:36 «Лекин шу күни вә вақит-саитиниң хәвирини болса, һеч ким билмәйду — һәтта әрштики пәриштиләрму билмәйду, уни пәқәт атамла билиду» — бәзи кона көчүрмиләрдә «нә оғул билмәйду» дегән сөзләрму тепилиду.
24:36 Мар. 13:32; Рос. 1:7.
24:37 Яр. 6:2; Луқа 17:26; 1Пет. 3:20; 2Пет. 2:5.
24:38 Яр. 7:7.
24:40 Луқа 17:34; 1Тес. 4:17.
24:42 «чүнки Рәббиңларниң қайтип келидиған вақти-саитини билмәйсиләр» — яки «чүнки Рәббиңларниң қайтип келидиған күнни билмәйсиләр».
24:42 Мат. 25:13; Мар. 13:33; Луқа 12:40; 21:36.
24:43 Луқа 12:39; 1Тес. 5:2; 2Пет. 3:10; Вәһ. 3:3; 16:15.

Ишәшлик вә ишәшсиз чакарлар

Луқа 12:41-48

[45] Ғожайини өз өйидикиләргә мәсъул қилип, уларға озуқ-түлүгини вақти-вақтида тәқ-
сим қилип беришкә тайинлиған ишәшлик вә пәмлик чакар ким болиду? [46] Ғожайин
өйигә қайтқанда, чакириниң шундақ қиливатқинининиң үстигә кәлсә, бу чакарниң бәхи-
тидур! [47] Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояйки, ғожайин уни пүтүн егилигини башқу-
рушқа қойиду. [48] Лекин мабада шу чакар рәзил болуп көңлидә: «Ғожайиним һаял болуп
қалиду» дәп ойлап, [49] башқа чакар бурадәрлирини бозәк қилишқа вә һарақкәшләргә
һәмраһ болуп йәп-ичишкә башлиса, [50] шу чакарниң ғожайини күтүлмигән бир күни, ой-
лимиған бир вақитта қайтип келиду [51] вә уни кесип икки парчә қилип, униң несивиси-
ни сахтипәзләр билән охшаш тәғдирдә бекитиду. Шу йәрдә жиға-зерәлар көтирилиду,
чишлирини ғучурлитиду.

Он қиз қолдаш тоғрисидики тәмсил

25 [1] У вақитта, әрш падишалиғи худди қоллириға чирақларни елип тойи болған
жигитни қарши елишқа чиққан он қиз қолдашқа охшайду. [2] Бу қизларниң бәши
пәмлик, бәши болса пәмсиз. [3] Пәмсиз қизлар чирақлирини алған болсиму, йениға
май еливалмапту. [4] Пәмлик қизлар болса чирақлири билән биллә қачилирида майму
еливапту. [5] Жигит кечигип кәлгәчкә, уларниң һәммисини уйқа бесип ухлап қапту.
[6] Йерим кечидә: «Мана, жигит кәлди, қарши елишқа чиқиңлар!» дегән аваз аңли-
нипту. [7] Буниң билән бу қизларниң һәммиси орнидин туруп чирақлирини пәр-
ләпту. [8] Пәмсиз қизлар пәмлик қизларға: «Чирақлиримиз өчүп қалғиливатиду, мей-
иңлардин бериңларчу» дәпту. [9] Бирақ пәмлик қизлар: «Яқ. болмайду! Бәрсәк, бизгиму
һәм силәргиму йәтмәслиги мүмкин. Яхшиси, өзәңлар май сатқучиларниң йениға берип
сетивелиңлар!» дәпту. [10] Лекин улар май сетивалғили кетиватқанда, жигит келип қапту,
тәйяр болуп болған қизлар униң билән бирликтә той зияпитигә кирипту. Ишик тақипту.
[11] Кейин қалған қизлар қайтип келип: «Ғожам, ғожам, ишикни ечивәткәйлә!» дәпту.
[12] Бирақ у: «Силәргә бәрһәқ ейтайки, мән силәрни тонумаймән» дәп жавап берипту.
[13] Шуниң үчүн сәгәк болуңлар, чүнки нә Инсаноғлиниң келидиған күнини нә саитини
билмәйсиләр.

«Талант» тапшурулуши тоғрисидики тәмсил
«Талант» тоғрилиқ 15-айәттики изаһатни көрүң

Луқа 19:11-27

[14] Әрш падишалиғи худди яқа жутқа чиқмақчи болуп, өз чакарлирини чақирип дуния-
сини уларға тапшурған адәмгә охшайду. [15] У адәм һәр бир чакарниң қабилийитигә қа-
рап, бирисигә бәш талант, бирисигә икки талант, йәнә бирисигә бир талант күмүч тәңгә
берип, яқа жутқа йол апту. [16] Бәш талант тәңгә алған чакар берип оқәт қилип, йәнә бәш

24:45 **«өз өйидикиләр»** — «өйдикиләр» мошу йәрдә ғожайинниң өйидики хизмәткарлар вә чакарлирини көрситиду. **«ғожайини өз өйидикиләргә мәсъул қилип, уларға озуқ-түлүгини вақти-вақтида тәқсим қилип беришкә тайинлиға ишәшлик вә пәмлик чакар ким болиду?»** — бу сөзләр авал расуллар, андин Худаниң барлиқ хизмәткарлириға қаритилип ейтилиду, әлвәттә («Луқа» 12:41-48ниму көрүң).

24:45 Мат. 25:21; Луқа 12:42.

24:51 Мат. 8:12; 13:42; 22:13; 25:30; Луқа 13:28.

25:13 Мат. 24:42; Мар. 13:33,35.

25:14 Луқа 19:12.

25:15 **«У адәм һәр бир чакарниң қабилийитигә қарап, бирисигә бәш талант, бирисигә икки талант, йәнә бирисигә бир талант күмүч тәңгә берип,...»** — оқурмәнләргә аян болсунки, шу чағларда «талант» бирхил пул бирлиги,

талант тәңгә пайда тепипту. [17] Шу йолда икки талант тәңгә алғиниму йәнә икки талант
тәңгә пайда апту. [18] Лекин бир талант тәңгә алғини болса берип йәрни колап, ғожайини
бәргән пулни көмүп йошуруп қоюпту.
[19] Әнди узун вақит өткәндин кейин, бу чакарларниң ғожиси қайтип келип, улар билән
һесаплишипту. [20] Бәш талант тәңгә алғини йәнә бәш талант тәңгини қошуп елип келип:
«Ғожам, сили маңа бәш талант тәңгә тапшурғандила. Қарсила, йәнә бәш талант тәңгә
пайда алдим» дәпту. [21] Ғожайини униңға: Убдан бопту! Яхши вә ишәшлик чакар екән-
сән! Мән саңа һавалә қилған кичиккинә ишта ишәшлик болуп чиқтиң, сени көп ишларға
қойимән. Кәл, ғожайиниңниң хошаллиғиға ортақ бол!» дәпту. [22] Икки талант тәңгә алғи-
ниму келип: «Ғожам, сили маңа икки талант тәңгә тапшурғандила. Қарсила, йәнә икки
талант тәңгә пайда алдим» дәпту. [23] Ғожайини униңға: «Убдан бопту! Яхши вә ишәшлик
чакар екәнсән! Мән саңа һавалә қилған кичиккинә ишта ишәшлик болуп чиқтиң, сени
көп ишларға қойимән. Кәл, ғожайиниңниң хошаллиғиға ортақ бол!» дәпту.
[24] Андин, бир талант тәңгә алғиниму келип: «Ғожам, силиниң чиң адәм екәнликлири-
ни биләттим, чүнки өзлири теримиған йәрдин һосулни орувалалайла, һәмдә уруқ чач-
миған йәрдинму хаман алила. [25] Шуңа қорқуп, силиниң бәргән бир талант тәңгилирини
йәргә көмүп йошуруп қойған едим. Мана пуллирини алсила» дәпту. [26] Ғожиси униңға:
«Әй, рәзил, һорун чакар! Сән мени теримиған йәрдин орувалидиған, уруқ чачмиған йәр-
дин хаман алидиған адәм дәп билип, [27] һеч болмиғанда пулумни җазанихорларға аманәт
қоюшуң керәк едиғу! Шундақ қилған болсаң мән қайтип кәлгәндә пулумни өсүми билән
алған болмамтим?! [28] Шуңа, униң қолидики талант тәңгини елип, он талант тәңгә бар
болғанға бериңлар! [29] Чүнки кимдә бар болса, униңға техиму көп берилиду, униңда мол-
чилиқ болиду; амма кимдә йоқ болса, һәтта униңда бар болғанлириму униңдин мәһрум
қилиниду. [30] Бу ярамсиз чакарни тешидики қараңғулуққа ачиқип ташлаңлар! У йәрдә
жиға-зерәлар көтирилиду, чишлирини ғучурлитиду» дәпту.

Ахирәттики сорақ

[31] Инсаноғли өз шан-шәриви ичидә барлиқ пәриштилири билән биллә кәлгинидә, шәрә-
плик тәхтидә олтириду. [32] Барлиқ әлләр униң алдиға жиғилиду. Падичи қойларни өш-
киләрдин айриғинидәк у уларни айрийду; [33] у қойларни оң йениға, өшкиләрни сол
йениға айрийду. [34] Андин Падиша оң йенидикиләргә: «Әй Атам бәхит ата қилғанлар,
келиңлар! Аләм апиридә болғандин бери силәр үчүн тәйярланған падишалиққа варис
болуп егә болуңлар!
[35] Чүнки ач қалғинимда силәр маңа йемәклик бәрдиңлар, уссуз қалғинимда уссулуқ
бәрдиңлар, мусапир болуп жүргинимдә өз өйүңларға алдиңлар, [36] ялаңач қалғинимда
кийдүрдүңлар, кесәл болуп қалғинимда һалимдин хәвәр алдиңлар, зинданда ятқи-

---

қиммәтлик көмүш тәңгә еди. Жуқиридики 18:24дики изаһатниму көрүң. Уйғур тилида «талант» дегән сөз дайим дәл шу тәмсилдин чиққан көчмә мәнасида ишлитилиду.
– Шу чағда чакарларға тапшурулған бу пуллар бәлким тәхминән 85000, 34000 вә 17000 долларға тоғра келәтти (2010 һесаплинатқан).

25:29 **«Чүнки кимдә бар болса, униңға техиму көп берилиду, униңда молчилиқ болиду; амма кимдә йоқ болса, һәтта униңда бар болғанлириму униңдин мәһрум қилиниду»** — бу әһмийәтлик сөз 13:12диму тепилиду.

25:29 Мат. 13:12; Мар. 4:25; Луқа 8:18; 19:26.

25:30 Мат. 8:12; 13:42; 22:13; 24:51; Луқа 13:28.

25:31 Мат. 16:27; 26:64; Мар. 14:62; Луқа 21:27; Рос. 1:11; 1Тес. 4:16; 2Тес. 1:10; Вәһ. 1:7.

25:32 **«Барлиқ әлләр униң алдиға жиғилиду»** — «әлләр» дегән бу сөз Инҗилдики көп йәрләрдә Йәһуди әмәс әлләрни көрситиду. Шуңа бәзидә «ят әлләр» яки «таипиләр» дәп тәрҗимә қилимиз.

25:32 Әз. 34:17,20; Мат. 13:49.

25:34 Мат. 20:23; Мар. 10:40.

25:35 Йәш. 58:7; Әз. 18:7; Ибр. 13:2.

нимда йоқлап турдуңлар» — дәйду.
37 У чағда, һәққаний адәмләр униңға: «И Рәб, биз сени қачан ач көрүп озуқ бәрдуқ яки
уссуз көрүп уссулуқ бәрдуқ? 38 Сени қачан мусапир көрүп өйүмизгә алдуқ яки яланач
көрүп кийгүздуқ? 39 Сениң қачан кесәл болғиниңни яки зинданда ятқиниңни көрүп
йоқлап бардуқ?» дәп сорайду. 40 Вә Падиша уларға: «Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтайки,
мошу қериндашлиримдин әң кичигидин бирәрсигә шуларни қилғиниңларму, дәл маңа
қилған болдуңлар» дәп жавап бериду.
41 Андин у сол йенидикиләргә: «Әй ләнитиләр, көзүмдин йоқилиңлар! Шәйтан билән
униң пәриштилиригә һазирланған мәңгү өчмәс отқа кириңлар! 42 Чүнки ач қалғинимда
маңа озуқ бәрмидиңлар, уссуз қалғинимда уссулуқ бәрмидиңлар; 43 мусапир болуп
жүргинимдә өз өйүңларға алмидиңлар, яланач қалғинимда кийдүрмидиңлар, кесәл
болғинимда вә зинданда ятқинимда йоқлимидиңлар» дәйду.
44 У чағда, улар: «И Рәб, сени қачан ач, уссуз, мусапир, яланач, кесәл яки зинданда көрүп
туруп хизмитиңдә болмидуқ?» дәйду. 45 Андин падиша уларға: «Мән силәргә бәрһәқ
шуни ейтайки, мошулардин әң кичигидин бирәрсигә шундақ қилмиғиниңлар маңиму
қилмиған болдуңлар» дәп жавап бериду. 46 Буниң билән улар мәңгүлүк жазаға кирип
кетиду, лекин һәққанийлар болса мәңгүлүк һаятқа кириду.

Әйсани өлтүрүш сүйқәсти

Мар. 14:1-2; Луқа 22:1-2; Юһ. 11:45-53

26 1 Әйса бу сөзләрни қилип болғандин кейин, мухлислириға:
2 — Силәргә мәлумки, икки күндин кейин «өтүп кетиш һейти» болиду, шу чағда
Инсаноғли крестлиниш үчүн тутуп берилиду, — деди.
3 Баш каһинлар вә ақсақаллар Каяфа исимлиқ баш каһинниң саройида жәм болушти.
4 Улар Әйсани қандақ қилип һейлә-нәйрәң билән тутуп өлтүрүш тоғрисида мәслиһәт
қилишти. 5 Бирақ улар:
— Бу иш һейт-айәм күнлири қилинмисун. Болмиса, хәлиқ арисида малиманчилиқ
чиқиши мүмкин, — дейишти.

Худагуй аялниң Әйсаға әтир чечиши

Мар. 14:3-9; Юһ. 12:1-8

6 Әнди Әйса Бәйт-Ания йезисида, «Симон мохо»ниң өйидә болғинида, 7 бир аял униң
йениға кирди. У ақ қаштеши шешидә наһайити қиммәтлик әтирни елип кәлгән болуп,

---

25:36 **«кесәл болуп қалғинимда һалимдин хәвәр алдиңлар»** — грек тилида «кесәл болуп қалғинимда мени йоқлидиңлар». **«зинданда ятқинимда йоқлап турдуңлар»** — грек тилида «зинданда ятқинимда йенимға келип турдуңлар».

25:36 Йәш. 58:7; 2Тим. 1:16; Яқ. 2:15,16.

25:40 Пәнд. 19:17; Мат. 10:42; Мар. 9:41; Юһ. 13:20; 2Кор. 9:6.

25:41 Зәб. 6:9; Йәш. 30:33; Мат. 7:23; Луқа 13:25,27; Вәһ. 19:20.

25:45 Пәнд. 14:31; 17:5; Зәк. 2:12.

25:46 Дан. 12:2; Юһ. 5:29.

26:2 **«шу чағда Инсаноғли крестлиниш үчүн тутуп берилиду»** — «крестләш» — крест (чапрас яғач)қа миқлаш арқилиқ өлүм жазаси бериштин ибарәт. Демисиму бу адәмни қаттиқ харлайдиған, интайин дәһшәтлик, Рим империйәси бойичә әң азаплиқ өлүм жазаси еди.

26:2 Мар. 14:1; Луқа 22:1; Юһ. 13:1

26:3 Зәб. 2:2; Юһ. 11:47; Рос. 4:27.

26:6 **«Әйса Бәйт-Ания йезисида, «Симон мохо»ниң өйидә болғинида...»** — «Симон мохо» яки ««Мохо кесили» дейилидиған Симон». Бу Симон бәлким илгири мохо кесилигә гириптар болған еди. Бизниңчә бу иш билән «Юһ.» 12:1-11да хатириләнгән вақиә бир иштур.

Әйса дәстиханда олтарғанда, әтирни униң бешиға қуйди. [8] Лекин мухлислар буни көрүп
хапа болушуп:
— Зади немишкә бундақ исрапчилиқ қилиниду? [9] Чүнки бу әтирни көп пулға сетип, пу-
лини кәмбәғәлләргә сәдиқә қилса болаттиғу! — дейишти.
[10] Лекин Әйса уларниң көңлидикини билип уларға:
— Бу аялниң көңлини немә дәп ағритисиләр? Чүнки у мән үчүн яхши бир ишни қил-
ди. [11] Чүнки кәмбәғәлләр дайим силәрниң араңларда болиду, лекин мениң араңларда
болушум силәргә дайим несип боливәрмәйду! [12] Бу аялниң бу әтирни бәдинимгә қуюши
мениң дәпнә қилинишимға тәйяр болушум үчүн болди. [13] Мән силәргә бәрһәқ шуни ей-
тип қояйки, бу хуш хәвәр пүткүл дунияниң қәйеридә җакаланса, бу аял әслинип, униң
қилған бу иши тәриплиниду, — деди.

Йәһуда Әйсаға сатқунлуқ қилишқа вәдә қилиду

[14] Бу иштин кейин, он иккиләндин Йәһуда Ишқарийот исимлиқ бири баш каһинларниң
алдиға берип:
[15] — Уни тутуп бәрсәм, маңа немә берисиләр? — деди. Улар униң алдиға оттуз күмүч
тәңгә қойди. [16] Йәһуда шуниңдин етиварән уни тутуп беришкә мувапиқ пурсәт издәшкә
башлиди.

«Өтүп кетиш һейти»ниң кәчлик тамиғи

Мар. 14:21-22; Луқа 22:7-14, 21-23; Юһ. 13:21-30

[17] Петир нан һейтиниң биринчи күни, мухлислар Әйсаниң йениға келип:
— Өтүп кетиш һейтиниң тамиғини йейишиң үчүн қәйәрдә тәйярлишимизни халайсән?
— дәп сориди.
[18] У уларға:
— Шәһәргә кирип паланчиниң өйигә берип униңға: «Устаз: — Вақит-саитим йеқинли-
шип қалди, өтүп кетиш һейтини мухлислирим билән бирликтә сениң өйүңдә өткүзәй
— дәйду» дәп ейтиңлар, — деди.
[19] Мухлислар Әйсаниң тапилиғинидәк өтүп кетиш һейтиниң тамиғини шу йәрдә тәйяр-
лиди. [20] Кәчқурун, у он иккиләнбилән дәстиханда олтарди. [21] Улар ғизалиниватқанда у:
— Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояйки, араңлардики бирәйлән маңа сатқунлуқ қи-
лиду, — деди.
[22] Буни аңлап улар интайин қайғуға чөмүп, бир-бирләп униңдин:
— Йә Рәб, мән әмәстимән? — дәп сорашқа башлиди.
[23] У җававән: — Қолидики нанни мән билән тәң тавақҗа төгүргән киши, маңа сатқунлуқ

26:7 Мар. 14:3; Луқа 7:37; Юһ. 11:2; 12:3.
26:11 Қан. 15:11; Мар. 14:7; Юһ. 12:8.
26:14 **«Йәһуда Ишқарийот исимлиқ бири баш каһинларниң алдиға берип...»** — шу чағда икки «баш каһин» бар еди — «Аннас» вә униң күйоғли «Қаяфа».
26:14 Мар. 14:10; Луқа 22:4.
26:15 Зәк. 11:12.
26:17 **«Петир нан һейтиниң биринчи күни...»** — «петир нан һейти» йәттә күн болиду, биринчи күни «өтүп кетиш һейти»му тәң болиду. Бу күни, Йәһудийлар қой союп, өйлиридә қой гөши, петир нан йәйду («Мис.» 12-бап, «Лав.» 23:4-8, «Чөл.» 28:16-25ни көрүң). **«Өтүп кетиш һейтиниң тамиғини йейишиң үчүн қәйәрдә тәйярлишимизни халайсән?»** — «өтүп кетиш һейтиниң тамиғи»ниң муһим қисми «өтүп кетиш қурбанлиқ қозиси» еди («Мис.» 12:3-11, «Лав.» 23:5, «Чөл.» 28:16, «Қан.» 16:1-7ни көрүң).
26:17 Мис. 12:17; Мар. 14:12; Луқа 22:7.
26:20 Мар. 14:17; Луқа 22:14; Юһ. 13:21.
26:21 Рос. 1:17.

қилғучи шу болиду. [24] Инсаноғли дәрвәқә муқәддәс язмиларда өзи тоғрисида пүтүлги-
нидәк өлүмгә кетиду; бирақ Инсаноғлининң тутуп берилишигә васитичи болған адәм-
ниң һалиға вай! У адәм туғулмиған болса яхши болатти! — деди.
[25] Униңға сатқунлуқ қилидиған Йәһуда:
— Устаз, мән әмәстимән? — дәп сориди. У униңға:
— Өзәң дедиң жуму, — деди.

«Рәбниң зияпити»

Мар. 14:22-26; Луқа 22:15-20; 1Кор. 11:23-25

[26] Улар ғизалиниватқанда, Әйса бир нанни қолиға елип Худаға тәшәккүр-һәмдусана ей-
тқандин кейин, уни уштуп, мухлислириға үләштүрүп бәрди вә:
—Елиңлар, йәңлар, бу мениң теним, — деди.
[27] Андин, қолиға жамни елип Худаға тәшәккүр-һәмдусана ейтип, уни мухлислириға ту-
туп:

— Һәммәйлән униңдин ичиңлар. [28] Бу мениң нурғун адәмләрниң гуналириниң
кәчүрүм қилиниши үчүн төкүлидиған, йеңи әһдини түзидиған қенимдур. [29] Лекин мән
шуни силәргә ейтайки, Атамниң падишалиғида силәр билән бирликтә йеңидин ша-
раптин ичмигичә, үзүм телиниң шәрбитини һәргиз ичмәймән, — деди.
[30] Улар мәдһийә күйини ейтқандин кейин талаға чиқип, Зәйтун теғиға қарап кетишти.

Мухлисларниң Әйсадин ваз кечиши

Мар. 14:27-31; Луқа 22:31-34; Юһ. 13:36-38

[31] Андин Әйса уларға:
— Бүгүн кечә силәр һәммиңлар мениң түпәйлимдин тандурулуп путлишисиләр, чүнки
муқәддәс язмиларда: —
«Мән падичини уруветимән,
Падидики қойлар патипарақ болуп тарқитиветилиду» дәп пүтүлгән. [32] Лекин мән ти-
рилгәндин кейин Галилийәгә силәрдин бурун баримән, — деди.

[33] Петрус униңға жававән:
— Һәммәйлән сениң түпәйлиңдин тандурулуп путлашсиму, мән һәргиз путлашмаймән,
деди.

26:23 **Зәб. 40:10; Луқа 22:21; Юһ. 13:18.**
26:25 **«Устаз, мән әмәстимән?»** — «устаз» — Ибраний тилида «рабби» дейилиду. **«Өзәң дедиң жуму»** — мәнаси, «дәл сән» болиду.
–Йәһуда бу сөзни аңлиғандин кейин дәрһал чиқип баш каһинларниң йениға барған болса керәк. «Маркус», «Луқа», «Юһанна»дики ««өтүп кетиш» һейтиниң кәчлик тамиғи» тоғрисидики баянларни көрүң.
26:26 **«Әйса бир нанни қолиға елип Худаға тәшәккүр-һәмдусана ейтқандин кейин...»** — яки «Әйса бир нанни қолиға елип, уни бәрикәтлигәндин кейин,...».
26:26 **Мар. 14:22; Луқа 22:19; 1Кор. 11:23.**
26:28 **«Бу мениң нурғун адәмләрниң гуналириниң кәчүрүм қилиниши үчүн төкүлидиған, йеңи әһдини түзидиған қенимдур»** — «йеңи әһдә» яки «Худаниң әһдиси» яки «мәңгүлүк әһдә». Тәврат, «Йәр.» 31:31-34, «Әз.» 36:25-27, «Луқа» 22:20ни, «Ибр.» 13:20 вә «Тәбирләр»ни көрүң.
26:28 **Мис. 24:8.**
26:30 **Мар. 14:26; Луқа 22:39; Юһ. 18:1.**
26:31 **«Мән падичини уруветимән, падидики қойлар патипарақ болуп тарқитиветилиду»** — «Зәк.» 13:7. Мошу бешарәттә сөзлигүчи Худаниң Өзи, әлвәттә.
26:31 **Зәк. 13:7; Юһ. 16:32.**
26:32 **Мар. 14:28; 16:7.**
26:33 **Луқа 22:33.**

34 Әйса униңға: — Мән саңа бәрһәқ шуни ейтип қояйки, бүгүн кечә ғораз чиллаштин бу-
рун, сән мәндин үч қетим танисән, — деди.
35 Петрус униңға:
— Сән билән биллә өлүшүм керәк болсиму, сәндин һәргиз танмаймән, — деди. Қалған
мухлисларниң һәммисиму шундақ дейишти.

Әйсаниң Гетсиманә бағчисидики дуа-тилавити

Мар. 14:32-42; Луқа 22:39-46

36 Андин Әйса улар билән биллә Гетсиманә дегән йәргә кәлди. У мухлисларға: «Мән у
яққа берип дуа-тилавәт қилип кәлгичә, мошу җайда олтирип туруңлар» деди. 37 У Пе-
трусни, шундақла Зәбәдийниң икки оғлини биргә елип маңди вә қаттиқ азаплинип,
көңли толиму паришан болушқа башлиди. 38 У уларға:
— Җеним өлидиғандәк бәкму азапланмақта. Силәр бу йәрдә қелип, мән билән бирлик-
тә ойғақ туруңлар, — девиди, 39 Вә сәл нерирақ берип, өзини йәргә етип дүм йетип дуа
қилип:
— И Атам, мүмкин болса, бу қәдәһ мәндин өтүп кәтсун! Лекин бу иш мән халиғандәк
әмәс, сән халиғандәк болсун, — деди.
40 У мухлисларниң йениға қайтип кәлгинидә, уларниң ухлап қалғанлиғини көрүп, Пе-
трусқа:
— Мән билән биллә бирәр саатму ойғақ туралмидиңларму?! 41 Езиқтурулуштин сақ-
линиш үчүн, ойғақ туруп дуа қилиңлар. Роһ пидакар болсиму, лекин кишиниң әтлири
аҗиздур, — деди.
42 У иккинчи қетим берип, йәнә дуа қилип:
— И Атам, әгәр мән бу қәдәһни ичмисәм у мәндин кәтмисә, ундақта сениң ирадәң ада
қилинсун, — деди. 43 У уларниң йениға қайтип кәлгинидә, йәнә ухлап қалғанлиғини
көрди, чүнки уларниң көзлири уйқиға илинған еди.
44 Шуниң билән у улардин айрилип үчинчи қетим берип, йәнә шу сөзләр билән дуа қил-
ди.
45 Андин у мухлисларниң йениға келип уларға:
— Силәр техичә ухлаватамсиләр, техичә дәм еливатамсиләр? Мана, вақит-саити йеқин-
лашти; Инсаноғли гунакарларниң қолиға тапшурулиду. 46 Қопуңлар, кетәйли; мана,
маңа сатқунлуқ қилидиған киши йеқин кәлди! — деди.

26:34 **Юһ. 13:38.**
26:36 **Мар. 14:32; Луқа 22:39; Юһ. 18:1.**
26:37 **«Зәбәдийниң икки оғли»** — Яқуп вә Юһанна.
26:38 **Юһ. 12:27.**
26:39 **«И Атам, мүмкин болса, бу қәдәһ мәндин өтүп кәтсун! Лекин бу иш мән халиғандәк әмәс, сән халиғандәк болсун»** — «бу қәдәһ» униң алдидики азап-оқубәтләрни көрситиду. Тәвратниң көп йәрлиридә «қәдәһ» дәл шу мәнада ишлитилиду (мәсилән «Зәб.» 74:9, «Йәш.» 51:17, 22, «Йәр.» 25:15дә).
26:39 **Мат. 20:22,23; Луқа 22:41; Юһ. 6:38.**
26:41 **«Роһ пидакар болсиму, лекин кишиниң әтлири аҗиздур»** — «кишиниң әтлири» грек тилида «әт». Инҗилда «әт» яки «әт-тән» дайим дегидәк адәмниң өз тени тәрипидин аздурулидиған, гунакар тәбиитини көрситиду. «Римлиқларға»дики «кириш сөз»имизни көрүң.
26:41 **Гал. 5:17.**
26:45 **«Силәр техичә ухлаватамсиләр, техичә дәм еливатамсиләр?»** — яки болмиса: «Әнди ухлаверисиләр, дәм еливерисиләр!» (кинайилик гәп) яки пәқәт: «Әнди ухлаңлар, дәм елиңлар!».

Әйсаниң тутқун қилиниши

Мар. 14:43-50; Луқа 22:47-53; Юһ. 18:3-12

47 Униң сөзи техи түгимәйла, он иккиләндин бири болған Йәһуда кәлди; униң йени-
да баш каһинлар вә хәлиқ ақсақаллири тәрипидин әвәтилгән, қилич-тоқмақларни
көтәргән зор бир топ адәм бар еди. 48 Униңға сатқунлуқ қилғучи улар билән аллибурун
ишарәтни бекитип: «Мән кимни сөйсәм, у дәл шудур. Силәр уни тутуңлар» дәп келиш-
кән еди. 49 У удул Әйсаниң алдиға берип:
— Салам, устаз! — дәп уни сөйүп кәтти.
50 Әйса униңға:
— Ағинәм, немә дәп кәлдиң? — деди. Шуниң билән, һелиқи адәмләр йопурулуп келип,
Әйсаға қол селип, уни тутқун қилди. 51 Вә мана, Әйсаниң йенидикиләрдин бирәйлән қи-
личини суғуруп, баш каһинниң чакириға урувиди, униң қулиқини шилип чүширивәт-
ти. 52 Әйса униңға:
— Қиличиңни қиниға сал, қилич көтәргәнләр қилич астида һалак болиду. 53 Яки мени
Атисиға нида қилалмайдиған болди, дәп ойлап қалдиңму?! Шундақ қилсамла У маңа
шуан он икки қисимдин артуқ пәриштә маңдурмамду? 54 Бирақ мән ундақ қилсам,
муқәддәс язмилардики бу ишлар муқәррәр болиду дегән бешарәтләр қандақму әмәлгә
ашурулсун? — деди.
55 Шу пәйттә Әйса топлашқан адәмләргә қарап:
— Бир қарақчини тутидиғандәк қилич-тоқмақларни көтирип мени тутқили кәпсиләрғу?
Мән һәр күни ибадәтхана һойлилирида силәр билән биллә олтирип тәлим берәттим,
лекин силәр у чағда мени тутмидиңлар. 56 Лекин бу пүтүн ишларниң йүз бериши пәй-
ғәмбәрләрниң муқәддәс язмилирида алдин-ала ейтқанлириниң әмәлгә ашурулуши
үчүн болди, — деди.
Бу чағда, мухлисларниң һәммиси уни ташлап қечип кетишти.

Алий кеңәшмидә сотлиниш

Мар. 14:53-65; Луқа 22:54-55, 63-71; Юһ. 18:13-14, 19-24

57 Әнди Әйсани тутқун қилғанлар уни баш каһин Қаяфаниң алдиға елип беришти. Тәврат
устазлири билән ақсақалларму у йәрдә жәм болушқан еди. 58 Петрус униңға таки баш
каһинниң сарийиниң һойлисиғичә жирақтин әгишип келип, ишниң ақиветини көрүш
үчүн ичкиригә кирип, қаравулларниң арисида олтарди. 59 Баш каһинлар, ақсақаллар вә
пүтүн алий кеңәшмә әзалири Әйсани өлүм жазасиға мәһкүм қилиш үчүн, ялған гува-ис-
пат издәйтти. 60 Нурғун ялған гувачилар оттуриға чиққан болсиму, улар булардин һеч
қандақ испатқа еришәлмиди. Ахирда, икки ялған гувачи оттуриға чиқип:
61 — Бу адәм: «Мән Худаниң ибадәтханисини бузуп ташлап, үч күн ичидә қайта қуруп
чиқалаймән» дегән, деди.

26:47 Мар. 14:43; Луқа 22:47; Юһ. 18:3.
26:49 **«Салам, устаз!»** — «Устаз» ибраний тилида «рабби» дейилиду.
26:50 **«ағинәм, немә дәп кәлдиң?»** — яки «Ағинәм, қилидиғиниңни қил».
26:53 **«он икки қисимдин артуқ пәриштә»** — мошу йәрдә «қисим» дегән сөз адәттә грек тилида бәлким алтә миңчә әскәрни көрситиши мүмкин.
26:54 Зәб. 21:7; 39:7-9; 68:1-5,11; Луқа 24:25.
26:56 Аюп 19:13; Зәб. 87:9 19; Зәк. 13:7.
26:57 Мар. 14:53; Луқа 22:54; Юһ. 18:12.
26:59 **«Алий кеңәшмә»** — йәнә сорақ мәҗлиси, «Санһедрин» дейилиду.
26:59 Мар. 14:55; Рос. 6:13.
26:61 **«Бу адәм: «Мән Худаниң ибадәтханисини бузуп ташлап, үч күн ичидә қайта қуруп чиқалаймән» дегән»** — «Юһ.» 2:19-20ни көрүң. Мәсиһниң толуқ ейтқини бу гувачиниң дегинидәк әмәс.
26:61 Юһ. 2:19.

[62] Баш каһин орнидин туруп, униңға:
— Қени, жавап бәрмәмсән? Булар сениң үстүңдин зади қандақ гувалиқларни беривати-
ду? — деди. [63] Лекин Әйса сүкүт қилип туриверди.
Баш каһин униңға:
— Мәңгү һаят болғучи Худа билән сениң қәсәм қилишиңни буйруймәнки, бизгә ейт,
Худаниң Оғли Мәсиһ сәнму?» — деди.
[64] Әйса мундақ жавап қайтурди:
— Шундақ, сениң дегиниңдәк. Лекин шуниму силәргә ейтайки, буниңдин кейин силәр
Инсаноғлиниң Қадир Болғучиниң оң йенида олтиридиғинини вә көктики булутлар
үстидә келидиғинини көрисиләр.
[65] Шуниң билән баш каһин тонлирини житип ташлап:
— У күпүрлүк қилди! Әнди башқа һәр қандақ гувачиниң немә һажити? Мана, өзәңлар бу
күпүрлүкни аңлидиңлар! [66] Буниңға немә дәйсиләр? — деди.
— У өлүм жазасиға лайиқтур! — дәп жавап қайтурушти улар.
[67] Буниң билән улар униң йүзигә түкүрүп, униңға мушт атқили турди. Бәзилири уни
качатлап:
[68] — Әй Мәсиһ, пәйғәмбәрчилик қилмамсән, ейтип баққина, сени ким урди? — дейишти.

Петрусниң Әйсадин тениши

Мар. 14:66-72; Луқа 22:56-62; Юһ. 18:15-18, 25-27

[69] Әнди Петрус сарайниң ташқирiқи һойлисида олтиратти. Бир дедәк униң йениға келип:
— Сән Галилийәлик Әйса билән биргә едиңғу, — деди.
[70] Лекин у һәммәйләнниң алдида инкар қилип: — Сениң немә дәватқанлиғиңни чүшән-
мидим! — деди.
[71] Андин у даланға чиққанда, уни көргән йәнә бир дедәк у йәрдә турғанларға:
— Бу адәмму Насарәтлик Әйса билән биргә еди, — деди.
[72] У йәнә инкар қилип: —
Мән у адәмни тонумаймән! — дәп қәсәм ичти.
[73] Бир аздин кейин, у йәрдә турғанлар Петрусниң йениға келип униңға:
— Шүбһисизки, сән уларниң бири екәнсән, чүнки тәләппузуң сени паш қилиду, — дейишти.
[74] Петрус қаттиқ қарғашлар билән қәсәм қилип:
— У адәмни зади тонумаймән! — дейишигила ғораз чиллиди. [75] Петрус Әйсаниң: «Ғораз
чиллаштин бурун, сән мәндин үч қетим танисән!» дегән сөзини есигә алди. У ташқириға
чиқип, қаттиқ жиға-зерә көтәрди.

26:62 Мар. 14:60.
26:63 Йәш. 53:7; Мат. 27:12,14.
26:64 **«Шундақ, сениң дегиниңдәк»** — Мәсиһниң жававиниң грек тилида «Шундақ, лекин әһвал дәл сениң ойлиғиниңдәк әмәс» дегән пуриғи чиқиду. **«кейин силәр Инсаноғлиниң Қадир Болғучиниң оң йенида олтиридиғинини вә көктики булутлар үстидә келидиғинини көрисиләр»** — Тәврат, «Дан.» 7:13ни көрүң.
26:64 Зәб. 109:1; Дан. 7:13; Мат. 16:27; 24:30; Мар. 14:62; Луқа 22:69; Рос. 1:11; Рим. 14:10; 1Тес. 4:16; Вәһ. 1:7.
26:65 **«Шуниң билән баш каһин тонлирини житип ташлап...»** — баш каһин Әйсани «күпүрлүк қилди» дәп қарап, өзиниң буниңға болған чөчүши вә ғәзивини ипадиләш үчүн кийимлирини житқан. Әйсаниң өзиниң Мәсиһ екәнлигини етирап қилиши, униң Худаға хас һоқуқ вә шөһрәт мәндидур, дегәнлигидур.
–Йәнә шуни ейтимизки, баш каһинниң тонлирини житишниң өзи Тәврат қануниға хилап еди («Лав.» 10:6, 21:10).
26:66 Лав. 24:16.
26:67 Йәш. 50:6.
26:68 Аюп 16:10; Луқа 22:64; Юһ. 19:3.
26:69 Мар. 14:66; Луқа 22:55; Юһ. 18:16,25.
26:73 **«Шүбһисизки, сән уларниң бири екәнсән, чүнки тәләппузуң сени паш қилиду»** — «тәләппузуң сени паш қилиду» — Петрус Галилийә тәләппузи билән сөзләйтти.
26:75 Мат. 26:34; Мар. 14:30; Луқа 22:61; Юһ. 13:38

Йәһуданиң өлүши

Мар. 15:1; Луқа 23:1-2; Юһ. 18:28-32

27 [1] Тaң атқандила, пүтүн баш каһинлар билән хәлиқ ақсақаллири Әйсани өлүмгә мәһкүм қилдуруш үчүн мәслиһәтләшти. [2] Улар уни бағлап апирип, валий Понтиус Пилатусқа тапшуруп бәрди.
[3] Униңға сатқунлуқ қилған Йәһуда униң өлүмгә һөкүм қилинғанлиғини көрүп, бу ишларға пушайман қилди вә баш каһинлар билән ақсақалларға оттуз күмүч тәңгини қайтуруп берип:
[4] — Мән бегуна бир жанниң қени төкүлүшкә сатқунлуқ қилип гуна өткүздүм, — деди.
Буниңға бизниң немә каримиз? Өз ишиңни бил! — дейишти улар.
[5] Йәһуда көмүш тәңгиләрни ибадәтханиниң ичигә чөривәтти вә у йәрдин кетип, талаға чиқип, есилип өлүвалди.

[6] Баш каһинлар көмүш тәңгиләрни жиғивелип: —
Бу хун төлүми болған тәңгиләрдур, уларни ибадәтханиниң ғәзнисигә қоюш һарам, — дейишти. [7] Улар өз ара мәслиһәтлишип, бу пуллар билән яқа жутлуқларға йәрлик болсун дәп, сапалчиниң бир парчә етизлиғини сетивалди. [8] Шуңа бу йәр һазирғичә «қанлиқ етиз» дәп атилип кәлмәктә.
[9] Шу иш билән Йәрәмия пәйғәмбәр тәрипидин бурун ейтилған муну бешарәт әмәлгә ашурулди: —
«Исраил хәлқи униң үчүн баһалап бекиткән баһасини,
Йәни оттуз күмүч тәңгини улар елишти,
[10] Вә Пәрвәрдигар маңа көрсәткәндәк,
Сапалчиниң етизини сетивелишқа хәжләшти».

Әйсаниң валий Пилатусниң алдида сотлиниши

Мар. 15:2-5; Луқа 23:3-5; Юһ. 18:33-38

[11] Әнди Әйса валийниң алдиға турғузулди. Валий униңдин:
— Сән Йәһудийларниң падишасиму? — дәп сориди.
Ейтқиниңдәк, — деди Әйса.

27:1 Зәб. 2:2; Мар. 15:1; Луқа 22:66; 23:2; Юһ. 18:28.
27:2 Рос. 3:13.
27:5 **«Йәһуда... талаға чиқип, есилип өлүвалди»** — «талаға чиқип» бәлким шәһәрниң сиртиға беришини көрситиду.
27:5 2Сам. 17:23; Рос. 1:18.
27:6 **«Бу хун төлүми болған тәңгиләрдур, уларни ибадәтханиниң ғәзнисигә қоюш һарам»** — «һарам» — мошу йәрдә, Тәвратта чәкләнгән, демәк.
27:7 **«сапалчиниң бир парчә етизлиғини сетивалди»** — яки ««сапалчиниң етизлиғи»ни сетивалди» — мүмкинчилиги барки, «сапалчиниң етизлиғи» һәммә адәмгә мәлум болған бир йәрниң исми еди.
27:7 Рос. 1:19.
27:9 Зәк. 11:12.
27:10 **«Исраил хәлқи униң үчүн баһалап бекиткән баһасини, йәни оттуз күмүч тәңгини улар елишти, вә Пәрвәрдигар маңа әмир қилғандәк, сапалчиниң етизини сетивелишқа хәжләшти»** — бу бешарәтлик сөзләр (9-10 айәтләр)ниң көпинчиси «Зәкәрия» 11:12-13дин елинған. Әнди немишкә Матта бу сөзләрни Йәрәмия пәйғәмбәрниңки дәйду? Биз бу тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз.
–9-10-айәтләрниң башқа бирхил тәржимиси: «... тәңгини мән алдим, вә улар Пәрвәрдигар маңа әмир қилғандәк, сапалчиниң етизини сетивелишқа хәжләшти».
27:10 Йәр. 32:6-9; Зәк. 11:12, 13
27:11 **«Әйса... «Ейтқиниңдәк», деди»** — Мәсиһниң «Ейтқиниңдәк» дегән жававиниң грек тилида «Шундақ, лекин әһвал дәл сениң ойлиғиниңдәк әмәс» дегән пуриғи чиқиду.
27:11 Мар. 15:2; Луқа 23:3; Юһ. 18:33.

[12] Лекин баш каһинлар вә ақсақаллар униң үстидин әрз-шикайәт қилғанда, у бир еғизму
җавап бәрмиди. [13] Буниң билән Пилатус униңға:
— Уларниң сениң үстүңдин қилған шунчә көп шикайәтлирини аңлимайватамсән? — деди. [14] Бирақ у Пилатусқа җававән шикайәтләрниң бирисигиму җавап бәрмиди. Валий
буниңға интайин һәйран қалди.
[15] Һәр қетимлиқ өтүп кетиш һейтида, валийниң халайиқ тәләп қилған бир мәһбусни
уларға қоюп бериш адити бар еди. [16] Әйни вақитта, римлиқларниң Бараббас исимлиқ
атиқи чиққан бир мәһбуси зинданда еди. [17] Халайиқ җәм болғанда, Пилатус улардин:
— Кимни силәргә қоюп беришимни халайсиләр? Бараббасниму яки Мәсиһ дәп аталған
Әйсаниму? — дәп сориди. [18] (чүнки у баш каһин қатарлиқларниң һәсәтхорлуғи түпәйли-
дин уни тутуп бәргәнлигини биләтти).
[19] Пилатус «сорақ тәхти»дә олтарғанда, аяли униңға адәм әвәтип: — У һәққаний киши-
ниң ишиға арилашмиғин. Чүнки түнүгүн кечә униң сәвәвидин чүшүмдә көп азап чәк-
тим, — дәп хәвәр йәткүзди.
[20] Лекин баш каһинлар вә ақсақаллар болса халайиқни мақул қилип, Бараббасни қоюп
беришни вә Әйсани йоқитишни тәләп қилдурди.
[21] Валий җававән улардин йәнә:
— Силәргә бу иккисиниң қайсисини қоюп беришимни халайсиләр? — дәп сориди.
Бараббасни, — дейишти улар.
[22] Пилатус әнди: — Ундақ болса, Мәсиһ дәп аталған Әйсани қандақ бир тәрәп қилай? —
деди.
Һәммәйлән:
— У крестләнсун! — дейишти.
[23] Пилатус:
— Немишкә? У зади немә яманлиқ өткүзүпту? — дәп сориди.
Бирақ улар техиму қаттиқ вақиришип:
У крестләнсун! — дәп турувелишти. [24] Пилатус сөзливеришниң беһудә екәнлигини, бәл-
ки буниң орниға малиманчилиқ чиқидиғанлиғини көрүп, су елип, көпчиликниң алди-
да қолини жуйғач:
— Бу һәққаний адәмниң қениға мән җавапкар әмәсмән, буниңға өзәңлар мәсъул бо-
луңлар! — деди.
[25] Пүтүн хәлиқ җававән:
— Униң қени бизниң үстимизгә вә балилиримизниң үстигә чүшсун! — дейишти.
[26] Буниң билән Пилатус Бараббасни уларға чиқирип бәрди. Әйсани болса қаттиқ қамчи-
латқандин кейин, крестләшкә ләшкәрлиригә тапшурди.

27:13 Мат. 26:62.
27:14 Йәш. 53:7; Рос. 8:32.
27:15 Мар. 15:6; Луқа 23:17; Юһ. 18:39.
27:16 **«Бараббас исимлиқ атиқи чиққан бир мәһбус»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «Әйса Бараббас исимлиқ атиқи чиққан бир мәһбус» дейилиду.
27:16 Мар. 15:7; Луқа 23:19; Юһ. 18:40.
27:17 **«Бараббасниму яки Мәсиһ дәп аталған Әйсаниму?»** — яки «Әйса Бараббасниму яки Мәсиһ дәп аталған Әйсаниму?».
27:19 **«Чүнки түнүгүн кечә униң сәвәвидин чүшүмдә көп азап чәктим»** — яки «чүнки у түнүгүн кечә чүшүмгә кирип, көп азапландим».
27:20 Мар. 15:11; Луқа 23:18; Юһ. 18:40; Рос. 3:14.
27:25 Рос. 5:28.
27:26 **«Әйсани болса қаттиқ қамчилатқандин кейин...»** — Рим империйәсидә җаза қамчилири бир нәччә тасмилиқ болуп, һәр бир тасмисиға қоғушун вә устихан парчилири бағланған болиду. Қамчилиған вақтида җазаға тартилғучи яланачлинип, йәргә тизландурулуп, икки йенида турған ләшкәр уни қамчилайтти.

Ләшкәрләрниң Әйсани мазақ қилиши

Мар. 15:16-20; Юһ. 19:2-3

27 Андин валийниң ләшкәрлири Әйсани униң ордисиға елип кирип, пүтүн ләшкәрләр
топини бу йәргә униң әтрапиға жиғди. 28 Улар Әйсани ялаңачлап, учисиға пәрәң рәңлик
тон кийдүрүшти. 29 Тикәнлик шахчиларни өрүп бир таж ясап, бешиға кийдүрди вә оң
қолиға бир қомушни тутқузди. Андин униң алдиға тизлинип: «Яшиғайла, Йәһудийлар-
ниң падишаси!» дәп мазақ қилишти. 30 Униңға түкүрүшти, қомушни елип униң бешиға
урушти. 31 Уни шундақ мазақ қилғандин кейин, тонни салдуруп, учисиға өз кийимлири-
ни кийдүрди вә крестләш үчүн елип меңишти.

Әйсаниң крестлиниши

Мар. 15:21-32; Луқа 23:26-39; Юһ. 19:17-19

32 Улар ташқириға чиққинида, Курини шәһирилик Симон исимлиқ бир кишини учри-
тип, уни тутуп келип Әйсаниң крестини униңға мәжбурий көтәргүзди. 33 Улар Голго-
та, йәни «Баш сүйәк» дегән йәргә кәлгәндә, 34 Әйсаға ичиш үчүн кәкрә сүйи арилашту-
рулған аччиқ шарап бәрди; лекин у уни тетип баққандин кейин, ичкили унимиди.
35 Ләшкәрләр уни крестлигәндин кейин, чәк ташлишип кийимлирини өз ара бөлүшүвал-
ди. 36 Андин у йәрдә олтирип униңға күзәтчилик қилди. 37 Улар униң бешиниң жуқури
тәрипигә «Бу Әйса, Йәһудийларниң падишасидур» дәп йезилған шикайәтнамә тахтий-
ини бекитти.
38 Әйса билән тәң икки қарақчиму кресткә миқланған болуп, бири оң тәрипидә, йәнә
бири сол тәрипидә еди.
39 Бу йәрдин өткәнләр башлирини чайқишип, уни һақарәтләп:
40 — Қени, сән ибадәтханини бузуп ташлап, үч күн ичидә қайтидин ясап чиқидиған адәм,
әнди өзәңни қутқузә! Худаниң Оғли болсаң, кресттин чүшүп баққина! — дейишти.
41 Баш каһинларму, Тәврат устазлири вә ақсақаллар билән биргә уни мәсқирә қилип:
42 — Башқиларни қутқузуптикән, өзини қутқузалмайду. У Исраилниң падишасимиш!
Әнди кресттин чүшүп бақсунчу, андин униңға етиқат қилимиз. 43 У Худаға таянған! Худа
уни әзизлисә, һазир қутқузуп баққай! Чүнки у: «Мән Худаниң Оғли» дегән еди, — дейиш
ти. 44 Униң билән тәң крестләнгән қарақчиларму уни шундақ һақарәтләшти.

27:27 **«валийниң ләшкәрлири Әйсани *валийниң* ордисиға елип кирип»** — «валийниң ордиси» грек (латин) тилида «прайториум» дейилиду. **«пүтүн ләшкәрләр топини бу йәргә униң әтрапиға жиғди»** — «ләшкәрләр топи» (грек тилида «коһорт») 500-600 кишидин тәркиб тапқан.

27:27 Мар. 15:16; Юһ. 19:2.

27:28 **«Улар Әйсани ялаңачлап, учисиға пәрәң рәңлик тон кийдүрүшти»** — «пәрәң рәңлик» (яки сөсүн рәңлик) шу чағда шаһанә кийимниң рәңги шундақ еди («Мар.» 15:17, «Юһ.» 19:2ни көрүң). Улар шу «шаһанә тон» арқилиқ Әйсани «падиша боламсән?!» дәп мазақ қилмақчи.

27:29 **«*Улар...* тикәнлик шахчиларни өрүп бир таж ясап, бешиға кийдүрди вә оң қолиға бир қомушни тутқузди»** — улар қомушни падишаниң шаһанә һасиси сүпитидә мазақ қилип қолиға тутқузған.

27:32 **«...Курини шәһирилик Симон исимлиқ бир кишини учритип, уни тутуп келип Әйсаниң крестини униңға мәжбурий көтәргүзди»** — «Әйсаниң крести» — Әйса өзини жазалайдиған қурал болған шу крест (чапрас яғач)ни әслидә өзи йүдүп меңиши керәк еди. У шундақ қаттиқ қамчиланғанки, һалсирап, йүдүп маңалмиған болса керәк.

27:32 Мар. 15:21; Луқа 23:26.

27:33 Мар. 15:22; Луқа 23:33; Юһ. 19:17.

27:34 **«...Әйсаға ичиш үчүн кәкрә сүйи арилаштурулған аччиқ шарап бәрди»** — ейтишларға қариғанда, кресткә миқлинидиғанларға ағриқни пәсәйтиш мәхситидә дора арилаштурулған шарап берилидикән.

27:34 Зәб. 68:22

27:35 Зәб. 21:19; Мар. 15:24; Юһ. 19:23.

27:37 Мар. 15:26; Луқа 23:38; Юһ. 19:19.

27:38 Йәш. 53:12.

27:39 Зәб. 21:9-10; 68:20-21; Мар. 15:29; Луқа 23:35.

27:40 Мат. 26:61; Юһ. 2:19.

27:43 **«У Худаға таянған! Худа уни әзизлисә, һазир қутқузуп баққай!»** — «Зәб.» 21:9ни көрүң.

Әйсаниң өлүми

Мар. 15:33-41; Луқа 23:44-49; Юһ. 19:28-30

45 Әнди күнниң алтинчи саитидин тоққузинчи саитигичә пүткүл зиминни қараңғулуқ
басти. 46 Тоққузинчи саатләрдә Әйса жуқури авазда: «Ели, ели, ләма савақтани?» йәни
«Худайим, Худайим, мени немишкә ташливәттиң?» дәп қаттиқ нида қилди.
47 У йәрдә турғанларниң бәзилири буни аңлап:
Бу адәм Иляс пәйғәмбәргә муражиәт қиливатиду, — дейишти.
48 Уларниң ичидин бирәйлән дәрһал жүгүрүп берип бир парчә булутни әкелип, уни ач-
чиқ шарапқа чилап, қомушниң учиға селип униңға ичкүзүп қойди.
49 Бирақ башқилар:
— Тохта! Қарап бақайли, Иляс пәйғәмбәр келип уни қутқузуп қалармекин? — дейишти.
50 Әйса жуқури аваз билән йәнә бир вақириди-дә, роһини қоюветти.
51 Вә мана, шу дәқиқидә ибадәтханининиң ичкири пәрдиси жуқуридин төвәнгә икки парчә
бөлүп житилди. Йәр-зимин тәвринип, ташлар йерилип, 52-53 Қәбирләр ечилди (У тирилгән-
дин кейин, өлүмдә ухлаватқан нурғун муқәддәс бәндиләрниң тәнлириму тирилди; улар
қәбирләрдин чиқти вә муқәддәс шәһәргә кирип, у йәрдә нурғун кишиләргә көрүнди).
54 Әнди Әйсани күзәт қиливатқан йүз беши һәм йенидики ләшкәрләр йәрниң тәвришини
вә башқа йүз бәргән һадисиләрни көрүп, интайин қорқушуп:
— У һәқиқәтән Худаниң Оғли екән! — дейишти.
55 У йәрдә йәнә бу ишларға жирақтин қарап турған нурғун аялларму бар еди. Улар әс-
лидә Әйсаниң хизмитидә болуп, Галилийәдин униңға әгишип кәлгән еди. 56 Уларниң
арисида Магдаллиқ Мәрйәм, Яқуп билән Йүсүпниң аниси Мәрйәм, Зәбәдийниң оғулли-
риниң анисиму бар еди.

Әйсаниң дәпнә қилиниши

Мар. 15:42-47; Луқа 23:50-56; Юһ. 19:38-42

57 Кәчқурун, Ариматиялиқ Йүсүп исимлиқ бир бай кәлди. Уму Әйсаниң мухлислиридин
еди. 58 У Пилатусниң алдиға берип, Әйсаниң жәситини тәләп қилди. Пилатус жәсәтни

27:45 **«күнниң алтинчи саитидин тоққузинчи саитигичә»** — һазирқи вақит системи бойичә, «чүш вақти, саат он иккидин саат үчкичә».

27:45 **Мар. 15:33; Луқа 23:44.**

27:46 **«тоққузинчи саатләрдә ...»** — һазирқи вақит бойичә саат үчләрдә. **««Ели, ели, ләма савақтани?» йәни «Худайим, Худайим, мени немишкә ташливәттиң?»»** — (арамий тилидики сөзләр) «Зәб.» 21:1ни көрүң

27:46 **Зәб. 21:2-3; Ибр. 5:7.**

27:48 **Зәб. 68:22; Юһ. 19:29.**

27:50 **«Әйса жуқури аваз билән йәнә бир вақириди-дә, роһини қоюветти»** — униң қаттиқ вақириши: «Тамам болди!» дегән болса керәк («Юһ.» 19:30ни көрүң).

27:50 **Зәб. 30:6; Луқа 23:46.**

27:51 **«Шу дәқиқидә ибадәтханининиң ичкири пәрдиси жуқуридин төвәнгә икки парчә бөлүп житилди»** — бу пәрдә ибадәтханидики әң муқәддәс жайни муқәддәс жайдин айрип туридиған пәрдә болуп, униң житилиши инсанларниң Худаниң алдиға баридиған йолиниң Әйсаниң өлүми билән ечилғанлиғини билдүриду (ибадәтханидики «муқәддәс жай»ни сирттики һойлидин айрийдиған йәнә бир «сиртқи пәрдә» бар еди, лекин буни көрситиш үчүн адәттә башқа аталғу ишлитилиду).

27:51 **2Тар. 3:14; Мар. 15:38; Луқа 23:45.**

27:52-53 **«муқәддәс шәһәр»** — Йерусалимни көрситиду. **«Қәбирләр ечилди Әйса тирилгәндин кейин, өлүмдә ухлаватқан нурғун муқәддәс бәндиләрниң тәнлириму тирилди; улар қәбирләрдин чиқти вә муқәддәс шәһәргә кирип, у йәрдә нурғун кишиләргә көрүнди»** — башқа бирхил тәрҗимиси: — «Қәбирләр ечилди, өлүмдә ухлаватқан нурғун муқәддәс бәндиләрниң тәнлириму тирилди; улар Әйса тирилгәндин кейин қәбирлиридин чиқип, муқәддәс шәһәргә кирип, у йәрдә нурғун кишиләргә көрүнди». Лекин «1Кор.» 15:20гә асасән («Мәсиһ өлүмдә ухлиғанлар ичидин худди тунҗа һосулниң мевисидәк, өлүмдин тирилгәндур») тәрҗимимиз тоғра болса керәк.

27:54 **Мар. 15:39; Луқа 23:47.**

27:55 **Зәб. 37:12; Мар. 15:40; Луқа 8:2; 23:49.**

27:57 **Мар. 15:42; Луқа 23:50; Юһ. 19:38.**

униңға тапшурушқа әмир қилди. [59] Йүсүп җәсәтни елип, пакиз канап рәхт билән орап
кепәнлиди [60] вә уни өзи үчүн қияда ойдурған йеңи қәбиргә қойди. Андин қәбирниң ағ-
зиға йоған бир ташни домилитип қоюп, кетип қалди. [61] (шу чағда Магдаллиқ Мәрйәм
билән йәнә бир Мәрйәмму у йәрдә, қәбирниң удулида олтиратти).

Қәбирни муһапизәт қилиш

[62] Әнди әтиси, йәни «Тәйярлаш күни» өткәндин кейин, баш каһинлар билән Пәрисийләр
җәм болушуп Пилатусниң алдиға келип:
[63] — Җанаблири, һелиқи алдамчиниң һаят вақтида: «Мән өлүп үчинчи күни тирилимән»
дегини есимиздә бар. [64] Шуниң үчүн, қәбир үчинчи күнигичә мәһкәм қоғдилиши үчүн
әмир бәргәйсиз. Ундақ қилинмиса, мухлислири келип җәсәтни оғрилап кетип, андин
хәлиққә: «У өлүмдин тирилди» дейиши мүмкин. Бундақ алдамчилиқ алдинқисидинму
бәттәр болиду, — дейишти.
[65] Пилатус уларға:
— Бир гуруппа күзәтчи ләшкәрни силәргә тапшурдум. Қәбирни қурбиңларниң йети-
шичә мәһкәм қоғдаңлар, — деди. [66] Шуниң билән улар күзәтчи ләшкәрләр билән биллә
берип, ташни печәтләп, қәбирни муһапизәт астиға қойди.

Әйсаниң тирилиши

Мар. 16:1-8; Луқа 24:1-12; Юһ. 20:1-10

28 [1] Шабат күни өтүп, һәптиниң биринчи күни таң атай дегәндә, Магдаллиқ Мәрйәм
билән йәнә бир Мәрйәм қәбирни көрүшкә кәлди. [2] Вә мана, йәрләр туюқсиз қаттиқ
тәврәп кәтти; чүнки Пәрвәрдигарниң бир пәриштиси асмандин чүшүп, қәбиргә берип,
ташни бир чәткә домилитип, үстидә олтарған еди. [3] Пәриштиниң қияпити чақмақтәк,
кийимлири қардәк аппақ еди. [4] Күзәтчиләр униңдин шунчә қорқуштики, титришип,
өлүктәк қетипла қалди.
[5] Пәриштә аялларға қарап:
— Қорқмаңлар! Силәрниң крестләнгән Әйсани издәватқиниңларни билимән. [6] У бу
йәрдә әмәс; у өзи ейтқандәк тирилдүрүлди. Келиңлар, Рәб ятқан җайни көрүңлар; [7] ан-
дин дәрһал берип униң мухлислириға: «У өлүмдин тирилипту. Вә мана, у силәрдин
авал Галилийәгә баридикән, уни шу йәрдә көридикәнсиләр» дәңлар. Мана мән буларни
силәргә ейтип бәрдим, — деди.

27:60 Мар. 15:46; Луқа 23:53.
27:62 **«Әнди әтиси, йәни «тәйярлаш күни» өткәндин кейин, баш каһинлар билән Пәрисийләр җәм болушуп Пилатусниң алдиға келип...»** — жуқурики изаһатларда көрсәткинимиздәк, Йәһудий хәлқи үчүн «күн» әмәлийәттә кәчтә (саат алтидә) башлиниду. «Тәйярлаш күни» — «шабат күни (дәм елиш күни) үчүн тәйярлиқ қилидиған күн»ни көрситиду. Шуниң билән мошу айәттики «әтиси» әмәлийәттә шабат күниниң бешини, йәни шу кәч саат алтидин кейинки вақитларни көрситиду. Мошу «каһинлар» Әйсаниң бешарәт сөзлирини тосуш үчүн җиддийлишип, өзлири қәдирләйдиған шабат күнидики «дәм елиш» адитини бузмақта еди.
27:63 Мат. 16:21; 17:23; 20:19; Мар. 8:31; 10:34; Луқа 9:22; 18:33; 24:6.
28:1 Мар. 16:1; Луқа 24:1; Юһ. 20:1.
28:3 Дан. 7:9; Рос. 1:10.
28:5 Мар. 16:6; Луқа 24:4.
28:6 Мат. 16:21; 17:23; 20:19; Мар. 8:31; 9:31; 10:34; Луқа 9:22; 18:33; 24:6.
28:7 **«У өлүмдин тирилипту. Вә мана, у силәрдин авал Галилийәгә баридикән, уни шу йәрдә көридикәнсиләр» дәңлар. Мана мән буларни силәргә ейтип бәрдим»** — пәриштә: «Галилийәгә бериңлар» дегән болсиму, мухлислири униңға ишәнмәй һечйәргә бармай Йерусалимда туриварди. Рәб өзи уларға шундақ әмирни аллиқачан бәргән еди («Мат.» 26:23, «Мар.» 14:28ни көрүң).
28:7 Мат. 26:32; Мар. 16:7.

[8] Шуңа аяллар һәм қорқунуч һәм зор хошаллиқ ичидә қәбирдин дәрһал айрилип, униң
мухлислириға хәвәр беришкә жүгүрүшти. [9] Улар мухлислирини хәвәрләндүрүшкә
маңғанда, мана Әйса уларниң алдиға чиқип:
— Салам силәргә! — деди. Уларму алдиға берип, униң путиға есилип, униңға сәждә қил-
ди. [10] Андин Әйса уларға:
— Қорқмаңлар! Берип қериндашлиримға: Галилийәгә бериңлар, дәп уқтуруңлар, улар
мени шу йәрдә көриду, — деди.

Күзәтчиләрниң баяни

[11] Аяллар техи йолда кетиватқанда, мана күзәтчиләрниң бәзилири шәһәргә кирип,
болған вақиәләрниң һәммиси тоғрисида баш каһинларға хәвәр қилди. [12] Баш каһинлар
ақсақаллар билән бир йәргә жиғилип мәслиһәтләшкәндин кейин, ләшкәрләргә бәк көп
пул берип:
[13] — Силәр: «Униң мухлислири кечиси келип, биз ухлаватқанда униң жәситини оғрилап
әкетипту» — дәңлар. [14] Әгәр бу хәвәр валийниң қулиқиға йетип қалса, биз уни қайил
қилип силәрни аваричиликтин сақлаймиз — деди. [15] Шундақ қилип, ләшкәрләр пулни
алди вә өзлиригә тапиланғандәк қилди. Шуниң билән бу гәп бүгүнгичә Йәһудийлар
арисида тарқилип кәлмәктә.

Әйсаниң мухлислириға көрүнүши

Мар. 16:14-18; Луқа 24:36-49; Юһ. 20:19-23; Мис. 1:6-8

[16] Он бир мухлис Галилийәгә берип, Әйса уларға бекиткән тағқа чиқишти. [17] Улар уни
көргинидә униңға сәждә қилишти; лекин бәзилири гуманлинип қалди. [18] Әйса уларниң
йениға келип, мундақ деди:
— Әрштә вә йәр йүзидә барлиқ һоқуқ маңа берилди. [19] Шуниң үчүн, берип пүткүл әл-
ләрни өзәмгә мухлис қилип йетиштүрүңлар, шундақла уларни Ата, Оғул вә Муқәддәс
Роһниң намиға тәвә қилип чөмүлдүрүп, [20] уларға мән силәргә тапилиған барлиқ әмир-
ләргә әмәл қилишни үгитиңлар. Вә мана, мән заман ахириғичә һәр күни силәр билән
биллә болимән.

28:8 Мар. 16:8; Юһ. 20:18.
28:9 **«Салам силәргә!»** — ибраний тилида «Шалом әләйкум» дейилиду.
28:9 Мар. 16:9; Юһ. 20:14.
28:10 **«Берип қериндашлиримға: Галилийәгә бериңлар, дәп уқтуруңлар, улар мени шу йәрдә көриду»** — 7-айәттики изаһатни көрүң. Мәсиһниң өзи қайтидин уларға шундақ хәвәр йәткүзгини билән, улар йәнила бир мәзгил Йерусалимдин чиқмай, Галилийәгә бармайду («Мат.» 26:23, 28:16, «Маркус» 16-бап, «Луқа» 24-бап, «Юһ.» 20-21-бапларни көрүң).
28:10 Рос. 1:3; 13:31; 1Кор. 15:5.
28:14 **«Әгәр бу хәвәр валийниң қулиқиға йетип қалса, биз уни қайил қилип силәрни аваричиликтин сақлаймиз»** — римлиқ муһапизәтчиләр күзәттә туруветип ухлиса, дәрһал өлүм жазасиға мәһкүм болатти.
28:16 Мат. 26:32; Мар. 14:28.
28:18 Зәб. 8:6-7; Мат. 11:27; Луқа 10:22; Юһ. 3:35; 17:2; 1Кор. 15:27; Әф. 1:22; Ибр. 2:8.
28:19 **«уларни Ата, Оғул вә Муқәддәс Роһниң намиға тәвә қилип чөмүлдүрүп...»** — грек тилида: «уларни Ата, Оғул вә Муқәддәс Роһниң намиға киргүзүп чөмүлдүрүп,...». Буниң мәнаси шүбһисизки, пәқәт «Ата, Оғул вә Муқәддәс Роһниң нами билән»ла әмәс, бәлки суға чөмүлдүрүлүш арқилиқ чөмүлдүрүлгүчиниң Ата, Оғул вә Муқәддәс Роһниң зич мунасивитигиму (кирип) чөмүлүшни көрситиду.
28:19 Мар. 16:15; Юһ. 15:16.
28:20 Юһ. 14:18.

Қошумчә сөз

1:1 «**Бу Ибраһимниң оғли вә Давутниң оғли болған Әйса Мәсиһниң нәсәпнамә китавидур**»

Мошу айәттә грек тилидики «генесис» дегән сөз «нәсәпнамә» дәп тәрҗимә қилиниду. Шүбһисизки, бу сөз асасән 1-16-айәттики «нәсәпнамә»ни көрситиду. Лекин бу сөзниң биринчи мәнаси шу әмәс. Тәвратниң биринчи қисми («Яритилиш») грек тилида «Генесис» дәп атилиду, мәнаси «башлиниш» яки «туғулуш». Шу қисим он бөлүмгә бөлүниду, һәр бир бөлүмниң бешида «әнди булар болса паланчиниң (Адәм атиниң, Нуһниң, Шәмниң, Тәраһниң, Исмаилниң, Исһақниң,...) дәвирлири...» дәп йезилиду вә бу бөлүм бизгә шу аилиниң тарихини хатириләп бериду. Бизгә һеч гуман йоқки, Матта мошу ибарини охшаш мәнада ишлитиду. Лекин бу ибарә пәқәт өз китавиниң бешида әмәс, бәлки (Худаниң Өз плани бойичә) толуқ Инҗилниң бешида келиду. Шу чағда мәнаси «Бу китап Әйса Мәсиһ вә Униң дәври (униң җисманий тәрипидин әмәс, бәлки Униң Роһи тәрипидин туғулғанлар)ниң хатирисидур» болиду.

3:7 «Пәрийсиләр» вә «Садуқийлар» дегән диний мәзһәпләр

«Пәрийсиләр» болса, Муса пәйғәмбәргә чүширилгән Тәврат қанунининиң барлиқ тәпсилатлириға қаттиқ вә толуқ риайә қилишни тәкитләйдиған бир еқим яки мәзһәп еди. Улар Исраил Тәврат қануниға толуқ бойсунмиғанлиғи үчүн Худа уларни сүргүн қилдурған, шундақла һазир уларни чәтъәл һакимийитиниң қаттиқ идариси астиға қойған, дәп қарайтти. Бу көзқараш тоғридәк көрүнгини билән, Исраилниң Бабилға сүргүн болғанлиғиниң асасий сәвәви қанун тәпсилатлириға бойсунмиғанлиғи үчүн әмәс, бәлки уларниң Тәврат қанунидики муһим роһий вә әхлақий җәһәттин (адәмниң ички дунияси җәһәттин) Худаниң ибадитидин жирақлишип кәткәнлигидин ибарәт еди. Һалбуки, Пәрисийләр Тәврат қануниға сиртқи җәһәттә риайә қилишни интайин тәкитләйтти. Башқичә қилип ейтқанда, улар қанундики мурасимлар, кийим-кечәк, йемәк-ичмәк тоғрисидики бәлгүлимиләрни тәкитләп, адәмниң ички дуниясини башқуридиған тәләплирини көзгә илмайтти. Улар һәтта өзлири «қанунни қоғдайдиған» йеңи бир түзүм бәлгүлимилири («тосма» — Ибраний тилида «гәзәрот») ни иҗад қилип чиққан еди. Уларниң көзқаришида, «Адәм мошундақ «тосма бәлгүлимиләр»дин һалқип кәтмисила, җәзмән Тәврат қанунини бузушқа йеқин келәлмәйду, шуниң билән «тосма бәлгүлимилири» билән Тәврат қанунини бузуштин бехәтәр сақлидуқ» дәп ойлайтти.

Мәсилән, «шабат күни» (дәм елиш күни)дә «тәсадипийлиқтин ишләш»ниң алдини елиш үчүн «буғдайлиқтин өтмәслик керәк!» дегән бир бәлгүлимини чиқарған. Уларниң көзқаришичә буғдайлиқтин өткәндә:

(1) Йәргә чүшкән пишқан буғдайни тәсадипийлиқтин дәссәп селип, данни шакилидин айриветишиңиз мүмкин; бу «хаман тепиш» болуп қалиду;

(2) Тониңиз тәсадипийлиқтин пишқан буғдайға сүркилип кетип данлар кийим пәшлиригә илинип қелиши мүмкин, бу «һосул елиш» болуп қалиду;

(3) У данлар йәнә бәлким йәргә чүшүп кетиши мүмкин, бу иш «уруқ чечиш» болуп қалиду. Бундақ болуш гуна өткүзгән һесаплиниду.

Уларниң мошундақ түгимәс бәлгүлимилири бар еди. Униң үстигә улар Тәврат қанунида әслидә пәқәт Лавийларға вә каһинларғила алаһидә қаритилған «һеч бир өлүк нәрсиләргә тәгмәслик керәк» (улар үчүн һәтта өлгән нәрсиләр тәккән жайларму һарам болатти), дегәндәк һарам билән һалал бекитилгән бәлгүлимиләрни қәсәм ичип өзлиригә тәтбиқлиған еди.

Рәб Әйсаниң улар билән болған қаршилишиши үч җәһәттә еди: —

(1) Улар «сиртқи җәһәттики» риайә қилишни тәкитләп, Тәврат қануниниң ички мәнасини унутқан еди («Мат.» 23:23);
(2) Улар устазлириниң Тәврат қануни үстидики шәрһий сөзлирини Тәврат қанунидин үстүн қойған еди («Мат.» 15:1-9);
(3) Улар өзлириниң қаттиқ тәртип-тәрбийисидин интайин тәкәббурлишип, башқиларни кәмситкән еди («Луқа» 18:10-14).

«Садуқийлар» дегән диний еқим яки мәзһәпниң болса Тәврат қанунидин пәқәт аддий принсипларни издәп «пәзиләтлик әхлақта болсақла, Тәврат қанунининң тәливигә уйғун болиду» дегәндәк позитсийиси бар еди (әмәлийәттә уларниң бу тәлими расул Павлусниңкигә йеқин келәтти («Рим.» 13:8-10). Бирақ уларниң Тәврат қанунини аддийлаштуруши пәқәт Тәвратниң дәсләпки бәш қисми («Мусаға чүширилгән қанун») ни қобул қилип Тәвраттики пәйғәмбәрләрниң язмилирини вә Зәбурни рәт қилатти. Униң үстигә, «Мусаға чүширилгән қанун»ни қобул қилимиз дегини билән, мошу қисимларда хатириләнгән барлиқ мөҗизиләрни («тәбиәттин ташқири һадисиләр»ни) пәқәт «көчмә мәнадики ривайәт» дәп уларға ишәнмәйтти. Шуниңдәк улар пәриштиләр, қиямәт күни, «өлүмдин тирилиш» қатарлиқ ишларни мәвҗут әмәс дәп қарайтти («Рос.» 22:8). Муқәддәс язмиларни билип чүшәнмигәнлиги вә етиқатсизлиғи үчүн Әйса уларға қаттиқ тәнбиһ бәрди: «**Силәр нә муқәддәс язмиларни нә Худаниң қудритини билмигәнлигиңлар үчүн азғансиләр**» («Мат.» 22:29, «Мар.» 12:27). «**... Шуңа силәр қаттиқ адишип кәткәнсиләр**».

Әйсаниң «Матта»да хатириләнгән нәсәпнамиси (1:16)

Биз 1:16дә: — «**Яқуптин Мәрйәмниң ери болған Йүсүп төрәлди; Мәрйәм арқилиқ Мәсиһ аталған Әйса туғулди**» дәп оқуймиз. Буни Әйсаниң «Луқа»да хатириләнгән нәсәпнамиси билән селиштурғанда, «Луқа»да мунасивәтлик йәрдә «**Әйса Худа йолида хизмәт қилишқа киришкән вақитта, оттуз яшларда еди. Кишиләрниң нәзиридә у Йүсүпниң оғли еди. Йүсүп Елиниң оғли... (иди)**» дегәнни байқаймиз («Луқа» 3:23).

«Матта» вә «Луқа» қисмидики бу баянлардин шу еһтималға йеқинки, Матта Әйсаниң «ата тәрәп» (Йүсүп тәрәптин болған) нәсәпнамисини көрситиду. Шуниң билән Матта Йүсүпниң Давутниң әвлади екәнлигини, шундақла қанун бойичә Худаниң Давутқа тапшурулған вәдилиригә варислиқ қилиш һоқуқи Әйсаға өткүзүлгәнлигини тәкитләйду. «Луқа»да болса Әйса «**кишиләрниң нәзиридә Йүсүпниң оғли**» дейилиду, Әйсаниң «Луқа»да хатириләнгән нәсәпнамиси әмәлийәттә униң «ана тәрәп» («Елиниң қизи

Мәрйәм» тәрәптин болған) нәсәпнамиси дейиш керәк. Йүсүпниң «**Елиниң оғли**» дәп атилишиниң сәвәви:

(1) Қиз-аяллар адәттә нәсәпнамиләрдә тилға елинмайду;
(2) Грек тилида «оғли» бәзи вақитларда «күйоғли»ни көрситиду;
(3) Мүмкинчилиги барки, Ели бизгә намәлум бир чағда Йүсүпни өз оғли сүпитидә бәқивалған еди. Луқа Әйсаниң нәсәпнамисиниң қануний җәһәтлиригә әмәс, бәлки Униң һәқиқәтән кимниң әвлади екәнлигигә қизиқиду.

Адәмни һәйран қиларлиғи шуки, Әйса җисманий вә қануний җәһәттин, аниси Мәрйәм тәрәптиму, «бәқивалғучи ата»си болған Йүсүп тәрәптинму «Давутниң оғли», шундақла Униң тәхтигә варислиқ қилғучи еди.

2:23 «У... (Әйса) **Насарәт дегән бир йезиға орунлашти. Шуниң билән Худаниң пәйғәмбәрләр арқилиқ: «У Насарәтлик дәп атилиду» дегини әмәлгә ашурулди»**

Бу баян дәсләптә бәлким адәмни сәл қаймақтуруп, бизгә «Матта Тәвраттики пәйғәмбәрләрниң язмилирини шундақ яхши биләмдиғанду?» дегән ойға кәлтүрүп қоюши мүмкин; чүнки Тәвраттики һеч қайси йәрдин «**У Насарәтлик дәп атилиду**» дегән җүмлини тапалмаймиз. Әмәлийәттә ибраний тилидики «Насарәтлик» дегән сөзниң йилтизини тәһлил қилсақ, икки имканийәт пәйда болиду. Биринчиси, у ибраний тилида «нотсри» (яки «нәтзәр» — «Шах» дегән сөз билән мунасивәтлик) дегән сөзниң грек тилидики «Насарәтлик» дегән ипадисидур. Тәвратта, Мәсиһни «Шах» дәп атиған төрт бешарәт бар («Йәш.» 11:1дики «нәтзәр», «Йәр.» 23:5 вә 33:15 вә «Зәк.» 3:18). Бу көзқараш тоғра болса Худаниң орунлаштуруши билән Әйса олтарақлашқан җайниң исми Өзиниң бешарәтлик исимлириниң биригә мунасивәтлик болған болиду.

Иккинчи көзқараш болса «Насарәтлик» дегән сөз ибраний тилидики «наатз» (кәмситиш») билән мунасивәтликтур (Фрухтәнбаум профессорниң ««Матта» тоғрилиқ лексийилири»). Ундақта «Насарәтлик» бәлким «кәмситилгән», «көзгә илинмиған» дегән мәнада болиду.

Биз биринчи көзқарашниң орунлуқ йәрлири бар десәкму, иккинчи көзқарашни тоғра дәп қараймиз.

Тәвраттики көп бешарәтләрдә, Худаниң Мәсиһи өсүп чоңийиватқинида кәмситилиду, Униң қияпити кәмситилиду, У елип кәлкән ниҗатму кәмситилиду, У өлүмидә қаттиқ һақарәтлинип кәмситилиду, дегән тилсимат һәқиқәт аян қилиниду (мәсилән, «Йәш.» 53:1-5). Демәк, Әйсаниң Насарәттә чоң болуши Униң кәмситилгәнлиги вә һақарәтләнгәнлиги билән мунасивәтликтур.

Мәсиһ «тәсадипийлиқтин» Насарәт дегән җайда олтарақлашқачқа, Униң салаһийити техиму тәкитлиниду. Җамаәт кейин Униң «Насарәтлик Әйса» (кәмситилгән, амма Худа тәрипидин әң жуқури җайға көтирилгән!) дегән исмидин пәхирлинип Мәсиһни жар қилғинида «Насарәтлик Әйса» дегәнни көп ишлитәтти.

Мәсиһниң кәмситилгәнлиги Насарәт дегән җайда туруватқанлиғидин тәкитләнгән. У интайин көзгә елинмайдиған җай еди («Юһ.» 1:46дә Натаниәлниң «**Насарәттин яхши нәрсә чиқамдиғанду?!**» дегән сөзигә қараң). Шу чағдики Йәһудийлар арисида Галилийә өлкисидин чиққанлар «мәдинийәтсиз», «**Худаниң Тәврат қанунидин хәвәрсизләр**», «ят әлләр билән арилишип кәткәнләр» дәп көзгә илинмайтти. Қизиқ йери шуки, Худа Өз Оғлиниң шундақ бир салаһийәттә өсүшини халайтти. Бу иш бизгә чоң агаһ болуши керәкки, биз һәммила адәмгә «Худаниң образида яритилған», охшашла чоң қиммәткә егә дәп муамилидә болишимизға тоғра келиду.

Биз буларға шуни қошуп ейталаймизки, йолуққан кишиләрниң көпинчиси уни «Насарәтлик Әйса» «Насарәтлик пәйғәмбәр», «Насарәттә туғулған» дәп биләтти. Пәйғәмбәрләрниң бешарәтлири бойичә, Мәсиһ Бәйт-Ләһәмдә туғулуши керәк еди, вә у дәрвәқә шу йәрдә туғулған. Лекин қизиқки, бу Худа тәрипидин кәлгән «уқушмаслиқ» Униң туғулған йери тоғрисидики бешарәтләрни убдан билгәнләргә нисбәтән униң Мәсиһниң Өзи екәнлигигә ишинишигә тосалғу болсиму, Мәсиһ Өзи бу пакитларни чүшәндүрүп бақмиған!

3:7-8 «Лекин Пәрисий вә Садуқий мәзһипидикиләрдин көплириниң униң чөмүлдүрүшини қобул қилғили кәлгәнлигини көргинидә у (Йәһия) уларға: — Әй иланларниң балилири! Ким силәрни Худаниң чүшүш алдида турған ғәзивидин қечиңлар дәп агаһландурди?! Әнди товиға лайиқ мевини кәлтүрүңлар!».

Әнди «**товиға лайиқ мевә**» немини көрситиду? Бу муһим соал җамаәтниң чүмүлдүрүлүшни тәләп қилған мәлум бирисини қобул қилимизму-йоқ дәп бир қарарға келишигә көп ярдәм бериду.

Чүмүлдүрүшни җиддий тәләп қилғанларни узун сақлитиш тоғра әмәс дәп қараймиз. Башқа йәрләрдә көрсәткинимиздәк, чүмүлдүрүш болса инсанларға етиқатни етирап қилиш, шундақла Муқәддәс Роһни илтимас қилиш үчүн Худаниң бекиткән йолидур («1Пет.» 3:20, 21 вә «Колоссиликләргә»дики «қошумчә сөз»имиздә «сүннәт вә чүмүлдүрүш» тоғрилиқ изаһатлиримизни көрүң).

«Рос.» 8:26-40дә Филипниң Ефиопийәлик ағватни һеч һаялсиз чөмүлдүргәнлиги, 9:1-18дә Ананиасниң Павлусни чөмүлдүргәнлигини көрүң. Униң үстигә, яки Филип (гәрчә Йерусалимда җамаәттә «хизмәткар» дәп бекитилгән болсиму) яки Ананиясниң җамаәттә чөмүлдүрүшкә һеч қандақ «рәсмий салаһийәт»и йоқ еди. Бирақ бәзиләр «чүмүлдүрүш үчүн «Инҗил Мәктәп»ни пүттүргәнлик гуванамиси болуши керәк» дәп турувалиду! Ундақ билимсиз кишиләр Инҗилни һәқиқий оқуп баққанму, яки пәқәт өз «йетәкчиләр»иниң сөзлирини оқуп баққанму?

Шундақтиму, бирисини чүмүлдүрүш интайин еғир мәсъулийәт, әлвәттә. Бирисиниң қәлбидә тәйяр екәнлигини испатлайдиған қайси «мевиләр»ни издәш керәк? Ундақ мевә Павлус «Гал.» 5:22дә ейтқан («**муһәббәт, шат-хорамлиқ, хатирҗәмлик, сәвир-тақәт, меһриванлиқ, яхшилиқ, ишәш-садиқлиқ, мөмин-мулайимлиқ вә өзини тутувелиш**» болған) «Муқәддәс Роһниң мевиси»ни көздә тутқан әмәс, дәп қараймиз. Чүнки ундақ мевә пәқәт вақитниң өтүши билән синиғили болиду. Бирақ Әйсаниң «Мат.» 5:1-12дә,

Худаниң падишалиғиға киришкә муйәссәр болғанлар үстидики сөзлиридә, көрсәткән «**товваға лайиқ мевә**» төвәндикиләрни өз ичигә елиши керәк: —

«**Роһта намрат болған**» — гәрчә һәр хил байлиғи болған, яхши тәрбийә көргән яки жуқури мәнсәптә болған болсақму, Худа алдида роһий кәмбәғәллигимизни, Униң меһри-шәпқити, кәчүрүми вә Инжилда вәдә қилған йеңи һаятқа жиддий муһтажлиғини тонуп йәткәнләр;

«**Пиған чәккән**» — өз гуналиқ қилмишиға қаттиқ пушайман қилғанлар;
«**Юғаш-мөминләр**» — биләрмәнлик қилмай, башқилардин тәлим қобул қилишқа тәйяр турған, «өз қудритим билән Худа үчүн бирәр иш қилип беримән» демигәнләр.
«**Һәққанийлиққа ач вә тәшна болғанлар**»,
«**Башқиларға рәһимдил болғанлар**»,
«**Қәлби пак болған**» — қәлбидә, башқилар мени немә дәп ойлиса ойлаверсун, мән Худани рази қилишим керәк дәп ирадә қилғанлар.
«**Течлиқ тәрәпдарлири**» — башқилар оттурисида жедәл-мажира болса имкан қәдәр уни һәл қилишқа тәйяр турғанлар.

Мошундақ кичик пеил позитсийә көрүнгән болса, бәлким чөмүлдүрүшни тәләп қилған киши униңға тәйяр туриду. Бирақ мәлум нуқтида кәмлик болса тәләп қилған кишидә кәмтәррәк позитсийиниң болушини күтүшкә тоғра келиши мүмкин. Болупму башқиларға адавәт яки һәр қандақ өчмәнлик сақлап кәлгән вә мәлум бирисини кәчүрүм қилмиған һәр қандақ адәмни чөмүлдүргили болмайду.

3:10-12 «Палта»

«**Палта аллиқачан дәрәқләрниң йилтизиға тәңләп қоюлди; яхши мевә бәрмәйдиған һәр қайси дәрәқләр кесилип отқа ташлиниду. Мән дәрвәқә силәрни товва қилишиңлар үчүн суға чөмүлдүримән. Лекин мәндин кейин кәлгүчи Зат мәндин қудрәтликтур. Мән һәтта Униң кәшини көтиришкиму лайиқ әмәсмән. У силәрни Муқәддәс Роһқа һәм отқа чөмүлдүриду. Униң соруғучи күрики қолида туриду; У Өз хаминини топа-самандин тәлтөкүс тазилайду, сап буғдайни амбарға жиғиду, амма топа-саманни өчмәс отта көйдүрүветиду**»

Биз башқа йәрләрдә, инсанниң Худаниң алақисигә вә һаятиға киргүзүлүши үчүн Муқәддәс Роһта болған улуқ чөмүлдүрүлүшниң мутләқ зөрүрийити үстидә тохталдуқ. Мәсиһ болса бирдин-бир «Муқәддәс Роһ»қа чөмүлдүргүчи, шундақла инсанларға бирдин-бир Қутқазғучидур. Инсан болса сақайтқили болмиған дәрижидә өзини мәркәз қилған болуп, шәхсийәтчиликкә чөмүп кәткән, һәтта униң «яхши» мәхсәт-муддиалири һәртүрлүк йошурун вә өз-өзини алдайдиған тәкәббурлуқ, шәхсий арзу-һәвәслик нийәтләр, узундин болған өчмәнлик, өз тәәллуқатлирини яки һәтта өз аилидикилирини Худадин үстүн қойидиған бутпәрәслик позитсийиләр билән булғанғандур. Буларниң һәммиси ашкарилинип, Худаниң Роһиниң бизни «оператсийә қилип» өзгиртишигә очуқ турушимиз керәк. Худаға тәшәккүр, Әйса Мәсиһниң күнлиридә хәлиқ арисида «**дәрәқләрниң йилтизиға тәңләп қоюлған палта**» болған бир пәйғәмбәр, йәни Йәһия бар еди; чүнки бундақ ишларниң һәммисини «йилтизидин» кесиветиш керәк, болмиса булардин һәқиқий товва вә ваз кечиш болмайду. Йилтизи қалдурулса һәммиси жәзмән қайтидин өсиду!

Йәһия пәйғәмбәр аләмдин кәтти; амма Худаниң сөзини очуқ қәлб билән оқуғинимизда, Худаниң Роһи биз билән биллә болиду, У Йәһия қилғандәк қәтъий товва қилип, Худаниң йеңи һаятини қобул қилишимиз үчүн қәлбимиздики мәхсәт-муддиалиримизниң йилтизлирини вә натоғра позитсийилиримизни паш қилиду.

«**Палта аллиқачан дәрәқләрниң йилтизиға тәңләп қоюлди**» дегәнниң Исраилниң үстигә чүшидиған жаза-һөкүмләрни көрситидиған йәнә бир көчмә мәнасиниң барлиғидин гуманланмаймиз, бирақ бу йәрдә сәһипә чәклимиси түпәйлидин бу тема үстидә тохталмаймиз.

3:13-15

«**Шу вақитта, Әйса Йәһиядин чөмүлдүрүлүшни қобул қилиш үчүн Галилийә өлкисидин иордан дәрияси бойиға, униң йениға кәлди. Бирақ Йәһия жиддийлишип чөмүлдүрүшкә унимай уни тосуп:**

— Әсли чөмүлдүрүлүшни мән Сәндин қобул қилишим керәк еди, бирақ Сән мениң алдимға кәпсәнғу? — деди.

Лекин Әйса униңға жававән: — һазирчә шуниңға йол қойғин; чүнки һәққанийлиқниң барлиқ тәләплирини әмәлгә ашуруш үчүн, шундақ қилишимизға тоғра келиду, — деди.

Шуниң билән, Йәһия Униңға йол қойди».

Әйса Мәсиһ немишкә Йәһия пәйғәмбәр тәрипидин чөмүлдүрүлгән? Әйсаниң Өзи орунлайдиған Муқәддәс Роһта чөмүлдүрүлүшкә Йәһия тәшна болуп, Әйсаниң мени чөмүлдүргин дегән тәливини һеч чүшәнмәйтти. Әйса униңға чүшәндүрмигән, пәқәт бу ишниң һәққанийәтниң тәливи екәнлигинила ейтқан. Амма «иштин кейин әқлимизни тапқан» төвәндики ишларни ейтишқа болиду: —

(1) Исраилниң тарихида иордан дәрияси өлүмниң, шундақла йеңидин башлинишниң символи.

(2) Йәһияниң чөмүлдүрүши гунакарларниң өз гуналирини иқрар қилиши вә гунадин товва қилишини билдүрүши үчүн еди. Униң чөмүлдүрүши Мәсиһни «кәлгүси Қутқазғучи» дәп көрситиш арқилиқ, товва қилип ишәнгәнләргә кәчүрүм елип келиш еди.

(3) Мәсиһниң һеч қандақ товва қилиши яки иқрар қилиши керәк болған гуналири йоқ еди.

(4) Мәсиһниң чөмүлүши — Худаниң сөзигә ишинип товва қилған «қалдиси»ниң гунайи вә һажитиниң һәммисини өз үстүмгә алимән, «қалди билән мутләқ бир болимән» дегинини билдүргән әмәли еди. Униң чөмүлдүрүлүши кәлгүсидики өлүминиң мәнасини әмәлий ишта ипадилигән бир бешарәт еди.

(5) Йәнә шуниңға ишәшимиз барки, Йәһия каһин болғачқа (атиси вә аниси иккилиси Һаруниң әвлади еди) Әйсани Мәлкизәдәк билән бир қатарда баш каһинлиққа киргүзүш үчүн чөмүлдүрди.

«Лавийлар» 8-бапни көрүң — һарун баш каһинликқа кириш үчүн авал жуюндурулған, андин муқәддәс май билән «мәсиһ қилинған» вә ахирида үстигә қурбанлиқ қан чечилған еди. Әйсаниң «мәсиһ қилиниш»и май билән әмәс, бәлки чөмүлдүрүлүштин чиқипла Муқәддәс Роһ билән «Мәсиһ қилинди» (ахирида У чапрас яғачқа миқлинип Униңға һайванларниң қанлири әмәс, бәлки Өзиниң қиммәтлик қени чечилип, «баш каһинлиқ»қа кирип каһинлиқ хизмитини башлиған).

4:1-11 Мәсиһниң синилип аздурушларға учриши

Бу тема наһайити чоң болуп, мошу йәрдә биз Әйса учриған аздурушларниң маһийити үстидә болған бәзи йүзәки байқиғинимизни оттуриға қойимиз.

(1) Әйса гунасиз еди. Лекин У «синилип аздурушларға учриди». Синилип аздурушқа учрашниң өзи гуна әмәс; биз аздурушқа учриғинимизда (вә һәммимиз уларға учраймиз), «мана мән аллиқачан гунаға тейилип кәткәнмән» дәп һесаплимаслиғимиз керәк.

(2) Әйса учриған Шәйтанниң дәсләпки аздуруши Әйсаниң Худалиқ қудрити билән «**ташларни нанға айландуруш**»и еди. Чүнки Униң қосиғи бәк ачқан еди. Лекин У ундақ қилмай, **йәр йүзидә толуқ инсан сүпитидә**, Атисиға таянған һалда яшашни әтәй таллиғанлиғини көрсәтти.

Униң таллиғини «**«Инсан пәқәт нан биләнла әмәс, бәлки Худаниң ағзидин чиққан һәр бир сөз биләнму яшайду» дәп пүтүлгән**» дегән сөзләр билән ипадиләнди («Қан.» 8:3ни нәқил кәлтүрүп). Әйсаниң жававидин қариғанда, Худаниң нәзиридә һәқиқий, мол һаятни өткүзүш («**инсанниң яшиши**») үчүн униң «**һәр бир сөзи**»игә муһтаҗмиз. Шуңа биз Худаниң сөзини өзимизгә толуқ сиңдүрәйли; шундақ қилсақ Әйсаниң мошу йәрдә изчил һалда Шәйтанға Худаниң сөзи билән җавап бәргинидәк, бизму дүшмәнниң һәр бир алдамчи сөзигиму шундақ җавап беришкә қуралландурулған болимиз.

(3) Иккинчи «аздуруш»та дүшмән Өзи Худаниң сөзини авал нәқил кәлтүриду! Лекин униң нәқиллиридә дайим дегидәк муһим бир тәрәп чүшүп қалиду. Әмәлийәттә Зәбурда әслидә: «**У Өз пәриштилиригә сениң һәққиңдә әмир қилиду, шуңа улар пүткүл йоллириңда сени сақлайду. Айиғиң ташқа урулуп кәтмәслиги үчүн, улар сени қоллирида көтирип жүриду**» дейилгән («Зәб.» 91:11, 12)

Шәйтан Зәбурдин нәқил кәлтүргән бу сөзләрдә «**пүткүл йоллириңда сени сақлайду»** дегән қисми ейтилмиған. Бу сөзләр Худаға таянған, Худани өз башпанаһи қилған, өзлүгидин өз йолини таллимайдиған ихласмән кишиниң йоллирини көрситиду. Мошу йәрдә Әйса аздурушқа қарита: «**Тәвратта йәнә, «Пәрвәрдигар Худайиңни синиғучи болма!**» дәп пүтүлгән, дәп җавап бәрди. Толуқ һәқиқәт пәқәт муқәддәс язмилардики «**мундақ йезилғанки...**» дегәндила әмәс, бәлки «**йәнә шундақ йезилғанки...**» дегәнләрниму бирләштүргәндә тепилиду.

Иккинчи аздуруш Өзиниң чоң, қудрәтликлигини көрситип, бирақла һәммәйләнгә Өзиниң Мәсиһ екәнлигини етирап қилдуруш еди. Йәни шуни байқидуқки, Шәйтанда мәлум чақтә «Әйсани ибадәтханиниң әң егиз жайиға» турғузғидәк қабилийәт бар. Әтрапимизда мөҗизилик вақиәләр йүз бериватқан болсиму, биз һәргиз улардин көрсәтмә алмаймиз. Худаниң пәрзәнтлирини Униң сөзи арқилиқ йетәклигүчи Муқәддәс Роһтин башқа һеч қандақ шәхс йоқ.

(4) Ахирда, әң ахирқи аздурушта Иблисниң түп мәхситини көрүп йетәләймиз —

барлиқ ибадәтни Худаға әмәс (һәтта бутларғиму әмәс), бәлки өзигила қаритиштин ибарәттур.

«**Дуниядики барлиқ падишалиқларниң шәрәплири**» дегән сөз уларниң маддий байлиқлирини әмәс (булар Мәсиһгә һәмдә Худани сөйгәнләр үчүн кари чағлиқ бир иш), бәлки Худа һәр милләткә несип қилған «алаһидилик»ини көрситиду; Худа мошуларда, йәни музика, уссулларда вә һәртүрлүк сәнъәттә улуқлиниду. Әлвәттә, көп вақитларда бу талантлар вә қабилийәтләрдин шәрәп алидиғини Худа әмәс, бәлки «биз өзимиз қилған» дәп махтанған бизләр болимиз!

Мошу аздурушқа тақабил туруш үчүн Мәсиһ йәнә бир қетим Өзини йүз пирсәнт инсанниң сүпитидә қойиду: «**Пәрвәрдигар Худайиңғила ибадәт қил, пәқәт униңла ибадәт-хизмитидә бол!**» дәп пүтүлгән» («Қан.» 6:13).

7:1-2

«**Башқиларниң үстидин һөкүм қилип жүрмәңлар. Шундақта Худаниң һөкүмигә учримайсиләр. Чүнки силәр башқилар үстидин қандақ баһа билән һөкүм қилсаңлар, Худаму силәрниң үстүңлардин шундақ баһа билән һөкүм чиқириду. Силәр башқиларни қандақ өлчәм билән өлчисәңлар, Худаму силәрни шундақ өлчәм билән өлчәйду**».

Мәсиһниң мошу йәрдә «һөкүм чиқарма» дегини адәмләрниң әмәл-һәрикәтлирини көрсәткини әмәс, әлвәттә, бәлки шәхсләр үстигә һөкүм чиқарма, дегәнлик. Яман ишларға қатнашмаслиғимиз үчүн («Пәнд.» 1:10-19ни көрүң) адәмләрниң әмәл-һәрикәтлирини тоғра яки тоғра әмәс, дәп пәриқ етишимиз керәк. Лекин һәргиз шәхсләр үстигә (яман, рәзил, ләнити дәп уларни қарғаш қатарлиқ) һөкүм чиқармаслиғимиз керәк. Ички мәхсәт-муддиалиримизни бирдин-бир көргүчи вә үзимизгә һөкүм чиқарғучи Худа Өзидур. Бизниң көңүл бөлидиғинимиз Худа билән болған өз алақимиздур, биз Униң билән йеқин мунасивәттә болушимиз керәк. Башқиларниң Униң билән болған алақиси болса уларниң өз иши.

11:2-6

«**Зинданға соланған Йәһия пәйғәмбәр Мәсиһниң қилған әмәллирини аңлап, мухлислирини әвәтип, улар арқилиқ Әйсадин: «Келиши муқәррәр зат өзәңму, яки башқа бирисини күтүшимиз керәкму?» — дәп сориди.**

Әйса уларға жавап берип мундақ деди:— Йәһияниң йениға қайтип берип, өз аңлаватқанлириңларни вә көрүватқанлириңларни баян қилип: — корлар көрәләйдиған вә токурлар маңалайдиған болди, мохо кесили болғанлар сақайтилди, гаслар аңлалайдиған болди, өлгәнләрму тирилдүрүлди вә кәмбәғәлләргә хуш хәвәр жақаланди» — дәп ейтиңлар. Вә униңға йәнә: «Мәндин гуманланмай путлишип кәтмигән киши болса бәхитликтур!» дәп қоюңлар, — деди»

Йәһия немишкә Әйсадин гуманлиниду? Йәһйтаниң соали: «Сән раст Қутқазғучи-Мәсиһмусән?» еди. Униң гумани дәл униң пәйғәмбәрләрниң Мәсиһ тоғрилиқ болған бешарәтлирини убдан билгәнлигидин чиққан еди. У бешарәтләрдин: Мәсиһ болса «Муқәддәс Роһта вә отта чөмүлдүрүш»ни, җүмлидин Худаниң дүшмәнлириниң бешиға чүширилидиған жазаларни күчлүк елип Барғучи болуши керәк, дәп чүшәнди. У Әйса Насарәт синагогида Өзини аян қилиши үчүн нәқил кәлтүргән, Йәшая пәйғәмбәрниң

Мәсиһ тоғрилиқ алдин-ала ейтқан муну бешарәтлириниму убдан биләтти:— («Луқа» 4:18-22 вә «Йәш.» 61:1-2 вә 42:6-7)

«**Рәб Пәрвәрдигарниң Роһи Мениң вуҗудумда,**
Чүнки У Мени езилгәнләргә хуш хәвәрләр йәткүзүшкә мәсиһ қилған;
У Мени сунуқ көңүлләрни ясап сақайтишқа,
Тутқунларға азатлиқни,
Чүшәп қоюлғанларға зинданниң ечиветилидиғанлиғини җакалашқа әвәтти;
Азат қилиш вақтиниң йетип кәлгәнлигини уқтурушқа әвәтти;
Пәрвәрдигарниң шапаәт көрситидиған жилини ... җакалашқа... Мени әвәтти»
вә: —
«Андин қариғуниң көзи ечилиду,
Гасниң қулақлири очуқ қилиниду,
Ақсақ-токурлар кейиктәк ойнақлап сәкрәйду;
Гачиниң тили нахша ейтиду;
Чүнки далада сулар,
Чөл-баяванларда дәрия-еқинлар урғуп ташиду» («Йәш.» 35:5-6).

Йәһия: «Қутқазғучи-Мәсиһ» бешарәтләр бойичә «чүшәп қоюлғанларға» зинданни «ечивәтсә» вә Әйса һәқиқәтән Мәсиһ болса, У немишкә Худаниң дүшмәнлирини җазалимайду, шундақла Мән Униң қули Йәһияни «җинайәтчи» салаһийитидә зинданда қалдурди? — дегәндәк гуманларда болиду.

Оқурмәнләр байқалайдуки, Әйсаниң Йәһияға болған җававида «зинданниң ечиветилидиғанлиғи»дин башқа, Йәшаяниң бешаритидә алдин-ала ейтқан барлиқ мөҗизиләр тилға елиниду. Әйсаниң әмәллиридиму йәнә бирхил мөҗизә, йәни «өлгәнләрниң тирилдүрүлүши» бар (Йәһияниң мухлислири буларниң һәммисини өз көзи билән көргән).

Мәсиһниң мөҗизилик әмәллири шу вақитқичә пәқәт хәйр-сахавәтлик ишлар билән чәкләнгән еди; һөкүм-җаза ишлири техи көрситилмигән. Бу ишлар Мәсиһ азап-оқубәтләр тартқандин кейин йүз бериду, әлвәттә (йәни, Мәсиһниң иккинчи қетим келиши билән); лекин Мәсиһ бу ишниму униңға чүшәндүрмәйду.

11:19

«**...Инсаноғли болса келип һәм йәйду һәм ичиду вә мана, улар: «Таза бир тоймас вә бир мәйхор екән. У баҗгирлар вә гунакарларниң дости» дейишиду. Лекин даналиқ болса өз пәрзәнтлири арқилиқ дурус дәп тонулиду**»

Ахирқи сөз шунчә көп мәнаға толғанки, у тоғрилиқ тохталмисақ болмайду. Әйни сорунда Пәрисийләр Әйсани «баҗгир вә гунакарлар» билән арилашқини үчүн тәнқит қилиду. Бу иш Пәрийсийләр үчүн ахмақлик һесаплинатти. Сулайман падиша: «**Яманларға рәшк қилма, улар билән барди-кәлди қилишни арзу қилма**» дәп агаһландурған әмәсму («Пәнд.» 24:1)? Һалбуки, Әйса Өзидә Худаниң кәчүрүмидин чиққан чәксиз имканийәтлирини сәзгән нурғун хәлиқни Өзигә магнеттәк тартип кәлгән. Улар Униңда Пәрисийләрниң хурсәнлиги болған қуруқ диний мурасимларни

әмәс, бәлки Худаниң тәбиитиниң улуқлуғини һәм гөзәллигини көрүп йәткән. Әнди мошу кишиләр пүткүл өмрини «гуна»да (демәк «очуқ-ашкарә» гунада) өткүзгән болсиму, у Мәсиһниң улар билән «дост болуш»иға тосалғу болмайтти. Улар өмридә биринчи қетим өзлирини әтиварланған дәп һес қилған еди; улар Худаниң муһәббитидин көпрәк хәвәрдар болайли дәп Әйсани өзлиригә һәмраһ болушқа зорлайтти. Шуңа улардин шунчә көп адәмләрдә (Матта өзи уларниң ичидә) мутләқ өзгириш пәйда болғанлиғи әҗәп әмәс. Әнди Закайдәк мәшһур алдамчи вә чирик бир әмәлдар Әйсани өйигә тәклип қилип қарши елип андин: «**Йә Рәббим, мән мал-мүлкүмниң йеримини кәмбәғәлләргә үләштүрүп беримән. Әгәр мән бирәр кишини алдап һәққини йәвалған болсам, униңға төрт һәссә қатлап қайтуримән**» дәп елан қилғандин кейин кимниң: «Немишкә Әйса бу напак адәм билән һәмдәстихан олтарғанду?» дегәндәк тәнқит авазини көтирәлисун? («Луқа» 19:1-8). Шу әһвалда рошәнки: —

«**Даналиқ болса өз пәрзәнтлири арқилиқ дурус дәп тонулиду**».

Демәк: —

(1) Һәқиқий даналиқ (Худа үчүн, роһий һаятқа егә болған) пәрзәнтләрни дунияға кәлтүриду.

(2) Худаниң даналиғини қобул қилғанлар (мошу йәрдә Әйса билән һәмдәстихан болуши билән, Худаниң меһир-шәпқитини чүшинидиғанлар) бу даналиқниң һәқиқий дуруслуғи вә яхшилиғини сезип йетиду.

(3) Әйсаниң мошундақ «әрзимәс» кишиләр билән олтирип вақитни «исрап қилған» даналиғи уларниң товва қилиштин чиққан мевисидә, башқиларға болған қәризләрни қайтурғинида, йеңи һаятни башлиғинида «**дурус дәп тонулиду**».

Бу принсип көп тәрәплимилик, әлвәттә. Худа бизни йетәклигән иш бәзидә дәсләптә башқиларға «вақит исрапчилиғи»дәк көрүнгән болсиму, лекин ахир берип Худадин чиққан һәр бир иш инсанниң қолидин һәргиз кәлмәйдиған әҗайип мевә чиқириду.

12:31-32

«**Шуниң үчүн Мән силәргә шуни ейтип қояйки, инсанларниң өткүзгән һәртүрлүк гуналири вә қилған күпүрлүклириниң һәммисини кәчүрүшкә болиду. Бирақ инсанларниң Муқәддәс Роһқа қилған күпүрлүги һеч кәчүрүлмәйду. Инсаноғлиға қарши сөз қилған кимдәким болса кәчүрүмгә еришәләйду; лекин Муқәддәс Роһқа қарши гәп қилғанлар болса бу дуниядиму, у дуниядиму кәчүрүмгә еришәлмәйду**».

Әнди «**Муқәддәс Роһқа қилинған күпүрлүк**» дегән немә ишни көрситиду? Өзиниң гунайиниң еғирлиғини вә азаплиғини сезишкә башлиған бәзи сәзгүр достлар: «Мән бу «кәчүрүмгә еришәлмәйдиған» еғир гуна садир қилғанмән?» дәп ойлайду. Әмәлийәттә уларниң мошу мәсилигә көңүл бөлгәнлигиниң өзила, бу гунани садир қилмиғанлиғиға испаттур. Чүнки бу гунаниң қандақ екәнлиги алди-кәйнидә кәлгән ишлар билән сүпәтлиниду. Әйса бу сөзни қилиштин бурун Худаниң қудритини әҗайип көрсәткән бир мөҗизини яратқан еди. Қариғу вә гас, җин чаплашқан бир адәм азат қилинип көрәйләйдиған вә аңлалайдиған болди. Ундақ қудрәт пәқәт икки мәнбәниң биридин

кәлгән; Пәрисийләр әрштин кәлгән дәп етирап қилмаслиқ үчүн әксичә «Шәйтандин кәлгән» дәвалиду. Бундақ дейиш Муқәддәс Роһниң кесәлни сақайтиш хизмитигә күпүрлүк кәлтүрүп, «Шәйтанниң иши» дәп униңға қарши сөзлигәнликтур. Әйса жававән: «**Шәйтан Шәйтанни һайдивәтмәйду**» дәп көрситиду. Әгәр шундақ болса күлкүлүк иш болатти. Бирақ Пәрисийләр болса «җинларни һайдалаймиз» дәп турувалатти. Амма Әйсаниң җинни һайдиватқан хизмитини көргән халайиқ һәммиси: —

«**Униңдин интайин һәйран болуп, өз ара ғул-ғула қилишип:—**

Бу қандақ иш? Йеңи бир тәлимғу! У һоқуқ билән һәтта напак роһларғиму буйруқ қилалайдикән, уларму Униң сөзигә бойсунидикән — дейишти» («Мар.» 1:27)

Биз уларниң бу инкасидин, улар бундақ ишни көрүп бақмиған, шуңа Пәрисийләрниң «җинни һайдиветиш»и әмәлийәттә уятлиқ толиму үнүмсиз бир иштин ибарәт, халас, дәп хуласигә келимиз (биз «Мар.» 1:27ни шу мәнада чүшинимиз). Әнди Шәйтан тәрәптә турған зади ким?

Худа һәр бир адәмни Өз ниҗатиға вә шәпқитигә елип бармақчи, дәп ишинимиз. Лекин Худа мәлум бирисигә шәпқитини көрситкинидә, бу адәм Муқәддәс Роһниң өз виҗданида сөз қиливатқинини рәт қиливәрсә, бир күни болмиса бир күни болидуки, у өзи әң ениқ билгәнни инкар қилип, Муқәддәс Роһниң авазини қәтъий чәткә қеқидиған қорқунучлуқ вақит-саат келиду. У һәтта: «У Шәйтан!» дәйдиған болуши мүмкин. Ундақ бир киши барса-кәлмәс, қутқузувалғили болмайдиған дәриҗигә берип йәткән болиду. У аләмдики әң мулайим авазни рәт қилди, шуңа униңға бу дунияд иму, у дуниядиму, кәчүрүмгә еришиш пурсити йәнә болмайду. Тәврат дәвридә өткән Мисир падишаси Пирәвн бу ишқа мисал болиду. Биз авал: «**Пирәвн көңлини қаттиқ қилди..**», «**Пирәвн көңлини қаттиқ қилди..**», «**Пирәвн көңлини қаттиқ қилди..**» («Мис.» 8:19, 32, 9:7) дәп оқуймиз, андин «**Пәрвәрдигар Пирәвнниң көңлини қаттиқ қилди**» дәп оқуймиз (10:1, 14:8). Шу чағда Пирәвн барса-кәлмәс дәриҗигә берип йәткән еди.

12:39-40

«**Рәзил һәм зинахор бу дәвир бир «аламәт»ниң көристилишини истәп жүриду. Бирақ бу дәвирдикиләргә «Юнус пәйғәмбәрдә көрүлгән мөҗизилик аламәт»тин башқа һеч қандақ мөҗирилик аламәт көрситилмәйду. Чүнки Юнус пәйғәмбәр йоған белиқниң қосиғида үч кечә-күндүз ятқандәк, Инсаноғлиму охшашла үч кечә-күндүз йәрниң бағрида ятиду**»

«Юнус пәйғәмбәр»дики «қошумчә сөз»имиздә биз «Юнус пәйғәмбәрдә көрүлгән аламәт-мөҗизә» яки «Юнус пәйғәмбәрниң карамити» тоғрилиқ хелә тәпсилий тохталған едуқ. Бу йәрдә шуниңдин сөз алимиз: —

«Юнусниң белиқ тәрипидин жутувелинип андин қусуп яндурулушини униң бирхил «өлүми һәм тирилиши» дегили болиду. Мәсиһ Әйсаниң «Юнус пәйғәмбәрни тәстиқлиған «мөҗизилик аламәт»ни қандақ әмәлгә ашурғанлиғини төвәндики пакитлардин ойлап бекиң.

(1) Юнус адәмләрниң арисидин (өзиниң гунайи түпәйлидин) өлүшкә ташливетилгән; униң боран һәм белиқ тәрәплиридин болған «өлүми» әшу боранни тиничландуруп, башқиларни қутқузуп һаятлиққаериштүргән.

Мәсиһ Әйсаму адәмләрниң арисидин чәткә қеқилип, яғачқа миқлинип өлүшкә

ташливетилгән; бирақ Униң өлүми Худаниң бизгә қаритилған ғәзивини тиничландуруп, башқиларни қутқузуп мәңгү һаятлиққа ериштүриду. Әнди Униң өлүми «Өзиниң гунайи түпәйлидин» әмәс, бәлки У башқиларниң гуналирини Өз үстигә алған.

(2) Юнус белиқниң қарнида үч кечә-күндүз ятқан.

Мәсиһ Әйса гөрдә үч кечә-күндүз ятқан. (Йәһудийларниң «күн»ни һесаплиши бойичә, бир қанчә саатму толуқ бир күн һесаплиниду. Шуңа Әйсаниң тени йәрликтә жүмә күни чүштин кейин бир-икки саат, шәнбә толуқ бир күн, йәкшәнбә таң атқичә ятқини «үч кечә-күндүз» дәп һесаплиниду).

(3) Юнус белиқтин «тирилгән»дин кейин, өз қовми болған Йәһудийларға әмәс, бәлки Йәһудий болмиған Нинәвәликләргә тәлим беришкә барған.

Мәсиһ Әйса тирилгәндин тартип бүгүнгә қәдәр Өз расуллири һәм мухлислири арқилиқ Йәһудий әмәсләргә, жүмлидин бизләргә һәқиқәтән Өзи Инжилдики хуш хәвәрни тарқитип кәлмәктә. Униң «Өз қовми» болған Йәһудийлар хуш хәвәрни (бүгүнгә қәдәр) асасән техи қобул қилмиған» («Әф.» 2:17).

12:43-45

«**Напак роһ бирәвниң тенидин чиқириветилгәндин кейин, у қурғақ далаларни чөргиләп жүрүп, бирәр арамгаһни издәйду, бирақ тапалмайду вә: «Мән чиққан маканимға қайтай» дәйду. Шуниң билән қайтип келип, шу маканиниң йәнила бош турғанлиғини, шундақла пакиз тазиланғанлиғини вә рәтләнгәнлигини байқайду-дә, берип өзидинму бәттәр йәттә жинни башлап келиду; улар кирип биллә туриду. Буниң билән һелиқи адәмниң кейинки һали бурунқидинму техиму яман болиду. Бу рәзил дәвирдикиләрниң һалиму мана шундақ болиду**».

Әйсаниң бу қаттиқ агаһи биринчидин биз учришимиз мүмкин болған интайин хәтәрлик бир әмәлий әһвални көрситиду, иккинчидин бир тәмсил сүпитидә ейтилиду.

Жин чаплишивалған көп кишиләр бәлким авал көп пул хәҗләп дәм оқуйдиған моллилар, бахши яки жадугәр қатарлиқладин ярдәм сорап, болмиғанда етиқатчиларниң ярдимини издәшкә башлайду. Биз авал шуни ейтишимиз керәкки, ундақ мәсилидә ярдими үчүн пул сорайдиған һәр қандақ аталмиш «Мәсиһий етиқатчи» әмәлийәттә һеч ярдәм берәлмәйду. Униң пул сориғининиң өзила униң Худаниң әмәс, бәлки Шәйтанниң хизмитидә болғанлиғиға испат болиду.

Мәсиһгә бағланған кишиниң дуасидин кейин жинлардин азат болғанлиғи көрүлүши мүмкин. Бирақ кишиләр бу арамлиқ вақиттин пайдилинип товва қилип Худаниң толуқ нижатини издимисә әслидики әһвал қайта тәкрарлиниши мүмкин. Мәлум бирисиниң өйидә дайим кечидә көп нәрсиләр уян-буян учуп тамларға соқулуп кукум-талқан болуп кетәтти, балилар дайим ухлалмай «қара бесип» көп яман қабаһәтләрни көрәтти. Кейин, икки дост шу өй вә өйдикиләр үчүн дуа қилишқа тәклип қилинған. Дуа қилғандин кейин нәччә күнләр тинич-аман болған. Бирақ нәччә күндин кейин йәнә башланған! Икки дост үч-төрт қетим берип дуа қилған, нәтижидә һәрқетим нәччә күнләр арам болған, андин кейин мәсилә йәнә пәйда болған. Кейинчә, бу икки дост бу өйдикиләрниң техичә жинлар вә «әрваһ»ларға чоқунуп, улардин мол һосул болсун дәп ярдәм сорашни

ташлимиғанлиғидин хәвәр тапқан. Иблисни «кәт» дәп қоғлап, андин йәнә уни қайтип келишкә тәклип қилсақ пайдисиз иш болиду, әлвәттә!

Җин чаплашқан бир киши улардин азат қилинған болса униң Әйса Мәсиһдә болған толуқ ниҗатни, һәқиқий һаятни издишигә дәвәт қилимиз. «Сирттики пакизлиқ» яки мәлум бир нәччә «диний мурасим»лар җин-шәйтанларға тосалғу болиду дегәнлик толиму әхмиқанә хиялдур. Қәлбимиз Худаниң Роһиниң макани болушқа яритилған болуп, Худаниң Роһи бизни толдурмиса һәрдайим ички дунияйимизда бирхил қуруқлуқни вә толуқсизлиқни һес қилип жүримиз. Қәлбимиз «қуруқ» турса, бу иш яман роһларға маканлишиш үчүн очуқ болған бир тәклипкә баравәр болиду. Җин-шәйтанлардин арам алғандин кейин товва қилип етиқат қилиш үчүн бу вақиттин пайдиланмиғанларниң «ахирқи һали» бәлким бурунқидинму бәттәр болидиғанлиғини байқиши мүмкин.

Йәл гумписи («чигоң») билән шуғуллиниватқан бир аял дуайимизни сориди. «Чигоң»дин кәлгән бәзи роһлар дайим дегидәк «мидирлап жүрүп» униңға арам бәрмәйтти. Дуадин кейин һали бирдәм яхши болди; лекин у йәл гумписи һәрикитидин ваз кечип Мәсиһни толуқ қобул қилишқа рази болмиди. Ахир берип җисманий һали әслидикидин техиму бәттәр болди.

Әйса Мәсиһ ейтқан бу ишлар йәнә тәмсил сүпитидә пүткүл Исраил хәлқиниң һалини көрситиду. Улар Бабилда сүргүн болғанда тартқан қийинчилиқлар уларға агаһ болуп, уларни бутпәрәсликтин халас қилған еди. Лекин улар Мәсиһни қобул қилмиса, гәрчә уларниң өйи һазир «пакиз» болсиму, у бәрибир қуруқ. Шуңа «Исраилниң өйи» бәлким «бутпәрәслик»тин техиму бәттәр йәттә «яман роһ»қа, техиму әҗәллик гуналарға очуқ турған болуши мүмкин. Әйсани рәт қилғандин кейин, өзлиригә вә пүткүл дунияға зиян йәткүзидиған қанчилиған яман ишларниң Йәһудий хәлқи арқилиқ дунияға кәлгәнлигини пәқәт уларниң паҗиәлик тарихини билгәнләрла билиду. Улардин бир нәччә ишларни тилға алайли — «Раббийлар» чиқарған, Муса пәйғәмбәргә чүширилгән Тәврат аддий қанунини булғиған вә қаттиқ мурәккәпләштүргән, қаидә-йосунлуқ «Йәһудий дини», Йәһудий пәйласоплар чиқарған санақсиз нурғун худасиз «атеизмлиқ» (худасизлиқ) пәлсәпәләр, Марксизм (Маркс Йәһудий еди), «Фреуд психологийәси» (Фреудму Йәһудий еди), мәғриптики дөләтләрниң иқтисади вә содисидин көп мәнпәәт шорайдиған «Әркин Ташчилар» дегән мәхпий җамаәт қатарлиқларниң һәммиси Йәһудий хәлқидин чиққан еди; чүнки уларниң өйи әсли «**пакиз тазиланған вә рәтләнгән**» болсиму, Мәсиһниң макани болмиди.

2:2, 14:1, 22:16 Муқәддәс язмиларда көрситилгән «Һерод»лар, шундақла «Һерод тәрәпдарлири» тоғрисида

Инҗилда тилға елинған, «Һерод» фамилилик, шаһанә мәнсәп тутқан йәттә шәхс бар: —

(1) «Һерод падиша», «бүйүк Һерод» дәпму атилиду; у Һерод суласиниң әҗдади, «Һерод биринчи» болған. («Мат.» 2:1). У өзи талантлиқ амма интайин әшәддий бир залим еди; у көп пул хәҗләп Рим империйәсидин «Йәһудийә падишалиғи»ни сетивалған (миладийәдин илгәрки 37-жили). У вә униң барлиқ әвлатлири Йәһудий әмәс вә Йәһудийлар өч көридиған Едомлуқ еди; шуңа Йәһудийлар уларниң һәммисидин

нәпрәтлинәтти.

«Бүйүк Һерод» болса «сүргүнлүктин кейин қурулған» ибадәтханини пүтүнләй қайтидин қуруп чиқиш билән Йәһудий хәлқиниң көңлини елишқа тиришқан еди. Гәрчә бу йеңи ибадәтхана шу дәвирдики әң һәйвәтлик имарәт болсиму, бу қурулуш униң нам-абройиға һеч қандақ ижабий тәсир йәткүзмигән.

Миладийәдин илгәрки 1-жили өлгән болуши мүмкин.

(2) «Һерод Архелаус» «бүйүк Һерод»ниң оғли («Мат.» 2:22). У Йәһудийә өлкисигә һөкүмранлиқ қилатти (миладийә 1-23-жили). Римлиқлар уни әмилидин қалдуруп орниға римлиқ бир валийни қойған. У атисиниң ибадәтханисини йеңидин қурушини давамлаштурған.

(3) «Биринчи Һерод»ниң йәнә бир оғли, «Һерод Антипас», Галилийәгә һөкүмдар болған еди (миладийә 1-23-жили тәхттә олтарған). У Чөмүлдүргүчи Йәһияни өлтүрди («Мат.» 14:1), андин Әйсани сораққа тартқучи болди (миладийә 20-40-жили тәхттә олтарған).

(4) «Биринчи Һерод»ниң үчинчи оғли, «Һерод Филип», Абилениға һөкүмдар еди. У «Һеродиас»ниң қанунлуқ ери еди («Мат.» 14:3) (миладийәдин илгәрки 4-жилидин миладийә 34-жилғичә).

(5) «Биринчи Һерод»ниң йәнә бир «Һерод Филип» исимлиқ оғли (пәқәт «Луқа» 3:1дә тилға елинған) (вақитлири намәлум).

(6) «Биринчи Һерод»ниң нәвриси «Һерод Агриппа» («Рос.» 12:1-3, 23дә тилға елинған) (миладийә 10-34-жили).

(7) Жуқириқи «Һерод Агриппа»ниң оғли, йәнә «Һерод Агриппа» дәпму аталған. Расул Павлус униң алдида өзини ақлиған («Рос.» 25:13, 23, 26:27дә) (миладийә 72-100-жили).

«Һеродлар»ниң бир-бири билән болған мунасивити «тәбирләр»дә «Һеродларниң нәсәпнамиси» жәдвилидә көрситилди. Хәритә-схемиларниму көрүң.

«Һерод тәрәпдарлири» тоғрилиқ

Һеродлар Йәһудий хәлқигә шунчилик нәпрәтлик болсиму, уларниң тәрәпдари болған бир Йәһудий гуруһиниң болғанлиғи бәлким бизни сәл һәйран қалдуриду. Амма йәнә сәл ойлинип бақсақ, һәр дәвирдә адәмни сетивалғидәк пули болсила, уларға өзлирини сетип ялақчи, пайлақчи болидиған адәмләр бәрибир чиқиду.

Лекин бизгә әң һәйран қаларлиғи бәлким шуки, Рәббимиз тәлим беришкә башлиғанда, бир-биригә күшәндә болған «Һерод тәрәпдарлири» вә Парисийләр һәмкарлишип, Әйсани йоқитишқа мәслиһәтлишиду (мәсилән, «Мар.» 3:6ни көрүң). Мана қараңғулуққа тәвә болған кишиләр һаман биринчи болуп нур билән дүшмәнлишиду («Юһ.» 1:5, 3:19).

15:21-28 Əйсаниң Қанаанлиқ аялға болған муамилиси

Əйса Мəсиһниң Қанаанлиқ бу аялға болған муамилиси оқурмəнлəргə сəл қаттиқ қоллуқрақ яки қопалрақ көрүнүши мумкин. Амма тəпсилий һалда сүрүштүрсəк əһвалниң ундақ əмəслигини көримиз. Лекин Əйса униңға бир нəччə муһим савақларни үгəтмəкчи еди.

Əнди немишкə Əйса «**И Рəб! Давутниң оғли, һалимға йəткəйсиз!**» дегəн ялвурушларға писəнт қилмиғандəк қилиду? Əмəлийəттə бу аял Йəһудий əмəс, бəлки бутқа чоқунидиған бир Қанаанлиқ еди. У «Давутниң оғли» дəп вақирғинида өзиниң немə дəватқинидин қилчə хəвири йоқ еди. Шүбһисизки, у пəқəт башқилар (Йəһудийлар)ниң тəлəплирини дорап шундақ қилған, халас. Мана биринчи интайин муһим савақ — Худа бизниң чирайлиқ диний сөзлиримизгə, дуалиримизда дəбдəбилик амма өзимиз чүшəнмəйдиған мəлум бир нəччə сөзни (өзимиз чүшəнмəйдиған чəтъəл тили уяқта турсун) ишлитишимизгə һеч қизиқмайду. Биз мошу сөзлəрни башқилардин үгинип дориған болсақ техиму шундақ. Мошу аялниң дуаси «**Рəб, маңа ярдəм қилғайсəн!**» дегəн аддий сөзлəр билəн ейтилғандин кейин Əйсаниң униңға рəхмəт қилғанлиғини байқаймиз.

Мухлислар уни йолға салғайсəн дəп тəлəп қилғинида, аял Əйсаниң сөзидин ғил-пал үмүтни көргəн охшайду. Чүнки гəрчə у униң тəливигə җавап бəрмигини билəн у мухлисларниң «Уни йолға салғайсəн» дегинигиму писəнт қилмиғининиму байқиған. Шуниң билəн тəң У əрштики Атисиниң Униң əһвали вə хизмитини чəклигəнлигигə «**Мəн пəқəт йолдин тенигəн қой падилири болған Исраил җəмəтидикилəргə əвəтилгəнмəн**» дəп азрақ чүшəндүрүш бəргəн (мошу йəрдə шуни ейтип өткимиз барки, Худаниң Оғли чəк қоюлған хизмəтни қобул қилған йəрдə, бизму Худа өзимизгə қойған чəклəргə рази болушимиз керəк).

Бу қəдирлик аял гəрчə Əйсаниң: «**Тилəңлар, силəргə ата қилиниду. Издəңлар, таписилəр. Ишикни чекиңлар, ечилиду**» дегəн тəлимини аңлап бақмиған болсиму, у бизгə бу тəлимни гəвдилəндүридиған əң яхши үлгə болалайду. Чүнки у тилəшни қəтъий тохтатмиди. Əйсаниң униңға «**кичик иштлар**» тоғрилиқ бəргəн җавави бəлким қопал аңлиниду, лекин бу сөз аялниң бутқа чоқунидиғанлиғиға мулайим бир тəнбиһ еди. Таш-яғач нəрсилəргə тазим қилип чоқунидиған адəмлəр өзлирини тирик Худаниң еңи болмиған һайванларниң арисиға қойған болиду. Аял тəнбиһни ағринмай қобул қилипла қалмай, бəлки Əйсаниң шу тəмсиллик җававидин йəнə бир тилəш пурситини тапиду. Униңда болған күчлүк иман-етиқатқа қараңлар — «Рəб, саңа нисбəтəн қизимни бу əшəддий җиндин азат қилиш пəқəт нан увиқидəкла кичиккинə иш, халас — Сəн асанла қилип берəлəйсəн!» дегəндəк. Əйсаниң униңға дəрһал җавап берип, униң етиқадини тəриплигини əҗəблинəрлик иш əмəс. Аял өйигə қайтқанда, дуа-тилавитим иҗабəт болди дəп билип, көңли шунчə шатлиққа чөмгəн еди!

16:3

«**(Силəр) əтигəндə: «Бүгүн боран чиқиду, чүнки асманниң рəңги қизил һəм тутуқ», дəйсилəр. Асман рəңги-ройини пəриқ етəлəйсилəр-ю, лекин бу заманда йүз бериватқан аламəтлəрни пəриқ етəлмəйсилəр!**»

Мәсиһниң «Бу заманда йүз бериватқан аламәтләрни»ни («замандики аламәтләрни») көрсәткини тоғрилиқ тохталсақ пайдиси болуп қалар. Пикримизчә Униң «замандики аламәтләр» дегини, Өзиниң хизмитидә болған көп мөҗизилик аламәтләр вә карамәтләр, яки Йәһия пәйғәмбәрниң хизмәтлири (гәрчә бу ишлар һәммәйләнгә муһим мәлумат йәткүзгән болсиму) әмәс еди.

Тәвратта Худа Исраилға, Өзәмгә итаәтмән болсаңлар, силәргә меһир-шәпқәт көрсәткүчи вә қоғдиғучи болимән, дәп көп йәрләрдә ениқ вәдә қилған. Бирақ улар әксичә итаәт қилмиған болса Униң җаза-тәрбийиси тәдриҗий бешиға чүшиду. Бу җаза-тәрбийиниң бәш басқучини төвәндикидәк жиғинчақлисақ болиду. Итаәтсизлиги еғирлашқансери җаза-тәрбийиму еғирлишип бариду: —

(1) Ваба-қизитминиң чүшүши, дүшмәнләрниң «ишик алдида» туруши, дүшмәнләр алдида асанла мағлуп болуши («Лав.» 26:14-17).

(2) Ямғур аз, һосулниң начар болуши («Лав.» 26:18-20).

(3) Явайи житқуч һайванларниң көпийиши, уларниң инсанларға вә малларға һуҗум қилиши (буниң көчмә мәнаси бәлким дөләт ичидики муқимсизлиқ, тәртипсизлик вә қанунсизлиқниму көрситиду) («Лав.» 26:21-24).

(4) Шәһәрләрниң муһасиригә елиниши, қәһәтчилик, дүшмәнләр вә яқа жутлуқларниң алдида бойсундурулуши вә уларниң қаттиқ башқуруш түзүми астида яшиши («Лав.» 26:25-27).

(5) Дүшмәнләрниң өч елиши, қайтидин шәһәрләрни қоршивелиши, шәһәрләр вә йәр-зиминниң вәйран болуши, сүргүн болуши, сүргүн болғинида вәһимә астида яшиши («Лав.» 26:27-39, «Қан.» 28:63-68).

Миладийәдин илгири 539-жили Исраилниң Парс империйәсигә сүргүн болуп қайтип келишкә башлиған вақти еди. Гәрчә уларниң қисқа мәзгиллик мустәқил вақитлири болған болсиму, уларниң умумий әһвали қийинчилиқта еди; Әйса Мәсиһ уларға сөз қилған вақтида улар Рим империйәсидә қаттиқ режим астида турмақта еди. Гәрчә улар өзлириниң ихласмәнлиги, көп диний һейт-байрамлири вә мурасимлири тоғрилиқ махтансиму, бу әһваллар Худаниң улардин техи рази әмәслигигә испат әмәсму? Буларниң һәммиси уларниң техичә товва қилмай, Худаниң җаза-тәрбийисиниң «бәшинчи басқуч»идин, йәни дүшмәнләр тәрипидин қоршивелинип вәйран болуш, шундақла сүргүн болуш хәтиридә турғанлиғиға «аламәтләр» («замандики аламәтләр») әмәсму? Вә шундақ ишлар дәрвәқә миладийә 70-жилида йүз бәргән. Йерусалим шәһири вәйран болуп көп Йәһудийлар сүргүн болди; кейин, миладийә 135-жили Пәләстиндә туруп қалған Йәһудийларниң һәммиси дегидәк зиминдин қайтидин сүргүн болуп, жирақт-жирақларға тарқалған.

Җамаәтниң ули немә?
16:16-18:

«**Симон Петрус:— Сән Мәсиһ, мәңгүлүк һаят Худаниң Оғли екәнсән, — дәп җавап бәрди. Әйса униңға:—**

Бәхитликсән, и Юнус оғли Симон! Буни саңа ашкарилиғучи һеч әт-қан егиси әмәс, бәлки әрштики Атамдур. Мән саңа шуни ейтайки, сән болсаң Петрусдурсән. Мән җамаитимни бу уюлташ үстигә қуримән. Униң үстидин тәһтисараниң дәрвазилириму ғалип келәлмәйду».

Бу соал интайин муһим. Католиклар мошу айәтләргә асасән, расул Петрус «җамаәтниң һул теши», Әйса шуңа уни җамаәтниң биринчи «Рим папаси» дәп бекиткән, дәп тәлим бериду. Лекин айәтләр (вә Петрусниң кейинки тәлими) дәл буниң әксини көрситиду.

«**Сән болсаң Петрусдурсән** («Петрус» дегәнлик «кичик бир таш»)**; җамаитимни бу қорам таш** (грек тилида «петра», йоған бир таш) **үстигә қуримән**». Һалқилиқ мәсилә, Мәсиһ «петра» билән немини көрситиду? Алимлар бу тоғрилиқ икки көзқараштa болуп кәлди.

Биринчи көзқараш, Мәсиһ бу сөз билән Өзини көрсәтти; иккинчи көзқараш, бу сөз Петрусниң етиқади, шундақла Әйсаниң Мәсиһ екәнлигини етирап қилишини көрситиду (грек тилида «етирап» һәм «петра» аялчә родтики сөз). Бу бизниң көзқаришимиздур; Әйсаниң «**Буни саңа ашкарилиғучи һеч әт-қан егиси әмәс, бәлки әрштики Атамдур**» дегән алдинқи сөзлиригә қариғанда, җамаәт Мәсиһ Худаниң Оғли, дегән етиқатқа һул селинған; лекин бу етиқат инсандин әмәс, бәлки Худа Өзидин кәлгән етиқаттур. Инсанларниң нәзиридә һәммиси аҗиз вә назук көрүнгән болсиму, амма Мәсиһ бу етиқат үстигә Өз җамаитини қурмақта вә «**униң үстидин тәһтисараниң дәрвазилириму ғалип келәлмәйду!**».

«1Пет.» 4:2-10дә, Петрусниң җамаәтниң маһийити тоғрилиқ сөзлирини көрүң. У йәрдә у өзини «һул теши» дәп көрситәмду яки өзиниң пәқәт Худаниң өйидики «тирик ташлар»дин бири екәнлигини көрситәмду? Оқурмәнләр өзлири бир немә десун!

Бу айәтләрдин йәнә бир мәсилә чиқиду; Әйса Петрусқа дәрвәқә чоң бир һоқуқни тапшуриду. Бу униң «папа» екәнлиги түпәйлидинму?!: —

«**Әрш падишалиғиниң ачқучлирини саңа тапшуримән; сән йәр йүзидә немини бағлисаң әрштиму бағланған болиду, сән йәр йүзидә немини қоюп бәрсәң, әрштиму қоюп берилгән болиду**».

Бу ачқучлар немә? Җававимиз бәк аддий; Петрус дәрвәқә Худаниң «ачқучлуқ адәм»и болуп чиқти. Үч бәк муһим пәйттә у пәйғәмбәрчилик қилип Худаниң ағзидәк болуп, адәмләрниң етиқади арқилиқ Худаниң падишалиғиға кириши үчүн «ишик ачти» —

(1) У «орма һейти» күнидә Йерусалимда туруватқан Йәһудийларниң етиқат қилиши үчүн «ишик ачти» («Рос.» 2:14-42). (У шу күнидә сөз қилғанда «йеңи әһдә»ниң даирисиниму зор кеңәйтип ечип бәрди (2:39), бирақ өзиниң дәватқан гепини авал толуқ чүшәнмиди, дәп қараймиз).

(2) У Самарийәдә туруватқанларниң Муқәддәс Роһни Худаниң илтипати сүпитидә қобул қилиши үчүн «ишик ачти» («Рос.» 8:14-17).

(3) («Рос.» 10-бап) У «ят әлликләр» үчүн «етиқатниң ишигини ачти» (йәнә 15:7ниму көрүң). Шуниң билән у «Расулларниң паалийәтлири»ниң бешида хатириләнгән сөзләрни («**Силәр Муқәддәс Роһ үстүңларға чүшкәндә силәр күч-қудрәткә егә болисиләр, Йерусалим, пүтүн Йәһудийә вә Самарийә өлкилири, җаһанниң чәтлиригичә Маңа гувачи болисиләр**») әмәлгә ашуруш үчүн «ачқучлуқ адәм» еди.-

17-баптики «Мәсиһниң өзгирип җулалиқта көрүнүши»

Мошу йәрдә Мәсиһниң «**өзгирип җулалиқта көрүнүши**»ниң ички шәривиниң толуқ мәнасини — интайин чоң бир тема үстидә қетирқинип издинишкә сәһипимиз чәклик болғачқа, биз пәқәт мошу йәрдә Петрусниң: «**И Рәб, бу йәрдә болғинимиз немидегән яхши! Халисаң, бирини Саңа, бирини Мусаға, йәнә бирини Илясқа дәп, бу йәргә үч кәпә ясайли**» дегининиң сәвәви үстидә азрақ тохтилайли.

Биринчидин шу вақитлар бәлким «кәпә һейти» мәзгили болуши мүмкин еди. Шу чағда Исраиллар өз өйилирини бир һәптә ташлап өзлири үчүн кәпиләрни қуруши керәк еди. Буниң мәхсити: —

(1) Исраил Мисирдин чиқип Пәләстингә сәпәр қилғинида турған маканлири кәпә-чедирлар екәнлигини әсләш, вә: —

(2) Кәлгүси заманда, Мәсиһ кәлгәндә, «**Худа инсанлар билән маканлишиду**» дәп әсләш (мәсилән, «Йәш.» 4:2-6, 33:20, «Зәф.» 3:15). Шуңа Петрус мошундақ кәпиләрни ясишимиз керәк, дәп ойлиған болуши мүмкин. Лекин шүбһисизки, униң асасий мәхсити, шу әҗайип минутларни узартиштин ибарәт еди. Ким Мәсиһ вә пәйғәмбәрләрниң һәмраһлиғида болса шундақ болушни халимайду? Кәпиләрни ясаш уларни узақрақ турушқа қайил қилмамду?!

Һалбуки, Худа униң тәшәббусиға қәтъий наразилиғини билдүрди. Немишкә десәк, сәвәви Муса вә Илияс пәйғәмбәрләрниң көзлиридин ғайип болғанлиғидин көрүниду. Петрусниң еғир хаталиғи, мошу һөрмәтлик әрбабларни (вә уларни һөрмәтлишимиз керәк, әлвәттә) Мәсиһ билән тәң орунға қойғанлиғидин ибарәт. Ундақ ишқа Худа қәтъий йол қоймайду.

«**Бу Мениң сөйүмлүк Оғлумдур, Мән униңдин хурсәнмән. Униңға қулақ селиңлар!**»

Башқа һеч ким Мәсиһ билән селиштурғучилиғи йоқтур; У Оғул, тәңдаш Қутқазғучи, У Худаниң оң қолида олтарған, аләмниң Егисидур.

18:7

«**Инсанни гунаға путлаштуридиған ишлар түпәйлидин бу дунниядикиләрниң һалиға вай! Путлаштуридиған ишлар муқәррәр болиду; лекин шу путлаштурғучи адәмниң һалиға вай!**».

Әйсаниң бу сөзи бәлким Йәһудани көздә тутиду, әлвәттә. Бирақ бу сөзниң кәң даирлик принсиплири бар. Төвәндики һәқиқәтләрни қайтилисақ зийини болмас: —

(1) Худа һеч кимни гуна қилишқа бекитмәйду, яки һеч кимни гунаға创 аздурмайду («Яқ.» 1:13);

(2) Худа адәмләрниң гуналиқ қилмишлирини алдин-ала билгәчкә, уларни Өзиниң һәммидин үстүн туридиған планлириниң ичигә алиду. Һалбуки, гәрчә Униң шан-шәриви уларниң гуналиқ қилмишлири түпәйлидин техиму улуқ көрүнгән болсиму, мошундақ ишлар Униң беваситә ирадиси әмәс вә Униңға қәтъий яқмайду.

(3) Мошундақ ишларни садир қилған кишиләр өз қилмишлириға мәсъулдур. Мәсилән, биз Худа Адәм атимизниң Ерәм бағчисида гуна садир қилидиғанлиғини авал биләтти, вә кейин Адәм атимизниң гунайи Униң улуқ меһир-шәпқитини техиму рошән қилиду, дәп ишинимиз. Лекин Адәм атимиз бәрибир өз гунайиға мәсъул еди вә униң үчүн һеч болмиғанда йәр йүзидә җаза тартти. Йәһуданиң Мәсиһгә сатқунлуқ қилидиғанлиғи Тәвратта алдин-ала ейтилған еди, лекин Йәһуда бу иш өзлүгидин, мошу йолни өзиниң әркинлиги билән талливалди («Рим.» 3:1-10, 9:14-24).

21:44

«**Бу «таш»қа жиқилған киши парә-парә болуп кетиду; лекин бу таш һәр кимниң үстигә чүшсә, уни кукум-талқан қиливетиду**».

Мәсиһниң бу сөзидин қариғанда, Мәсиһ болған таштин «пачақлиниш»тин башқа йол йоқ охшайду! Әмәлийәттә ишлиримиз дәрвәқә шундақ болуши керәк. Мәсиһниң йениға қачқанлар, Уни башпанаһ қилип үстигә жиқилғанлар һаман бир күни Муқәддәс Роһниң йетәкчилигидә өз гунайи вә шәхсийәтчилиги түпәйлидин товва қилиш җәриянида өзидә әслидә болған өзигә ишиниш, тәкәббурлуқ вә шәхсийәтчиликниң парә-парә қилинғанлиғини байқайду. Худаниң ниҗатиға шу йолда бойсунмиғанлар һаман бир күни өзлирини Худаниң җазаси астида байқайду. Худаниң җазасини елип Барғучи Мәсиһниң Өзидур, У Худаниң падишалиғиға рәқип болғанларниң һәммисини өз астида кукум-талқан қиливәткән бүйүк «таш»дур («Дан.» 2:34, 35, 44).

22:33

«**«Мән Ибраһим, Исһақ вә Яқупларниң Худасидурмән!» дегән шу сөзини оқумидиңларму? Худа өлүкләрниң әмәс, бәлки тирикләрниң Худасидур!**».

Худаниң Муса пәйғәмбәргә ейтқан бу сөзлири (Ибраһим, Исһақ вә Яқуплар дуниядин өтүп 350 жил кейин) немишкә өлүмдин тирилиш дегән ишни испатлайду? Әйса көрсәткинидәк «**Худа өлүкләрниң әмәс, бәлки тирикләрниң Худасидур!**» — шуңа Худа бу сөзләрни ейтқан вақтида У мошу үч шәхсниң роһиниң ибадитини қобул қилмақта еди. Улар Униң алдида тирик болмай қандақ болиду? Бу ишниң өзи «өлүмдин тирилиш» («йеңи тәндә болуш»)ни толуқ исатлимайду. Һалбуки, бу сөзләр бизгә Худаниң әслидә бу үч шәхскә тапшурған көп вәдәлирини әслитиду. Болупму: «**Сән көрүватқан бу зиминларни саңа вә сениң әвлатлириңға тәғдим қилимән. Бу зимин мәңгү силәргә мәнсуп**» («Яр.» 13:15, Ибраһимға ейтилған); «**Мән сән вә сәндин кейинки нәслиңгә сән һазир мусапир болуп турған бу зиминни, йәни пүткүл Қанаан зиминини әбәдий бир мүлүк сүпитидә ата қилимән; вә мән уларниң Худаси болимән**» («Яр.» 17:8, Ибраһим вә Исһаққа ейтилған), (андин охшаш вәдә Яқупқа ейтилған 28:4). Худа уларниң һәр биригә мошу зиминни вәдә қилғандин кейин чоқум әмәлгә ашуриду. Гәрчә Ибраһим, Исһақ вә Яқупларниң әвлатлири Исраиллар Қанаан зиминини егиливалған болсиму, улар өз өмридә уруқ-туққанлирини дәпнә қилиш үчүн бир парчә йәрни сетивалғандин башқа һечйәргә егә болмиди! Әнди Худа сөзини уларға әмәлдә көрситиш үчүн уларниң һәр бирини өлүмдин тирилдүрүп Қанаан зиминидики өз мирасида турғузидиған бир күни болуши керәк, шундақ әмәсму?

27:6-10

«**Баш каһинлар көмүш тәңгиләрни жиғивелип: —**

Бу хун төлүми болған тәңгиләрдур, уларни ибадәтханиниң ғәзнисигә қоюш һарам, — дейишти. Улар өз ара мәслиһәтлишип, бу пуллар билән яқа жутлуқларға мазарлиқ болсун дәп, сапалчиниң бир парчә етизлиғини сетивалди. Шуңа бу йәр һазирғичә «қанлиқ етиз» дәп атилип кәлмәктә.бу вақиә арқилиқ Йәрәмия пәйғәмбәр тәрипидин бурун ейтилған муну бешарәт әмәлгә ашурулди:

«Исраил хәлқи Униң үчүн баһалап бекиткән баһасини,
Йәни оттуз күмүч тәңгини улар елишти,
Вә Пәрвәрдигар Маңа әмир қилғандәк,
Сапалчиниң етизини сетивелишқа хәҗләшти».

Мошу йәрдики мәсилә, Матта мошу бешарәтни нәқил кәлтүрүп, униң «**Йәрәмия пәйғәмбәр тәрипидин**» болғанлиғини ейтиду, лекин бу бешарәт Тәвратта, «Зәкәрия пәйғәмбәр»дә тепилиду: —

«**Вә Пәрвәрдигар маңа: «Мана бу улар Маңа бекиткән қалтис баһа! Уни сапалчиниң алдиға ташлап бәр!» деди. Шуниң билән мән оттуз күмүч тәңгини елип буларни Пәрвәрдигарниң өйидә, сапалчиниң алдиға чөривәттим**» («Зәк.» 11:13)

Бәш имканийәт бар: —

(1) Матта әслидә «Зрию» (яки «Зәриу» — «Зәкәрия»ниң қисқартилма шәкли) дәп язған. Бирақ кейинки көчүрмичиләр уни «Жръию» («Йәрәмия»ниң қисқартилма шәкли) дәп оқуп хата көчүргән.

(2) Әслидә Матта һеч пәйғәмбәрниң исмини қоймиған, пәқәт «пәйғәмбәр тәрипидин» дәп язған. Кейинки көчүрмичиләр Йәрәмияниң исмини хата киргүзгән. Бәзи кона көчүрмиләрдә һеч исим көрүнмәйду; аз бир қисим көчүрмиләрдиму «Зәкәрия»ниң исми көрүлиду.

(3) Тәвратта Зәкәрия пәйғәмбәр тәрипидин хатириләнгән бу бешарәт әмәлийәттә Йәрәмияниң бир бешарити еди; бирақ буниң хатириси йоқап кәткән.

(4) Матта икки бешарәтни жиғинчақлиди; биринчиси Зәкәрияниңки, иккинчиси Йәрәмияниңки (19:1-13дә хатириләнгән — Йәрәмияниң шу бешаритидә «сапалчиниң дәрвазиси»ниң сиртидики, әхләт көйдүрүлгән жай, шундақла Худаниң жазасиға мунасивәтлик жай («Тофәт») көрситилиду).

(5) Тәвраттики бәзи кона көчүрмиләр «орам язма» шәклидә йезилған болуп, «пәйғәмбәрләрниң «орам язма»сида болса «Йәрәмия» китапниң биринчи қисми еди. Шуңа мүмкинчилиги барки, Маттаниң «Йәрәмия»ниң исмини ишләткини пәқәт «Йәрәмия» дегән қисимни әмәс, бәлки («Зәкәрия»ни өз ичигә алған) «Йәрәмия пәйғәмбәр» дегән исим дәп аталған пүткүл язмини көрсәткән еди.

Биз 1- яки 2-көзқарашқа қайилмиз.